

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

HOMICKÓ – NÁNÁSI – STIPTA – TÖRŐ

**A KECSKEMÉTI REFORMÁTUS
JOGAKADÉMIA TÖRTÉNETE
1875 – 1949**

Homicskó – Nánási – Stipta – Törő

**A KECSKEMÉTI REFORMÁTUS
JOGAKADÉMIA TÖRTÉNETE
1875 – 1949**

Homicskó – Nánási – Stipta – Törő

**A KECSKEMÉTI REFORMÁTUS
JOGAKADÉMIA TÖRTÉNETE
1875 – 1949**

BUDAPEST, 2019.

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM

ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

© Szerzők, 2019.

Kutatásvezetők:

Dr. habil. Homicskó Árpád Olivér – Dr. Törő Csaba Attila

A kutatás résztvevői:

Dr. habil. Homicskó Árpád Olivér – Dr. Nánási László

Prof. Dr. Stipta István – Dr. Törő Csaba Attila

Szerkesztették:

Dr. habil. Homicskó Árpád Olivér – Dr. Törő Csaba Attila

Olvasószerkesztő:

Nagy Lenke

ISBN 978-615-5961-03-8

A mű az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósul meg.

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Miskolczi Bodnár Péter dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

TARTALOMJEGYZÉK

A szerkesztők előszava	9
HOMICSKÓ ÁRPÁD OLIVÉR	
<i>A kecskeméti Jogakadémia szervezete</i>	17
TÖRŐ CSABA ATTILA	
<i>A tanszékek, a tantárgyak és a Jogakadémia oktatási rendje</i>	71
NÁNÁSI LÁSZLÓ	
<i>A Jogakadémia hallgatóinak létszáma és összetétele</i>	139
STIPTA ISTVÁN	
<i>A Jogakadémia tanári karának tudományos munkássága</i>	203
FORRÁSJEGYZÉK	245
NÉVMUTATÓ	251
A KÖTET SZERZŐI	255

A Kecskeméti Jogacademia szervezete.

A Kecskeméti Jogacademia, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. nagypénztársági Ministeriumnak 1874^é évi Május hónap 19^é 12917 sz. a. kelt rendelése folytán, 1874/5. tanévtől kezdve, az állam közvetlen rendelkezése alatt álló Jogacademiák szabályzata szerint, tel. jes jog- és állományi viszonyai mellett, és a tanfolyamú Jogacadmiaóvá szerveztetik, köv. vethető megállapítások mellett:

1, Kecskemét sz. kir. város köztörvényhatósága a tanintézet fenntartására végelt, 3. rendes tanári szék. re, egyenként 1200. oszt. értékű forinttal, évenként 3600. oszt. értékű forintot saját pénztárából felajánl és köteles, negyedévi előleges részletekben ki fizetni; de csak addig, míg ezen intézetben a tel. dományok magyar nyelven taníthatnak, és amíg a tanintézet hazánk alkotmányos körmánya által a magyar törvények szerint igazgathatóan, ebben Kecskemét város is alkotmányos törvényhatósági jogát s befolyását a magyar alkotmányos törvények alapján, jelen megállapítások szerint szabaddan gyakorolhatja.

2, A Kecskeméti Reform. Egyházgyűlési Biz. a tanintézet addigi jellegének fenntartása mellett, szinte 1200. o. é. forint évi fizetési díjazott öt rendes tanári szék fenntartását s negyedévi előleges részletekbeni fizetését biztosítja, ugyanaddig, amíg ezt Kecskemét sz. kir. város hatósága kikötötte.

3, A Kecskeméti Reform. Egyházgyűlési Biz. a tanintézetet ellátja könyvtári, és tanhelyiségekkel; magára vállalja ezeknek a kiadásait, felújításait;

A SZERKESZTŐK ELŐSZAVA

Hazánk egyetemeinek jogi oktatásáról, állam- és jogtudományi karainak történetéről alapos előtanulmányok, adattárak és tudományos feldolgozások állnak rendelkezésre. A két világháború között működő egri katolikus és a miskolci evangélikus jogakadémia történetét, oktatóinak életútját, hallgatóinak összetételét és életút-történetét számos szakkönyv és tudományos feldolgozás tette ismertté. A magyar modern-kori jogi felsőoktatási képzőhelyek közül egyedül a Kecskeméti Református Jogakadémia múltja maradt feltáratlan, ugyanilyen részletességgel és átfogó módon.

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara – alapításának 20. évében – kötelességének érezte a kecskeméti református jogi oktatás történetének tudományos igényű összefoglalását. Egyetemünk alapító okirata, a Kecskeméti Református Jogakadémiát intézményi elődei között tartja számon. A múltunk iránti kötelező tisztelet önmagában is elegendő indok lenne az intézmény történetét érintő forrásgyűjtő és összegző tevékenységre. A Kar vezetése azonban úgy vélte, hogy a főiskolai felekezeti jogi oktatás korabeli eredményei ma is figyelemre méltók és a Református Jogakadémián folyó egykori tudományos-oktatási tevékenység napjaink tudásátadási folyamatai számára is értékes tapasztalatokat kínál.

Szándékunkat erősítette és megvalósíthatóvá tette Prof. Dr. Trócsányi László igazságügyi miniszter személyes ösztönzése és bátorítása, valamint az Igazságügyi Minisztérium – általa kezdeményezett – alapkutatást lehetővé tevő támogatása. Ezáltal Karunk szellemi és szakmai előfutára történetének feltárása egyúttal a hazai jogi oktatás történetének és fejlődési eredményei megismertetésének céljához is kapcsolódhatott.

A tárgybeli tudományos vizsgálat célja a református jogi oktatás eddig méltatlanul elfeledett tudományos és oktatási értékeinek bemutatása, az egykori tanárok életútjának ismertetése, a korabeli képzési rendszer elemzése és a Jogakadémia hallgatóinak életút-vizsgálata volt. Természetesen, a könyvünket megalapozó kutatás során, figyelmet fordítottunk az oktatási intézmény és a fenntartó egyház kapcsolatára, továbbá a főiskolai képzés tárgykínálatában és a tanárok tevékenysége révén jelen lévő református szellemiség nyomon követésére.

A Jogakadémia 1875-ben, szervezeti értelemben önállóvá vált. Könyvünk ettől az évtől tárgyalja a főiskolai szintű képzőhely szervezeti működését, az annak keretében folyó oktatási tevékenységet, a tudományművelés legfontosabb eredményeit és a korabeli hallgatóság képzésével, társadalmi-szociológiai viszonyaival összefüggő kérdéseket. Érintőlegesen bemutathattuk egy fontos magyarországi régió és egy jelentős hazai város jogi felsőoktatási múltját is, hiszen Kecskeméten az utóbbi időkig egyedül ez a felsőoktatási intézmény működött.

A kötetben összefoglaltuk az oktatott tárgyakat és nyomon követtük a tantárgyi programok változásait. Ezekből kiderül, hogy a korabeli jogászképzésben milyen mér-

tékben kaptak helyet egyházi és világi elemek. A kötetben külön fejezetet szántunk a Jogakadémia társadalmi szerepének vizsgálatára, a befogadó várossal, a vármegyével és a régióval kialakított kapcsolataira.

A könyvben feldolgoztuk a Jogakadémia hallgatóinak rekrutációjára és összetételére vonatkozó, elérhető statisztikai adatokat. Ezekből kiderült, hogy a református egyház és Kecskemét városa által fenntartott intézmény mennyiben vált a református vallásúak felsőfokú képzésének színterévé és milyen arányban adott helyet, más felekezethez tartozóknak is.

A feldolgozott területek átfogják a korabeli jogakadémiák működésének legfontosabb szegmenseit és követhetővé teszik egykori tevékenységüket, a mai olvasók számára is. A szerzők az egyes fejezetek összeállításakor kitekintettek a más felekezeti jogakadémiák munkásságára és a korabeli egyetemi képzőhely(ek) hasonló jellegű működésére is. Különös figyelmet fordítottunk a Jogakadémia lokális kötődésének és térségi szellemi hatásának vizsgálatára.

A kutatási célkitűzést fontosnak tartottuk a magyar művelődéstörténet, közelebbről a magyar jogi felsőoktatás országos és helyi története szempontjából, egyaránt. Reméljük, hogy a korabeli tárgystruktúra bemutatása, az oktatási módszerek elemzése, az oktatott tananyag megismerése tanulságos és hasznos kitekintést adhat a jelenlegi oktatási gyakorlatunk számára, tantárgyi, tartalmi (diszciplináris) és módszertani ismeretek szempontjából is. A tanári kar tudományos tevékenységének megismerése szintén aktuális oktatási és tudományos előnyökkel járhat.

A fennmaradt forrásanyagokat tekintve, a kecskeméti Jogakadémia szerencsésnek mondható. A kari levéltári források, a hallgatói anyakönyvek csaknem hiánytalanul megmaradtak és az utóbbi időben rendszerezetté, hozzáférhetővé váltak. Joó Gyula dékán visszaemlékezése a református egyház és a Jogakadémia kapcsolatára szolgál alapvető információkkal, Révész László kéziratos feljegyzései az 1945 utáni helyzet hiteles forrásaként használhatók.

A források felkutatásában, az egyes fejezetek szerkezetének összeállításában és a végső szöveg kialakításában nagy segítségünkre volt az 1983-ban Kecskeméten kiadott Repertórium. A gyűjtemény eligazította a szerzőket a jogakadémiai évkönyvek tartalmában és a feldolgozáshoz is számos elsődleges információt nyújtott. A kiváló összeállítás csak annyiban foglalkozott a Jogakadémia történetével, amennyiben az események az évkönyvekben rögzültek. Fő forrásunkat az évkönyvek jelentették, de ezeket kiegészítettük az újabb szakirodalom megállapításaival és a megyei levéltár által hozzáférhetővé tett archivált forrásokkal.

A kötet áttekinti a jogakadémiák szervezeti és működési rendjét, jogi szabályozottságát és sajátosságait. Megismerhetők belőle a korabeli oktatás és tanügyi igazgatás – számos elemében napjainkban is követésre méltó – módszerei és megoldásai. Munkánkat természetesen nem tekinthetjük lezártnak. Reméljük, hogy az elkészült könyv a tárgybéli történeti kutatások hasznos segédeszközévé, valamint a kutatás eredményeképpen összegyűjtött legfontosabb források, gondolatok hallgatóink évfolyam-dolgozati,

szakdolgozati vagy esetleg doktori (PhD) munkái számára hasznosíthatóvá válhatnak.

A kitűzött kutatás célját lehetetlen lett volna megvalósítani a kecskeméti egyházi és levéltári segítség nélkül. Elvégzett munkánk támogatásáért őszinte köszönet illeti meg a Kecskeméti Református Egyházközség elnök-lelkészét, Varga Nándort, továbbá Bán Magdolnát, a Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára és Levéltára vezetőjét és munkatársait, Lipóthné Gyulai Anikót, Tóth Ákost. Köszönettel tartozunk az anyaggyűjtésben és rögzítésben nyújtott segítségért a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára igazgatójának, Dr. Gyenesei Józsefnek és munkatársainak, Hlbocsányi Norbertnek, Gönczi Gergőnek és Mudri Andornak.

Az elkészült kötet szakmai minőségének biztosítékát Prof. Dr. Stipta István, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi tanára és Dr. Nánási László, a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség főügyésze – a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának címzetes egyetemi docense – jogtörténeti tudása és tapasztalata jelentette, amely nélkül bele sem vághattunk volna elődintézményünk, a Kecskeméti Református Jogakadémia történetének feltárásába. Hálás elismerés illeti mindkettőjüket, a közös kutatás eredményének elérésében nyújtott kiváló és oroszlánrészt jelentő munkájukért.

Budapest-Kecskemét, 2019. január 25.

Dr. Homicskó Árpád Olivér
dékánhelyettes

Dr. Törő Csaba Attila
dékán

Az 1868 évi 23. z. cz. 215-a alapján bélyeg és illeték-
mentes.

Alapító levél.

Mely Beniczky Ferencz Kecskemét th. város főispánja,
mint alapító, és Kecskemét th. város közönsége
nevében Kada Elek polgármester, mint
alapítvány elfogadó között következőkép áll-
lítatik ki:

I, Beniczky Ferencz főispán az 1900 évi
november hó 27-én tiz éves főispánogának em-
lékére Kecskemét th. város közönsége által tar-
tott díszközgyűlés alkalmából 1000 korona
az az Ézer korona alapítványt tett a kecs-
keméti ev. ref. jogakadémia javára. Ennek
folyománnyaként a kecskeméti takarékpénztár
egyesületnél 1 - egyezer koronát betéti könyv-
re prokászos kamatozással elhelyezétt, s ezen
takarékpénztári betéti könyvet Kecskemét th.
város polgármesterének 1900 évi november 30^{án}
általadta, aki is ezt 44/B. 1900 sz. letéti jegy
alatt a város házi pénztárában elhelyezte.

Ezen alapítványra vonatkozó akarata
az alapító főispánnak, a következő:

a, Ezen alapítványt kezelje Beniczky
Ferencz alapítvány oximen takarékpénztári
elhelyezés és kamatoztatással Kecskemét th.
város közönsége nevében a várositanács.

b, Az alapítvány évenkénti kamata a kecskeméti jogakadémia oly helybeli születésű s bármely vallás felekezethez tartozó hallgatójának adandó ki, a ki szegénysorsú és jutalomra irademes. Ha erre irademes helybeli születésű hallgató nem volna, akkor az vidéki születésűnek is kiadható.

Az évenkénti kamata, mint jutalom, - az ev. ref. jogakadémiai tanári kar javaslata alapján a jogakadémiai tanács által itélendő oda, s minden évben kiadandó.

c, Abban az esetben, ha bármely körülménynél fogva a kecskeméti jogakadémia megszűnnék, akkor az alapítvány évi kamatait a helybeli református és katolikus középiskola között egyenlő arányban elosztandók s ezen középiskolák tanári kara által itélendő oda a b, pont alatti feltételek szerint.

II, Kecskemét th. város közönsége ezen alapítvány kezelését elvállalja, s az alapítvány évenkénti kamatait a helybeli ref. jogakadémia tanári karához, illetve ennek jogutódaihoz minden év június 1-én átteszi.

III, Ezen alapítvány feletti felügyeletet Kecskemét th. város tanácsa gyakorolja, s a kamatnak, mint jutalomdíjnak kiosztásáról a jogakadémia a városi tanácsnak jelentést tesz.

Mely okirat három eredeti példányban kiállítottott, egy példánya Kecskemét város levéltárában, egy példánya a kecskeméti ref. jogakadémia levéltárában helyeztetik el, s egy példánya tudomás vétel végett a nagyméltóságú

magyar Királyi belügyminiszteriumnak be-
mutattatik.

Mely okirat elfogadva aláíratott.

Kelt Kecskeméten 1901 évi április
hónap 27 -ik napján.

Előttünk:

Sándor István
tanú.

Magyaróczy Sándor
tanú.

Kormányfő
Sándor.

J. Kovács
jegyző.

47916/901 szám.

"Jóvágyom azszal, hogy az
aláírtmány számadási kivo-
natai évenként a vezetésem
alatt álló ministertumhoz
bemutatandók lesznek"

Budapest, 1901 augusztus hó 8-án.

A minister helyett

L. E.
államtitkár.

M.kir.vallás és közoktatásügyi miniszterium

2899/1944.

-----sz.
XV.Om.

Tanérők igénybevétele.

Melléklet sz.

A m.kir. honvédelmi miniszter ur 17893'.Om.l.omo.1944. sz. átiratában közölte velem, hogy az iskolai tanévnek a szokottnál korábban történt befejezése folytán a minisztertanács elhatározta a polgári foglalkozásokban meghagyott tanerők hátországi katonai szolgálatra történő behívását.

Ezért az Om.l. jelzésű H.M. eljárási szabályok /36/ és /46/ bekezdései alapján a polgári foglalkozásokban meghagyott katonaviselt tanerők katonai szolgálatra történő behívásuk esetén nem tartathatók vissza.

A fenti H.M. rendelet szerint a meghagyott tanerőket kizárólag hátországi katonai szolgálatra fogják igénybevenni és igénybevéteik csak a tanítás szünetelésének tartamára terjed.

A honvédelmi miniszter ur azonban tanügyi érdekekre tekintettel kéréssemre hozzájárult ahhoz, hogy az említett intézkedés következtében bevonulásra kerülő tanerők közül azokat, akik a tanítás szünetelésének tartama alatt is a tárcám körébe tartozó Om.szerveknél beosztásuk folytán polgári foglalkozásokban nélkülözhetetlenek és mással nem pótolhatók korlátozott számban behívásuk esetén polgári foglalkozásukban visszatarthassam.

A visszatartás gyakorlásának lehetővé tétele végett a honvédelmi miniszter ur úgy rendelkezett, hogy a behívójegyeket a katonai parancsnokságok a bevonulási nap előtt legalább 10 nappal adják ki.

Felhivom ezért, hogy a vezetése alatt álló Om.szervnél működő nélkülözhetetlen és mással nem pótolható tanerők katonai behívójegyet a visszatartást indokoló részletes jelentéssel együtt hozzám haladéktalanul küldje meg, annál is inkább, hogy a visszatartásra figyelembe nem vehető tanerők katonai behívójegyei még a bevonulási nap előtt visszaküldhetők legyenek.

Budapest, 1944. évi május hó 15-én.

A miniszter rendeletéből:

Miniszteri tanácsos.

Valamennyi Om. Szervnek.

Egyetemes Ref. Jogakadémia, Kecskemét.

(a katonai szerv, polgári szerv vagy magánüzem megnevezése.)

Folyószám : 1.

Vallás - és közokt. miniszterium.

(mely miniszter felügyeleti vagy gondoskodási körébe tartozik.)

5./2

(sorszáma.)

Egyéni értesítő lap

a népmozgalmi nyilvántartó részére

**a katonai szervnél, polgári szervnél vagy magánüzemnél
békében alkalmazásban lévő** alább felsorolt polgári foglalkozásában
meghagyotról.

a meghagyást engedélyező katonai szerv megnevezése, iktatószáma és kelte: M. kir. honvédelmi miniszter meghagyási bizottsága, - 55/mhb.1944/45.1.fsz. - 1943. nov. 27.

A bejelentett személy

családi és utóneve: dr. Vasváry Sándor,

születésének éve és helye: 1901. év, Kecskemét, vallása: ref.

szülőanyjának leánykori családi és utóneve: Bácsi Sára.

azonossági száma 3.181.01.1820 polgári személyi lapjának sorszáma: 724.271

állandó lakóhelye: Kecskemét város III ker. Széchenyi város 25 szám ^{utca} _{tér}

foglalkozása (állása, alkalmazása): Jogakadémiai quæstor.

sakképzettsége (tanult mestersége, képzése): Jogtudományi doktorátus.

háború esetén beosztandó: Egyetemes Református Jogakadémia katonai szervhez, polgári szervhez vagy magánüzemhez: Kecskemét város V ker. Kálvin ^{utca} _{tér} 1 szám.

KECSKEMÉT, 1944. évi február hó 17-n.

e. i. dékán.

(névalírás.)

Fordíts!

G

A KECSKEMÉTI JOGAKADÉMIA SZERVEZETE

A kecskeméti református vallásfelekezet már a 16. században gondoskodott híveinek magas szintű oktatásáról, hiszen tanintézetében – más protestáns iskolák gyakorlatát követve –, szélesebb körben is folyt tudományos képzés. A tanintézet osztályainak száma ugyan változó volt, de a 19. század első felében már kollégiumi szervezetben folyt a módszeres jogi oktatás, amelyben 1831-től e tárgyakat már két évfolyamon lehetett hallgatni. A város és a környék lakossága méltó környezetet is teremtett, így az intézet már ebben az évben új épülethez jutott. Ekkor nyitották meg a főiskolai tagozatnak első évfolyamát is, majd a következő években pedig a további egy-egy évfolyamot, úgyhogy a bölcsészeti, jogi és hittani szakból álló egész főiskolai tagozat, 1831 és 1836 között teljessé vált. 1835-ben a király a kecskeméti intézetet a rivális Nagyköőrössel szemben, líceumi rangra emelte. Megszületett az egyházon belüli elismerés is, hiszen 1840-ben az Egyetemes Konvent a tanintézetet a debreceni, a pataki és a pápai kollégiumokkal egyenlő rangúvá nyilvánította.¹

1849-től 1860-ig, mint a többi felekezeti jogi főiskolán, császári rendeletre szünetelt a tanítás, de az 1860/1861. tanévvel, a reményteli alkotmányos légkörben újra kezdetét vehette a szervezett képzés. A fokozatosan kiépülő polgári társadalom minden szektorában egyre több jogászra volt szükség. A neoabszolutista időszak hivatalnok-igényét tekintetbe véve, 1855-től az állami jogakadémiákat három évesre fejlesztették, ám a szigorúan „tudományos tárgyakat”, mint a római jog, a jogtörténet vagy a közgazdaságtan, osztrák mintára kizárólag az egyetemek oktatták. A felekezeti stúdiumok bizonyítványait csak akkor fogadták el, ha megfeleltek az állami tanintézetek normáinak, tehát bírósági államvizsga kivételére kaptak engedélyt, legalább hat tanszékük volt és a bölcsészeti oktatástól elkülönült, saját jogi tanfolyamaik voltak. Az átszervezések megtörténte után, a felekezeti jogiskolák sora kezdte újra működését. 1863-ban Kecskeméten a megkívánt 3. évfolyamot is beindították. Ezt már akkor is a város törvényhatósági bizottsága tette lehetővé azzal, hogy a Jogakadémia szabályszerű átalakításához szükséges anyagi

1 A kecskeméti jogi képzés kezdetének megállapításakor óvatosságra int a későbbi Jogakadémia dékánjának emlékező beszéde. „Az Ókollégium második emeletének homlokzatán olvasható 1830-as évszám a kecskeméti református főiskola számára emelt épület alapkövetételének évét jelenti. Viszont a Jogakadémia régi pecsétjeinek a közepében 1836-os évszám van, ami vagy az alapítás, vagy a megnyitás évét jelenti, de sem az egyik, sem a másik évszám nem adja magyarázatát annak, hogy a főiskola fennállásának századik évfordulóját most, ebben az évben ünnepeljük.” Joó Gyula: A jogakadémia centenáris ünnepe. ÉVKÖNYV 1932. 8-9., 11. p.; HORVÁTH Ödön 1903. 447. p.

hozzájárulást biztosította.² Kecskemét jogi tanintézete már ekkor sajátos helyzetben volt, hiszen a Dunamelléki Református Egyházkerület, a Kecskeméti Református Egyházközség és a katolikus többségű város által közösen fenntartott intézményként, szemléletében nyitott és kooperációra hajló nevelési és oktatási gyakorlatot honosított meg. Egy 1863-as, a város és az egyházközség között létrejött megállapodás szerint, református jellege ellenére lehettek – mint ahogyan voltak is – katolikus tanárai, mint pl. a később Budapestre került híres perjogász, Magyary Géza.

1. A jogakadémiák, mint képzési hungarikumok

A jogakadémiák a magyar jogi oktatás sajátos intézményei voltak. Általános megközelítésben, a dualizmus időszakában létrejött olyan felsőbb tanintézetet értünk alattuk, melyek a tudomány-egyetemek jog- és államtudományi karaihoz hasonlóan, a jog- és államtudományok tanításával foglalkoztak, de a tudori szigorlatok elfogadásának (promotio) és az egyetemi magántanári képesítés megadásának (habilitatio) jogával nem rendelkeztek.³

A dualizmus kori magyar jogakadémiák szervezete, oktatási és felügyeleti rendje állami intézkedés nyomán, Trefort Ágoston kultuszminiszter 1874-es rendelete alapján alakult ki. A felsőoktatás és a jogi képzés reformját megalapozó – számos tekintetben az osztrák időszakra emlékeztető – rendelkezések⁴ lényegében érvényben maradtak és eredeti tartalmuk szerint hatályosultak a jogakadémiák működésének 1949-ig tartó teljes időszakában. Az állami irányítású jogakadémiák szervezeti és működési rendje érvényesült az egyházi és vegyes fenntartású intézményekben, így a Kecskeméti Református Jogakadémia esetében is.

Az 1874. évi rendelet és a végrehajtására kiadott normatív miniszteri szabályzat nehezen teljesíthető feltételeket szabott, a korábban működő jogi főiskolai képzőhelyek fenntartásához. A kormányzati szándék a heterogén szervezetű és egymástól radikálisan eltérő színvonalú líceumok négy évi tanfolyammal ellátott teljes jog- és államtudományi karokká történő átalakítása volt. Egyértelmű kormányzati szándék volt e tanintézeti forma egységesítése, és – amint azt az alaprendelet megfogalmazta – olyan tanszervezeti alapra fektetése, „melyen nemcsak egy szakiskola feladatának, hanem a főiskola azon magasabb rendeltetésének is, miszerint a gyakorlati élet követelményein kívül egyszersmind művelője és terjesztője legyen magának a tudománynak is, lehetőleg megfelelhessenek.” A kecskeméti Jogakadémia történetének áttekintése után különösnek

2 HALMAI 138. p.; HORVÁTH Ödön, 1903, 447.p.; PETŐ 15-16. p.

3 HORVÁTH Ödön 1903. 436. p.

4 1874. május 19-én 12.917. sz. VK. min. szabályrendelet (R. T. 1874. 366. p.) melyen az 1883-i új vizsgálati rendet e tanintézeteknél életbe léptető 1884 március 5-i 4914. sz. min. szab. rendelet (R. T. 1884, 661. p.), valamint az egyéves önkéntesi szolgálatot teljesítő joghallgatóknak adandó kedvezményt adó 1889: XXVI. tc. végrehajtása tárgyában 1889 augusztus 16-án kiadott 28.300. sz. miniszteri rendelet (R. T. 1889, 2003. p.). HORVÁTH Ödön 1903. 437. p.

hat, hogy a miniszter a reform segítségével szeretne volna elérni, hogy azok „a hazai ifjúságnak alaposabb kiképzésében, a két magyar egyetemmel egyenlőbb versenyre kelhessenek, s hogy végre az egyetemi tanrendszer egyik sarkpontját képező akadémiai szabadság elve a jogtanintézetekre is, a sajátlagos rendeltetésük szabta korlátok között alkalmaztassék.”⁵

Ez a döntés nem kérdőjelezte meg a hazai egyházak iskola-fenntartási jogát, de rendkívül nehéz helyzetbe hozta a korábbi felekezeti fenntartókat és törvényhatósági donátorokat. A négy éves képzés biztosítása nem volt könnyű feladat a korábban két-három éves képzést folytató tanodáknak, hiszen rövid időn belül, megfelelő számú tanári kart és infrastruktúrát kellett biztosítaniuk. A reform ugyan formálisan nem jelentett előnyt az egyetemeknek, a jelentős részben tandíjából gazdálkodó főiskolák azonban érdemi hátrányt szenvedtek az állami támogatást élvező universitásokkal szemben. Jellemző, hogy amikor az 1889. évi XXVI. tc. elrendelte, hogy azok a joghallgatók, akik tanulmányaik előtt, vagy azok alatt egyéves önkéntes katonai szolgálatot teljesítenek, hét félév után is végbizonyítványt (abszolutóriumot) kaphattak, a jogakadémiák – közöttük a kecskeméti főiskola is – a tandíj-veszteségük miatt emeltek kifogást.

Az 1875. évi kultuszminiszteri rendelet hiába hangsúlyozta a jogakadémiák felvirágoztatásának szándékát és az egyetemekkel folytatott verseny feltételeinek kiegyenlítését, egyéb rendelkezések jelentős hátrányba hozták a szervezetüket nagy nehézségek árán átalakított, nagy múltú intézeteket. Ezek között a legfontosabb az 1874. évi XXXIV. tc. 5. §-ának az a rendelkezése volt, amely az ügyvédi vizsgára (egyben alkalmazásra) való bocsáttatás egyik feltételeként az egyetemek jogi és államtudományi karainál lehető jogtudori szigorlatot követelte meg. Már az első évben határozott törekvés nyilvánult meg a jogakadémiák részéről, a korabeli igazságügyi kormányzat által megfogalmazott, diszkriminatív szabály megváltoztatására. A Nagyváradi Királyi Jogakadémia 1874-ben részletesen indokolt emlékiratot készített, amelyet a kecskeméti főiskola fenntartói és tanári kara is támogatott. Ebben azt kérték a vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól, hogy a tudori szigorlatok elfogadásának jogát a teljes jog- és államtudományi karokká kibővített jogakadémiákra is terjessze ki. A sokszínű, érdekeik szerint elkülönülő és gyakorta egymással rivalizáló jogakadémiák ebben a kérdésben egységfrontot alakítottak ki és az 1874-ik évi szabályzat (46. §-a) értelmében évenként tartatott tanácskozásikon, illetve tanári kari gyűléseiken számos felterjesztésben mutattak intézeteiknek az egyetemekkel szembeni hátrányára.⁶

A kecskeméti Jogakadémia 1881-es évkönyvében Csilléry Benő, a kar igazgatója az 1874-es változásokat „emlék-teljesnek és válságosnak” tartotta. Érdemes a korabeli visszaemlékezést részletesen is idézni, mert jól tükrözi a sok vihart megélt, az idegen uralom időszakában is erőt mutató és az alkotmányos viszonyok között meghozott rendelkezésekkel szemben tehetetlen tanintézet helyzetét.

5 HORVÁTH Ödön 443. p.

6 HORVÁTH Ödön 443. p.

„A jogtanodák új szervezéséről kibocsátott szabályzatban megállapítottat, hogy a királyi jogakadémiák, és az állam közvetlen rendelkezése alatt álló egyéb jogtanintézetek 4 évi tanfolyammal ellátott teljes jog- és államtudományi karokká alakíttatnak, egyedüli keizártával a jogtudorozási és magántanára képzési jogosítványnak. E szabályzat folytán eg yházkérületünk felhívatott, hogy jogakadémiáját ehhez képest újjászervezze, és a mennyiben jövőre államvizsgálati bizottságot óhajt a jogakadémia mellé: ezt eleve felterjessze; mint hogy jövőben csak azon jogakadémiák fognak bírói államvizsga bizottsággal bírni, a melyek 8 tanárral lesznek a fent érintett szabályzat szerint ellátva és berendezve. De minthogy akkor nem volt több, mint 5 rendes tanári székiünk: ennél fogva legalább 3 rendes új tanszéki rögtöni felállításáról kellett intézkedni, hogy a következő tanévre intézetiünk megnyitható legyen. Új tanszékeket s főképp ennyi számban előállítani: fenntartó eg yházunknak ha buzgal-
mát nem is, de anyagi erejét minden esetre felülmúlta; tehát a helyzet súlyos volta méltán gerjesztette fel városunk összes lakosságának aggodalmát s mély érdeklődését, amnyival inkább, mert joghallgatóink közt az összes lakosság fiaiból nagy számban léteztek nem saját hitfelekezetiünkhöz tartozó ifjak is, ennél fogva jogakadémiánknak bekövetkezhető megszüntetésére az összes lakosság, valláskülönbség nélkül, aggodalommal tekintett. Ily körülmények közt a jogakadémiák átalakítását elrendelő szabályzat fokozott lelkesüléssel bírta Kecskemét város összes lakosságát; a ref. eg yház által a városbátóság lett megkeresve; és Kecskemét sz. kir. város köztörvénybátósága jogakadémiánk fenntartásának ügyét sajátjává tette, kimondván 1874. június 17. és következő napjain tartott közgyűlése 260. sz. alatti bátározatában: hogy a helybeni jogakadémia fenállását és szabályszerű átalakítását a bázai országos közérdek szempontjából kívánatosnak és a város jövőjére kibátó közmívelődés tekintetéből szüksegesnek tartja, és annak fenntartásához anyagi segíyezéssel járulásra készségeit kijelenti. E nagy horderejű bátározatban bírjuk jogakadémiánk újjá szervezésének alapját. E nemes városnak a tanügy körüli fényes érdemeit minden dicsőítésnél ékeesszólóbban hirdeti az, miszerint ezen „anyagi segíyezéssel való járulási készségeit” úgy váltotta be, hogy az újjászervezésre nézve szüksegeselt 3 tanári széki beállítást és eg yenként 1200 frt. évi díjazással fenntartását magára vállalta, s mint alapító polgári község, az e tanintézet iránt gyakorlandó jogai, kötelességei és befolyására nézve, a főtiszteletű dunamelleki reform, eg yházkerülettel, s a kecskeméti reform, eg yházgyülekezettel Írásbeli eg yezségeket kötött. Az így felállított 3 új városi-tanszéki segíyezével, s a boldogult Tatay András úr halálával megüresedett bölcsészeti tanszékere Nagy Ferencz lyceumi tanár úr alkalmazása, és Mádi János úr, a kecskeméti népbank igazgatójának az államszámviteltan, dr. Kecskeméti Lajos városi főorvos úrnak a büntetőjogi lélektanra, végül dr. Nagy Mihály úrnak a törvényszéki orvostanra magántanárokkul megnyerésével 1875/6-ik tanévben jogakadémiánk a vallás- és közoktatási nagymélt. m. kir. minisztérium által 1874. évi május 19-én 12.927. sz. a. az állam közvetlen rendelkezése alatt jogakadémiák s joglyceumok új szervezéséről kiadott szabályhoknak megfelelőleg újjászervez-
betetti; s most ez új berendezés és szervezés bátodik évét a lefolyt tanévben érte el és fejezte be.”⁷

7 ÉVKÖNYV 1881. 14-16. p.

2. A négy éves képzés (főtanodából főiskolai jog- és államtudományi kar) Kecskeméten

A jogi felsőoktatás korabeli rendszerét átalakító reformrendeletek kétségtelenül jelentős minőségi változást eredményeztek. Mivel a jogakadémiákat az egyetemekhez kívánták közelíteni, az évfolyamszámot négyre emelték és ennek megfelelően az itt letett államvizsga jogosított a doktori szigorlat letételére. Egységesítették és azonos módon strukturálták a tantárgyakat, így lehetővé tették az átlépést az egyetemre, természetesen a megfelelő különbözeti vizsgák letételével. Megszüntették az iskolatípusok szerinti végbizonysítványokat, és a jogakadémiákon is lehetőséget biztosítottak a nyílt hallgatói egyletek alapítására. Fontos változás volt, hogy a főiskolai tandíj lényegében megegyezett az egyetemi tandíjjal és az állami jogakadémiai tanárok fizetését is igyekeztek az egyetemi szinthez közelíteni. Ugyanakkor, ezek az intézmények nem szigorlatozhattak, nem adhattak doktori címet, nem volt magántanári habilitáltatási joguk. A jogász hivatásrendekbe való belépést a jogakadémiai végzettség nem tette lehetővé, mivel az 1874. évi XXXIV. tc. szerint ügyvédi vizsgát csak jogi doktorátussal rendelkezők tehetnek, vagyis csak az egyetemi szigorlatok után lehetett megszerezni a jogász hivatás e korban is alapvető fontosságú képesítését.⁸

Az 1932-es centenáriumi ünnepségen Joó Gyula dékán a kettős arcú Trefort-reformot a kecskeméti Jogakadémia fejlődésének jelentős állomásaként jellemezte, mert az 1874. május 19-én kelt 12.917. számú miniszteri rendelet hosszú távra biztosította a jogtanodák működését, „szervezetük ma is lényegileg ezen alapszik”. A szabályzat négyévi tanfolyammal ellátott, teljes jog- és államtudományi karokká alakította át a miniszter közvetlen rendelkezése alatt álló, továbbá az egyházi és vegyes fenntartású jogakadémiákat. Ez az intézkedés azonban nehéz helyzetbe is hozta a jogakadémiákat fenntartó felekezeteiket. A kecskeméti Jogakadémiát is „a lét és nem lét kérdése” elé állította. Amidőn Kecskemét város közönsége hatalmas anyagi segítséggel sietett a város egyetlen főiskolájának segítségére, magára vállalván három tanszék költségeit. Ezen az alapon azután a három fenntartó testület, a Dunamelléki Egyházkerület, a Kecskeméti Református Egyházközség és Kecskemét városa között 1875-ben alapszerződés jött létre, amely lehetővé tette a négyéves tanfolyamra való áttérést és a rendeletnek teljesen megfelelő szervezetet. 1880-ban egy negyedik, 1892-ben Kecskemét város közönsége pedig egy ötödik tanszék költségeit is elvállalta. Az egyezség szerint, öt tanszéket a város törvényhatósági bizottsága tölt be „felekezeti különbség nélkül”, kettőt pedig a Kecskeméti Református Egyházközség, egyet a Dunamelléki Egyházkerület finanszíroz.⁹

A kecskeméti jogi szakiskola (ahogyan az 1874-es évkönyv nevezte: Kecskeméti Református Főtanoda) korábbi fenntartói tehát komoly válaszut elé kerültek. Mivel csak a teljes, négy évfolyamos jog- és államtudományi karok maradhattak fenn és adhattak

8 REPERTÓRIUM 8. p.

9 JOÓ GYULA 23. p.; ÉVKÖNYV 1932. 13-14. p.

jogi képesítést, vagy az átalakítás, vagy a megszüntetés mellett kellett dönteniük. A szervezeti átalakítás és kibővítés esetén lehetőség nyílt arra, hogy a korábbi intézmény Kecskeméti Jogakadémiává alakuljon át és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1874. évi május 19-én kiadott 12.917. sz. rendelete nyomán, 1874/75. tanévtől kezdve, az állam közvetlen rendelkezése alatt álló jogakadémiák szabályzata szerinti, teljes jog- és államtudományi karrá minősített négy éves tanfolyamú Jogakadémiává alakuljon.

Kecskemét város közgyűlése határozatilag mondta ki, hogy a közérdek szempontjából szükségesnek tartja az iskola fenntartását és felajánlotta anyagi hozzájárulását is. Az átszervezésre vonatkozó javaslatokat a Dunamelléki Református Egyházkerület, a Kecskeméti Református Egyházközség és Kecskemét város képviselőiből alakult hármass bizottság állította össze. A javaslat alapján, Kecskemét város három tanszék felállítását, vagyis három tanár fizetését, a Kecskeméti Református Egyházközség az intézet fenntartását és öt tanár fizetését (egyét az egyházkerület költségére) vállalta, a befolyt tandíjak 90 %-ának a terhére. A fenntartók joga volt a tanárok választása. A város tehát három tanárt választott, igaz jóváhagyás céljából közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez kellett fordulnia.¹⁰ A fenntartók gyorsan létrehozott és később számos vitára okot adó keret-megállapodása a következő volt:

„A kecskeméti jogakadémia, a vallás- és közoktatási m. kir. nagyméltóságú ministeriumnak 1874-dik évi május hónap 19-én 12917. sz. a. kelt rendelete folytán, 1875/6. tanévtől kezdve, az állam közvetlen rendelkezése alatt álló jogakadémiák szabályzata szerint teljes jog- és államtudományi karrá emelt négy éves tanfolyamú jogakadémiává szerveztetik, következő megállapítások mellett:

- 1. Kecskemét sz. kir. város köztestvérsége e tanintézet fenntartása végett 3 rendes tanári székre egyenként 1200 frttal o. é. évenként 3600 osztr. ért. frtot saját pénztárából felajánl és kötelez negyedévi előleges részletekben kifizetni, de csak addig, míg ezen intézetben a tudományok magyar nyelven tanítatnak és amíg abban hazánk alkotmányos kormánya alatt Kecskemét város is alkotmányos törvényhatósági jogát s befolyását a magyar alkotmányos törvények alapján, jelen megállapítások szerint szabadon gyakorolhatja.*
- 2. A kecskeméti reform. egyház, a tanintézet eddigi jellegének fenntartása mellett, szinte 1200 o. é. évi fizetéssel díjazott öt rendes tanári székek fenntartását s negyedévi előleges részletekbeni fizetését biztosítja ugyanaddig, amíg ezt Kecskemét sz. kir. város hatósága kiköti.*
- 3. A kecskeméti reform. egyház, a tanintézetet ellátja könyvtári- és tan-helyiségekkel; magára vállalja ezeknek tisztogattatását, világítását, fűtetését, jókarban tartását és szolgaszeméllyezettel ellátását.*
- 4. A tanpénz 30, azaz harmincz frt o. é. évi díjban állapítottatik meg, helybeniekre épen úgy, mint vidékiekre valláskülönbség nélkül, mely az igazgató által szedetik be; ezért*

10 REPERTÓRIUM 46. p. CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez. ÉVKÖNYV 1875. 33-40. p. Az új tanrend. Kecskemét város és az egyház közötti megállapodás. In: KOVÁCS ELEONÓRA 172. p.

az összes tanpénz-bevételeknek 20%-a az eddigi díjazásán felül az igazgató; – 8%-a a jogtanodák új szervezéséről szóló s legmagasb helyen megerősített szabályzat értelmében a tanári kar jutalmazására, – 90%-a pedig a fentartó egyház részére fordítatik.

5. Minthogy a kecskeméti jogakadémiánál egy rendes tanár fizetését a főtiszt, dunamelléki egyházkerület viseli, ezen állomáson kívül négy rendes tanár illetményét, a beszédendő tanpénzek 90%-ból a kecskeméti reform, egyház fizeti; amennyiben erre a tanpénzek nem lennének elegendők, az egyház köteles leendő azt sajátjából kiegészíteni; ha pedig netalán több jönne be a tanpénzekből, ezen többlet az összes tanári kar fizetésének javítására lesz fordítandó.

6. A jogakadémia fenntartói saját kebelükben maguk választják az általuk fenntartott tanári székre a rendes tanárokat s ezeknek megerősítése, a törvényhozás további intézkedéséig, az eddigi öt tanári székre nézve a fennálló gyakorlat szerint történik; ellenben a város által fenntartott 3 tanári széket illetőleg a felterjesztés közvetlenül a m. kir. nagymélt. ministeriumhoz történik.

7. A jog- és államtudományi kar saját kebelében tanáriszéket képez az igazgató elnökelete alatt; illetőségéhez tartozik a többször hivatolt jogakadémiai szabályzatban foglalt teendőkön kívül mindazon ügyek ellátása, melyek az akadémiai tanács által hozzá utaltatnak.

8. A tanintézet ügyeinek vezetésére 20 tagból álló akadémiai tanács állítatik. Tagjai pedig: az igazgató hivatalánál fogva; továbbá a tanári karnak három, Kecskemét város törvényhatóságának 8, s ugyancsak a kecskeméti ref. egyháznak és a dunamelléki egyházkerületnek együttesen 8, három-három évre választandó képviselő küldöttei. Az akadémiai tanács elnökét és jegyzőjét saját kebeléből maga választja; határozat hozatalra a szavazatok egyenlő száma esetében elnök szava dönt; határozat képtelenségre 12 tag jelenléte kívánatik.

9. A jogakadémiai igazgató három évenként a rendes tanárok közül az akadémiai tanács által választatik, s megerősítése, a törvényhozás további intézkedéséig, a kormány által kibocsátott s legfelsőbb helyen megerősített jogakadémiai szabályzat szerint eszközöltetik.

10. A rendes fizetés nélküli magántanárok szintén a jogakadémiai tanács által választatnak.

11. Az akadémiai tanács az érvényessé vált tanári választásokról a többi fentartó testületeket is esetenként értesíti; a tanári beiktatásokra azoknak mindegyikét hivatalosan meghívja; azokhoz az intézet kül- és belállapotáról évenként jelentést tesz és ezen jelentést az egyházkerülethez mindenkor a kívánt mértékben és alakban tenndi meg. Rendes és segéd tanári székek betöltésénél, a választásra jogosult fentartó testületre való tekintettel, a pályázatot meghirdeti, a folyamodók okmányait átvizsgálja s azok nyomán véleményez, úgy, hogy a fentartó testületek csak az akadémiai tanács által, az okmányok alapján képeseknek nyilvánított pályázók közül eszközölhetik a tanszék betöltését, különben a választás megerősítést nem nyerhet.

12. E tanintézetnél a vizsgálati rendszer ugyanaz leendő, mely az állam közvetlen rendelkezése alatti jogakadémiákra megszabott.

13. *A két alapvizsgára a bizottságot a jogakadémiai tanács, a felsőbbileg megállapított szabályok szerint évenként alakítja.*

14. *A két államvizsgálatra a bizottság szintén e szabályok szerint évenként alakul és azon szakférfiakat, kik a vallás- és közoktatásiügyi m. kir. nagymélt. ministerium által kéretnek és kineveztetnek, az akadémiai tanács hozzá javaslatba.*

15. *A beigtatás e tanintézetbe, valamint a beiratás minden tanév kezdetén október hó első nyolcz napja alatt történik, nyomós okból a később jelentkezőnek engedélyt október hó végéig a tanári szék adhat, utólagos bejelentés mellett az akadémiai tanácshoz; a beigtatásért az akadémiai könyvtár javára megállapított 3 frtot az igazgató köteles beszédni, s az akadémiai tanács szabályszerű intézkedése alá bocsátani.*

16. *A könyvtár őrét az akadémiai tanács a tanári testület tagjai közül állandó minőségben választja és megerősítést a legfelsőbbileg megállapított jogakadémiai szabályok szerint eszközözi.*

17. *A jogakadémia már a jövő iskolai évre, ezen pontok értelmében, a jogakadémiai szabályrendeletnek megfelelőleg, egész kiterjedésében szerveztetik.*¹¹

Az 1874. július 17-én szerződésbe foglalt végső megállapodás lényegi tartalmában megegyezett az előterjesztett javaslattal. A Jogakadémia státusát hosszútávra biztosító részletes megállapodás szerint, Kecskemét három rendes tanári fizetést, egyenként évi 1200 osztrák értékű forintot biztosít az intézetnek. A neoabszolutizmus keserű tapasztalatai nyomán azonban kikötötte, hogy a támogatást csak addig biztosítja, „míg ezen intézetben a tudományok magyar nyelven taníttatnak és amíg a tanintézet hazánk alkotmányos kormánya által a magyar törvények szerint igazgattatván, ebben Kecskemét város is alkotmányos törvényhatósági jogát, s befolyását a magyar alkotmányos törvények alapján, jelen megállapítások szerint szabadon érvényesíteni tudja”. A Kecskeméti Református Egyházközség gyülekezete öt rendes tanári állás finanszírozását vállalta, a támogatást „a tanintézet eddigi jellegének fennhagyásához” és szintén az alkotmányos működés lehetőségéhez kötötte. Az egyházközség ezen túl vállalta, hogy a tanintézetet ellátja könyvtári és tanhelyiségekkel és magára vállalta ezek fenntartását is, világítását, fűtését, jó karban tartását és szolgaszemélyzettel való ellátását. Az egyházon belüli megállapodás szerint, az öt rendes tanári állásból egyet a Dunamelléki Egyházkerület tartott fenn.

A megállapodás fontos része volt a hallgatók tandíjának megállapítása. Ennek összege évi 30 forint volt, amelyet helybeliekre, más településről valókra egyaránt, valláskülönség nélkül kellett megfizetni. A beszédés az igazgató kötelessége volt, aki az összeg 2%-át jutalomként megtarthatta. A maradó összeg 90%-a a fenntartó egyházat illette, 10% a (az állami jogakadémiákra vonatkozó miniszteri rendelettel azonos módon) a tanári kar jutalmazására szolgált. Minthogy egy rendes tanár fize-

11 REPERTÓRIUM 51. p. A kecskeméti ev[angélikus] ref[ormátus] jogakadémia szabályai. ÉVKÖNYV 1896. 136-177. p.

tését a Dunamelléki Egyházkerület viselte, a Kecskeméti Református Egyházközség a négy rendes tanár illetményét a befolyt tandíj 90%-ából fedezte. A helyi közösség vállalta viszont, hogy ha ez az összeg nem elegendő, saját forrásból kiegészíti azt. Ha a beszedett tandíj magasabb a szükséges tanári fizetésnél, a többletet az egyházközség köteles „az összes tanári kar fizetésének kijavítására” fordítani.

Az intézmény jellege és a finanszírozás módja meghatározta a belső szervezeti rendet és döntéshozatali hatásköröket. Eszerint a fenntartók az általuk finanszírozott tanszék-ekre magunk választották ki a rendes tanárokat. A személyi döntések megerősítése a „törvényhozás további intézkedéséig” az eddigi öt tanári székre nézve a fennálló gyakorlat szerint történt, tehát tisztán egyházi belátástól függött. A város által fenntartott három tanár státusának megerősítése a minisztérium hatáskörébe került. A megállapodás rögzítette, hogy a Jog- és Államtudományi Karon önkormányzati testület (*tanári szék*) alakul, amelyet az igazgató vezet, s amely ellátja a jogakadémiai szabályzatban foglalt teendőkön kívül mindazon ügyeket, melyeket az akadémiai tanács hozzá delegál.

A közvetlen felügyeletet – az egyezmény 8. §-a alapján – az „akadémiai tanács”, vagy ahogy az évkönyvek nevezték, a helybeli jogakadémiai tanács látta el. Tagjai voltak az igazgató és 3 tanár, Kecskemét város 8, az egyházkerület és a helybeli Református Egyházközség együttesen 8, három évre választott képviselője. Az elnököt és a jegyzőt a testület maga választotta. Első elnöke Kiss Miklós, Kecskemét város főispánja lett. Az akadémiai tanács, a rendes tanárok közül, három évre választotta az igazgatót, állandó minőségben a könyvtár őrét és a magántanárokat is. A tanács tagja lett, Kecskemét város képviselőjében, többek között Bagi László, Hajagos Illés volt polgármesterek és Hornyik János főjegyző.

A közös iskolaszéki kormányzás tehát megszűnt, de a gimnázium és a jogakadémia közötti szoros kapcsolat nem szakadt meg, mert pl. a könyvtárat csak használatilag különítették el, „tulajdoni egységét” fenntartották. Hasonlóképpen jártak el a „tápin-tézzettel” – a menzával, amelynek szolgáltatásaiban a joghallgatók is részesülhettek. Az iskolai ünnepek egy részét továbbra is közösen rendezték és a joghallgatók tagjai lehettek az gimnáziumi ifjúsági egyleteknek is.¹² Csilléry Benő visszaemlékezése szerint, az egyháztanács gondos intézkedése folytán 1876-tól főiskolai ének- és zenetanári állást rendszeresítettek és a megalakult „főiskolai dalárda és zenekar” tagjai közé több jogakadémiai hallgató is jelentkezett. Úgyszintén a „gyorsírói kör” és az „önmunkásság ébresztésére évtizedek óta eredménnyel működő önképzőkör” is számos taggal bírt az akadémiai hallgatók közül, amely közös működést eredményezett és szorosabbra fűzte a kapcsolatot a főiskolai hallgatók és a gimnáziumi tanulók között.¹³

Az operatív irányításban fontos szerepet betöltő jogakadémiai igazgatót három évenként, a rendes tanárok közül, szintén az akadémiai tanács választotta. A megál-

12 REPERTÓRIUM 9. p.

13 REPERTÓRIUM 46. p. CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez. ÉVKÖNYV 1876. 24-26. p.

lapodás szerint, a rendes fizetés nélküli magántanárokat is ez a testület választotta. A tanács hatáskörébe tartozott a rendes tanári állásra vonatkozó pályázatok kihirdetése és a pályázók szakmai megfelelőségének megállapítása, elbírálása. A megállapodás tartalmazta, hogy a fenntartók az akadémiai tanács által képesített pályázók közül kötelesek a tanszéket betölteni. Az akadémiai tanács hatáskörébe került a könyvtár őrének három évre szóló megválasztása is.¹⁴

1876-ban tisztázták az akadémiai tanács és az egyházkerület közötti viszonyt. Ennek alapján, az egyházkerületnek a felekezeti iskola fölött egyházi felsőbbsége van és irányító jogköre, mint fenntartónak, de a beligazgatási ügyekre vonatkozó hatáskörének egy részét átruházta az akadémiai tanácsra, mert engedélyezte az állammal a közvetlen kapcsolat felvételét.

A megállapodással és annak miniszteri jóváhagyásával legitimitást kapott új kecskeméti jogi főiskola, a fenti megállapodás szerint kezdte meg oktatási tevékenységét. A gyakorlatban természetesen számos új kérdés vetődött fel, amelyet szabályozás híján, a jogakadémia kormányzó testületeinek kellett egyedi döntésekkel áthidalniuk. A tanintézet fenntartóinak, testületeinek és igazgatójának napi feladatot adott a helyi megállapodás és a minisztérium által kiadott országos szabályzat összhangjának megteremtése, valamint a szabályozással nem érintett tanulmányi ügyek (például a nem kötelező tárgyak, a gyorsírás, a nyelvi tantárgyak) intézése.¹⁵

Az 1878-as boszniai hadjárat az intézmény vezetőit komoly feladat elé állította. A rendkívüli körülmények komoly anyagi veszteséget okoztak a Kecskeméti Jogakadémia-
ának is. Már a mozgósítás első napjaiban kiderült, hogy az önkéntes katonai szolgálat beszámítása is komolyan hátráltatja a tanulmányokat. „Végre azon keserű tapasztalatunkat is feljegyezzük, miszerint az egyéves önkéntesi intézmény, melynél fogva a joghallgatók általános védkötelezettségüknek a tanpálya alatt kívánnak megfelelni, leginkább azt eredményezi, hogy ez által egyik vagy másik kötelezettségük, vagy többnyire mind a kettő elhanyagoltatik; mert valósággal lehetetlen is egy időben mind a katonai szolgálá-

14 Az új tanrend. Kecskemét város és az egyház közötti megállapodás. In: KOVÁCS ELEONÓRA 173. p.; Repertórium 46. p. Kormányzó testületek. ÉVKÖNYV 1875. 41. p. „A dunamelléki ref. egyházkerületi tanügyi bizottság”, „a helybeli jogakadémiai tanács” és „a tanári szék”. Név szerint a tanügyi bizottság két elnöke és a jogakadémiai tanács tagjai. Ld. még: ÉVKÖNYV 1876. 27.. 1877. 35. p. „Egyházkerületi tanügyi bizottság”, „Helybeli jogakadémiai kormányzó tanács” néven. ÉVKÖNYV 1875. 33. p. „1875/6 tanévtől kezdve a jogakadémia az új szabályzatnak megfelelőleg rendeztetik be, és a fentebb közölt szervezet 8-dik pontjában megállapított akadémiai tanács által fog kormányoztatni.”

15 A három fenntartó (Kecskemét város, kecskeméti ref. egyház, dunamelléki ref. egyházkerület) által jóváhagyott új szervezeti szabályzat. A Vkm. 1874. évi 12917. sz. leirata és melléklete a jogtanodák országos szabályzata. A tanév történetének keretében beszámoló a nem kötelező tantárgyakról: gyorsírás, francia nyelv, rajzolás, ének- és zenekar. REPERTÓRIUM 46. p.; CSILLÉRY Benő - CSABAI Imre: Adatok főiskolánk történetéhez az 1874/5. tanévről. ÉVKÖNYV 1874. 3-14. p.

latnak megfelelni, mind a szinte több időt igénylő tanulási munkákat is végezni!”¹⁶

A boszniai hadjárat komoly hallgatói létszámcsökkenéssel járt és drasztikus módon jelezte az intézmény anyagi függését a beiratkozott és tandíjat, vizsgadíjat fizető hallgatók létszámától. Az igazgató beszámolója szerint: „E tanévre zsibbasztó hatással volt a hadsereg mozgósítása. A boszniai hadjárat miatt hallgatóink közül számosan, mint védkötelezettek, katonai szolgálatra behívván, a tanév megnyitásakor előző évbenei hallgatóinknak egyharmadánál több, részint a harctéren volt, részint itthon felfegyverkezve várta az odaszállíttatást. A jogtanárok közül is dr. Nagy Mihály, a tanév megnyitásakor már a csatatéren katonai szolgálatokat teljesített; Keresztes János pedig mint védkötelezett, a katonák fegyverbe való gyakorlásához alkalmaztatott; tantárgyaik előadására ideiglenesen a többi jogtanárok alkalmaztattak. E körülmények gátlólag hatottak a joghallgatók beiratkozására is; mert aki várta a behívást, nem mert beiratkozni, látván, hogy a beiratkozottak is a katonasághoz rendeltettek; ennél fogva a beírt hallgatók száma az előbbi évekhez képest szerfelett lassan szaporodott, sőt egész évre nézve váratlanul megfogyott, s a tanév kezdetén tartatni szokott vizsgatételek is meggyérültek.”

A Jogakadémia igazgatótanácsa a mozgósított jogtanárok felmentését kérte. Ezen túl, a tanári kar előterjesztésére, a védkötelezett hallgatók érdekében 1878. szeptember 15-én kérvényt intézett a vallás és közoktatási minisztériumhoz, hogy: „1) e tanintézet mozgósított hallgatóinak időhöz kötött vizsgázásaikra nézve, a mozgósításból eredhető mulasztásaik hátrányukra ne legyenek; 2) az itteni ösztöndíjas jogtanulók, amennyiben ösztöndíjuk természete megengedi, ösztöndíjaikat megtarthassák; 3) a mozgósítás idejére eső első félév a mozgósítottaknak beszámíttassék, s az elmulasztott tantárgyakból adandó colloquiumok elfogadandók lesznek, még akkor is, ha beiratkozásukat a gyors mozgósítás miatt szabályszerű időben nem eszközölhetvén, ez iránt később jelentkeznek.” A felterjesztés nyomán, az intézmény lehetőséget kapott a hallgatók javát szolgáló méltányos eljárásra, de a Jogakadémia történetének első rendkívüli időszaka, a váratlan katonai mozgósítás „nyomasztó hatása helyreépíthetetlen maradt, különösen azon ifjakra nézve, kik a mozgósítás miatt elkezdett pályájukról lesodortatván, egész jövődjüket elvesztették.”¹⁷

16 CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez. Évkönyv 1878. év 31-35. p.; REPERTÓRIUM 47. p.

17 REPERTÓRIUM 47. p.; CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez. ÉVKÖNYV 1879. 50-53. p.

3. Új szervezeti és működési statútum, 1878-ban

Az 1874. május 19-i minisztériumi rendelet és a Dunamelléki Egyházkerületi Közgyűlés 1875. május 26-án tartott ülésén hozott, ezt elfogadó 53. számú elvi döntés lehetővé tette, hogy a kecskeméti Jogakadémia a Kormány közvetlen rendelkezése alá eső és az újjászervezett jog- és államtudományi karokkal egy színvonalra kerüljön és működési engedélyt kapjon. A szabályzatok rögzítették a további oktatási tevékenység és az állami legitimáció keretfeltételeit. A gyorsan tető alá hozott helyi megállapodás szabályzata tartalmazott ugyan olyan részletes intézkedéseket, melyek a jelzett alapelvek megvalósítását célozták, de nem olyan mértékben, hogy e cél elérését a hézagosság, hiányok és fennmaradó kételyek következtében minden oldalról biztosították volna. A részletes belső szabályzat kidolgozására négy év múlva került sor. A gyakorlati tapasztalatok felszínre hozták az igazgatói jogkör szabályozási hiányosságait, a tanári kar határozathozatali rendjének ellentmondásait és az ügykezelés fogyatékosságait. A kormányzó és fenntartói testületek szerint „e hézagok és hiányok kipótlása, e kételyek eloszlátása elutasíthatatlan szükségé tette az ide mellékelt rendtartási szabályzat javaslatba hozását, melynek kidolgozásánál a következő vezérelvek szolgáltak irányadóul. A javaslatba hozott szabályzat – mint alapra – a szervezeti szabályzatra legyen fektetve; erre nézve elvi változtatást ne tartalmazzon, sőt minden tekintetben, az abban foglalt alapelvek gyakorlati megvalósítására szolgáljon. A szervezeti szabályzat azon részletes intézkedései, melyek az intézet sajátos viszonyainak meg nem felelnek, ezekkel összhangzólag módosíttassanak, illetve szükséghez képest újabb intézkedésekkel kipótol-tassanak. Hogy a javaslatba hozott szabályzat egyszersmind az akadémia újjászervezését eredményező intenciónak is megfeleljen, segédforrásul vétetett a budapesti M. K. Tud. Egyetem „Tan- és leckepéNZ szabályzat”-a, s ezen kívül, a szervezeti szabályzat eddigi alkalmazása folytán szerzett tapasztalatok sem tévesztettek szem elöl.”¹⁸

A részletes szabályzat kitért az oktatás és vizsgáztatás rendjére, továbbá a Jogakadémia szervezeti és működési rendjére. Az alábbiakban a tanári kar ügyrendjére, az igazgató hatáskörére és a hivatali ügykezelésre vonatkozó szabályokat említjük. A tanári kar a hatásköréhez tartozó ügyekben az igazgató által összehívandó és az elnöklete alatt tartandó ülésekben határozott. Az üléseikre a rendes tanórákon kívül a rendkívüli, segéd- és magántanárokat meg kellett hívni, akik nem csupán tanácskozási, hanem szavazati joggal is rendelkeztek. Érvényes határozat hozatalára az elnökön kívül legalább négy rendes tanár jelenlétére volt szükség. A határozatokat általános szavazattöbbséggel hozták, a szavazatok egyenlősége esetén az igazgató szavazata döntött.

Az igazgatóhoz és a karhoz intézett beadványokat, felsőbb rendeleteket, hivatalos megkereséseket és közléseket a kar jegyzője iktatókönyvbe vezette, melynek rovatai: a minden tanévvel újrakezdődő iktatói számon kívül, az ügydarab tárgya beadásának,

18 A Kecskeméti Református Jogakadémia rendtartási szabályzata. Kecskemét, 1878. In: KOVÁCS ELEONÓRA 2018. 188. p.

elintézésnek és közlésének napja, s irattári száma. A szabályzati rendelkezésen túl, a kari évkönyvek tartalmazták a legfontosabb beérkezett ügyiratok tárgyát is. A kar üléseiről minden tanévben újra kezdődő sorszámmal jegyzőkönyvet kellett vezetni, melyben az ülés ideje, a jelenlevő tagok neve, az elintézett ügyek tárgya és a hozott határozatok szerepeltek. Fontosabb esetekben, különös tekintettel a fegyelmi ügyekre, a szavazatok arányát is rögzíteni kellett és az indokolást is teljes terjedelemben meg kellett őrizni. A kisebbség külön véleményét, ha az írásba volt foglalva, a jegyzőkönyvhöz kellett mellékelni. A jegyzőkönyvet ugyanazon, vagy a következő ülésen hitelesíteni kellett; ennek megtörténte előtt a határozatokat nem lehetett kiadni. A tanév folyamán fölvetett összes jegyzőkönyvet a tanév végén összefűzve, irattárba kellett helyezni.

A saját hatáskörében hozott határozatokról és intézkedésekről az igazgatónak napló alakban jegyzőkönyvet kellett vezetnie, melyet a tanév végén szintén irattárba kellett helyezni. E beszámolók 1878-tól megjelentek a Jogakadémia évkönyveiben és kiváló forrását képezik a történeti összefoglalásoknak. Az akadémia hallgatóit érintő határozatok kihirdetése vagy a hirdetési táblán való kifüggesztés útján vagy akként történt, hogy „az illetők ugyanott felhívatnak, hogy azok közlése vagy átvétele végett az igazgatónál vagy jegyzőnél jelentkezzenek; a bizonyos cselekvények teljesítésére netán kiszabott záros határidők az előbbi esetben a határozat kifüggesztésétől, az utóbbi esetben a közléstől, vagy a jelentkezésre kitűzött határidő utolsó napjától számítatnak”.

Az igazgató sérelmesnek vélt határozata ellen, a karhoz intézett folyamodás útján lehetett jogorvoslattal élni. A kari határozatok elleni fellebbezésnek – amennyiben ez nem volt kizárva – nem fegyelmi ügyekben és a kihirdetésétől számított 8 nap alatt volt helye; az elkésetten benyújtott fellebbezéseket hivatalból el kellett utasítani. Az autonómia iránti igény jelent meg abban a rendelkezésben, hogy a szabályszerű fellebbezési és felterjesztési ügyfolyamon kívül, a kar határozatait kihirdetés után az igazgató terjesztette fel a jogakadémiai tanácshoz, „vagy ennek közbejöttével felsőbb helyre” csak az onnan jött meghagyásra, vagy a kar utasítására voltak felterjeszthetők.

Az irattár az igazgató őrizete és kezelése alatt állt. Aki a leckekönyvét, jelentő ívét vagy a számára kiadott külön vizsgálati bizonyítványt elvesztette, másodlatért a tanári karhoz folyamodhatott, mely annak kiadatását csak akkor rendelhette el, ha a folyamodó az elvesztés tényét valószínűvé tette és egyúttal igazolta, hogy a másodlatban kiállítandó okmány „eltévedését” legalább négy héttel a kérvény beadása előtt, a hivatalos lapban közzétette. A másodlatot az anyakönyvek, illetve a vizsgálati jegyzőkönyvek alapján, s hivatkozással a tanári kar ide vonatkozó határozatára, az Akadémia pecsétje alatt az igazgató állította és adta ki. A másodlat kiállításáról a Vallás- és Közoktatási Minisztériumot tájékoztatni kellett. E szabályok a szervezeti szabályzattal együtt – a kiállítási költségek megtérítése mellett – az Akadémia minden hallgatója által az első fölvetel alkalmával megszerezhetőek voltak, azok nem tudását mentségül nem lehetett felhozni.¹⁹ Az évnnyitó ülések egyik napirendi pontja az 1920-as évekig, a kari szabályok vázlatos ismertetése volt.

19 A Kecskeméti Református Jogakadémia rendtartási szabályzata Kecskemét, 1878. In: KOVÁCS ELEONÓRA 2018. 186-187. p.

4. A Jogakadémia vezetői, irányító testületei

A forrásjegyzékben megjelölt Repertórium pontos kimutatást tartalmaz az egykori Jogliceum és Jogakadémia irányító testületeiről, továbbá igazgatóiról és dékánjairól. Az irányító tisztviselők tevékenysége jól követhető az Akadémia évkönyveiben, hiszen beiktatási beszédekben kivétel nélkül programot hirdettek és mandátumuk lejártakor beszámoltak tevékenységükről. Láthatóan ők készítették a jogakadémia tevékenységéről szóló beszámolókat is. Mivel a Jogakadémia igazgatói és dékánjai egyben tanárok is voltak, munkásságukról, oktatási és tudományos tevékenységükről e könyv más helyein is említést teszünk. Ezen a helyen csupán a neveket és a hivatali időszakot tüntetjük fel, megemlítve, hogy irányítói munkásságuk további archontológiai és prozopográfiai feltárást igényel.

A jogakadémiák élén 1875 után igazgató vagy dékán állt. Az állami és tanulmányi alapból fenntartott intézményekben az igazgatót a vallás- és közoktatási miniszter előterjesztésére, a tanári kar tagjai közül a király nevezte ki. A miniszter az előterjesztés előtt köteles volt meghallgatni a tanári kar véleményét. A magánpártfogók alatt álló tanintézeteknél (az 1875-ben még működő két Jogliceumnál) az igazgató kinevezésének jogát az illető pártfogó gyakorolta, azonban a beiktatáshoz a vallás- és közoktatásügyi miniszter megerősítésére volt szükség. A protestáns vallásfelekezetek által fenntartott jogakadémiáknál az igazgatót (majd 1924-től a dékánt) határozott időre a fenntartó testület választotta, a tanári kar meghallgatása mellett. A kari jegyzői teendőket, ha arra a tanártestület valamely tagja önként nem ajánlkozott, a legifjabb tag látta el. A külön juttatással járó könyvtárőri tisztelet a tanári testületnek az a tagja kapta, akit ezzel a kar meghallgatása mellett a vallás- és közoktatási miniszter, illetve a magánpártfogó vagy (mint Kecskemét esetében) a fenntartó testület megbízott.²⁰

A főiskola és a református gimnázium közös igazgatói: 1862-1863 Szigethy István, 1863-1864 Csabai Imre, 1864-1865 Fehér Péter.

A Jogakadémia igazgatói: 1865-1866 Csilléry Benő, 1866-1867 Dékány István, 1867-1868 Tatay András, 1868-1891 Csilléry Benő, 1891-1905 Kovács Pál, 1905-1907 Kiss Albert, 1907-1910 Tegze Gyula, 1910-1911 Meczner Sándor, 1911-1920 Joó Gyula, 1920-1923 Kovács Andor, 1923-1925 Joó Gyula.

Helyettes igazgatók: 1899-1900 Szigethy Lehel, 1904-1905 Kiss Albert, 1905 Szigethy Lehel, 1905-1907 Tegze Gyula, 1907-1908 Joó Gyula, 1908-1909 Meczner Sándor, 1910-1911 Joó Gyula, 1912-1913 Réthey Ferenc, 1915-1917 Réthey Ferenc, 1917-1919 Buday Dezső, 1920 Kovács Andor, 1920-1922 Marton Géza, 1922-1925 Dezső Gyula.

Az Egyetemes Református Jogakadémia dékánjai: 1925-1930, 1932-1933, 1934-1935, 1937-1938, 1940-1941, 1944 Joó Gyula. 1931-1932, 1933-1934, 1935-1936, 1938-1939, 1941-1942 Rác Béla. 1936-1937, 1939-1940, 1942-1943, 1945-1946 Dezső Gyula. 1943-1944 Balásfalvi Kiss Barnabás. 1944-1945 Révész László. 1946-1947 és 1947-1949 Réthey Ferenc.

20 HORVÁTH Ödön 1903. 443. p.

Az Egyetemes Református Jogakadémia prodékánjai: 1925-1930, 1937-1938, 1940-1941 Dezső Gyula. 1931-1932 Révész Bence 1932-1933, 1934-1935, 1936-1937, 1939-1940, 1942-1943 Rácz Béla. 1933-1934, 1935-1936, 1938-1939, 1941-1942 Joó Gyula 1943-1944 Dezső Gyula 1944-1945, 1946-1947 Szabó József 1945-1946, 1947-1949 Révész László.²¹

A kormányzó testületek megválasztására a működés kezdetén sor került. A személyi kör 1878-tól hosszú időre stabilizálódott, ezért e testületek összetételét és névsorát is itt célszerű említeni.

Egyházkerületi tanügyi bizottság. Elnökei: gróf Lónyay Menyhért főgondnok és Török Pál püspök. Tagjai: Az egyházkerület minden egyes megyéjének segédgondnoka és esperese, valamint az egyházkerületben létező főiskolák és középiskolák igazgató-tanárai, s az ezeket fenntartó egyházak lelkészei.

A helybeli Jogakadémia kormányzó-tanácsa. Elnöke: Kiss Miklós, főispán. Tagjai: Szilágyi Dezső, Filó Lajos, Fördős Lajos, id. Nagy Lajos, Muraközy József, Szappanos István, Bene Sándor, Bagi László, Dr. Horváth János, Hornyik János, Hajagos Illés, Fórián Károly, Dömötör Sándor, Tóth István, Papp Sándor, Csilléry Benő, Dékány István, Dr. Szeless József és Vámos Béla.

A tanári szék elnöke az igazgató Csilléry Benő, h. köz- és váltó-ügyvéd, a magyar és osztrák magánjog ny. r. tanára volt. Tagjai az akadémia tanárai: Dékány István köz- és váltó-ügyvéd, a jog- és államtudományi bevezetés, alkotmányi és kormányzati politika, valamint a magyar közjog tanára, Dr. Szeless József, a jog- és államtudományok tudora, képesített egyetemi magántanár, a magyar közigazgatási jog és statistika tanára, Vámos Béla, a jogbölcseészet és a büntetőjog tanára. Dr. Beliczay Jónás, jog- és államtudományok tudora, köz- és váltó-ügyvéd, a római jog tanára, Keresztes János, h. köz- és váltó-ügyvéd, a peres és peren kívüli eljárás, s a váltó- és kereskedelmi jog tanára, a kar jegyzője, Dr. Tassy Pál, államtudományok tudora, a nemzetgazdaság, pénzügytan és a magyar pénzügyi törvények tanára. Nyilvános, rendkívüli tanárként a testület tagja volt Nagy Ferenc, a Református Főgimnázium bölcseészet-tanára, a bölcseészet- és művelődés-történet tanára.²²

5. Szervezeti reformelképzelések, harc a fennmaradásért

A Jogakadémia tevékenységét a szervezeti stabilizáció és fennmaradást lehetővé tevő helyi kompromisszum megteremtése után is számos körülmény nehezítette. Bár Kecskemét regionális pozíciója és vonattal való megközelíthetősége kedvező volt, a hallgatók száma évről-évre csökkent. Az egyetemek lassan érvényesítették potenciális előnyeiket és azt az előnyt, amelyet a tudományos fokozat megítélésében, a jogász hivatások ellátásában a kormányzattól nyertek. Ebben a helyzetben, a Jogakadémia tanári karát

21 REPERTÓRIUM 13. p.

22 ÉVKÖNYV 1878. 54. p. „Az egyházkerületi tanügyi bizottság”, „a helybeli jogakadémiai igazgatótanács”, „a tanári szék”. Név szerint a tanügyi bizottság két elnöke, az igazgató-tanács tagjai. Vö: ÉVKÖNYV 1879. 29. p.

rendkívül érzékenyen érintette, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1880. július 21-án 921. sz. körlevelében felszólította a jogakadémiák fenntartóit: vagy szüntessék meg, vagy más jogakadémiával összevonva fejlesszék egyetemmé intézeteiket.²³ A felhívás nyíltan bevallott célja volt, hogy a fenntartók szüntessék meg a jogakadémiákat, egyben kilátásba helyezte azt, hogy a minisztérium közvetlen rendelkezése alatt álló tanintézetekkel ezt a maga részéről szintén megteszi. A felhívás azonban nem volt eredményes, hiszen a legtöbb fenntartó testület „lelkes hangú feliratokat és emlékiratokat intézett a ministeriumhoz, azoknak a szempontoknak a kifejtése céljából, amelyek ezeknek a tanintézeteknek a fennmaradását és felvirágozását oly szükségessé teszik”. Kormányzati nyomásra egyedül a támogató nélkül maradt nagyszombati állami jogakadémia szűnt meg 1886-ban.

A kecskeméti református egyház – nagy építkezéseire hivatkozva – nem tudta tovább vállalni, illetve növelni a kötelezettségeit és segítségért fordult a társfenntartókhoz. Kecskemét város közgyűlése viszont határozatot hozott, hogy a Jogakadémiát „mint a város előhaladásának egyik főtényezőjét” tovább is fenn akarja tartani és egy negyedik tanszék tanárának a fizetését is magára vállalta. Az egyházközség azonban továbbra is kitarzott a feloszlítás mellett és az egyházkerülethez fordult. A végső döntéshez – az 1875-ös megállapodás szerint – mind a három fenntartó megegyező véleményére volt szükség. Kecskemét város ezúttal is ragaszkodott az intézet megtartásához. A drámai helyzetet, az 1881-i Évkönyv a következők szerint összegezte.

„Láttuk már a múlt évi hivatalos kimutatásokból, hogy hazánk összes jogakadémiáiban az előző évben is rendkívüli elnéptelenülés mutatkozott. Mennyivel inkább kellett most bekövetkezni jogakademiánk még nagyobb mérvű elnéptelenülésének a miatt, hogy épen a tanév megnyitásakor jelent meg, s az országos sajtóban is élénk eszmecsere-t keltett a nagyméltóságú m. kir. közoktatási minisztérium 1880. évi július hó 8-án 921. szám alatt a felekezeti jogakadémiák fenntartóhoz intézett kibocsájtványára, melyben azoktól a jogakadémiák vagy egyszerű megszüntetése, vagy más jogakadémiával jog- és államtudományi karrá egybeolvasztása kívántatott. Ehhez járult még az, hogy intézetünk egyik fenntartója, a tanügy iránt áldozatkész helybeni reform. egyház ez időben történt széleskörű építkezések folytán nyomasztó anyagi viszonyok közé jutván, a jogakademiánál magára vállalt kötelezettségeit fedezni egyelőre nem bírta, s a két társ-fenntartó testületet, Kecskemét sz. k. város t. hatóságát, és a dunamelléki főtiszteletű reform. egyházkerületet megkereste; melyre nézve jöllehet Kecskemét sz. kir. város törvényhatósága 1880. évi április hó 7-én 2522. szám alatt kelt határozatában még egy új tanszék átvállalásával kedvező nyilatkozatot adott, de mivel még függőben van akademiánk

23 HORVÁTH Ödön 1903. 443. p.; Az egyházak iskolafenntartói jogokra hivatkozva elutasították a javaslatot. Érveltek azzal is, hogy ez a képzés decentralizáció, tehát költségmegtakarítást jelent, másrészt az állam nem kíván jogi végzettséget sok hivatalhoz, amelyre a jogakadémiák képeznek. A vármegyékben csak három állásra volt ilyen képesítés előírva (vármegyei főjegyző, árvaszéki elnök és a pénzügyi ellenőr). PETŐ 20. p.

ezen új alapok előállítására vonatkozó kérdése, a többször tisztelt miniszteri leirat itt is, mint a többi felekezeti jogakademiánál zsidbasztó hatást idézett elő; s ámbár jogakademiánk szerződés által egybekapcsolt kiegészítő részét képezi egyházkerületünk teljes főiskolájának és azzal együtt a főtiszt, egyházkerület garantiája alatt áll: mégis ez ügy késedelmes elintézése jogakademiánk létkérdésévé emelkedett, s a csüggedés gyors elnéptelenülést hozott elő, a mit indokoltta tett ifjainknál azon félelem, hogy pályájukat tovább itt nem folytathatván, vizsgáikat sem fejezhetik be.²⁴

A többi felekezeti és magánfenntartású jogakademiával egyezően, a nyilvánosságra hozott kormányzati szándék nagy veszteséggel járt. Kecskeméten ráadásul 1883-ban egyszerre két tanszék is megüresedett, ami kedvező alkalmat adott az intézet megszüntetését pártolók fellépésére. A Jogakadémia helyi politikai ellenzéke a függetlenségi párt köréből került ki, élükön a református gimnázium tanáraival és az egyházi tanács egyes tagjaival. Ezt a helyzetet ellensúlyozta, hogy a kormánypárt a városi törvényhatósági bizottságban volt többségben, így az iskola léte kiegyenlített pártpolitikai küzdelem tárgyává vált. A városi közgyűlés kompromisszumot keresett: a hatáskörébe tartozó tanszékre Bagi Béla függetlenségi párti, vagyis ellenpárti, de nagy családi összeköttetésekkel rendelkező fiatal ügyvédet választotta tanárrá. A református egyházi tanácsnál is sikerült elérni, hogy Kovács Pált, a Kecskemét c. függetlenségi párti lap szerkesztőjét tanárrá válasszák, ezáltal biztosítva az intézet további működését. A kedvező döntés a létszámra is előnyösen hatott, de kis hullámvás után, folytatódott a hanyatlás. Amint Kovács Pál megállapította, az ország 13 jogakademiájának 1871-ben 1866, 1885-ban pedig csak 661 hallgatója volt, vagyis 15 év alatt majdnem egyharmadára csökkent a hallgatók létszáma. A jogi képesítésre törekvők ugyanis, az 1874. évi XXXIV. tc. következtében, a két meglévő egyetem jogi karára iratkoztak, s tették azokat túlszűfolttá. Pedig a Jogakadémia – bizonyos szempontból – alaposabb képzést adott, mert hosszabb volt a szorgalmi idő, a tanárok jól ismerték a hallgatók évközi munkáját és míg Pesten csak a tandíjmenteseknek, addig a jogakademiákon minden hallgatónak félvényként kollokválnia kellett. Véleménye szerint, harmadik egyetem létesítése sem segítene a gondokon, mert a felekezeti jogakademiák nem terhelik az állami költségvetést és különösen alkalmasak a közigazgatási szaktanfolyamok megrendezésére. Azonban sem erre, sem más javaslatukra érdemi választ nem kaptak és továbbra is érvényben maradt a fejlődésüket gátló törvény.²⁵

A nehéz helyzetben lévő Jogakadémia kísérletet tett a társ-intézmények összefogására. Rövidesen kiderült azonban, hogy a jogi főiskolák nincsenek azonos pozícióban és tovább élésük lehetőségeit is eltérően ítélték meg. Álljon itt a kecskeméti jogtanárok 1885-ös kísérletének bizonyítéka és a próbálkozás kudarcának magyarázata.

24 ÉVKÖNYV 1881. 5. p.

25 REPERTÓRIUM 9. p.

„Hiányos lenne évkönyvünk, ha ebben is meg nem emlékeznénk azon mozgalomról, melyet jogakadémiánk tanári testülete a hazai összes jogakadémiák érdekében jelen tanév alatt megindított. Jelesül f. évi február hóban bocsátottunk ki egy felhívást, a hazai összes jogakadémiák tanáraihoz, melyben hivatkozva a köztudomású sajnos állapotra, melybe néhány év óta hazai összes jogakadémiáink sodortattak, azon meggyőződésünknek adtunk kifejezést, hogy jogakadémiáink bajai ellen orvoslást keresni első sorban a jogtanárok kötelessége; a mi actióba lépésünk után várhatjuk a többi tényezőök hathatós segedelmét. Indítványoztuk ennélfogva egy nagy tanári gyűlés tartását, hogy ott a teendőket közösen megbeszéljük, tanácskozzunk s határozzunk az utak és módok felett, melyek által jó ügyünket diadalra segíthetjük. Felhívásunkat e szavakkal végeztük: «Mélyen tisztelt kartársak! Hazafias tisztelettel kérjük önöket részvételre és hozzánk csatlakozásra. Ne vádolhasson bennünket az utókor, hogy összetett kezekkel engedtünk elpusztulni egy fontos culturalis intézmény, mely a mi gondjainkra volt bízva.» A gyűlés azonban – fájdalom – nem jöhetett létre, mert csupán 3 jogakadémia – t. i. a pápai, m.-szigeti és eperjesi – tanárai csatlakoztak feltétlenül a mozgalomhoz. A győri s nagyváradai kir. jogakadémiák tanárai határozottan kijelenték, hogy a mozgalomban nem kívánnak részt venni; hasonlóan nyilatkoztak a pécsi jogakadémia tanárai is második átiratukban, holott az elsőben feltétlenül csatlakoztak a mozgalomhoz. A debreczeniek, egriek, kassaiak oly határozatlanul nyilatkoztak, hogy reájuk számítani nem lehetett. Sárospatak csak úgy vett volna részt, ha kivétel nélkül minden jogakadémia tanárai kijelentik a mozgalomhoz való csatlakozásukat. Végre a pozsonyi és nagyszébeni kir. jogakadémia tanárai felhívásunkra nem is válaszoltak. Ily körülmények között a tervezett országos jogtanári gyűlést nem véhvén megtarthatónak, 1885. május havában körlevélben értesítettük kartársainkat, hogy a gyűlés összehívásától ezúttal elálltunk.»²⁶

A kecskeméti Jogakadémia tanári kara, s igazgatótanácsa nevében 1886-ban Horváth Ádám részletes összeállítást készített a jogakadémiák és az egyetemek helyzetéről és a korabeli szabályozás nyomán kialakult viszonyokról. A memorandum címzettje az egyházkerületi közgyűlés volt, melyet az érintett testületek a kormányzattal való tárgyalásra, a Jogakadémia jogi státusának megerősítésére hívtak fel. A terjedelmes felirat utalt arra, hogy a jogakadémiák és különösen a kecskeméti főiskola hallgatóinak száma a legutóbbi átszervezés óta ijesztő mértékben csökkent. A kecskeméti Jogakadémia felhívást bocsátott ki a hazai jogakadémiák tanáraihoz, amelyben indítványozta egy jogtanári nagygyűlés tartását a teendők megbeszélése és a szükséges javaslatok kidolgozása érdekében. A közös tanácskozás ötletét csupán a három (protestáns) Jogakadémia támogatta.

A memorandum szerint, a jogakadémiák hanyatlásának oka az átalakított intézmények új szervezetében és főleg az 1874. évi XXXIV. tc. 5. §. 1. pontjában rejlik. Amikor a jogi tanintézetek négy évfolyamú fakultásokká emelkedtek, akkor úgy látszott, mintha a

26 ÉVKÖNYV 1884. 47-48. p.; REPERTÓRIUM 49. p. CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez 1885-86. évről. ÉVKÖNYV 1885. 16-25. p.

jogakadémiák magasabb státust értek volna el és jogaik is növekedtek. Míg korábban a 2-3 évfolyamos tanintézetek bizonyítványai megfeleltek valamennyi jogi szakismeretet igénylő hivatalra való képesítésnek és az ügyvédi vizsgára is lehetőséget adtak, 1875 óta a teljes tanfolyamú fakultásokban szerezhető qualificatio köre jelentősen szűkült. Különösen nagy veszteségnek bizonyult az ügyvédi vizsga kizárása, pedig „ez idő szerint (az 1883. évi I. tc. 3. §-a értelmében is) a jogi qualificatio legfelsőbb fokát képezvén minden jogi pályára készülő előtt, különösen míg az odavezető út nehézségeiről saját tapasztalatából meg nem győződik, legfőbb vágyként az ügyvédi diploma elnyerése lebeg”. A jelöltek azonban jól tudják, hogy az ügyvédi vizsgának előfeltételét azok a jogtudományi szigorlatok képezik, melyeket kizárólag az egyetemeken tehetnek le és „melyeknek kiállítását nehezebbnek képzei azokra nézve, a kik pályájukat – habár kitűnő sikerrel – a jogakadémiákon végezték.” A tömeges jelentkezés csökkentette a tudori szigorlatok színvonalát, másrészt az egyetemi vizsgamonopólium az oka annak, hogy „a jogakadémiák elnéptelenedésével a joghallgató ifjúság tömegesen tódul különösen a budapesti egyetemre, ahol azután, Csengery Antal szavaival élve, nem a tudományt, hanem a vizsgáló tanárt tanulmányozza, s nem az előadásokon, hanem a vizsgálatokon jegyez”.

Ez a magyarázata, hogy míg a jogakadémiák termei egyre üresednek, addig az egyetemen, „egyes előadó tanárok hallgató termei a hallgatóság nagy részét befogadni nem képesek, s a tanárok vizsgálatokkal annyira igénybe vannak véve, hogy azokat maguk elvégezni nem bírják”. Az egyetemeken a nagy hallgatói létszám miatt nincs lehetőség a létszám ellenőrzésére és a hallgatók előmenetelének – egyébként kötelező – kollokviumi ellenőrzése. Horváth szerint a hallgatóság óriási számának „ezen itt említett hátrányai is absorbeálják azon előnyöket, melyeket a budapesti egyetem kiváló szellemi és anyagi erői nyújthatnak és szembe ötlővé teszik, hogy a fennálló egyetemek mellett szükség van a jogakadémiákra is”.

A korabeli jogi szakoktatási szervezetnek voltak még más olyan intézkedései is, melyek a joghallgatók előtt előnyösebbnek tüntették fel az egyetemre való menetelt. Az előterjesztés is szóvá tette, hogy a szorgalmi időszak tartamában is különbség volt az egyetemek és jogakadémiák között. Az egyetemen az első félévben tovább tartottak a beiratkozások, az ottani félév ennek ellenére már karácsonykor véget ért. A jogakadémiákon ezzel szemben a hallgatóknak január közepéig kellett az intézményt látogatni. A második félév hasonlóan több terhet rótt egy jogakadémiai hallgatóra, mint egyetemi társára.

Indokolatlan különbséget tett a jogi szakoktatás szervezete egyetemek és jogakadémiák között a kollokviumok terén is. Az egyetemen a kollokválási kötelezettség csupán a tandíjmentes hallgatókra nézve áll fenn, ellenben a jogakadémiákon minden hallgatónak vizsgáznia kellett, mert különben nem kapott lecke-könyvi aláírást. Az érvényes szabályok szerint, előnyben volt az egyetem az évközbeni átlépések terén is, mert míg a jogakadémiáról való átlépés az egyetemre lehetséges volt, addig fordítva csak a miniszter engedélyével történhetett, kellőképpen megindokolva, „nehogy a

joghallgatók az egyetemi szigor elől meneküljenek”. A memorandum hivatkozott arra, hogy a hallgatók óriási száma miatt az egyetemen nem lehet olyan tanulmányi fegyelmet biztosítani, mint a jogakadémiákon. A statisztikai adatok is igazolták, hogy hanyag „leczelátogatás és colloquium elmulasztás miatt több felfüggesztés és aláírás megtagadás történik a jogakadémiákon”.

A felterjesztés a jogakadémiák védelme érdekében alkotmányjogi érvelt is említett: eszerint a jogakadémiák, különösen a protestáns jogakadémiák „az előbb bírt önállóságukat és függetlenségüket elveszítették, s alárendeltettek oly intézeteknek, melyek iránt teljes tisztelettel viseltetünk ugyan, de amelyeknek tanintézetekünk fölébe állítása megfosztja a protestáns egyházat azon jogától, melyet százados küzdelem után magának az 1790-91. évi XXVI. tc. 6. §-ában biztosított”.

Az előterjesztés reagált a harmadik teljes egyetem, vagy a jogi egyetem összes jogaival felruházott jogi fakultás létrehozatalának tervére. E terv jelentős összegbe kerülne, és nem csökkentené lényegesen a budapesti fakultás hallgatóinak számát. A jogi szakoktatás rendezését egy sokkal természetesebb úton, nevezetesen a meglévő tradicionális intézmények fejlesztése által sikeresebben lehetne megoldani. „Valósággal önként kínálóknak a jogi szakoktatás rendezésére s felvirágoztatására a hazai jogakadémiák.”

A továbbiakban indokolt a memorandum szöveghű bemutatása, amely a korabeli jogakadémiai képzés előnyeit és a kecskeméti Jogakadémia egykori viszonyait tudományos pontossággal mutatja be.

„Jogakadémiáink szétszórtva az ország különböző részeiben, mind megannyi a saját körében fontos, úgyszólván pótolhatatlan köz- művelődési missziót teljesít. A királyi jogakadémiák aránytalanul csekély mértékben terbelik az államot s különben is a négy királyi jogakadémia budgetje a tanulmányi alapból kerül ki, míg a felekezetiök önerejükéből teszik ezt, nemes áldozatkészséggel, ami egyébként az állam terbe lenne, vagy is jelentékeny mennyiségű teherrel könnyűének az államon, mely nem áldozhat elegendőt a jogi szakoktatásra.”

Másrészről a tapasztalat mutatja, hogy daczára a jogakadémiák bizonytalan helyzetének, a jogakadémiákon, kivált azok tanárai körében, élénk élet uralkodik. A jogakadémiai tanárok elsőrendű vezérszerepet visznek székhelyeiken úgyszólván minden téren, s emellett teljes joggal mondhatni őket a magyar jogi szakirodalom legfáradhatatlanabb munkásainak, habár ebbeli működésüket sem anyagi siker, sem magasabb állásra, például egyetemi tanárságra emelkedés reménye ez idő szerint nem kecsegtetheti. De mindenekelőtt kiváló fontossággal bírnak a jogakadémiák didaktikai szempontból. Az a körülmény, hogy a jogakadémiákon a hallgatók száma csekélyebb, lehetővé teszi a tanár és tanítvány közti viszony szorosabbá, bensőbbé való fűzését, mely elvitázhatatlanul határozottan előnyös az oktatásra nézve. A jogakadémiákon valósítható meg a jogi szakoktatás mindig több-több hívet számláló s mindinkább szélesebb körben terjedő intézménye: a szemináriumi rendszer. Ugyancsak a jogakadémiák oldhatják meg azon nem kevésbé fontos problémát, mely szerint a jog nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is tárgyalandó, mert a jogász

nem a katedra, hanem a gyakorlati élet számára készítették elő. A jogakadémiákon, a tanár és hallgató közötti szorosabb kapocs folytán, alaposabban történhetnek a vizsgálatok, melyeknél a vizsgáló tanár a hallgató egész évbeli, általa jól ismert szorgalmát és előmenetelét is mérlegelheti, tehát nem pusztán a rövid ideig tartó benyomásra, s esetleges véletlenre épít. Különösen alkalmasoknak mutatkoznak a jogakadémiák ezenkívül az 1883. évi I. tc. 3. §-ában felállítatni rendelt közigazgatási szaktanfolyamok berendezésére. A szellemi erő míg egyrésztől mindegyik jogakadémiánál megvan, másrésztől, a jogakadémiák leginkább olyan helyeken léteznek, melyek egyszersmind bizonyos terület közigazgatásának középpontját képezik. Mely körülménynek egymásra előnyösen és sikeresen ható erejét azt hisszük nem kell bővebben fejtegetnünk. Nem mulasztthatjuk el továbbá kiemelni, hogy a jogi szakoktatásnak decentralizált állapotban való maradását szükségesnek és előnyösnek látjuk már csak azért is, mert nemzeti kulturánk erősen kívánja a vidéki városok emelését.

És végül fel kell említenünk még egy körülményt, amelyet legelsőbb kellett volna említenünk, a protestáns és specialiter a magyarországi ev. ref. egyház jogakadémiáit illetőleg. Ezen áldozat készségében páratlanul álló egyház büszkesége, dicsőre mindenkor iskoláiban állott; erőteljes kezekkel ragadta meg az oktatás ügyét, óriási erőfeszítéssel és bámulatos kitartással s buzgósággal állított fel mindenütt népiskolákat, gymnasiumokat, miáltal a hazának feledhetlen és eléggé meg nem hálálható szolgálatokat teljesített s teljesít mind a mai napig. Ezen tanintézeteknek ékességét, úgyszólván koronáját képezik a felsőbb iskolák, s ezek közt az ev. ref. jogakadémiák, melyek annyi derék hazafit, oly sok jogtudóst, oly számos közhasznú tevékeny polgárt neveltek a szeretett hazának!

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés! Erős meggőződésünk az, hogy ma sem létezik egyetlen egy ok sem arra, hogy az ev. ref. egyház magát büszkesége s ékessége koronájától megfosssa. Nem, sőt ellenkezőleg számos ok létezik arra, hogy az ev. ref. egyház az ősök példáján felbuzdulva, ne engedje romlásnak indulni atyáinak örökségét, hanem inkább annak gyarapításában s felvirágoztatásában állhatatosan serénykedjék!

Mindezek, amik a jogakadémiákról általánosságban s az ev. ref. jogakadémiákról különösen elmondattak, az igazságnak megfelelően alkalmazhatók a kecskeméti ev. ref. jogakadémiára is, melynek kiváló fontosságát kívánjuk vázolni a következőekben. Kecskemét önálló törvényhatósági város, melynek kebelében kir. e. f. törvényszék, járásbírótság, adó- és illeték kiszabási hivatal s nagy területének megfelelőleg számos tagból álló közigazgatási szervezet létezik, van két főgymnasiuma, főreáliskolája, gazdasági iskolája s mindezeknél fogva nagyszámú intelligentiája. Ennek folytán bátran lehet e várost a Duna-Tisza köz szellemi központjának nevezni s kétségtelen, hogy Kecskemét városa a Duna-Tisza köz ev. ref. egyház szellemi metropolisa is. Ezrekre megy azok száma, kik sok évfolyamán itt szereztek szellemi táplálékot. És különösen százakra megy azon nem magyar ajkúak száma, kik a kecskeméti ev. ref. jogakadémia emlőjén nemcsak a magyar jogot, hanem a magyar nemzeti szellemet is szívták magukba s az életbe lépve fontos missziót teljesítettek s teljesítenek ma is hazánk idegen ajkúak által lakott vidékein.

E rövid vázlat is világossá teszi, hogy Kecskemét nemcsak alkalmas, de nélkülözhetetlen központ is arra, hogy egyszersmind a jogi szakoktatásnak is kiválólag az ev. ref. egyház érdekében szintén egyik posztója maradjon. Felismerte ezt a helybeli ev. ref. egyházközösség, midőn készséggel járul a jogakadémia fenntartásához; ugyanezen megg yőződs vezérelte Kecskemét város közönségét, midőn nemes áldozatkészséggel 4 rendes tanár fizetését vállalta magára. Nemkülönben e felfogást támogatja ezen főtiszteletű egyházkerület is azért, hogy a kecskeméti ev. ref. jogakadémiát nem késik erkölcsi s anyagi úton is istápolni. Az eddig előadottak s különösen ezen főtiszteletű egyházkerületnek a kecskeméti ev. ref. jogakadémia iránt tanúsított, s hálásan tapasztalt jóakarata buzdít, bátorít bennünket arra, hogy bizalommal forduljunk a főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűléshez a következő tiszteletteljes kérelemmel: „Méltóztassék 1) egyházhatósági és társadalmi úton odabatni, hogy egyházkerületünk egyházi és világi elemei, jogi pályára készülő gyermekeiket, a régi szokáshoz híven, az egyházkerület kecskeméti jogakadémiájában neveltessek. 2) Ugyancsak a fentebbi úton buzdítólag odaműködni, hogy a kecskeméti ev. ref. jogakadémián a szegény sorsú ifjak szorgalmát elősegítő és jutalmazó ösztöndíj, valamint az önálló foglalkozásra serkentő pályadíj alapítványok és adományok tétessenek. 3) Jelen tiszteletteljes fölterjesztésünket a magyarországi ev. ref. egyház főtiszteletű és nagyméltóságú conventéhez felterjesztetni. A főtiszteletű és nagyméltóságú convent elé pedig tisztelettel járulunk a következő kérelmünkkel: Méltóztassék nagy súlyú és hathatós szavával odaműködni az országos közoktatásügyi kormányznál, illetőleg törvényhozásnál, hogy: a) Az 1874. évi XXXIV. tc. 5. §. 1) pontjának megváltoztatásával ne követeltessek jogtudományi szigorlat tétele az ügyvédi vizsga előfeltételül, hanem, vagy a jelenlegi államvizsgát, vagy pedig a jogtudori szigorlatot helyettesítő szigorú és tudományos mérték tekintetében megfelelő s kellőleg ellenőrzött vizsga, mely a jogvégzett által a jogakadémiákon is letehető volna; b) szüntessék meg a jogi szakoktatás szervezésében az egyetemek előnyére fennálló különbség; és a jogakadémiák országos törvény által rendeztetvén és biztosítatván, megérdemlett jóakaratan és gondozásban részesíttessenek, s ezzel kapcsolatban különösen: c) az 1883. I. tc. 3. §-ában kúlatásba helyezett és legközelebb szervezendő közigazgatási tanfolyamok a jogakadémiákkal szerves összeköttetésbe hozásának. Ezek azon panaszok és javaslatok, melyeknek elterjesztését ezúttal igaz ügyünk érdekében szükségesnek véltük. Midőn tisztelettel kérjük az általunk mondottak szíves figyelembe vételét és javaslataink elfogadását és hathatós támogatását: magunk részéről azon ígéretet tesszük, hogy jogakadémiánk felvirágzását ezentúl is szíviünkön viselve, érdekében teljes erővel buzgólkodni ezután sem késedelmeskedünk!”²⁷

Az egyetemes konventnek címzett felíratra 1891-ben érkezett válasz. A testület 1891/64. sz. határozata szerint „a kecskeméti Jogakadémia tanári kara előterjesztésének azon részét, mely a közigazgatási tanfolyamok tervezetére vonatkozik, jelen alkalommal fi-

27 REPERTÓRIUM 49. p. HORVÁTH Ádám: Felterjesztés az egyházkerületi közgyűléshez a jogakadémiák ügyében. A jogakadémiai és az egyetemi jogi oktatás összehasonlítása, javaslat a kecskeméti jogakadémia továbbfejlesztésére. ÉVKÖNYV 1886. 45-53. p.

gyelmen kívül hagyván”, a tervbe vett bírói és ezzel kapcsolatban a már érvényben levő ügyvédi minősítésre vonatkozó részét beható tárgyalás alá vette és kimondta, hogy „bár az ügyvédi és bírói minősítés egyenlősítését maga részéről is helyesnek és kívánatosnak vallja”. A jogtudori vizsgának a bírói és ügyvédi minősítésre való kiterjesztését nem tartja indokoltnak és úgy véli, hogy a tudori cím méltósága, „s ez által a valódi jogtudori színvonal csak emelkednék, ha a tudori rang tisztán egyetemi tudós kitüntetésnek maradna”. A határozat szerint, a tudori rang előírása a jogakadémiák elnéptelenedését és hanyatlását vonná maga után. „Holott némely, a felsőbb oktatás kellékeinek teljesen megfelelő élet- sőt fejlődésképes jogakadémiák fenntartását jelenleg még úgy általános hazai közéletünk, mint a közművelődés követelményei is megkívánják és szükségessé teszik.” A testület elhatározta, hogy feliratot terjeszt a kormányhoz, kérve, hogy az 1874. XXXIV. tc. ide vonatkozó határozatainak törvényhozási megváltoztatásával és a bírói szervezetről szóló javaslat e részének módosításával „kegyeskednék keresztül vinni, hogy a jogtudori cím ne tétessék sem az ügyvédi, sem a bírói vizsgálatnál multhatatlan előfeltétellé, hanem a tudori méltóság maradjon tisztán egyetemi tudós kitüntetés, az ügyvédi és bírói szigorlat letehetése pedig megfelelő szigorú államvizsgálatról tétessék függővé.”²⁸

Az akadémia aktív, a következő évben igazgatóvá választott tanára, Kovács Pál is radikális oktatási reformjavaslattal állt elő. Célja az átalakított jogakadémiák szakoktatási és társadalmi jelentőségének erősítése és az egyetemek javát szolgáló szabályozási kiváltások megszüntetése. Javaslata kiváló elemzése a korabeli jogi szakoktatási rendszer hiányosságainak. Mindenekelőtt, teljes paritást követelt az egyetem és jogakadémiák között. Ennek érdekében szükségesnek tartotta, hogy az egyetemeken is érvényesítsék a leckelátogatási és kollokválási kötelezettségeket. „Mert hiszen különben sincs értelme annak, hogy valakit valamely tárgy választására kötelezzünk, de arra sem, hogy ezt a tárgyat rendszeresen hallgassa és abból kollokviumok alakjában elhaladásának bizonyosságát is adja.” Ezen túl javasolta, hogy mind a négy tanéven egységes kényszer-vizsgák legyenek a főiskolákon és az egyetemeken.

Javasolta továbbá, hogy az ügyvédjelöltségre és joggyakorlatra a jog- és államtudományi államvizsgák letétele képesítsen. Ez azt jelentette, a jelöltnek a praktikus tárgyakat (váltójog, kereskedelmi jog, per- rendtartás, csődjog, telekkönyvi rendtartás, büntetőjog, osztrák jog, pénzügyi jog, közigazgatási jog) kellene megismernie. Nem tartotta helyesnek a doktorátus ügyvéddé minősítő szerepét, az ügyvédi vizsgarendszert függetleníteni kellene az egyetemektől. „Az ügyvédi vizsgának szélesebb alapokra fektetését gondolom akként, hogy osztassék a vizsga két részre, egy inkább elméleti és egy tisztán gyakorlati

28 REPERTÓRIUM 50. p. CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez 1887-8. tanévről. ÉVKÖNYV 1887. 18-21. p. A tanév megnyitása, tanszékek, tanárváltozások. Az Egyetemes Konvent határozata a jogakadémiák érdekében (1886. évi 65. sz.); CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez 1890/91 tanévről. ÉVKÖNYV 1890. 30-33. p.

irányú vizsgára. Az első letehető volna már kétévi gyakorlat kimutatása után, a másik a teljes 4 évi praxis kitöltésével; amaz hivatva volna pótolni a szigorlatokat, emezen pedig teljesen mellőzhető volnának a theoretikusabb természetű kérdések. És mindenesetre, egészségesebb dolog volna az ügyvédséghez megkívántató elméleti képzettség mérvének megállapítását az ügyvéd-vizsgáló bizottságokra bízni, mint az egyetemekre.” Szükségesnek tartotta az ügyvédség magasabb képzettségének megteremtésére, az ügyvédi joggyakorlatnak négy évre való kiterjesztését akként, hogy abból két év ügyvédnél, egy év bíróságnál vagy ügyészségnél, egy év közigazgatási hatóságnál lenne töltendő. „Előfeltételét képezné természetesen az ügyvéd-jelöltségnek a jog- és államtudományi államvizsgálatok letétele, mint kizárólagos minősítvény, kapcsolatban a quadrienniumok teljes befejezésével. És pedig az intéző szakkörök megnyugtatósa, másrészt a felelősség megosztása céljából ezen államvizsgákra sem perhorreskálnám a kormány részéről egy vizsgáló-biztos kiküldését. Az akadémiáknak nincs okuk irtózni az ellenőrzéstől! Az elmondottakban látom én az ügyvédség magasabb képzettségének garanciáit egyrészt; látom visszaállítva jogaikba, s illetve tulajdonképeni tudományos alapjaikra a doktorátusokat másrészt; látom megoldva a jogi oktatás és a hazai, főképp vidéki kulturális fejlődés érdekében föltétlenül fenntartandó jogakadémiák létkérdését harmadrészt.”²⁹

Kovács Pál, az új igazgató székfoglaló beszédében ígéretet tett arra is, hogy javasolja a jogakadémiák szakiskolává fejlesztését és törekszik a tanárok helyzetének javítására, mindenekelőtt a fizetésük emelésére. Szerinte a jogakadémiák tanulmányi rendjét át kellene alakítani. A négyévi tanfolyam első két évében azon tantárgyak adatnának elő, melyek a községjegyzői szigorlatnak, az első három évben azok, melyek az elméleti közigazgatási vizsgának; az egész négy éven át azok, melyek a jelenlegi jog- és államtudományi, vagy az azokat és a doktorátusokat is helyettesíteni hivatott államvizsgáknak, valamint „a tisztán tudományos fokozatnak meghagyandó tudori szigorlatoknak képeznék előírt, kötelezett tárgyait”. Elképzelése szerint, azok a jogakadémiai növendékek, akik az első két évet abszolválták, a jogakadémiákon szervezendő községjegyzői szigorlatokra, akik három évet végeztek, az ugyanitt beállítandó elméleti közigazgatási vizsgára, végül akik mind a négy évet befejezték, az ügyvédi és gyakorlati bírói vizsgára minősítő és a jogakadémiákon is letehető államvizsgákra, valamint a tisztán tudományos fokozatot képező és csak egyetemeken tehető tudori szigorlatokra volnának bocsáthatók. „A kérdés illetén megoldása a jogakadémiákat igazi szakiskolákká átalakítva, átadná valódi rendeltetésüknek, őket a megérdemelt felvirágzáshoz juttatná és oly színvonalra emelné, amelyen a hazai közművelődés és különösen a jogi szakoktatás érdekében szükséges.”³⁰

A tanárok fizetésének emelését is fontosnak tartotta, mert „csakis a jogtanári fizetések javítása és kellő mérvűre emelése útján remélhető, hogy jogakadémiánk is meg fogja nyerni azt a jogot, amelynél fogva a doktorátusokat helyettesíteni hivatott jogtudományi vizsga itt is letehető lesz. Az általam fentebb jelzett miniszteriális tervezet

29 REPERTÓRIUM 49. p. KOVÁCS PÁL: A jogakadémiák kérdéséhez. ÉVKÖNYV 1888. 3-17. p.

30 REPERTÓRIUM 10. p.; REPERTÓRIUM 50. p. CSILLÉRY BENŐ: Adatok jogakadémiánk történeté-

szerint ugyanis, a jogi államvizsgálati bizottság csak azon jogakadémiák székhelyein fog felállítani, amelyek a joghallgatókra nézve kötelező tantárgyakat kellően képesített tantervek által tanítják.” Az igazgatói program fontos eleme volt a jogtanárok nyugdíj ügyének rendezése is. E téren sajátos ellentmondás alakult ki a városi fenntartású tanszékek tanárai és az egyházi támogatású oktatók helyzete között. A város által fizetett jogtanárok nyugdíja biztosítva és rendezve volt, de a helybeli reformált egyház és az egyházkerület által fizetett tanárok, nyugdíj szempontjából bizonytalan helyzetben voltak. A kérdés megoldása szerinte az volna, ha a felekezeti intézetek tanárait is kivétel nélkül felölölő, országos állami nyugdíjintézet jönne létre. „Amennyiben pedig az országos nyugdíjintézet fel nem állíthatnák, érvényt kívánt szerezni a zsinati szabályzat 105. §-ának, amely szerint a fenntartó testületnek a tanárok számára a nyugdíjazási alapról gondoskodni kell.”³¹

A tanári fizetések ügyében 1896-ban Jászi Viktor nagy visszhangot kiváltó előterjesztést tett az egyházi fenntartó testületek részére. Egyértelművé tette, hogy a tanári fizetések javítása a Jogakadémia létérdekeivel szoros kapcsolatban van. „A dolog egyszerűen úgy áll, hogy a jelenlegi tanári fizetések mellett, a megüresedő tanszékekre egyetemi magántanárokat nem kaphatunk, a habilitáció későbbi megszerzésének feltételével választott tanárokat pedig nem tudjuk ez intézethez bilincselni, s azok pár évi itt tartózkodás után, az államszolgálat különböző tereire, különösen pedig, mint szívesen látott jövevények, a bírói pályára lépnek át.” Az akkori jogtanári fizetés a királyi albíró javadalmazásával volt egyenlő, „így nagyon természetes, hogy a fiatal tanároknak legnagyobb része megragadja a különösen jelen időszakban oly gyakran és könnyen kínálkozó alkalmat, hogy a jogakadémiai tanári pályát, mely legnagyobb részökre az előmenetel utolsó állomását képezi, felcserélje azon hasonlóan dotált bírói állással, mely a hierarchia legalsó fokán úgyszólván minden jelesebbre nézve, csak a későbbi emelkedés első lépcsőfokát jelenti.” Ez volt az oka, hogy az utolsó hat év alatt, a kecskeméti Jogakadémia négy tanszékén öt tanár személyében történt változás. Álláspontja szerint a rendes, véglegesített tanár fizetését egy kecskeméti törvényszéki bíró javadalmazásával azonos szinten kellene megállapítani. Ez 1600 forint fizetést, 300 forint lakbért, e mellett pedig a tanári javadalmazások kiegészítő részét képező, 100 forint ötödéves pótlékot jelentene.³²

Az tanári fizetésekhez szükséges anyagi fedezetet ismét Kecskemét városa teremtette meg, mert elvállalta még egy tanár megemelt fizetésének és pótlékainak a biztosítását,

hez 1890/91 tanévről. ÉVKÖNYV 1890. 30-33. p. A tanév fontosabb eseményei: tanszékek, tanárok, a tanári fizetések emelésének ügye. REPERTÓRIUM 50. p. KOVÁCS Pál: Igazgatói székfoglaló beszéd. ÉVKÖNYV 1891. 3-11. p.

31 ÉVKÖNYV 1892. 8. p.; REPERTÓRIUM 50. p. KOVÁCS Pál: Adatok jogakadémiánk történetéhez az 1891-92. tanévről. ÉVKÖNYV 1891. 34-46. p. Csilléry Benő lemondása, Kovács Pál megválasztása és ünnepélyes beiktatása. A tanári fizetések rendezésével kapcsolatos határozatok.

32 REPERTÓRIUM 70. p. JÁSZI VIKTOR: Emlékirat a jogtanári fizetések rendezése tárgyában.

vagyis ekkortól a 8 tanár közül 5-öt a város alkalmazott. A fizetések kérdése azonban még nem oldódott meg, mert az 1200 forint alapbér és a 200 forint lakbér nemcsak a többi jogakadémiától, hanem a gimnáziumi tanároktól is elmaradt, s ezzel magyarázható a gyakori személyi változás is. A tanárok ezt a helyzetet azért is sérelmezték, mert a VKM 1892. évi 46527. számú rendelete, a jogakadémiai tanári állásban való véglegesítést csak az egyetemi magántanári fokozat elérése után engedélyezte. A fizetéseket végül a város az 1896. évi 293. számú törvényhatósági bizottsági határozattal a kívánt szintre emelte és 1897. januárjában a helyi egyház is követte a példáját.³³

6. A szervezeti konszolidáció évei, új szervezeti szabályzat

A Jogakadémia igazgatótanácsát 1893-ban újra választották. A testület tagja lett a Dunamelléki Egyházkerület részéről Adám Kálmán, a Kecskeméti Ref. Egyházmegye esperese és Antos János, a Dunamelléki Egyházkerület világi tanácsbírája, a Kecskeméti Református Egyházközség részéről Gáli Ferenc törvényszéki elnök, Győrffy Balázs főgondnok, dr. Horváth Mihály orvos, Mészáros János lelkész, Muraközy József birtokos, Szappanos István birtokos, egyháztanácsosok. Kecskemét városát id. Bagi László árvaszéki elnök, dr. Horváth Adám országgyűlési képviselő, Horváth Döme nyug. kir. táblai tanácselnök, Lestár Péter polgármester, Nagy Lajos ügyvéd, Dr. Szeless József takarékpénztári vezérigazgató, Tóth István nyug. városi tanácsos, Zombory László tisztii főügyész, törvényhatósági bizottsági tagok képviselték. A jogakadémiai tanári kar részéről: Dr. Kovács Pál igazgató, Dr. Bagi Béla, Csilléry Benő, Dr. Szigethy Lellel, majd ennek lemondása után dr. Helle Károly tanárok lettek a kormányzó testület tagjai. A tanács újjáalakuló gyűlésében elnökül dr. Szeless Józsefet, jegyzőül dr. Helle Károlyt választotta meg.³⁴

A testület személyi összetétele három év múlva sem változott lényegesen. Az ekkor megválasztott igazgatótanács a következő tagokból állt: Elnök: dr. Szeless József, takarékpénztári vezérigazgató, a Kecskeméti Ref. Egyházközség tanácsosa és a Kecskeméti Ref. Egyházmegye világi tanácsbírája, képesített egyetemi magántanár. Tagjai: 1. A Dunamelléki Egyházkerület részéről: Adám Kálmán, a Kecskeméti Ref. Egyházmegye esperese és a Dunamelléki Egyházkerület egyházi tanácsbírája; Antos István, a Du-

ÉVKÖNYV 1895. 16-22. p. A középiskolai tanárok már az első fizetési osztályban többet kaptak, mint a főiskolaiak, pedig itt a legmagasabb képesítést (egy. magántanárít) követelik meg.

33 REPERTÓRIUM 10. p.; REPERTÓRIUM 51. p. KOVÁCS Pál: Adatok jogakadémiánk történetéhez. ÉVKÖNYV 1892. 13-21. p. Kecskemét város Th. Bizottságának határozata az ötödik jogtanár megemelt fizetésének a fedezéséről (1892. évi 212. sz.). Változások a tanári karban, a nyugdíjintézet szervezésének terve.

34 ÉVKÖNYV 1894. 91. p.; REPERTÓRIUM 51. p. KOVÁCS Pál: Jogakadémiai tanács. Vizsgáló bizottságok, Miniszteri intézkedések. ÉVKÖNYV 1893. 91-92. p. Az igazgatótanács újjáalakítása, névsor, fenntartók szerint, foglalkozással.

namelléki Egyházkerület és a Kecskeméti Ref. Egyházmegye világi tanácsbírája. 2. A Kecskeméti Ref. Egyházközség részéről: Gáli Ferenc törvényszéki elnök, Györfy Balázs főgondnok, Dr. Horváth Mihály orvos, Mészáros János ref. lelkész, Muraközy József ügyvéd, Szappanos István ügyvéd, egyháztanácsosok. 3. Kecskemét város részéről: id. Bagi László árvaszéki elnök, Dr. Horváth Adám Kecskemét város felső-kerületének országgyűlési képviselője, Horváth Döme nyug. kir. táblai tanácselnök, Lestár Péter polgármester, Nagy Lajos ügyvéd, Dr. Szeless József takarékpénztári igazgató, Tóth István nyug. városi tanácsos, Zombory László főügyész, th. biz. tagok. 4. A jogakadémiai tanári kar részéről: Dr. Kovács Pál igazgató, Dr. Bagi Béla, Csilléry Benő, Dr. Helle Károly tanárok. Az igazgatótanács jegyzője Dr. Helle Károly maradt.³⁵

A helyi református egyházközségben való képviselet érdekében, a Jogakadémia 1896-ban kérte, hogy a tanári kar két választott képviselő kapjon helyet a kecskeméti egyháztanácsban. Utaltak arra, hogy a kecskeméti jogakadémia szervezetére vonatkozó és az egyháztanács 1875. május 23-ki 108. számú végzésével elfogadott megállapodás 3. pontja szerint: „A kecskeméti reform, egyházgyülekezet a tanintézetet ellátja könyvtári- és tanhelyiségekkel, magára vállalja ezeknek tisztogattatását, világítását, fűtését, jó karban tartását és szolgazemélyzettel ellátását.” Ha a presbitériumban nem lesz jogakadémiai képviselet, ez a megállapodás nehezen tartható be.

A szervezeti konszolidáció egyik biztosítója a Jogakadémia új szabályzatának összeállítása volt. Ezen a helyen a szervezeti és a kormányzati normákat tekintjük át. Ennek során, kitérünk az 1875-ös fenntartói megállapodás alapszövegére és az időközi módosítások lényegi elemeire. A jogakadémiák létesítése óta eltelt bő két évtized nem hozott lényegi változást a kecskeméti főiskola szervezetében és kormányzati rendszerében. Kétségtelen viszont, hogy fenntartói – minden nehézség ellenére – biztosították működését és anyagi lehetőséget biztosítottak a további tevékenységéhez.

Az új statútum szervezeti szabályzatra vonatkozó első része utalt a még hatályban lévő és oly sok nehézséget okozó 1874. évi 12917. számú vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendeletre és megerősítette a kecskeméti Református Egyháztanács 1875. május 23-i 99. számú, a Dunamelléki Egyházkerületi Közgyűlés 1875. május 26-i 53. számú és Kecskemét város törvényhatósági bizottsági közgyűlése 1875. május 18-i 253. számú fenntartói döntéseit. Újra deklarálta a Jogakadémia református jellegét.

A szabályzat az új helyzetnek megfelelően, a fizetés mértékének megjelölésével rögzítette, hogy a Kecskeméti Református Egyházközség két rendes, a Dunamelléki Egyházkerület egy rendes tanszéket tart fenn. A szabályzat a tanári finanszírozást negyedévenként előre folyósítandó 1600 forint törzsfizetéssel, 300 forint lakbérrel és a 6-ik szolgálati évtől a 30-ik szolgálati évig terjedő, 500 forintig emelkedő, 100-100 forint ötödéves korpótlékkal rögzítette.

Kecskemét város törvényhatósága 1874. július 17-én 339. sz. a., 1880. április 7-én

35 REPERTÓRIUM 51. p. KOVÁCS Pál: Jogakadémiai tanács. ÉVKÖNYV 1896. 135-136. p. A 3 évenkénti megújítás eredménye.

169. sz. a., 1891. október 27-ikén 316. sz. a., 1892. évi augusztus 12-ikén 212. sz. a. és 1896. november 6-án 293. sz. alatt hozott közgyűlési határozatai értelmében, tanárookra megállapított törzsfizetéssel, lakbérrel és ötödéves korpótlékkal javadalmazott öt rendes tanszék fenntartását vállalta addig, ameddig „e tanintézetben a tudományok magyar nyelven adatnak elő és amíg abban hazánk alkotmányos kormánya alatt Kecskemét város is alkotmányos törvényhatósági jogát, s befolyását a magyar alkotmányos törvények alapján, jelen szabályok szerint szabadon gyakorolhatja”.

A szabályzat rögzítette a nyugdíjazásra vonatkozó korábbi megállapodást. Eszerint úgy az egyház és az egyházkerület, mint a város által fenntartott tanszékek rendes tanárai jogosult tagjai a tanárok országos nyugdíjintézetének; kötelesek ennél fogva a fenntartó testületek az 1894. XXVII. tc. 3. §-ában meghatározott járulékot oda befizetni.

A Kecskeméti Református Egyházközség az egyházjog, jogtörténet és egyetemes történet, a közigazgatási jog, statisztika és művelődéstörténet tanszékek további finanszírozását vállalta. A Dunamelléki Református Egyházkerület a jog- és államtudományi bevezetés, a magyar közjog, a tételes európai nemzetközi jog és politika tanszékek fenntartására kötelezte magát. Kecskemét város törvényhatósága ezután a római jog; a jogbölcselet, büntetőjog és bölcsészeti erkölcsan; a nemzetgazdaságtan, pénzügytan és pénzügyi jog; a magyar és osztrák magánjog; a peres és peren kívüli eljárás, váltó és kereskedelmi jog tanszék költségeit fedezte. Kecskemét város közönsége ezen túl a jogakadémiai igazgatói iroda költségeinek fedezésére évi 100 forintot juttatott. A tandíjak felosztására vonatkozó 1875-évi megállapodás változatlanul szerepelt a szervezeti szabályzatban.

A fenntartó testületeket megillető jogokat a Kecskeméti Református Egyházközség saját egyháztanácsa, a Dunamelléki Református Egyházkerület, az Egyházkerületi Közgyűlés, Kecskemét város törvényhatósága a törvényhatósági bizottsági közgyűlés útján gyakorolta. Ezek a testületek választották a Jogakadémia tanárait. A jelölési jog, a jogakadémiai igazgatótanácsot illetve, a választó fórumok általános szavazattöbbséggel élethossziglan maguk választották az általuk fenntartott tanszékekre a rendes és a rendkívüli tanárokat. A választást a Kecskeméti Református Egyházközség által fenntartott tanszékekre nézve, a Dunamelléki Egyházkerület, a városi törvényhatóság tanszékei esetében a vallás- és közoktatásügyi miniszter erősítette meg. A rendkívüli tanárok véglegesítése, az egyetemi magántanári képesítés bemutatása és a jogakadémiai igazgatótanács előterjesztése alapján, a város által választott tanárok esetében a városi törvényhatósági bizottsági közgyűlés, a többiekre nézve az egyházkerület által történt.

A városi tanszékekre a rendes és rendkívüli tanárokat valláskülönbség nélkül választották; a kecskeméti egyház és az egyházkerület tanszékeit azonban, csak protestáns vallásúak tölthették be.

Fontos rendelkezés volt, hogy a Jogakadémiára vonatkozó szabályok alkotásának joga – az Egyetemes Konvent jogkörének épségben tartásával – a Dunamelléki Egyházkerületet illetve; e szabályok azonban sem az országos, sem az egyházi (zsinati) törvényekkel, sem a kormánynak az összes jogakadémiákra kötelező erejű rendeleteivel, sem a fenntartó testületek közötti szerződéssel nem ellenkezhetek.

A megállapodás kormányzati szabályokat tartalmazó része alapvetően az 1875-ös egyezmény szövegét követte, de annál részletesebb és a hatásköröket tekintve kidolgozottabb volt az alap-megállapodásnál. Elvi alapon rögzítették, hogy a Kecskeméti Református Jogakadémia, a zsinati törvények által a Konvent részére megállapított felügyeleti hatáskör tiszteletben tartása mellett, részben a Dunamelléki Egyházkerület, részben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium felügyelete és kormányzata alatt áll. A Dunamelléki Egyházkerületet, mint egyházi főhatóságot illette meg az államkormányval való közvetlen érintkezés kizárólagos joga; ennek megfelelően a vallás- és közoktatásügyi minisztérium is a jogakadémia feletti felügyeleti és kormányzati jogát nem közvetlenül, hanem a Dunamelléki Egyházkerület útján gyakorolta.

Az egyházkerületnek a felügyeleti és kormányzati jog gyakorlására hivatott igazgatási szervei: a) az Egyházkerületi Közgyűlés, b) a dunamelléki református püspök, c) a jogakadémiai tanács, d) a jogakadémiai tanári kar, e) a jogakadémiai igazgató.

a) Egyházkerületi Közgyűlés 1. gyakorolta az egyházkerületet, mint fenntartó testületet illető jogokat; 2. alkotta meg a jogakadémiai szabályokat; 3. választotta a jogakadémiai igazgatótanács kijelölése alapján, az Egyházkerület által fenntartott tanszékre a rendes vagy rendkívüli tanárt; 4. megerősítette a Kecskeméti Református Egyháztanács általi jogtanár-választásokat; 5. véglegesítette az Egyháztanács és az önmaga által választott jogakadémiai rendkívüli tanárokat; 6. tárgyalta a jogakadémiai igazgatótanács által évenként a Jogakadémia kül- és beléletről felterjesztett jelentést; 7. megválasztotta három évenként a jogakadémiai igazgatótanács két tagját; 8. küldte ki a szükséghez képest az iskolalátogatókat; 9. hivatalból elrendelte a jogakadémiai tanárok ellen a fegyelmi eljárást a zsinati törvények által meghatározott esetekben; 10. intézkedett a főiskolának az egyházkerület legfőbb felügyelete alá tartozó s az egyházi törvények és a szervezeti szabályok által hozzá utalt összes anyagi és szellemi ügyeiben; 11. legfőbb fellebbezési fórumot képezett a jogakadémiai igazgatótanács mindazon határozataira nézve, melyekre a tanács vagy más hatóság végleges intézkedési joga nem érvényesült.

b) A dunamelléki református püspök: 1. gyakorolta közvetlenül, vagy a jogakadémiai igazgatótanács útján közvetve, az Egyházkerületet megillető felügyeleti jogot; ebből a célból a tanintézetet bármikor meglátogathatta, az intézeti ügymenetet megvizsgálhatta és minden nevezetesebb mozzanatról, amely a főiskola életében fölmerült, információt kérhetett; 2. közvetítette – a fenntartó testületek egyenes jogkörébe utalt ügyek kivételével – az érintkezést az államkormányval; ennek érdekében a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz intézett összes igazgatási ügyiratokat hozzá kellett felterjeszteni.

c) A tanintézet belügyeit, a fenntartó testületek által alakított, 20 tagból álló Jogakadémiai Tanács vezette és igazgatta. Tagjai: a Kecskeméti Református Egyháztanácsnak 6; a Dunamelléki Egyházkerületnek 2, Kecskemét város törvényhatósági bizottságának 8; a jogakadémiai tanári karnak 3 – három évre választott – küldötte és a jogakadémiai igazgató, hivatalánál fogva. Elnökét és jegyzőjét a tanács saját kebeléből maga választotta. A határozathozatalhoz 12 tag jelenlétére volt szükség. Szavazategyenlőség esetén, az elnök szavazata döntött. A Jogakadémiai Igazgatótanácsnak a) kijelölési,

b) választási, c) igazgatási, d) fegyelmi, e) felügyeleti, f) fellebbviteli hatásköre volt. Kijelölési jogánál fogva tanszék-üresedések alkalmával a beérkezett pályázati kérvényeket és okmányokat átvizsgálta s ezek, valamint egyéb döntő körülmények alapján, a tanári kar véleményének meghallgatásával, a kellő minősítéssel bíró pályázók kijelölési sorrendjét megállapította. Három vagy háromnál több alkalmas pályázó jelentkezése esetében minden egyes tanszékre legalább három egyént kellett jelölni. A fenntartó testületek csak a tanács által képeseknek nyilvánított és kijelölt pályázók közül tölthették be a tanszéket; különben a választás megerősítést nem nyerhetett. Választási jogánál fogva a jogakadémiai igazgatótanács választja a rendes tanárok közül, a tanári kar meghallgatásával, három évenként a jogakadémiai igazgatót és állandó minőségben a jogakadémiai könyvtárort, akiket a vallás- és közoktatásügyi minisztérium erősített meg. A magántanárokat a tanári kar javaslatára szintén a jogakadémiai igazgatótanács választotta; a helyettes tanárok is – három hónapnál hosszabb időre – a tanácstól nyerték megbízatásukat. A tanári kar javaslatára a jogakadémiai igazgatótanács alakította évenként az alap-, és az államvizsgálati bizottságokat. Az államvizsgálati bizottsági kütagokat a vallás- és közoktatásügyi minisztériumi kinevezésre – a tanári kar ajánlata alapján, évente – szintén tanács terjesztette fel. A korabeli tanügy-irányítási rendszert jó jellemző hatáskörei:

„A tanács igazgatási hatásköre kiterjedt mindazon ügyek intézésére, amelyek kizárólag a jogakadémia belső viszonyait illették, ha azok végrehajtási és nem elvi természetűek voltak, E hatáskörben a testület az egyházkerületi közgyűlés által, három évről három évre, az államkormányval való közvetlen érintkezés jogával is felruházható volt. Igazgatási teendői különösen a következők: a) a jogakadémiai igazgató- és könyvtárör-választásra vonatkozó határozatait, nemkülönbén az államvizsgálati bizottsági kütagok kinevezését célzó javaslatait megerősítés végett a vallás- és közoktatásügyi minisztériumboz felterjeszti; b) az érvényessé vált igazgatói, könyvtáróri, rendes, rendkívüli és magántanári választásokról, s a helyettes tanárok alkalmazásáról a fenntartó testületeket értesíti s javadalmazásuk folyóvá tétele iránt illetékes helyre megkeresést intéz; c) a tanári beiktatásokra, a tanév megnyitási és egyéb jogakadémiai ünnepélyekre a fenntartó testületek mindegyikét hivatalosan meghívja; d) a rendkívüli tanárok véglegesítése iránt véleményes javaslatot terjeszt a városi törvényhatóság, illetőleg az egyházkerület elé; e) a rendes és rendkívüli tanárok szabadságoltatása iránt határoz; f) az intézet kül- és belállapotáról évenként jelentést készít és azt kellő időben a fenntartó testületek elé terjeszti; g) rendes tanári székek üresedése esetén, a választásra jogosult fenntartó testületre való tekintettel, a pályázatokat meghirdeti; h) a tanári kar által félévenként megállapított tanrendet jóváhagyja; i) a tanári kar javaslata alapján a beiktatási határidő esetleges meghosszabbítása, vagy megváltoztatása iránt intézkedik; j) a joghallgatók utólagos felvételét eszközöli; k) a szabálytalanul befizetetteknek vélt tandíjak visszaadása iránt végérvényesen határoz; l) a jogakadémiai könyvtárör számadásait az egyház pénztára által beszédett s a könyvtárörnek nyugta mellett átszolgáltattott könyvtári díjakról, valamint a

könyvtáralapot illető colloquiumi díjakról s azok hovatartozásáról, úgyszintén az egyház pénztárnokának számadásait a joghallgatóktól beszédtet s általa a kir. adóhivatalba beszolgáltatott nyugdíj-járulékokról felülvizsgálja és a felmentvényt megadja; m) az 1894. évi XXVII. t. ez. értelmében a fentartó testületek által az országos tanári nyugdíjintézet javára fizetendő évi járulékokat beszédtet és a m. kir. adóhivatalba beszolgáltatja; n) az 1894. évi XXVII. t. ez. 12. §-ában körülírt nyugdíjaztatási eljárást megindítja és az e §-ban említett vegyes bizottság felerészét saját kebeléből kiküldi; o) a jelen szabályzatban foglalt teendőkön kívül ellátja mindazon ügyeket, a melyek az államkormány, a fentartó testületek és a püspök által hozzá utaltatnak, vagy a jogakadémiai tanári kar és igazgató által hozzá betherjesztetnek. 24. §. Fegyelmi jogánál fogva végérvényesen ítél a rendt. szab. értelmében az igazgató vagy a tanári kar által a joghallgatókra kiszabott és hozzá felebbezett fegyelmi büntetések eseteiben. Oly fegyelmi esetekben azonban, amelyek a tanintézetből való elutasítást vonhatnak maguk után, a tanári kar előterjesztése alapján elsőfokúlag határoz. 25. §. A jogakadémiai igazgatóra és tanárookra vonatkozólag joga van a fegyelmi eljárás megindítását az illetékes fegyelmi bíróság előtt javaslatba hozni. 26. §. Rendkívüli körülmények között jogában áll a tanári kar indítványára, vagy annak meghallgatása mellett, az akadémiai fegyelem érdekében szükségesnek mutatkozó intézkedéseket megtenni. 27. §. Felügyeleti jogánál fogva felvigyáza a tanintézetre vonatkozó összes szabályok szigorú megtartására, s úgy a felsőbb hatóságok, mint saját határozatainak pontos végrehajtására; figyelemmel kíséri a jogakadémiai igazgató és tanári kar működését; kiküldöttje által a vizsgálatok és colloquiumok menetéről tudomást szerezhet; szemmel tartja a joghallgató ifjúság akadémiai, egyesületi és társadalmi magaviseletét s a mennyiben bármelyik irányban szükségét látja: vagy saját hatáskörében intézkedik, vagy pedig intézkedés tételére felhívja az egyházkerületet, sürgős esetekben a püspököt. 28. §. Az újonnan választott rendkívüli tanárookra a magántanári képzés megszerzése céljából kiszabott két évi határidőn belül joga van kiküldöttje útján az illető tanár előadási és tanítási képességéről meggyőződést szerezni, s e végből annak előadásait bármikor meglátogatni. 29. §. A jogakadémiai igazgatótanács fellebbviteli hatásköre a következő: A jogakadémiai tanári karnak elsőfokúlag hozott bármely határozatai – amennyiben e szabályok a fellebbvitelt ki nem zárják – a kézbesítéstől, illetőleg kibirdetéstől számított 8 nap alatt a jogakadémiai igazgatótanácshoz fellebbezhetők. A kar másodfokúlag hozott határozatai ellen további fellebbezésnek csak akkor van helye, ha azok az elsőfokú határozattól eltérnek. A jogakadémiai igazgatótanács másod-, illetőleg harmadfokú határozatai ellen – amennyiben e szabályok másként nem intézkednek – az egyházkerülethez történik a fellebbvitel. Fellebbviteli határidő a kézbesítéstől, illetőleg kibirdetéstől számított 8 nap. Minden fellebbezés azon hatóságnál nyújtandó be, a mely a fellebbvitel tárgyát képező elsőfokú határozatot hozta. E hatóság köteles az összes ügyiratokat véleményes jelentés kíséretében további 8 nap alatt illetékes helyre felterjeszteni. Elkészve, vagy illetéktelen helyen beadott fellebbezések hivatalból visszautasítandók.”

d) A jogakadémiai tanári kar személyzete rendes, rendkívüli, helyettes és magántanárokból állt. Rendes tanárok azok, kik tantárgyaikra egyetemen tudorsággal képesített, s egyszersmind egyetemi előadásokra jogosított (habilitált) egyének közül a rendszeresített tanszékekre élethosszig választatnak meg, vagy a következő pont értelmében a rendszeresített tanszékeken véglegesítést kaptak. Rendkívüli tanárok azon szakbeli tudorok voltak, akik megválasztásukkor egyetemi magántanári képesítéssel még nem bírtak. Ezek kötelesek voltak magukat két év alatt habilitáltatni, ellenkező esetben tanszékeiken, mint rendes tanárok véglegesítést nem kaptak és a magántanári képesítésük megszerzéséig csak 1200 forint évi fizetés illette őket. A véglegesített rendes tanár számára rendszeresített javadalmazás, őket a magántanári képesítéssel ellátó miniszteri rendelet keltét követő hó 1-jétől illette; korpótlékhoz való jogosultságuk ugyanezen időponttól kezdődött. Rendkívüli méltánylást érdemlő esetekben, a habilitáció megszerzésére halasztást a jogakadémiai igazgatótanács adhatott. A véglegesítés megtörténtével, a rendkívüli tanárok kötelesek voltak székfoglaló értekezést tartani.

Helyettes tanárokat alkalmazhattak akkor, ha valamelyik rendes tanszék a tanév folyamában megüresedett és szabályszerű betöltésére nem volt mód, vagy pedig ha valamely tanár elháríthatatlan akadály miatt gátolva volt előadásai tartásában, avagy tudományos célból szabadságot kapott. A helyettes tanárokat a helyettesített tanszék egész törzsfizetése megillette. Magántanárok azok voltak, akik valamelyik egyetemen nyert tudorság, s akadémiai előadásokra képesítés vagy pedig a tudományos irodalom terén szerzett érdemeik alapján, a tanári kar ajánlatára, a jogakadémiai igazgatótanács által jogosíttatnak előadások tartására, fizetés nélkül, vagy tiszteletdíj mellett. Azon rendes tanárok, akik a szabályzat életbelépte előtt választattak meg – amennyiben az egyetemi magántanári képesítés megszerzése a választás alkalmával kikötve nem volt – ennek megszerzésére már nem voltak kötelezhetőek.

A jogakadémiai rendes és rendkívüli tanárok hivatásuk betöltésében akadályul szolgálható tisztséget, vagy megbízatást nem fogadhattak el, állásuk tekintélyével össze nem férő foglalkozást nem úzhattak; rendszeresített köz- vagy magántisztviselői állást nem viselhetnek; más tanintézetben csupán felsőbb hatóságuk (jogakadémiai igazgatótanács) engedélyével taníthattak.

Minden rendes és rendkívüli tanár köteles volt hetenként legalább 10 órát tartani úgy, hogy mind a két félét egybevéve, a hetenkénti 10 órai átlag kikerüljön. Amennyiben a szakmáját képező tantárgyakra kiszabott idő nem érne el a heti 10 óra átlagot, a hiányzó órákat special-collegiumokkal kellett kitölteni. A tanár a tantárgyak előadásában azok szellemére, irányára és terjedelmére nézve, meggyőződését szabadon követhette; köteles volt azonban, különösen a vizsgálati tárgyakat képező főtantárgyak anyagát úgy beosztani, hogy azokat az előadásokra kiszabott egy, illetőleg két félév alatt be tudja fejezni.

A rendes és rendkívüli tanárok hivatalukból fegyelmi úton csupán erkölcsi kihágás, súlyos kötelességmulasztás, vagy bűntény miatt voltak elmozdíthatók. Minden rendes és rendkívüli tanár fegyelmi ügyében első fokon az egyházkerületi, másodfokon az

egyetemes konventi bíróság ítelt. A magántanárok előadás-tartási jogosítványa megszűnt, ha két egymásután következő tanév folyama alatt nem gyakorolták.

A tanári kar az igazgató elnöklete alatt tanári széklet képezett; hatásköréhez tartozott a szabályzatban foglalt teendőkn kívül mindazon ügyek ellátása, melyeket az akadémiai tanács hozzá utalt. A szabályzat részletezte a tanári testület hatáskörét. A felsorolásból kivehetők a korabeli szervezet- és oktatási autonómia körvonalai és igazolható az, amellyel az egykori oktatási intézmények a jogi szabályozás terén eljártak, működésüket tekintve.

„a) az igazgató által betűrendben összeállított és hozzá bemutatott származási ívek és az első éves joghallgatók beiktatásának alapját képező érettségi bizonyítványok átvizsgálásával, minden félév első havának végén a joghallgatókat számba veszi s a beiktatások és beiratkozások szabályszerűségét ellenőrzi; az egyes tanárok ez alkalommal a származási ívekkel saját külön névjegyzéküket összehasonlítják, a szükséghez képest kiegészítik s a beiktatások és beiratkozások körül netán fennforgó mulasztások, vagy visszauélések, további szabályszerű intézkedés céljából, kar- végzésileg megállapíttatnak; hasonló eljárás követendő esetről- esetre az utólagosan beiktatott joghallgatókra nézve is; b) az igazgató által a származási ívek alapján készített, s a tanév végén hozzá bemutatott főkönyvet és az anyakönyvet átvizsgálja, s azt rendben találván, az idevonatkozó határozat keltére és számára hivatkozással, az igazgató és jegyző aláírásával, összefűzve lezáratni rendeli; c) a származási ívek „Jegyzet” rovatába az egyes tanárok által a tanulók lezáróvizsgálói szorgalmáról és tanulmányi előmeneteléről sajátkezűleg bevezetett bejegyzéseket fölülvizsgálja; d) az anyakönyvbe való utólagos bejegyzéseket elrendeli; e) az igazgató által a vizsgadíjakra, s a tandíjnak az egyházi pénztárnoka által az igazgatóhoz nyugta mellett átszolgáltatott 8%-ára vonatkozólag a tanév végén hozzá benyújtott zárószámadást átvizsgálja és helyesnek találván, a fölmentést megadja; f) az igazgatót a zárószámadásban tapasztalt hiányok pótlására záros határidő alatt utasítja, minek sikertelensége, valamint a kezelés körül tapasztalt lényeges szabálytalanság esetében a jogakadémiai igazgatótanácshoz, további intézkedés végett, jelentést tenni köteles; g) a beiktatási határidő esetleges meghosszabbítása vagy megváltoztatása iránt a jogakadémiai igazgatótanács elé javaslatot terjeszt; h) képviselőt választ a jogakadémiai és egyházi szabályok által megállapított esetekben; i) kiküldi a tanintézet kebelében fennálló ifjúsági egyletek működésének vezetésével megbízott tanárt. 36. §. A tanári székeknek a magántanárok is tagjai, s a kar üléseiben és tanácskozásaiban részt vesznek, de szavazati joggal nem bírnak – kivéve azon esetet, midőn saját hallgatóik lecke-látogatásáról, colloquiumairól, vagy tanpénz alóli mentesítéséről van szó. Érvényes határozat hozatalára az elnökön kívül legalább 4 rendes vagy rendkívüli tanár jelenléte szükséges. A határozatok általános szavazattöbbséggel hozhatók s a szavazatok egyenlősége esetén az igazgató dönt.

A kar üléseiről, minden tanévben újra kezdődő sorszámmal, jegyzőkönyv vezetendő. Fontosabb ügyekben, rendszerint fegyelmi ügyekben pedig kivétel nélkül, a szavazatok mikénti csoportosulása följegyzendő, s a határozat indokainal együtt, egész terjedelemben

beiktatandó. A kisebbség külön véleménye kívánatra röviden a jegyzőkönyvbe foglalandó. A tanév folyamán fölvetett összes jegyzőkönyvek, a tanév végén összeűzve, irattárba helyeztetnek. Tanárhelyettesítés szükségése esetén három hónapon belül helyettes tanárt saját kebeléből a tanári szék rendelhet, hosszabb időre terjedő helyettesítések, a kar indokolt javaslatára, a jogakadémiai igazgatótanács által eszközöltetnek. A tanári karban a jegyzőség tisztét, ha arra a tanár-testület valamelyik tagja önként nem ajánlkozik, mindig a hivatal-szenium szerinti legifjabb rendes, vagy rendkívüli tanár viszi. A könyvtárhoi tisztet a tanártestület valamelyik rendes tagja teljesíti, kit a tanári kar meghallgatása mellett, a jogakadémiai igazgatótanács választ, s a vallás- és közoktatásügyi miniszter erősít meg.”

e) A tanári testület élén az igazgató állt, aki egyszersmind az intézet tanára volt. Ő volt a tanári szék elnöke, az intézet tanulmányi, vizsgálati és fegyelmi rendjének őre, a gazdasági és házi ügyeinek gondozója, a joghallgató ifjúság testületi tevékenységének közvetlen felügyelője. Ő szedte be az összes colloquiumi és vizsgálati díjat, melyekkel el kellett számolnia. Nyilvántartotta az akadémiai hallgatókat. Ő szerkesztette a jogakadémiai évkönyvet. A tanári kar által hozott, valamint a jogakadémiai igazgatótanács által hozzá utalt határozatokat ő hajtotta végre.

Az igazgató az összes colloquiumi és vizsgálati díjakról tanévenként elkülönített nyilvántartó könyvet vezetett és köteles volt a vizsgadíjaknak, valamint az egyház pénztárnokától átvett tandíjnak a tanári kart illető részét a karnak, a colloquiumi díjakat pedig a jogakadémiai könyvtárörnek nyugta és ellennyugta mellett átszolgáltatni, s ugyan e díjakról a tanári kar elé minden tanév végén elkülönítve, szerkesztendő zárszámadást beterjeszteni.

Az igazgató a nyilvántartó könyv, főkönyv és anyakönyv alapján az előadott tantárgyakról, a joghallgatók számáról, származásáról, anyanyelvéről, vallási és egyéb viszonyairól a vallás- és közoktatásügyi miniszter részére minden tanév végén statisztikai fő-kimutatást készített. Az akadémia pecsétje az igazgató őrizete alatt áll. Az akadémia pecsétje, az akadémia címerével – pálmafa alatt jobbról fiait saját vérével tápláló pelikán, balról nyitott könyv – és „A kecskeméti ev. ref. jogakadémia pecsétje” körirattal van ellátva. Az igazgatónak saját hatáskörében hozott végzése a kézbesítéstől, illetőleg kihirdetéstől számított 8 nap alatt a tanári karhoz fellebbezhető. Az igazgatóhoz, a tanári karhoz és a jogakadémiai igazgatótanácshoz intézett beadványok, felsőbb rendeletek, hivatalos megkeresések az igazgató által iktató-könyvbe vezetendő, melynek rovatai: a minden tanévvel újra kezdődő iktató számon kívül – mely egyúttal irattári szám is – az ügydarab tárgya, beadásának, elintézésének és közlésének napja s esetleg vonatkozási száma. Az irattár az igazgató őrizete és kezelése alatt áll.³⁶

36 REPERTÓRIUM 51. p. A kecskeméti ev[angélikus] ref[ormátus] jogakadémia szabályai, ÉVKÖNYV 1896. 136-177. p. Az igazgató-tanács által jóváhagyott szöveg. Részei, Szervezeti, kormányzati szabályok (a felügyeleti és irányító testületek, személyek/hatásköre, öszszetétel), tanulmányi, vizsgálati, rendtartási, fegyelmi szabályok és függelékben a fenn tartó testületek 1875. évi alapszerződése. REPERTÓRIUM 51. p. KOVÁCS Pál: Jogakadémiai

A szabályzat kormányzati fejezetét egészítette ki az egyházkerületi utasításra elkészített „Tanári szolgálati pragmatika” és a „Tanárválasztásra és beiktatásra vonatkozó szabályzat” 1917-ben.³⁷

A jogakadémiák sorsát tehát ebben az időszakban is jelentősen befolyásolta a fenntartó álláspontja. Kecskemét a fentiek szerint szerencsés helyzetben volt, mert a város a kötelezően alkalmazandó nyolc tanár közül öt fizetését biztosította. Hozzájárult a szervezeti stabilitáshoz az a körülmény is, hogy a többi tanár részére is biztosította legalább a gimnáziumi tanárok fizetési szintjét, a pótlékokkal. Ezzel stabilizálódott valamelyest a tanári kar. 1904-ben a korábbi helyzetet megerősítették az 1904-es intézeti szabályzattal, miszerint Kecskemét városa 5, a helyi egyházközösség 2, a Dunamelléki Egyházkerület 1 tanszéket tartott fenn. Ennek megfelelően alakult a felügyeleti hatóságon belüli belső erőviszonyok. Az intézet életét irányító igazgató tanácsban az egyházi hierarchia csak a fenntartás arányában részesedik, a püspök lényegében csak az állam és az egyház közötti kapcsolatot tartja fenn. Az intézmény napi életét, a tényleges operatív munkát az ún. igazgatótanács irányította, élén az igazgatóval.³⁸

Az igazgatótanács által – az egyházkerület utasítására – 1897-ben összeállított intézet szabályzatban megerősítették a korábban kialakult helyzetet a tanszékek elosztása területén is. Eszerint, vagyis Kecskemét város 5, a helyi Református Egyházközösség 2, a Dunamelléki Egyházkerület 1 tanszéket tartott fenn. A Kecskemét város által fenntartott tanszékek voltak: 1. Római jog, 2. Jogbölcsestan, büntetőjog és bölcsészeti erkölcsstan, 3. Nemzetgazdaságtan, pénzügytan és pénzügyi jog, 4. Magyar és osztrák magánjog, 5. Peres és peren kívüli eljárás, váltó- és kereskedelmi jog. A Kecskeméti Ref. Egyház tanszékei voltak: 1. Egyházjog, jogtörténet, egyetemes történet, 2. Közigazgatási jog, statisztika és művelődéstörténet. Az egyházkerület tanszéke volt a Jog- és államtudományi bevezetés, magyar közjog, tételes európai nemzetközi jog és politika. A fenntartó szerinti megoszlása azonban nem egyértelmű, mert 1910-ben jelzi az évkönyv, hogy Kecskemét város és a ref. egyház megcserélték egymással a magánjogi és a büntetőjogi tanszéket, pedig a szervezeti szabályzat szerint, mindkettőnek Kecskemét város volt a fenntartója.³⁹ A kecskeméti Ref. Egyház és Kecskemét th. város,

igazgatótanács. Évkönyv 1897. 124-125. p. Az új szabályzat életbe léptetése, egyházkerületi és Egyetemes Konvent-i jóváhagyása.

37 REPERTÓRIUM 55. p. TEGZE Gyula: Jogakadémiai igazgató-tanács. ÉVKÖNYV 1907, 83-85. p.

38 PETÓ 29. p.

39 REPERTÓRIUM 108. p.; REPERTÓRIUM 54. p. KISS Albert: Jogakadémiai igazgatótanács. ÉVKÖNYV 1906. 88-90. p. A szabályzat módosítás elfogadása. Tanszék-csere terve. A tanárválasztás jogának kérdése (Kecskemét város nem mondott le); REPERTÓRIUM 56. p. MECZNER Sándor: Adatok jogakadémiánk történetéhez. ÉVKÖNYV 1910. 119-124. p. Változások /az egyik tanszék-csere ügyében megegyezés/. Pótlékok és fizetésjavítás a rk. tanároknak. Pátkay Lajos tanári tanulmányi alap /külföldi tanulmányutakra/ és ösztöndíj alapítványa, Schilling Elek ösztöndíj-alapítványa. Az „Új kollégium” építésének megkezdése. A föld-rengés kárai: ref. templom és kollégium.

mint fenntartó testületek, az említett tanszékek kicserélése tárgyában 1906-ban olyan értelmű egyezséget kötöttek egymással, hogy bármelyik tanszék megüresedése esetén, a magyar közigazgatási jog-statisztikai tanszéket és annak fenntartását átveszi, illetve magára vállalja Kecskemét városa, az egyházjog-jogtörténeti tanszéket pedig hasonlóképpen átveszi a kecskeméti egyház. Minthogy 1914-ben, Dr. Kovács Pál nyugdíjazása folytán megüresedett a magyar közigazgatási jogi tanszék, a szóban forgó tanszékcseré megtörtént.⁴⁰

A felügyeleti hatóságok voltak: az Egyházkerületi Közgyűlés, a dunamelléki református püspök, a jogakadémiai tanács, a jogakadémiai tanári kar és az igazgató. A szabályzat szerint, az Egyházkerületi Közgyűlés alkotja a szabályokat, tanárt választ az általa fenntartott tanszékre, megerősíti a többi tanár megválasztását, megtárgyalja az évi jelentést, 2 tagot választ 3 évenként az igazgató tanácsba. A püspök lényegében az állam és az intézet közötti kapcsolatot tartja fenn. Az intézet életét az igazgató tanács irányítja. A szerv 20 tagból állt: az egyházkerület 2, a Kecskeméti Református Egyház 6, Kecskemét város törvényhatósági bizottsága 8 megbízottjából és a Jogakadémia tanári karának 3 tagjából, valamint az igazgatóból. Tanszék üresedése esetén, e szerv állapította meg a pályázók közül jelölhető sorrendjét (legalább 3 személyt javasolt, ha volt elég megfelelő képesítésű jelentkező), 3 évenként igazgatót, állandó jelleggel könyvtárórt, magántanárokat, vizsgabizottsági kütagokat választott és általában az intézet minden belügyében intézkedett. A hallgatók ügyeiben általában a tanári kar döntött, az igazgató az adminisztrációs munkákért felelt. Az iskola elvégzése elsősorban köztisztviselői munkakörökre jogosította hallgatóit. Az 1883: I. tc. alapján, bizonyos ágazatokban államtudományi, másutt jogtudományi államvizsgát követeltek, néhol az ügyvédi vizsga is kötelező volt, de ezt az alkalmazást követően is meg lehetett szerezni.⁴¹

1913-ban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 38025. sz. rendelete ismét hátrányos helyzetbe hozta a jogakadémiai tanárokat, mert az új rendelkezés szerint, csak a saját szaktárgyból szerzett magántanári képesítés jogosított a rendes tanári kinevezésre. Végveszéllyel fenyegetett az a terv, hogy – két, új állami egyetem létesítését követően – a katolikus pozsonyi jogakadémiát Szegedre helyezik, míg a debreceni református intézet ugyanakkor megszűnne. Ezáltal ugyanis, a felekezeti egyensúly felbomlásán túl, a szegedi katolikus főiskola elsorvasztaná a kecskeméti iskolát – írták tiltakozó memorandumukban.

1913-ban az ügyészi és bírói szakvizsga feltételül az ekkor csak az egyetemeken megszerezhető jog- és államtudományi doktorátust írták elő. A törvény az 1913. évi LIII. tc. volt. Régebben, a jogakadémiákon is letehető államvizsgák minden jogi állásra képesítettek, most alig maradt olyan közigazgatási-hivatali állás, amire az államvizsgák képesítette. A világháború mentette meg a jogakadémiákat. 1913-ban újra szabályozták a tanmenetet és megváltoztatták a tárgyak oktatásának sorrendjét is. Az egyetemeken

40 ÉVKÖNYV 1914. 41. p.

41 REPERTÓRIUM 8. p.

több Speciális Collegiumot kellett hallgatni, ezért gyakran az egyetemek különbözőzeti vizsgát írtak elő, a jogakadémiáról oda doktorálni jelentkezők terhére.⁴²

7. A Jogakadémia könyvtára

A Jogakadémia tanári kara számos alkalommal foglalkozott a könyvtár helyzetével. 1898-ban terjedelmes előterjesztésben kérte a jogakadémiai igazgatótanácsot az elkerülhetetlen átalakításra. A javaslat lényege az volt, hogy – a használat megkönnyítése érdekében – vegyék közös kezelésbe a Református Gimnázium és a Jogakadémia könyvtárát és kérjenek a fenntartóktól rendszeres könyvbeszerzési segítyt. A kérelem egyik indoka az volt, hogy a kecskeméti városi könyvtár elvből csak magyar nyelvű műveket gyűjtött.

Az előterjesztés utalt, a három fenntartó testület között 1875-ben létrejött megalapodás 3., 15. és 16. pontjaira, melyekből kétségtelenül kitűnik, hogy a Jogakadémia részére külön könyvtárát kell létrehozni. A megállapodás szerint, az egyházközség köteles volt a főiskolai könyvtár jogi részét a Jogakadémia kezelése alá bocsátani. 1875-ben a Jogakadémia kezelésébe került a főiskolai könyvtár jogi része, annak kifejezett kikötése mellett, hogy az, mint jogi szakkönyvtár, a főiskolai közös könyvtár kiegészítő részét képezi. A tanári kar a megállapodás szellemével ellentétesnek tartotta viszont, hogy az egyháztanács a hely szűkére hivatkozva, a jogakadémiai könyvtár számára a közös főiskolai könyvtár előszobáját engedte át. Sérelmezték azt is, hogy az 1893/4. tanév folyamán megvásárolt Dékány-könyvtár jogi könyveit nem adták át a Jogakadémiának.

A jogakadémiai könyvtár a főkönyvtártól az 1875-ben különvált és 1892-ig végéig – az évkönyvek tanúsága szerint – 1567 könyvvel gyarapodott. Ez az állománybővülés viszont az 1893 óta rendszeressé vált könyvtárőri összeírások szerint, könyvtár-szerűen leírva, vagy a mutatókönyvekben nyilvántartva nem volt. Az 1891/92. tanévig nem volt adat arra sem, hogy mennyi pénzt költöttek könyvbeszerzésekre. Volt ugyan a nyilvántartásban egy alacsony összeg, de kizárólag a fenntartó testületek között létrejött egység 15. pontjában megállapított, s a joghallgatóktól beiratkozásukkor szedett könyvtári díjak, s újabban a colloquiumi díjak és bírságok, mint egyedüli rendes könyvtár-gyarapítási járulékok, jövedelmét képezte.

A felirat összeállítói fontosnak tartották, hogy a könyvtár ne egy előszobában, hanem egy külön teremben legyen, „amelybe a könyvtárkezelő tudtán kívül már azért sem szabad senkinek sem juthatni, mert csak így érvényesíthető annak felelőssége a könyvanyag sértetlen megőrzésére nézve.” Hogy a könyvtár valóban könnyen hozzáférhető legyen,

42 REPERTÓRIUM 10. p.; PETŐ 37. p.; REPERTÓRIUM 57. p. JOÓ Gyula: Miniszteri rendeletek és intézmények. ÉVKÖNYV 1913. 50-53. p. A tanulmányi és vizsgaszabályzat módosítása, a fizetendő díjak felemelése. Magántanársághoz is egy. m. tanári képesítés kell /128172/1913. sz./; a statisztikát a közgazdaságtani, a pénzügyi jogot a közigazgatási jogi tanszékhez kell kapcsolni (140683/1913. sz.); jogi karra nők egyáltalán nem iratkozhatnak be (54379/1914. sz.).

szükségesnek látták azt is, hogy minden nap legyen legalább egy könyvtári hivatalos óra. Ezen túl egy könyvtári dolgozószoza „különösen a szegényebb sorsú joghallgatókra nézve is valóságos áldás volna tanulmányaiknak ott végezhetése szempontjából.” Ezért kívánatos lenne egyfelől az, hogy a könyvtár ne csak mindennap egy órán át, hanem ezen felül legalább háromszor egy héten három órán át nyitva legyen, az alatt pedig egy külön dolgozószoza álljon a könyvtárlátogatók rendelkezésére. A könyvanyag azonban csak úgy jár tudományos haszonnal, ha nemcsak a könyvtárba lehet könnyen jutni, hanem a könyvtárban meglevő „könyvanyagról óhajtott tájékozást és a betekinteni kívánt egyes műveket is könnyen és gyorsan meg lehet szerezni”. Ehhez nélkülözhetetlen nemcsak betűrendes- és szak-címtárak készítése, hanem azok folytonos kiegészítése, s a könyv-kölcsönzésekre vonatkozó cédulákkal együtt, állandó rendben tartása.

A javaslat szerint, a Jogakadémia új elhelyezése alkalmával, a közös könyvtárat úgy kellene elhelyezni, hogy azt a jogakadémiai tanárok és a joghallgatók minél könnyebben elérjék. Ha nem lenne lehetőség a könyvtár közös kezelésére, a Jogakadémiának az új elhelyezésnél legalább két, 72 m²-es termet kellene erre a célra biztosítani. Igaz, tették hozzá, a kassai Jogakadémián ilyen célra három nagy helyiség áll rendelkezésre.⁴³

1906-ban a gimnázium és a Jogakadémia tanári kara, a könyvtár ügyében együttesen fordult az igazgató- és egyháztanácshoz. Ebben rögzítették, hogy a főiskolának három könyvtára van, a jogakadémiai, a gimnáziumi kézikönyvtár és a közösnek tekinthető főiskolai könyvtár. Rendezésük megtörtént, de az egységes kezelés és használat hiánya miatt nehezen hozzáférhetőek. Javasolták, hogy nyilvános olvasótermet létesítsenek, meghatározott nyitva tartással (8 óra), valamelyik tanári karból választott könyvtárossal és egy segéddel. A kis kézikönyvtárakon kívül minden könyvet adjanak át, a könyvbeszerzéshez mindkét intézet járuljon hozzá, a gyarapítást a tanári karok javaslatai alapján végezzék.

A kérelem hivatkozott arra, hogy a helybeli Református Jogakadémia és Főgimnázium tanári testülete régi óhaja, hogy a tanárok tudományos és irodalmi színvonalának fenntartása és fejlesztése, az ifjúság tudományos érdeklődésének felköltése, ismereteinek kiegészítése céljából egy jól rendezett, tudományos igényeket kielégítő és alkalmas módon hozzáférhető könyvtár létesüljön. 1890-ben a gimnázium, 1899-ben a Jogakadémia tanári testületéből indult kezdeményezés az egyház birtokában levő, s tekintélyes könyvanyagot magában rejtő főiskolai könyvtárnak célszerű rendezése, egységes kezelése és nyilvánossá tétele érdekében. A rendezés időközben megtörtént, de az egységes kezelés és nyilvánosság tekintetében mindkét kezdeményezés sikertelen maradt. Az egyháztanács többszörös határozata ellenére, a főiskolai könyvtár nem vált egységessé, mert van külön kezelt jogakadémiai könyvtár, gimnáziumi kézi könyvtár és egy közösnek tekinthető főiskolai könyvtár külön könyvtárnokkal, könyvtári beosztással és könyvkiadási órákkal.

43 MÓRICZ Károly: A jogakadémiai tanári kar előterjesztése a könyvtárügy rendezése tárgyában. ÉVKÖNYV 1898. 18-33. p.

A nyilvános olvasóterem „mindenütt bevált, hasznos intézményének megvalósítása felé pedig még annyi haladást sem tettünk, hogy a könyvosztási órák a napnak olyan szakába tétessenek, midőn tanárok és ifjúság szabad idővel rendelkeznek”. Az egységes kezelés hiányának sajnálatos eredménye az a pénzpazarlás, mely jelentkezik a Jogakadémia és gimnázium önálló és gyakran azonos rendelkezéseiben. A nyilvános olvasóterem hiánya, a külön kezelés és rendezés nehézségei és a könyvosztási órák alkalmatlan ideje miatt, nehezen lévén hozzáférhető tanároknak és ifjúságnak. „Már pedig e könyvtár alapításában és fenntartásában bizonyára az volt mindig az egyházi és iskolai előljáróság célja, hogy az minél szélesebb körben és minél intenzívebben világító fáklyája legyen a tudományosságnak; s az a mi óhajításunk is, hogy legyen ez tanárok és tanuló ifjúság tudományos érdeklődésének mintegy középpontja.” E cél megvalósítása bizony némi anyagi áldozatot is igényel a fenntartó egyháztól; de az itt befektetett anyagi erő bőven fog visszatérülni abban a szellemi, erkölcsi erőben, ami egy jól szervezett, nyilvános könyvtár használatából fakad. „Bizalommal egyházunk áldozatkészsége iránt, a Jogakadémia és Főgimnázium alulírott tanári testületei, közmegegyezéssel a következő szervezeti javaslatot terjesztik alázatos tisztelettel, hozzájárulás és elfogadás végett, a Nagytiszteletű és Tekintetes Igazgató- és Egyháztanács elé: Javaslat a kollégiumi könyvtár egységes kezelése és nyilvánossá tétele tárgyában.”

1. A könyvtár címe: Főiskolai könyvtár. 2. Tulajdonosa a kecskeméti ref. egyház. 3. A Kollégiumi könyvtártól teljesen különváltan kezelendő és gyarapítandó egy kis tanári kézikönyvtár, a Jogakadémia és szertári szakok szerint megosztott kézikönyvtár, a Főgimnázium számára. Ebből kifolyólag, a gimnáziumi kézikönyvtárból a kollégiumi könyvtárba helyezendők át azon könyvek, melyek az oktatás céljaira nem szükségesek. A kiválogatást egy gimnáziumi tanári bizottság eszközölné. Viszont a Kollégiumi könyvtárban található, s gyakoribb használatra alkalmas művek – különösen duplumok – a kézikönyvtáraknak adandók át. Indokolja ezen különválasztást egyrészt a gimn. Középiszkolai Rendtartás [B] 1.10. A. V. K.] útmutatása, másrészt a könnyebb kezelés és a könyvtárosi felelősség elvének keresztülvitele. 4. Az ekként önállósított Kollégiumi könyvtár nyilvános olvasóteremmel láttatik el, illetőleg a jelenlegi előterem e célra felszerellettik, s hetenként háromszor és pedig kétszer délután 4-7 óráig, egyszer délelőtt 10-12 óráig, összesen tehát heti 8 órában a tanárok, tanuló ifjúság és közönség számára megnyitattik. Indoka a nagyjobb rész alkonyati olvasóóráknak az a körülmény, hogy tanároknak és tanuló ifjúságnak ekkor van inkább szabad idejük. 5. A könyvtárt felelősség mellett kezeli egy, a Jogakadémia vagy főgimnázium rendes tanárai közül választott szakképzett könyvtáros, egy könyvtári segédül alkalmazott jogászfűjű segítségével. A könyvtárost a könyvtári bizottság ajánlatára az egyháztanács választja, a könyvtári segédet a könyvtáros és jogakadémiai könyvtárör együttes ajánlatára a könyvtári bizottság alkalmazza. 6. A könyvtár igazgatása és felügyelete céljából könyvtári bizottság alakíttatik, melynek tagjai egy-egy könyvtárör, mindkét intézet tanárai közül az illető tanári testületek ajánlatára, az illetékes igazgatótanácsok által választva, mindkét intézet igazgatója hivatalból, az egyháztanácsnak egy képviselője és a

könyvtáros. Elnöke a bizottságnak az egyháztanács képviselője, helyettes elnöke a hivatal szerint idősebb igazgató; jegyzője és előadója a könyvtáros. 7. Mindkét intézet tanári kara hozzájárulásuk összegének 2/3-áig, a könyvtári bizottság által nem változtatható szabad rendelkezéssel tesz javaslatot a könyvbeszerzésre nézve. Óhajtandó volna a már meglévő könyvtári alaptőke gyarapítása. E célból egyfelől áldozatkész közönségünk figyelmébe ajánlaná egy hírlapi és esetleg templomban is felolvasható szövegben a könyvtár fontos érdekét a könyvtári bizottság, másrészt méltányos volna, hogy a könyvtárt egyébként is legtöbbet használó tanári testületek tagjai ez alaptőkét rendes tanárrá választásuk után, egyszer és mindenkorra egy kis összeggel, pl. 10 koronával gyarapítsák. Óhajtandó, bár nem kötelező, hogy e hozzájárulást – esetleg 5 évre megosztva – a jelenleg hivatalban lévő tanárok is önként megajánlják. 8. A tulajdonos fenntartó egyháztól kérjük és várjuk a könyvtáros minimális 600 K. és a könyvtári segéd minimális 200 K. évi tiszteletdíjának, a világítás költségeinek és a nyilvános olvasóterem első felszerelésének megajánlását. Végül számításba vehető az esetleges állami vagy másnemű segély. 9. Államsegély nyeresé céljából az itt vázolt tervet intézményes megvalósítása után, a főiskolai könyvtár a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának felügyelete alá helyeztetik. 10. Amennyiben e szervezeti javaslatot a nagytiszteletű és tek. egyháztanács elfogadja, a szervezés további intézésével és a kezelési rendtartás megállapításával és kidolgozásával a megalakítandó könyvtári bizottság bíztatik meg⁴⁴

Az egyháztanács 1907-ben (84. sz. a.) elfogadta a javaslatot és a szervezeti szabályzat-tervezetet is, azzal kiegészítve, hogy a könyvtáros köteles két éven belül könyvtári tanfolyamot végezni. Egy 1912-es könyvtári jelentés már kedvezőbb helyzetről számolt be.

„A költözésködés miatt ugyan a könyvtárat alig lehetett használni, de új helyiséget kaptak és így megkezdődhet az elmaradt anyag feldolgozása, a folyóiratok hiányzó számainak pótlása, kötetése. Az új helyiség számára rendelt, kitűnő rendszerű vas-könyvvállványokat 1913. márciusban adták át. Könyveink most már modern helyiségben vannak elhelyezve, ahol a nem csekély, feldolgozásra váró anyaggal is hamarabb lehet majd végezni. Ez most a legelső teendő. Nyomban utána kellene következni a hiányos, bekötetlenül maradt folyóiratok egyes hiányzó számai pótlásának, ezeknek könyvkötés alá leendő rendezésének, ami azonban már nem csekély költséggel fog járni, s épen azért félő, hogy könyvtárunk siralmasan kevés anyagi ereje miatt nem leszünk-e kénytelenek e tekintetben még türelemmel lenni. Sajnos, egyes folyóiratoknak teljes folyammá való kiegészítésére egyelőre nem is gondolhatunk. A kint lévő sok könyvnek bekínálása és esetleg per útján is szorgalmazása szintén a jövő év feladata lesz. Sürgős teendő a cédulakatalógus revíziója, s a szakcatalógus elkészítése is. E tekintetben már mostantól kezdve megkísértjük a beszerzéseknek szakok szerint való csoportosítását, ami persze nem akar a szakcatalógus mikénti berendezésének pra-

44 Javaslat a kollégiumi könyvtár egységes kezelése és nyilvánossá tétele tárgyában. ÉVKÖNYV 1906. 76-82. p.

ejudiciálni, inkább arra való, hogy a csoportosítást kipróbálva, hibáit lehetőleg már előre kiismerjük, úgy hogy azok akkor, amidőn majd a szakcatalógus szerkesztéséhez valóban hozzáfogunk, el legyenek kerülhetők. A művek felsorolásánál követett csoportosításban különben a kassai jogakadémiai könyvtár példáját követtük, célszerűnek látott módosításokkal. A könyveknek magában a könyvtárban is szakok szerint való elhelyezéséről azonban valószínűleg le kell mondani, mert az az egész könyvtár átrendezésével járna. A közeljövőben csak annyit akarunk az elhelyezés tekintetében keresztülvinni, hogy az u.a. folyóiratoknak most másutt és másutt elhelyezett évfolyamai, s az u.a. művek szintén más és más helyt fekvő kötetei gyűjtessenek legalább egymás mellé. Mind ezekért, égető a feladat könyvtárunk számára bővebb anyagi segélyforrásokról gondoskodni, mert a most rendelkezésre álló bevételek nevelésesen csekélyek ahhoz a szükséglethez képest, amelynek kielégítése a komoly tudományos munkának előfeltétele, úgy hogy jelenleg a tanárok igen nagy részben saját maguk szereznek be oly általános érdekű műveket is, amelyeknek egy jogi könyvtárból sem volna szabad hiányozniuk, részben pedig más, főleg külföldi könyvtáraknak sokszor jóakaratói, de nem mindig elégséges támogatására vannak utalva. Anyagi erőink csekélységét mutatja, hogy a most lezárt könyvtári számadások szerint, 1911. december 19-től 1913. június 10-ig, tehát másfél esztendőn keresztül könyvekre és folyóiratokra 2304 korona 89 fillért (ebből a jelen iskolai évre 1510 korona 52 fillér esik), könyvkötésre pedig 200 koronát adtunk ki, s ez is csak úgy volt lehetséges, hogy a régebbi időről megmaradt csekélyke, takarékpénztári betétben fekvő tőke legnagyobb részét is kiadtuk.”⁴⁵

8. Az első világháború, a forradalmak és a restauráció időszaka

A világháború felborította a szokásos akadémiai életet. Az igazgatótanács 1914. augusztus 27-én tartott ülésén – a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a háborús viszonyokra való tekintettel kibocsátott, 116670/1914. IV. sz. rendelete alapján – hozott határozata értelmében, az 1914-15. tanévi beíratások szeptember 30-ig tartottak. Az előadások október 5-én kezdődtek, a tanév ünnepélyes megnyitása pedig elmaradt. A főiskola épületében az év folyamán több tanintézet kapott helyet. A helybeli iskolák nagy részének helyiségeit ugyanis, tartalék-kórházakká alakították át; egyes iskolákat nem tanintézet céljaira szánt épületekben helyezték el, mások egy épületben váltakozva, délelőtt-délután tartottak előadásokat. Voltak azonban olyanok is, akik egészen hajlék nélkül maradtak. „Ekkor egyházunk, a szintén hajlék nélkül maradt középiskolák számára, felajánlotta új kollégiumi épületét. Így az állami fő reáliskola, a kegyes tanítórend főgimnáziumának öt osztálya, a városi felsőkereskedelmi iskola, az állami polgári és elemi leányiskola intézetünk épületébe költöztek, minek következtében jogakadémiánk részére a második emeleten két tanterem és a joghallgatók egyesületének két terme jelöltettek ki, előadói helyiségekül. A polgári leányiskola tanári váróterméül a jogaka-

45 Kováts Andor: A könyvtár gyarapodása. ÉVKÖNYV 1912. 49-53. p.

démia kézikönyvtári helyisége engedtetett át, a kegyesrendi tanárok részére pedig a jogakadémia tanári terme ajánlatott fel közös használatra.⁴⁶

Az első félévben hadba vonult 15, a második félévben 16 beiratkozott hallgató. Azon kívül, az igazgató szeptember 14-i kelettel, a hadseregbe önkéntes belépésre buzdító felhívást intézett a joghallgató ifjúsághoz. Ennek következtében többen önként jelentkeztek, még mielőtt beiratkoztak volna: sőt, minthogy a felhívás a helyi lapokban is közzé tétetett, hatan jelentkeztek olyanok is, akik az intézetnek növendékei nem voltak.⁴⁷

A korabeli – szervezetet érintő – események közé tartozik, hogy a tanári kar felterjesztést készített a szokásos tanrend módosításáról a háborús viszonyokra, a tanárok és hallgatók kényszerű távollétére hivatkozva. Az egyetemes tanügyi bizottság támogatta a rendkívüli megoldásokat. Kecskemét város a rendkívüli helyzetre tekintettel megemelte hozzájárulását, ezáltal a fenntartásnak kb. 40 %-át fedezte.⁴⁸ A Jogakadémia a háború alatti rendkívüli helyzetben, köteles volt a békés működés rendjétől eltérő rendszer bevezetésére. Erről részletes rendeletek születtek, és az Évkönyvek beszámolnak ezek végrehajtásáról és a háborús tanév egyéb eseményeiről (spanyoljárvány, szénszünet, katonai megszállás, státusbeli változások, pl. Buday Dezső „kommunistává, s a helyi direktóriumnak szellemi vezetőjévé lett...”, ezért a Tanácsköztársaság bukása utáni első kari ülés megbélyegezte). Ekkor jelent meg a Vkm. rendelete (206626/1918. sz.), amely megnyitotta a nők előtt a jogi pályát.⁴⁹

Még ebben a rendkívüli helyzetben sem szűnt meg a jogakadémiák harca, a kormányzatok átalakító szándékával szemben. Terjedelmes „békebeli” felterjesztés készült a Vkm.-hez, a Jogakadémia háttérbe szorítása miatt. A tanári kar kiállt a Kováts Andor által megfogalmazott véleménye mellett, de Szigethy Lehel és Buday Dezső már eltérően ítélte meg a jövő szervezeti reformjait. Kováts Andor – részletes tananyaggal – református jogi fakultást javasolt Kecskeméten vagy Temesvárott; Buday Dezső 16 tanszékes, református jellegű állami egyetemet. Szigethy Lehel a reformátusok háttérbe szorítását sérelmezte és ragaszkodott a meglévő állapotokhoz.⁵⁰

Az első világháború idején sem jutottak előre a jogi oktatás reformjának a kérdésében, de már 1920-21-ben a kultuszminisztérium kijelentette, hogy a megüresedő

46 REPERTÓRIUM 57. p. JOÓ Gyula: Adatok jogakadémiánk történetéhez. ÉVKÖNYV 1914. 41-46. p. A tanév tartamának módosítása. A hadikórházak miatt más középiskolák kaptak helyet az intézet épületében, a jogakadémiának a 2. emelet négy helyiségét hagyták meg. Megemlékezés Pap Tibor, Jászi Viktor haláláról. Ünnepek, létszámcsökkenés, katonai behívások.

47 Függelék. Az 1914-15-ik tanév történetére vonatkozó fontosabb, különösen a háborús eseményekkel kapcsolatos ügyiratok. ÉVKÖNYV 1914. 55-100. p. Rendeletek, a ref. egyház-tanács 284. sz. határozata az iskolaépület átengedéséről.

48 REPERTÓRIUM 57. p.; REPERTÓRIUM 57. p. JOÓ Gyula: Adatok jogakadémiánk történetéhez. ÉVKÖNYV 1916. 27-34. p. Iskolák elhelyezése, hallgatók létszáma, a jogi oktatás ügye.

49 REPERTÓRIUM 58. p. JOÓ Gyula: Adatok jogakadémiánk történetéhez. ÉVKÖNYV 1918-1919. 14-15. p.

50 REPERTÓRIUM 57. p. JOÓ Gyula: Adatok jogakadémiánk történetéhez. 1917. 23-26. p.

tanszékek új tanárait nem részesíti államsegélyben, hanem ezeket az állásokat továbbra is üresedésben lévőnek tekinti, mert Magyarország jogi szakember szükségletét a négy tudományegyetem teljesen fedezi és a jogakadémiákat meg akarja szüntetni. A Tiszáninneni Református Egyházkerület – történeti érdemei alapján – Sárospatakot jelölte ki, az egyetlen megmaradó református főiskola székhelyül. A kecskeméti Jogakadémia a Minisztériummal, az Egyházkerülettel és a Református Egyháztanácssal létrehozott külön bizottságban, valamint az igazgatótanácsban is úgy döntött, hogy a koncentráció elvével egyetért, de székhelynek Kecskemétet javasolta, mert az itteni intézetnek is vannak történelmi hagyományai, a színmagyar város pedig jóval nagyobb, mint Sárospatak. A kecskeméti Ref. Egyház felajánlotta az intézet céljaira korszerű, új /!/ épületét és feltehetően Kecskemét város is fenntartotta korábbi anyagi támogatását. Ennek érdekében, az igazgatótanács Kováts Andor és Győrffy Balázs elnök aláírásával memorandumot terjesztett a th. bizottság elé, melyre válaszként – 1921. szeptemberében, 304. sz. alatt – a város úgy határozott, hogy továbbra is vállalja, a korábbi feltételek nélkül az öt tanerő fizetését, a dologi kiadásokra segélyt /30.000 K/ szavazott meg és az internátus céljaira 3 kat. hold területet ajánlott fel. A Református Iskolaügyi Bizottság is Kecskemétet javasolta a Zsinatnak. A zsinati határozat a döntés jogát a Konventre ruházta és mindhárom versengő intézetet (Sárospatakot, Kecskemétet és a Hódmezővásárhelyre menekült máramarosszigeti Jogakadémiát) rendelkezésre álló feltételeik részletes kimutatására szólította fel. A következő évben, a Minisztérium szinte azonnali hatállyal beszüntette valamennyi jogakadémiai tanár államsegélyét. Az iskolát azonnal be kellett volna zárni, de Kecskemét város megint megmentette a helyzetet: egy évre biztosította a tanári fizetéseket és helyettesítési díjak felajánlásával lehetővé tette a tanterv szerinti oktatást.⁵¹

A Jogakadémia kormányzó testületeinek összetétele 1921-ben jelentősen megváltozott. Az Egyházkerületi Elnökség képviselője Dr. Darányi Ignác és Dr. Ravasz László lett. Az Egyházkerületi Tanügyi Bizottság jogakadémiai osztályának elnökeként Dr. Benedek Sándor egyházkerületi világi főjegyző kapott képviseleti jogot. A Jogakadémia igazgatótanácsának tagjai: Elnök: Győrffy Balázs, helyettes elnök: Bagi László, jegyző: Dr. Kováts Andor. Tagjai: 1. a Dunamelléki Egyházkerület részéről: Győrffy Balázs ügyvéd, a kecskeméti ref. egyház tb. főgondnoka, a Dunamelléki Egyházkerület, s a kecskeméti ref. egyházmege világi tanácsbírája és Takács József, a Dunamelléki Ref. Egyházkerület egyházi főjegyzője, a kecskeméti Ref. Egyházmege tanácsbírája és h. esperese, a ceglédi ref. egyház lelkésze. 2. A kecskeméti Ref. Egyház részéről: Burdács Rezső, a kecskeméti Ref. Egyház főgondnoka, a kecskeméti ref. egyházmege ügyésze,

51 A rendkívüli helyzetről: REPERTÓRIUM 58. p. Kormányzó testületek. ÉVKÖNYV 1918-1919. 1-2, 18. 1918-ban vö. 114; 1919-ben csak a változások (Buday Dezső helyett Kováts Andor megbízatása). REPERTÓRIUM 58. p. JOÓ Gyula: Adatok jogakadémiánk történetéhez. ÉVKÖNYV 1918-1919. 26-28. p. Igazolási eljárás, a vizsgabizottságok kiegészítése. Beszéd a „nemzeti hadsereg” bevonulásakor (1920. febr. 7.), a Horthy Miklós tiszteletére rendezett ünnepségen. REPERTÓRIUM 10-11. p.

kir. járásbíró, Dr. Hetessy Kálmán, a kecskeméti Ref. Egyház lelkésze, a kecskeméti Ref. Egyházmegye egyházi főjegyzője, Dr. Horváth Mihály gyakorló orvos, sz.-k. honvédtörzsorvos, a Kecskeméti Takarékpénztári Egyesület igazgatósági elnöke, jogakadémiai magántanár, Katona Mihály ny. ref. főgimnáziumi igazgató, Dr. Kiss György árvaszéki ülnök és Dr. Kiss János kir. curiai bíró, a kecskeméti Kir. Törvényszék elnöke, egyháztanácsosok. 3. Kecskemét th. város részéről: Dr. Angyal Vidor ügyvéd, Kecskemét th. város tiszti főügyésze, jogakadémiai magántanár, Bagi László ügyvéd, Kecskemét th. város ny. h. polgármestere, a kecskeméti Róm. Kath. Egyház főgondnoka, Dékány László, Kecskemét th. város h. polgármestere, Gömörly Sándor, a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesület titkára, Kiss Ferenc ny. kir. ítélőtáblai bíró, Dr. Kiss Kálmán ügyvéd, a kecskeméti Ügyvédi Kamara elnöke, a kecskeméti Ref. Egyház ügyésze, jogakadémiai magántanár, Pacsu Mihály, a Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank igazgatósági elnöke és Dr. Iványosi Szabó László ügyvéd, Pest-Pilis-Solt- Kiskunvármegye tb. tiszti főügyésze, jogakadémiai magántanár, törvényhatósági bizottsági tagok. 4. A jogakadémiai tanári kar részéről: dr. Kováts Andor mint igazgató, Dr. Joó Gyula, Dr. Meczner Sándor és Dr. Szigethy Lehel tanárok.⁵²

9. Az Országos Református Jogakadémia Kecskeméten 1924-1944

1908-tól 1922-ig, a felekezeti jogakadémiák tanári fizetés-kiegészítő államsegélyben részesültek. Ez az államsegély, bár nagy lendületet adott a nem állami jogakadémiák fejlődésének, végeredményben mégis megpecsételte a sorsát néhány felekezeti jogakadémiának. A világháború előtt, ha nagy erőfeszítés árán is, talán még sikerült volna a fenntartóknak iskoláik fenntartásához és fejlesztéséhez új erőforrásokról gondoskodni, a világháború után azonban már lehetetlenné vált ilyen új források előteremtése. Éppen ezért, az államsegélyek megvonása létalapjukban támadta meg ezeket a jogi főiskolákat, így különösen a sárospataki és a Hódmezővásárhelyre menekült máramarosszigeti jogakadémiákat. Az államsegély megvonása a kecskeméti Jogakadémiát, illetve annak fenntartóit is új helyzet elé állította. Minthogy azonban az Egyetemes Konvent, egyetlen református jogakadémia fennállását fontos tanügyi és egyházi érdeknek nyilvánította, s minthogy a három jogakadémia közül legéletképesebbnek a kecskeméti bizonyult, 1924. május 20/21. napjain tartott ülésében, egyetemes országos jogakadémiának a kecskeméti ismerte el és így a kecskeméti Jogakadémia az 1924/25. évet már, mint ilyen nyitotta meg, országos ünnepek keretei között. A kecskeméti Jogakadémia megmentését és országos egyetemes jogi iskolává való átszervezését nagy részben Kecskemét város anyagi hozzájárulása tette lehetővé, amennyiben a város közönsége továbbra is

52 REPERTÓRIUM 74. p. A jog- és államtudományi kar személyzete. 1920:8-10 Igazgató, h. igazgató, nyilvános rendes, nyilvános rendkívüli tanárok, „érdemesült tanár”, magántanárok. A kar jegyzője, könyvtárőr, irodatiszt, pedellus, (Név, képesítés, tanszék, tantárgy, tanárságának kezdete - a kecskeméti jogakadémiai külön is - lakcím.) Vö: ÉVKÖNYV 1921. 2-4. p.; 1923. 11-13. p.

vállalta az eddig fenntartott öt tanszék költségeinek viselését, a VII. fizetési osztály II. fokozatának mérvéig; eddigi választási jogáról lemondott, internátus céljaira pedig felajánlott három hold földet; a kecskeméti Ref. Egyház az intézet céljaira átengedte az Ókollégiumot. Ez alapon jött létre e két utóbbinak az Református Egyetemes Egyházzal, az 1875. évi alapszerződést módosító egyezsége. Kecskemét város közönsége tehát 55 év óta három, 51 év óta négy, 39 év óta öt tanszék költségeit hordozza. Mintha csak a régi, közel háromszázéves múlt eseményei ismétlődtek volna meg, amidőn egy XVII. századbéli városi jegyzőkönyv tanúsága szerint, a „schola mestöröket” az „ecclesia akarattyábúl” a városi magisztrátus szerződteti és fizeti.⁵³

1924. május 21-én tehát döntött a Református Egyetemes Konvent (93. sz. határozat). E döntést megelőzően több bizottság felülvizsgálta a református egyház által felajánlott Ókollégium épületét, az anyagi feltételeket, és mindkettőt megfelelőnek találta. A határozat megszüntette a máramarosszigeti Jogakadémia hódmezővásárhelyi működését, a sárospataki pedig már 1923. október 3-án bejelentette a szüneteltetését. Elhatározta, hogy a kecskeméti intézetet – a várossal kötött szerződés alapján – mint Egyetemes Református Jogakadémiát fogja működtetni és megállapította ideiglenes szervezeti szabályait is. Az intézet az Egyetemes Konvent közvetlen felügyelete alatt állt, a korábbi igazgatótanács helyett ideiglenes kormányzó bizottságot hoztak létre, melyben az Egyetemes Konvent elnökei és jogi szakoktatási előadója mellett a Dunamelléki Egyházkerület, továbbá a tanári kar 2 tagja kapott helyet. A bizottság maga választotta elnökét, annak helyettesét és a Jogakadémia tanárait, de kinevezésüket a Konventnek kellett megerősíteni. A kormányzó bizottságot megbízták az új szabályzattervezet kidolgozásával is. Az alakuló ülés tanárrá választotta a hódmezővásárhelyi jogakadémia volt igazgatóját, jóváhagyta a tanszékek és tantárgyak csoportosítását, átvette a tanárokat, egy év tartamára megerősítette a magántanárokat. Elhatározta, hogy egy-egy évfolyamra 100 hallgatót lehet felvenni. Igazgatóvá Joó Gyulát, helyettes igazgatóvá Dezső Gyulát választotta meg. 1925. szeptember 1-től tértek rá – a jogkör lényegi megváltoztatása nélkül – a dékán és prodékán választásra. A dékánt évről évre a tanári kar választotta. Tulajdonképpen az új szervezeti szabályzat mindössze ennyit változtatott az ideiglenes szabályzaton.⁵⁴

A jogakadémiák két világháború közötti történetével levéltári forrásbázison foglalkozó Halmai István szerint, a három felekezeti jogiskola működését a két háború között a hiányos anyagi feltételeken túl, rendkívül negatívan befolyásolta az egyházak és a kultuskormányzat közötti állandó kötélhúzás. A közoktatásügyi miniszter például évente határozta meg – s olykor különbözőképpen – a felvehető hallgatók létszámát.

53 Joó Gyula: A jogakadémia centenáris ünnepe. ÉVKÖNYV 1932. 14-15. p.; REPERTÓRIUM 60. p. Joó Gyula: A kecskeméti jogakadémiának egyetemes /országos/ református jogakadémiává nyilvánítása. ÉVKÖNYV 1923.3-10. p. A Református Egyetemes Konventnek 1924. május 12-i. 93. sz. határozata az Egyetemes Református Jogakadémia felállításáról és ideiglenes szervezeti, felügyeleti szabályai.

54 REPERTÓRIUM 11-13. p.

Igen nagy problémát jelentett az intézménynek, hogy a jogakadémiai tanárookra ugyan-csak vonatkozó fizetés-kiegészítési államsegélyt megvonták, valamint az 1927/1928. tanévtől az akadémiai államvizsgálati bizottságok működését is felfüggesztették. Ez azt jelentette, hogy a kormányzat a köztisztviselői pályához szükséges kvalifikáció megszerzését a tudományegyetemek kizárólagos jogává tette. Ennek természetzerű visszaesést kellett volna eredményeznie a jogi főiskolák iránti keresletet illetően. Az 1926/27. tanévben például a jogakadémiai hallgatók csupán 22 %-át tették ki az egyetemekre, főiskolákra beiratkozott összes hallgatónak. Ezekben az intézményekben azonban csak relatív elnéptelenedés volt tapasztalható. Az egeri jogliceumban 1935 és 1944 között – de voltaképpen a két háború közötti időszakban mindvégig – abszolút számokban, rendkívüli módon megnő a joghallgatók száma; ebben a periódusban kezdte meg tanulmányait az 1861 és 1944 között beiratkozott összes (!) hallgató egyharmada. A korabeli adatokból egyértelműen kitűnik, hogy a kecskeméti intézmény életében ez az időszak – ami a hallgatók abszolút számát illeti – a legtermékenyebb.⁵⁵

A minisztérium azonban továbbra is vissza akarta szorítani a jogakadémiák tevékenységét. 1926-ban az első évfolyamra csak 40 hallgató felvételét engedélyezte. (VKM 55105/1926. IV. ü.o. sz. leirata.) 1927-ben pedig megszüntette a jogakadémiai államvizsga-bizottság tevékenységét. (A VKM 47061/1927. IV. ü.o. sz. rendelkezése.)⁵⁶

A harmincas években ismét felvetődött a jogi oktatás reformjával kapcsolatban a jogakadémiák megszüntetésének a kérdése is. Az Országos Felsőoktatási Kongresszuson tárgyalták a kérdést, de Molnár Kálmán és Kiss Albert egyetemi tanárok felszólaltak a jogakadémiák védelmében.⁵⁷

A jogakadémiákat 1940-ben, gyakorlatilag jogi előkészítő tanfolyammá kívánták sorvasztani, ugyanis rendelkezés született a 3. és 4. évfolyam megszüntetéséről. Ez az elképzelés összefüggött az 1940. évi XXVIII. tc-vel, amely a kolozsvári egyetem visszaköltözéséről és a szegedi Horthy Miklós Tudományegyetem felállításáról intézkedett és

55 HALMAI 127. p.

56 REPERTÓRIUM 171. 35-36. p.; REPERTÓRIUM 61. p. Joó Gyula: Az intézet működése. ÉVKÖNYV 1927. 34-46. p. Vö. 155. Kormányzóbizottsági határozat, - Joó Gyula előterjesztése alapján - az államvizsga-bizottságok megszüntetése (VKM. rendelkezés) ellen. Az egyházkerületi közgyűlés (48. sz.) és az egyetemes konvent ugyanilyen értelmű határozata /160/1928. sz./. A tanügyi bizottság zsinati előterjesztése a jogakadémia létének megerősítéséről. A zsinat határozata: csak akkor szüntethető meg, ha a többi felekezet is megszünteti a jogakadémiákat. Az egyházkerület határozata a jogakadémia közgyűlési képviselőjének megbízatásáról.

57 REPERTÓRIUM 191. p. Joó Gyula: Az intézet működése. ÉVKÖNYV 1940. 13-25. p. Ismerteti a Horthy Miklós Tudományegyetem felállítását elrendelő törvényt, mely megszüntette a jogakadémiák 3-4. évfolyamát. A 24724/1940 sz. VKM. rendelet azonban ideiglenesen visszaállította. Joó Gyula: Emlékirat a kecskeméti főiskola érdekében. Évkönyv 1940. 25-33. p. Az egyetemes konvent elnöksége nevében a VKM-hez írt feljegyzésben a jogi előkészítő tanfolyammá degradált főiskoláért - kárpótlásként - közigazgatási kart vagy főiskolát kér Kecskemétnek. Számítása szerint a város 1874. óta 1.350.000 Pengővel járult hozzá az intézet fenntartásához.

úgy határozott, hogy a szegedi egyetemen jogi kart is állít fel, de ideiglenesen szünetelteti. Ugyanakkor kimondta (3.§. /3/ bekezdés), hogy a jogakadémiákon csak két évfolyam működhet, ennek és az első két alapvizsgának a rendszere megegyezik az állami jogtudományi karokéval, de ezt követően a tanulmányokat valamelyik egyetemi jogi karon kell folytatni.⁵⁸ E rendelkezést azonban nem hajtották végre és a második világháború alatt évről évre meghosszabbították a négy évfolyamos képzésre szóló engedélyt.

10. Epilógus: 1944-1949

Az 1941/42. tanévtől törvény kívánt rendelkezni a tekintetben, hogy a jogakadémiák csupán két évfolyammal legyenek működtethetők, s a stúdiumok egyezzenek meg az egyetemek első és második évfolyamának tanulmányi rendjével. Ezt azonban nem sikerült keresztülvinni a gyakorlatban. Az iskolák államosításáról szóló törvény a jogakadémiákat, már csak mint anakronisztikus intézményeket említette. Az 1949. évi 4105. sz. Korm. rendelet végül az egri, a kecskeméti és a miskolci – immár állami – jogakadémia megszüntetését augusztus 30-i hatállyal mondta ki.

Az intézmény második világháború utáni újra indulásáról újabban feltárt hiteles forrás, Révész László alább idézett hivatali jelentése:

„A Kecskeméti Egyetemes Református Jogakadémia az 1944/1945 tanévének első félévét 1944 szeptemberében szabályszerűen megkezdte. Az előadások menetében azonban csakhamar súlyos akadályok merültek fel. 1944. október 10-én már orosz támadás érte Kecskemétet, minek következtében sokan elmenekültek a városból. A jogakadémiai előadások már alig voltak megtarthatók. 1944. október 25-én aztán sor került a város hivatalosan elrendelt kiürítésére. A kiürítési rendelet szerint a városból mindenkinek el kellett távoznia, s erre a nemzetőrség fegyverrel is kényszeríthette a vonakodókat. Ennek következtében a város teljesen kiürült, eltávoztak a jogakadémia tanárai és hallgatói is. Ezzel a jogakadémiai előadások teljesen megszűntek. Kecskemétre az orosz hadsereg 1944. október 31-én vonult be. Eleinte nem volt semmi polgári élet, de az elmenekült lakosság egy részre már november havában kezdett visszatérni, s november végén egyes iskolákban már megkezdtek a tanítást, bár úgy a tanárok és tanítók, mint a tanulók létszáma, még csekély volt. 1944. december elején megtörténtek az első lépések arra is, hogy a jogakadémián is megkezdődhessenek az előadások.”

A nehézségek áthidalása nem volt könnyű feladat. A tanári kar régi tagjai: Dr. Joó Gyula, Dr. Dezső Gyula és Dr. Kiss Barnabás a kiürítés folytán távol voltak, hazajövetelükre akkor még számítani nem lehetett. Ifj. dr. Révész László, az 1944 augusztusában elhalt dr. Révész Bence utóda, katonai szolgálatot teljesített. Idehaza csak Dr. Váry István ügyvéd volt, aki előbb 3 tanéven át a polgári perjogot adta elő, majd az 1944/45. évre a nyugdíjba vonult Dr. Rácz Béla helyére a büntetőjog és eljárás előadására nyert megbízást,

58 REPERTÓRIUM 12. p.; Vö: STIPTA István: A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2015. 151-153. p.

a Jogakadémia kormány bizottságától. Itthon volt azután Dr. Vasváry Sándor jogakadémiai quaestor és Váradai Jánosné pedellus. A Jogakadémia kapuinak a megnyitására az első lépést 1944. december elején Dr. Váry István büntetőjogi előadó és Dr. Vasváry Sándor quaestor tették meg. Eljártak a város vezetőségénél, mely a legjobb indulattal támogatta a tervet. Mivel azonban a tanárok távol voltak, sürgősségi megoldáshoz kellett fordulni: fel kellett kérni arra alkalmas, érdemes, megfelelő jogi szaktudással rendelkező férfiakat, az egyes tantárgyak előadására. Így felkérték előadások tartására Dr. Révész László nemzetgyűlési képviselő, ügyvédet, aki a közjogot, közigazgatási jogot és a nemzetgazdaságtant vállalta, felkérték továbbá Dr. Szabó József ügyvédet, th. bizottsági tagot, aki a magánjogi csoportot vette gondozásba. Dr. Váry István, a büntetőjog és eljárásnak a kormányzóbizottság által megbízott előadója elvállalta a polgári perjogot is, míg a római jog előadására Dr. Vasváry Sándort, jogakadémiánk régi quaestorát kérték fel, miután a jogtudományi doktorátusa neki is megvan. Végül felkérték az orosz nyelv előadására Horák Jenő tanárt, aki később elvállalta az államszámvitel és a művelődéstörténet előadását is.

A tanári kar így ideiglenesen megalakult, s a jelentkező hallgatók számára 1944. december 15-én megkezdte az előadásokat. A dékáni tisztet a tanári kar Dr. Révész Lászlóra bízta. Visszaemlékezései szerint rekonstruálhatjuk az egykori történéseket.

„Jogakadémiánk első félévét 1945. január végén zártuk le, s a közben megtörtént beiratkozások alapján 1945. február 1-jén megkezdtük a második félévet. A beiratkozott hallgatók száma 72, ami ahhoz képest, hogy Kecskemét 1944 novemberében teljesen kiürült, s 1945 elején is még csak lassan szállingózott haza a lakosságnak az a része, melyből Jogakadémiánk hallgatói kikerültek, elég nagyinak mondható, bár az előző évihez képest nagy csökkentést mutat, ami azonban a háborús körülmények között magától értetődő tünet. Az előadásokat 1945. január 31-ig a Jogakadémia régi helyiségében, az Ókollégiumban tartották meg, azonban az Ókollégiumot orosz katonai kórháznak vették igénybe, minek következtében a feloszlott Vitézi Szék volt helyiségébe: László Károly utca 5. sz. alá költözött a Jogakadémia, s ott tartottuk meg az előadásokat egészen június 7-ig, amikor sikerült újra visszatérniük az Ókollégiumi helyiségekbe. A bútorzatban és felszerelésben, könyvekben a kár igen nagy. Ennek számbavételére rövidesen sor kerül. Legnagyobb veszteségünk azonban a tanári kar létszámában van. Az egész Jogakadémia nagy reménységgel nézett Dr. Joó Gyula jogakadémiai tanár, egyetemi c. nyilvános rendes tanár hazaérkezése elé, aki 1945. március végén haza is érkezett, azonban testben-lélekben annyira megtörve, hogy be se kapcsolódhatott a Jogakadémia életébe, s földi szenvedéseitől megváltotta a halál. 1945. május 6-án volt a temetése. A sírnál dr. Szabó József kartársunk mondott búcsúbeszédet, a jogakadémia nevében. De nélkülözzük dr. Dezső Gyula közreműködését is. Dr. Dezső Gyula jogakadémiai tanár, c. egyetemi nyilvános rendes tanár is hazajött 1945. április elején, a hónap végén azonban, a népügyészség letartóztatta. Azóta letartóztatásban van. Dr. Balásfalvi Kiss Barnabás jogakadémiai tanár, egyetemi magántanár pedig még nem jött elő, az ő közreműködésére se számíthatunk. Ifj. Dr. Révész László pedig hadifogságba került. Így csak az 1944 decemberében megalakult ideiglenes tanári, illetve előadói

kar munkájára számíthatunk, melynek tagjai: Dr. Révész László, Dr. Szabó József, Dr. Váry István, Dr. Vasváry István és Horák Jenő. Ezek közül 1945. április 10-én Dr. Váry Istvánt is letartóztatták, azonban az 1945. április 27-én megtartott tárgyaláson a népügyész elejtette a vádat, s a népbíróóság megszüntette ellene az eljárást. 1945. május 14-én a Kecskeméti I. számú Igazgató Bizottság igazolta is. Igazolva vannak a jogakadémia többi, jelenleg működő ideiglenes tanárai, illetve előadói is. Az előadások most zavartalanul folynak a jogakadémia visszaszerzett régi helyiségeiben, az előadó tanárok és a hallgatóság vállvetve működik azon, hogy a jogakadémiát átmentse a demokratikus magyar jövő számára, melyben az iskolák, s köztük a főiskolák számát bizonyára nem akarják apasztani. Hűséges szolgálatot teljesít Váradi Jánosné pedellus is.”⁵⁹

A Jogakadémia évkönyve az 1943/1944-es tanévről nem jelent meg, s az év eseményeiről utólag sem számoltak be. A legközelebbi – utolsó – évkönyvükben, 1944/1947-ben, vázlatosan összefoglalták a felszabadulás utáni eseményeket. Az intézet a háború után 1944. december 10-én nyitotta meg kapuit, de csak ideiglenes előadói testület látta el az oktatási feladatokat. Az első félév 1945. február 1-én ért véget, amikor épületét kórházzá alakították. A második félévet a László Károly u. 5. sz. házban kezdték meg, s csak június 7-én költöztek vissza korábbi helyiségeikbe. 1945-ben visszaállították a 3. és 4. évfolyamot is. Az 1945-1946-os tanévben – a rendes tanárok közül egyedül életben maradt – Dezső Gyula vette át a dékáni tisztelet és bővült az előadói testület is. A tanév végén Dezső Gyulát Debrecenbe egyetemi tanárnak nevezték ki, ezért leköszönt tiszteletéről és helyette visszahívták az intézethez – dékánnak – Réthey Ferenc, 1940-ben már végleg nyugalomba vonult római jog tanárt. 1946-1947-ben öt új tanárral bővült a tanári kar, s így sikerült eleget tenni az új tanrend követelményeinek is.⁶⁰

A hadifogságból visszatérő és átmenetileg dékáni tisztséget is betöltő Révész László kéziratosa visszaemlékezése jól tükrözi a korabeli állapotokat.

„1948 nyarától kezdve a jogakadémián megváltozott a helyzet. Júniusban hozták az egyházi iskolák államosításáról szóló törvényt és mindhárom jogakadémiát államosították. (A kecskeméti a református egyházé, az egri a katolikus, a miskolci a lutheránus egyházé volt.) Egyidejűleg a budapesti Közoktatásügyi Minisztérium szigorú ellenőrzése alá kerültünk; ilyen ellenőrzés kissé már 1948 elején is kezdett jelentkezni, de akkor nem hivatalosan. 1948 őszétől kezdve az ellenőrzés mindig szigorúbbá vált, ami annak a következménye lehetett, hogy a kommunisták által befolyásolt, illetve a kommunista funkcionáriusok által egyre inkább uralt minisztérium nem bízott bennünk. A főiskolák és az egyetemek autonómiája egyre inkább kérdésessé, gyakorlatilag „fejeslegessé” vált és megszűnt. Mint professzor egyben prodékán is voltam; 1948 őszén választott a tanári kar ülése ebbe a pozícióba. Ezen kívül, – mint említettem – az ifjúsággal is együtt kellett működnöm, ami akkor szintén egyre inkább komplikáltabbá vált. A dékán Dr.

59 KOVÁCS ELEONÓRA 2018. 193-195. p.

60 REPERTÓRIUM 12. p.

*Réthey Ferenc, egy idősebb úr volt és az egész adminisztrációt, valamint az akadémia képviselétét különböző fórumokon nekem kellett átvennem.*⁶¹

A jogakadémiáknak azonban az 1948/1949-es tanévben egyre több nehézsége lett, főleg politikai vonalon és számunkra nem volt különösen nagy meglepetés, amikor 1949 nyarán a három jogakadémiát és hozzá még a Debreceni Egyetem jogi karát feloszlatták. Ennek az intézkedésnek azt a magyarázatot adták, hogy a jogi karok száma túl nagy, ami végeredményben és bizonyos mértékben meg is felelt a valóságnak. A hallgatók száma azonban távolról sem volt olyan nagy, mint elvárható lett volna. A kevés hallgató számára a megmaradt három jogi kar valóban elegendőnek mutatkozott az akkori viszonyok között. Nagyon kevés fiatalember akart akkor jogot tanulni, mert nem akart utána bírói, ügyészi vagy hasonló munkakört betölteni, mert ezeknek tulajdonképpen nem jogi, hanem politikai feladatokat kellett a pártpolitika szellemében megoldaniuk. „Amint a politika komplikáltabbá vált, úgy komplikálódott azután a jogi tanulmány is.”⁶²

A magyar országgyűlés 1948. június 16-án korszakos jelentőségű törvénytervezet vitáját kezdte meg. Ezen a napon terjesztette a közoktatásügyi bizottság nevében a ház elé Bognár József kisgazdapárti képviselő a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvételéről szóló javaslatot.⁶³ Az 1948. évi XXXIII. tc. és a 198.996/1948 (VI. 1.) sz. Okm. rendelet alapján, az állam átvette a Jogakadémiát. Az egyházi tulajdonban levő vagyontárgyak kivételével, minden ingó és ingatlan vagyon állami tulajdon lett, az oktatók állami statusba kerültek át.

1948-ban a többi felekezeti iskolával együtt, a kecskeméti Jogakadémiát is államosították. Működését, mint állami Jogakadémia folytatta, Réthey Ferenc dékán vezetésével. Az intézetet véglegesen csak a 4105/1949. /134/ Korm. sz. rendelet szüntette meg, kimondva, hogy: „Az Egri Állami Jogakadémia, a Kecskeméti Állami Jogakadémia és a Miskolci Állami Jogakadémia működése az 1949. évi augusztus hó 30. napján megszűnik.” A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium azonban úgy intézkedett, hogy az intézet hallgatói bármely egyetem jogi karára felvételt nyerhettek.

61 RÉVÉSZ LÁSZLÓ 11. p.; KOVÁCS ELEONÓRA 2018. 93. p.

62 RÉVÉSZ LÁSZLÓ 10. p. KOVÁCS ELEONÓRA 2018. 94. p.

63 Az 1947. évi szeptember hó 16-ra összehívott Országgyűlés Naplója IV. köt. Budapest, 1947. 447. p.

A Csillegy-Tékány jubileumi alapítvány alapító levele

A kecskeméti ev. ref. jogakadémia tanári karának az 1887. tanévben tényleg működő 5 nyilvános rendes tanára, névszerint D^r. Bagi Béla, D^r. Bellóczy János (elhunyt 1890. január 5.), D^r. Horváth Adám (jelenleg Kecskemét város felső kerületének országgyűlési képviselője), D^r. Kovács Pál és D^r. Szigethy László jogtanárok, Csillegy-Benő jogakadémiai igazgató és Tékány István rendes jogtanár 25. évi tanárkodásának emlékére, 1887. évi június hó 12. évi jubileumot rendezvén, ez alkalmattal, Csillegy-Tékány alapítvány név alatt, a jogakadémia szegénysorsai szorgalmas és jó elmenetelű növendékei számára egy alapítvány alkotását is elhatározták s ezáltal hozzáadkozás nélkül 300. azaz nyolcszáz forint. értékű forintokat gyűjtöttek össze, a mely összeg hovatartóitól, ki által és miként leendő kezeléséről a jelen alapító levelet állították ki:

1. Az alapítvány kezelésére a kecskeméti ev. ref. egyház, mint az intézet egyik fenntartó-testülete kéri fel; a melynek pénztárába a 300 forint alapítványi tőke beszállítandó.

2. Az alapítvány évi kamatait a kecskeméti ev. ref. jogakadémia valamely szegénysorsai kiváló szor-

galnúi és jó előmenetelű növendékének - esetleg kétfőnek -
adandó ki, a tanári karnak a tanév végével hozandó
határozatához képest.

és, Azon esethez, ha a viszonyok változásával a
jogakadémia Kecskeméten megszűnnék, az alapít-
vány kamatait a kecskeméti ev. ref. egyház presby-
teriuma által, vallás-különbség nélkül, valamely ma-
gyarországi honosságú, szegénysorsú jó előmenetelű
és kiváló szorgalmú oly ifjúnak segélyezésére fordí-
tandó ki, aki valamely hazai vagy külföldi tanin-
teremben a jogi vagy államtudományi szaktanfolyam
hallgatója. Ez esetben az ösztendő pályázat útján
adandó ki.

Ezen alapító levél két példányban kiállítat-
ván, a példányok egyike a kecskeméti ev. ref. egyház,
mint egyik fenntartó-, másika pedig Kecskemét th.
város, mint másik fenntartó-testület levéltárába leté-
tetelt.

Kelt Kecskeméten, 1890. évi június hó 12. -én.

Dr. József László
r. b. tag

Dr. Bagitt Béla
r. b. tag

Dr. Kovács Antal
r. b. tag

Dr. Képesy Béla
Kari jegyző

Csillágy Béni
jogakadémia igazgatója

290

1946/47.d.sz.

Felvétel és beiratko-
zás rádió közlése.

1.

Magyar Rádió igazgatóságának,

B U D A P E S T . -

Tisztelettel felkérjük a magyar rádiót, hogy az alábbi közleményt a hiradások után Budapest I. és II. hullámhosszán közölni sziveskedjék:

"A kecskeméti Jogakadémiára a beiratkozások szeptember 1-től szeptember 15. tartanak. Újjonnan beiratkozó hallgatók felvételi kérelméket augusztus hó 31. terjeszthetik elő a dékáni hivatalba, Kecskemét, Okollegium".

Kecskemét, 1947. augusztus hó 3.

Tisztelettel:

e. i. prodékán.

287/a
1947-48.
KECSKEMÉTI ÁLLAMI JOGAKADÉMIA

Az 1948. évi augusztus 1.-én délelőtt 9 órakor megtartott rendes augusztus havi kari ülés jegyzőkönyve.

Jelen vannak: Dr. Réthey Ferenc egyetemi m. tanár, dékán, dr. Maday Pál, dr. Csáky Ferenc, dr. Révész László, dr. Tamássy Jenő, dr. Tóth János és dr. Illés József ny.rk. tanárok, utóbbi úgy is, mint a kar jegyzője.

Elnöklő dékán ^{óta} üdvözli a megejelenteket, dr. Illés Józsefet külön is megválasztása a kari ülésen mint első ízben megjelenő ny.rk. tanárt Isten áldását kérve további működésére, majd a jegyzői teendők ellátására felkérve,

1./ jelenti a karnak, hogy az államosítási törvény folytán az akadémia 1948. július hó 1.-től mint állami jogakadémia működik és a vonatkozó kormányintézkedések folytán az ingóságok leltározása megtörtént.

A kar egyhangulag tudomásul veszi.

2./ Dékán bejelenti, hogy a VKM-től a dékáni ügyek vitelére kapott megbízást azzal, hogy mindaddig, amíg ezen megbízatás kinevezés formájában is megerősítést nyer, azt ideiglenes minőségben látja el.

A kar egyhangulag tudomásul veszi.

3./ Dékán előterjesztést tesz a különböző tisztségek megválasztására illetve betöltésére, aminek sorás a kar egyhangulag

pródékánná és könyvtárórré dr. Révész László, pénztárnokká dr. Csáky Ferenc, jegyzővé dr. Illés József ny.rk. tanárokat választja meg.

A TANSZÉKEK, A TANTÁRGYAK ÉS A JOGAKADÉMIA OKTATÁSI RENDJE

A kecskeméti Jogakadémia képzési rendszere az 1875-ös jogakadémiai reform nyomán jött létre. Trefort Ágoston határozott törekvése volt, hogy a jogi szakképzést az egyetemekre helyezze át, ezzel együtt a tudományművelést és a tudományközvetítést magas szintű képzőhelyekre telepítse. Ebbe a koncepcióba nehezen lehetett illeszteni a korabeli magyar jogi főiskolákat, amelyek alapvetően a hazai jog oktatására és a gyakorlati ismeretek átadására szakosodtak. Ráadásul a jogakadémiai intézményhálózat sokszínű volt, az egyes intézmények a fenntartók szerint állami, alapítványi és egyházi irányítás alatt álltak és gyakorta a finanszírozók szemlélete és érdekei szerint oktattak. Jelentős volt lokális vagy térségi kötődésük is, hiszen kivétel nélkül egy-egy város, körzet vagy régió szellemi központjai voltak.⁶⁴ A kiegyezés utáni felsőoktatási reform egyik fontos célkitűzése viszont éppen a jogászképzés centralizálása, az általános tanulmányi rend kialakítása és a tudományos szempontok egységes tantervi érvényesítése volt.

A Kecskeméti Református Jogakadémia helyzete ebből a szempontból is sajátos volt. Fenntartásában komoly szerepet vállalt a református egyház, amely – hivatkozva a protestáns felekezetek történetileg kialakult és alkotmányosan védett iskolafenntartó jogára – az állammal szemben is védelmezte az évszázadok alatt kialakult oktatási tradícióit és tanintézeteinek intézményi autonómiáját. Az alapító és működtető református egyház joggal tartott számot arra is, hogy az állami szolgálatra képesítő világi jogi képzés keretében – a tanszabadság lehetőségei szerint – jelenjenek meg a protestáns értékek. Kecskeméten azonban a jogakadémia fenntartásához nagy szükség volt a katolikus többségű város anyagi támogatására. Amíg a református egyház által fenntartott tanszékekre csak református tanárokat lehetett választani, a város által működtetett oktatási egységek vezetőit valláskülönbség nélkül nevezték ki. Amikor tehát a kecskeméti jogászképzés tanterveinek és oktatási tevékenységének protestáns, vagy egyenesen református elemeit vizsgáljuk, figyelembe kell vennünk az állam uniformizáló törekvéseit és a „hírös város” lakosságának vallási összetételéből eredő kényszerű kompromisszumokat is.

64 KOZMA Tamás: Szellemi életünk regionális központjai. Magyar Tudomány. 1983 (90. köt. Új folyam 28. köt.) 1983. 3. sz. 182. p.

1. A jogakadémiai oktatás előzményei, 1831-1874

A rendszeres jogi képzés kecskeméti kezdetei a 19. század harmadik évtizedéig nyúlnak vissza. A tárgyak és oktatóik alábbi számbavétele nem pusztán történet-kutatói igény, hanem fontos eszköz annak vizsgálatához, hogy milyen mértékű volt a folyamatosság, az oktatói-tantárgyi kontinuitás a nagy átalakulás, 1875 után. Munkánkat nehezíti a forráshiány, hiszen a levéltári, a kollégiumi és a líceumi anyagok jelentős része megsemmisült, nyomtatott összefoglalások, krónikák, hitelesnek tekinthető évkönyvek ebben az időszakban nem készültek. A jogi képzés itteni előzményeit vizsgálva, meg kell tehát elégednünk a töredékes anyagokkal, az egykori tanítványok visszaemlékezéseivel, az oktatásban közreműködők – gyakorta ellentmondásos – feljegyzéseivel.

Az bizonyos, hogy Vállaji Sípós Imre kecskeméti jogtanár 1836-ban az akkori főiskolán „a törvénytanítói székbe állíttatott” és hosszú ideig tételes jogot oktatott. Egyik neves tanítványa Beöthy Ödön volt. Volt jogi tárgyú szakmunkája (Törvénytudományi Kis Tükör), feltehetően ez volt a tankönyve is.⁶⁵ Kétségtelenül fontos szerepet játszott a kecskeméti jogászképzésben a rendkívül széleskörű műveltséggel rendelkező Tatay András is, aki kiváló előképzettség után, a jénai és göttingai egyetem befejezésével, az 1830-1831. tanévben a filozófia tanára lett, de számos természettudományos tárgyat, mértant, természettant, továbbá latin, görög, német és 1835-től magyar irodalmat is tanított.⁶⁶ A nevesebb jogtanárok között találjuk Karika Jánost, Kecskemét 1848. évi országgyűlési képviselőjét (Jókai Mór távoli rokonát) és Tomori Szabó Sándort, aki az 1847-1848-as tanévben kiskunlacházi református lelkész lett.⁶⁷ Az újjászervezést az alapítók közül egyedül Tatay András érte meg, aki haláláig, 1873-ig az előd-jogakadémia tanára maradt, és az észjog tanára volt.⁶⁸

A jogi oktatás kezdetétől, 1831-től 1848-ig a jogi tanfolyam kétéves volt. Az első éves joghallgatók, a novitiusok, a bölcsészettanulókkal együtt pl. „mathesis”-t hallgattak, a másodévesek, a „veteranusok”, a teológusokkal együtt tanulták a „ius patrium”-ot, azaz a hazai magán-, büntető- és közjogot. Vállaji Sípós Imre 1835-ben sem tisztán jogi stúdiumot oktatott, hanem mint a politika és statisztika segédtanára kezdte meg kecskeméti működését.⁶⁹ Ebben az időszakban, 1842 és 1844 között tanult Kecskeméten Jókai Mór is.⁷⁰

65 SZOKOLAY HARTÓ János: Szabadalmas Kecskemét városának történetirati ismertetése: azaz régibb kori és jelen állapotjának lehető hív előadása. Kecskemét, 1846. 166. p.; KÉL 260. p.; KOVÁTS 1932. 27-28. p.; PECZE Ferenc: Az első magyarországi jogakadémiák alapítása és a tananyag-korszerűsítés a XVII-XIX. század fordulójáig. Jogtudományi Közlöny (Új folyam 23.) 1968. 3. sz. 143151. p.

66 REPERTORIUM 153. p.

67 REPERTORIUM 137. p., 154. p.

68 Tatay András természettudományos tárgyakat is tanított. Tankönyve: Tiszta Mathezis kezdete. Pest, 1836. 101. p.

69 V. SÍPÓS Imre: Jus Civile Privatum P. Regni Hungariae conscriptit. Kézirat. Kecskemét, 1836. 500 p.; uő: Magyar Közpolgári Törvény Tudomány. Kézirat. Kecskemét. 1842. 622 p.

70 KOVÁTS 1932. 28.; REPERTORIUM 153. p.; MECZNER Sándor: Emlékezés Jókairól. Évkönyv

A kollégium újraindulása (oszták neoabszolutizmus) utáni időszakot kutatva, a források terén már kedvezőbb helyzetben vagyunk. Az újjászervezést követően, 1862 és 1875 között már megjelentek olyan hivatalos kiadványok, „értésítvény”-ek, amelyek a tantárgyak és tanárok nevével kívül közölték a tananyagot, illetve néhány esetben a tantárgy kézikönyvének szerzőjét is.⁷¹ A rendelkezésre álló adataink szerint, az 1875-ös nagy reform előtti évtizedben az alábbi jogi jellegű, vagy ezen ismeretkörhöz kapcsolódó tárgyakat tanították:

Az első évfolyamon nem különültek el a jogi és államtudományi diszciplínák, de a tanterv igyekezett a bevezető, alapozó jellegű ismeretköröket a tanfolyam első időszakára telepíteni. A korszak meghatározó jogtudományi irányzatát képező Észjog 1863-tól a „*Rendszeres bölcsészet, különösen az észjog*” címen került a tantervbe. A kecskeméti képzést újra szervező Tatay András részben a saját kézírata, részben Virozsil Antal nyomán adta elő.⁷² Az 1872/73-as tanévben a hallgatóknak leadott anyag tematikája bővült, a filozófiai tematika az állam- és nemzetközi joggal is kiegészült. A tárgyat Nagy Ferenc „Bölcséleti jogtudomány vagy természetjog” címen hirdette meg, kézikönyve Schilling Frigyes Adolf (Werner Rudolf fordításában megjelent) műve volt.⁷³ Az alapozó karakterű tantárgyat az 1874-es minisztériumi rendelettel megszabott tanrend „*Jogbölcsészet*” címen megtartotta; a második évfolyamra írták elő megváltozott névvel, de lényegében azonos tartalommal.

A *Jog- és államtudományok enciklopédiája* című, az egyetemi oktatásban is szereplő tárgy szintén szerepelt a liceumi tantervben. Ezt az ismeretkört országosan a nagy tekintélyű Pauler Tivadar 1857-ben megjelent műve alapján oktatták.⁷⁴ A tárgyat Kecskeméten Tatay András, Madarassy László, Mádi Ferenc, majd Vámos Béla jegyezte. Madarassy eredetileg jogász végzettségű hírlapíró, majd kecskeméti ügyvéd volt, aki 1871-től ügyész lett. 1864-től fizetség nélkül tanított a Jogakadémián. Lemondása után a tárgyait Mádi Ferenc és az intézmény korábbi növendéke, Vámos Béla vette át. A tananyagot az elsőéves hallgatóknak a „*Bevezetés a jog- és államtudományokba*” című kollégium keretei között 1875 után is oktatták. A tárgy jogakadémiai időszakának első előadója Vámos Béla lett.⁷⁵

1924.41-49. p.; OROSZ László: Jókai Kecskeméten. Tiszatáj, 1954. 2. sz. 114. p.

71 REPERTÓRIUM 49-53. p.

72 VIROZSIL Antal: Egyetemes természet- és észjog elemei. I. főrész. Magán-természetjog; magyarul előadva Márki József által. Ford. kivonatban. Pest, 1871. II. főrész. Természetes nyilván- vagy közjog magyarul előadva Hoffmann Lajos Pál által. Pest, 1861.

73 Protestáns egyházi és iskolai lapok. 42. évf. (1899) 2. sz. 32. p.; DR. SCHILLING Frigyes Adolf: A természetjog II. (töredék) vagy bölcséleti jogtudomány kézikönyve összehasonlító tekintettel a tételes jog intézkedéseire/II.: A természeti állam- és nemzetközi jogot tartalmazva. Heckenast Gusztáv. Pest, 1869. 380 p.

74 PAULER Tivadar: Jog- és államtudományok encyclopaediája. Pest, 1871.

75 Vámos Béla 1869 őszétől a kecskeméti jogakadémián két évig segédtanár, majd kinevezett tanár volt. Később büntetőjoggal foglalkozott. 1890 végén Kecskemét város főkapitányává nevezték ki. 1884-ben Kecskemét egyik szabadelvű országgyűlési képviselője lett. REPERTÓRIUM 155. p.; KOVÁTS 1932. 39. p.

A *Római jog* Kecskeméten is önálló és kötelezően oktatott tárgy volt. 1862-1863-ban Tatay András, a pesti egyetemen római jogot oktató Récsi Emil munkája nyomán tanította.⁷⁶ Később, 1865-1866-ban Csilléry Benő ügyvéd, egykori 48-as hadnagy és Pest vármegye korábbi alkotmányos ügyésze vette át. Önálló tananyaga nem volt, a tárgyat 1872-ig Ferdinand Mackeldey német jogtudós,⁷⁷ majd attól fogva a debreceni jogtanár Kovács Ferenc műve alapján⁷⁸ adta elő.

A *Magyar közjogot* 1862-ben Bulcsú Károly, Suhayda János műve⁷⁹ alapján oktatta. Bulcsú eredetileg ügyvéd végzettségű gimnáziumi tanár volt, aki Petőfi Sándor és Arany János barátja volt és számon tartott költői munkássággal rendelkezett. A tárgy oktatását 1863-ban a Pestről szerződtetett, eredetileg kecskeméti Dékány István vette át. A tárgy kötelező volt a másodévesek számára is. 1865-ben már a második, 1869-ben a pedig harmadik évfolyam anyagába sorolták. Tankönyvként Cziráky Antal latin nyelvű, Hegedűs Candide Lajos által lefordított művét választották.⁸⁰

A *Jogtörténelem, illetve Magyarország története különös tekintettel közjogi és törvénykezési fejlődésére* című, tanrendbe vett tárgyat elsőként Bulcsú Károly jegyezte. A szabadságharc során szerzett súlyos sérülése miatti korai halála után a tárgyat Madarassy László, Szabó Vince, majd Vámos Béla vette át. Valamennyien Ladányi Gedeon debreceni jogakadémia tanár népszerű könyvét használták.⁸¹ 1871-től Szeless József „Magyar alkotmánytörténet” címen hirdetett előadást. A magyaron kívül általános jogtörténetet is tanítottak, amelynek külön érdekessége, hogy a Jogakadémia későbbi, meglehetősen zárt tanrendű időszakában a két tárgy közül csupán az egyik volt kötelező. A választást az intézményre bízta. 1865-től a tárgyat Madarassy László, Szabó Vince, Mádi Ferenc, Dömötör Sándor és Szeless József oktatták. A vizsgaanyagot eleinte kézirat, majd Wenzel Gusztáv legendássá vált tankönyve⁸² alapján adták elő.

Az *Egyházjogot* 1862-ben Bulcsú Károly az első évfolyamon tanította, de már a következő évben a második évfolyamra tették át, különös hangsúlyt fektetve a protestáns egyház főbb kánonaira. A tárgy oktatói 1868-tól Kovács Ferenc említett kézikönyvét használták.

A *Politika* című tárgy tematikája az újrainduláskor csak az alkotmány és igazságügyi, később pénzügytani, közrendészeti és nemzetgazdasági területekre terjedt ki. Nem volt önálló oktatási anyag, ebben az esetben is a pesti egyetemen oktató Karvasy Ágoston

76 RÉCSI Emil: A római jog elvei, tekintettel a történeti fejlődésre. Scheurl Adolf után. Pest, 1857. (2. jav. kiadás: A római jog elemei. Pest, 1864.)

77 FERDINAND MACKELDEY: Lehrbuch des heutigen Römischen Rechts. Bonn, 1818.

78 KOVÁCS Ferenc: Római jog. Előadva rendszeresen, történetileg a mai érvényére tekintettel. Pest, 1868. (2. kiadás. U.o., 1870.)

79 Magyarország közjoga (gr. CZIRÁKY Antal után) Pest, 1861.

80 CZIRÁKY Antal Mózses: A magyar közjog alapvonalai. Heckenast, 1861.

81 LADÁNYI Gedeon: A magyar királyság alkotmánytörténete a szathmári békekötésig, 2. köt. Debrecen, 1871.; STIPTA István: A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2015. 96. p.

82 WENZEL Gusztáv: Egyetemes európai jogtörténet. Buda, 1869.

munkái⁸³ képezték a felkészülés anyagát. Alkalmazása után 1863-tól Dékány István a második évfolyamon adta le és ugyanakkor külön tárgyként, a harmadik évfolyamon, nemzetgazdászati előadást is tartott. 1865-től a harmadik évfolyamon a pénzügytan és 1871-től a „nemzetgazdászati” is önálló tantárgy lett.

A *Statisztika* tárgy is szerepelt a korabeli tanrendben. 1862-ben Molnár László, ügyvédi képesítésű lelkész saját kézírata alapján tanította „Általános és osztrák állami statisztika” tárgynévvvel. 1863-ban a második évfolyamon adták elő az „Európai államok, s különösen az Austriai Birodalom statisticája” címen, de tanárát nem tüntették fel. 1864-66 között „Egyetemes statisztika” címen, a harmadik évfolyamon Madarassy László tanította, Konek Sándor, majd Hunfalvy János műve⁸⁴ alapján. 1866-tól a második évfolyamon Szabó Vince, majd Szeless József oktatta. Szeless egyetemi magántanár lett, a kecskeméti Takarékpénztár vezérigazgatójaként oktatott a líceumban, majd a Jogakadémiaán. 1874-1875-ben speciális kollégium keretében a statisztika elméletét is előadta.⁸⁵

A joghallgatók tradicionális melléktárgyát, a „*Törvénytárszék*”-t, Mádi Pál, a város tiszti főorvosa – haláláig – speciális kollégium keretében adta le. Közvetlenül a szervezeti változás előtt, 1874-ben Nagy Mihály vette át a tárgy tanítását.

Az elsőéves joghallgatóknak 1863-tól *latin jogi irodalmat* is tanítottak. A tananyag Cicero: De officiis c. művének első három könyve volt. 1867-től Tatay András, majd Szigethy István foglalkozott a latin (jogi) irodalommal. 1868-tól 1870-ig Csilléry Benő már a római jog egyik alapforrását, a „Tizenkéttáblás törvény”-t tanította. Ettől fogva a latin nyelv oktatása megszűnt.

Az 1862-es szükséghelyzetben a másodévesek minden tantárgyát Csilléry Benő oktatta, mégpedig magyar polgári magánjogot, az általános osztrák polgári törvénykönyv nálunk is hatályban lévő rendelkezéseivel, Suhayda János nyomán, a magyar büntető jogot Szlemenics Pál, a váltó- és kereskedelmi jogot Szeniczey Gusztáv munkája alapján,⁸⁶ és az osztrák bányajogot saját kéziratából. 1863-ban, a hároméves képzés bevezetésekor, a másodévesek Csillérytől csak bányajogot hallgattak, kiegészítve a magyar országbírói értekezlet módosító határozataival. A többi jogi tárgy a harmadik évfolyamra került át.

A második évfolyamon a jogászok számára új tantárgy lett a *diplomatika*. Dékány István a saját kézírata alapján tanította. A minisztériumi tanterv még speciális kollégiumként sem írta elő, de Dékány István haláláig előadta, sőt 1874-ben címertani speciálkollégiumot is hirdetett „*Magyarország címerei és színei*” címmel.

83 KARVASY Ágoston: Az alkotmányi és az igazságügyi politika. Emich. Pest, 1862. 158 p.; uő: Az államháztartási vagyis pénzügyi tudomány. Emich. Pest, 1862. 207 p.

84 KONEK Sándor: Elméleti fejtegetések a statistika terén I-II. Heckenast. Pest, 1855. 159 + 136 p. Uő: Az ausztriai-magyar monarchia statistikai kézikönyve. Heckenast. Pest, 1868. 735 p. HUNFALVY János: Az Osztrák Birodalom rövid statisztikája. Pest, 1867.

85 REPERTORIUM 14., 152. p.

86 SUHAYDA János: A magyar polgári anyagi magánjog rendszere. Buda, 1862.; SZLEMENICS Pál Fenyítő törvénytárszék magyar törvény. Második újonnan átdolgozott kiadás. Pest, 1847.; SZENICZEY Gusztáv: A magyar váltó- és kereskedelmi törvény és a magyar váltóeljárás. Pest, 1861.

Az osztrák és a magyar polgári magánjog az alkotmányos feszültségek enyhülésének évében, 1865-ben különült el egymástól. Az osztrákot 1869-ig a másodéven Csilléry Benő tanította, 1871-ben – már az oktatás harmadik évében – Vámos Béla vette át. Kézikönyve az Osztrák Polgári Törvénykönyv és magyarázata volt. 1863-ban a magyar és osztrák magánjogon kívül az osztrák időszak két (1848-as törvényeket végrehajtó polgárosult rendelkezést) az ősiségi pátenst és a telekkönyvi eljárást tananyagként nyilvánították. Kézikönyvként Suhayda János művét használták, és az anyagot az ideiglenes törvénykezési szabályok alapján dolgozták fel. Csilléry Benő 1870 és 1872 között külön kollégium keretében adta elő a törvénykezési eljárást. A telekkönyvi eljárás 1870/71-ben Dömötör Sándor későbbi közjegyző külön kollégiuma volt.⁸⁷

A Büntetőjog és a büntető eljárásjog oktatója 1863-tól Dékány István volt, aki Kassay Adolf frissen megjelent összefoglalása⁸⁸ alapján tartotta előadásait. Az egységes tárgyat Később Mádi Ferenc, Pauler Tivadar kézikönyve⁸⁹ szerint tanította; az ő utóda Vámos Béla lett.

A váltó- és kereskedelmi jogot Csilléry Benő oktatta, akitől a tárgyjegyzést 1865-ben Madarassy László, majd Mádi Ferenc vette át. Mindketten Karvasy Ágoston említett művét használták oktatási anyagként. A tárgyat 1873-ban ismét Csilléry Benő, majd Vámos Béla oktatta.

A kecskeméti Jogakadémia alapozó időszakának fontos eseménye volt a vizsgáztatás jogának kiterjesztése. Az intézmény 1869-ben kapott a királyi jogakadémiákkal azonos lehetőséget a bírói államvizsgálati bizottság megalakítására. A testület első elnöke Horváth Döme országgyűlési képviselő, igazságügyi minisztériumi tanácsos, a helyi Katona-kultusz megalapítója, „Kecskemét Széchenyije” volt.⁹⁰

Az 1874-es minisztériumi tanrend a harmadik és negyedik évfolyam helyett „Államtudományi” és „Jogtudományi” szaktanfolyamot írt elő. Kecskeméten a teljes négy évfolyam oktatásához nem rendelkeztek megfelelő személyi feltételekkel, ezért 1874-ben az első két évfolyamot a miniszteri szabályzatnak megfelelően indították el, de a harmadik évfolyamon lényegében csak a jogi szaktanfolyam anyagát adták elő. A speciális kollégiumok keretében előírt tárgyak közül államszámviteltant nem tanítottak, de helyette filozófiatörténetet, magyar történelmet, oklevéltant és címertant is oktattak, az előírt bányajogon, törvényszéki orvostanon és statisztikai elméleten kívül.⁹¹ Megállapítható tehát, hogy a kecskeméti liceum három évfolyamos időszakában már jól

87 REPERTÓRIUM 72. p. MECZNER Sándor: Beköszöntő beszéd. A magyar magánjog előadásának nehézségei, oktatási módszerei. ÉVKÖNYV 1907. 36-40. p.

88 Magyar büntetőtörvények s bünvádi eljárás az országbirói értekezlet szabályai szerint. 2. kiadás. Pest, 1864.

89 PAULER Tivadar: *Büntetőjogtan*. Kiadja Pfeifer Ferdinánd. Pest, 1869. Vö: SZABADFALVI József: A magyar jogbölcseleti gondolkodás kezdetei. Werbőczy Istvántól Somló Bódogig. Gondolat Kiadó. Budapest, 2011. 48-58. p.

90 KOVÁTS 1932. 39. p.

91 REPERTÓRIUM 72-73. p.

felépített, az egyetemi képzési szerkezetet és oktatási rendet figyelembe vevő, javarészt az ottani tankönyveket felhasználó képzés folyt.

2. A kecskeméti Jogakadémia tanszékei és tanárai, 1875-1949 (Áttekintés)

A református Jogakadémia megalakulása után már forrásszerűen nyomon követhetjük a tanárok adatait és a tantárgyak pontos listáját. Az állami ellenőrzés nyomán, az évkönyvek rendszeres megjelenetése révén, a vonatkozó levéltári fondok többségének birtokában pontos kimutatást készíthetünk. A hivatkozott irodalmunkban Repertóriumként rövidített kiváló összeállítás munkánk biztos vezetőjének bizonyult.

Az 1874-es uniformizáló reform egyik fontos rendelkezése az oktatott tárgyak, ismeretkörök pontos megjelölése volt. Az átszervezést és a további működést vállaló jogakadémiák kötelesek voltak a felsorolt tárgyakat, megfelelő tudományos minőségű oktatókkal tanítani. Kecskemét teljesítette ezt a feltételt, megszervezte a szükséges tanszékeket, és sikerrel toborozta a tárgyakban fokozatot szerzett (minősített) oktatókat. Az alábbi áttekintésből viszont látható, hogy ebben a munkában alig támaszkodhatott a jogászokat is képző előd-intézményre, hiszen a korábbi tanárok döntő hányada elhunyt, vagy időközben gyakorlati jogi pályát választott.

A jelen áttekintésben – a szerkesztői szándékkal egyezően – arra törekszünk, hogy a hivatalos forrásokban fellelhető, tehát státus-szerűen alkalmazott, valamennyi kecskeméti jogakadémiai oktató nevét megőrökítsük. Az alábbi felsorolásban ezért szerepeltetjük a teljes rendes tanárokat, a magántanári kört, és a rendszeres oktatói tevékenysége végző, helyettesítő, vagy speciális kollégiumokat tartó „külsős” oktatókat. A tanári körben erős volt a fluktuáció, hiszen a minősített jogakadémiai tanárok többsége később egyetemre került, de gyakori volt a közszolgálati, vagy közpolitikai feladatvállalás is. Az áttekintésben az alkalmazás időhatárára és az oktatás tényleges tartamára tekintet nélkül említjük a jogakadémia oktatásában résztvevőket. A csoportosítás a tanszékek és a hozzájuk rendelt tárgyak szerint történik.

1. A Római jogi tanszékhez tartozott 1884-1892 Bölcsészeti erkölcsstan, 1892-1894 Nemzetközi jog, 1904-1921 Államszámviteltan, 1924-1943 Művelődéstörténet. A római jog tanárai: 1862-1863 Tatay András, 1864-1875 Csilléry Benő, 1875-1890 Beliczay Jónás, 1890-1892 Magyary Géza, 1892-1896 Helle Károly, 1896-1903 Pázmány Zoltán, 1904-1916, 1930-1940, 1946-1947 Réthey Ferenc, 1918-1921 Marton Géza, 1924-1928 Gergely György, 1940-1943 Kiss Barnabás. A római jog helyettes tanárai: 1906 Kiss Albert, 1908, 1917, 1921-1924 Meczner Sándor, 1928 Dezső Gyula, 1928-1930 Réthey Ferenc. A művelődéstörténet helyettes tanárai: 1925-1926 Nyúl Tóth Pál, 1928-1929, 1930-1932 Dezső Gyula, 1929-1930 Révész Bence, 1946-1947 Horák Jenő.⁹²

92 REPERTÓRIUM 1983. 18. p.; SZÉKELY 2016. 84. p.

2. Jogbölcselet és büntetőjog. 1875-ig és 1946-1947-ben külön szerepelt a jogbölcselet (jogfilozófia) és a büntetőjog. 1892-ig a kecskeméti ref. egyház, 1892-től Kecskemét város, 1910-től ismét a református egyház tartotta fenn. Hozzá tartozott 1892-től a Bölcsészeti erkölcsstan.

A tanszék tanárai: 1875-1891 Vámos Béla, 1891-1894 Magyar István, 1895-1909 Tegze Gyula, 1910-1923 Kováts Andor, 1924-1943 Rácz Béla. A jogbölcselet, jogfilozófia tanárai: 1862-1873 Tatay András, 1873-1875 Nagy Ferenc, 1946-1947 Maday Pál. A büntetőjog tanárai: 1862-1863 Csilléry Benő, 1863-1865 Dékány István, 1866-1871 Mádi Ferenc, 1867-1868 Szabó Vince, 1871-1875 Vámos Béla, 1946-1947 Tamássy Jenő. A jogbölcselet helyettes tanárai; 1884-1887 Nagy Ferenc, 1891 Magyar Géza, 1894 Helle Károly, 1925-1926 Hetessy Kálmán. A bölcsészeti erkölcsstan helyettes tanárai: 1898 Pázmány Zoltán, 1908-1909 Kovács Pál, 1910 Böszörményi Géza. A büntetőjog helyettes tanárai: 1884-1887, 1891, 1910 Kovács Pál, 1891 Szász Béla, 1894 Bagi Béla, 1898 ifj. Kecskeméti Lajos, 1908-1909 Novák K. Ernő, 1923-1924 Révész Bence, Dezső Gyula.⁹³

3. Nemzetgazdaságtan, pénzügytan és magyar pénzügyi törvények. Kecskemét város tartotta fenn. Hozzá tartozott 1884-1892 Nemzetközi jog, 1892-1894 Államszámviteltan, 1920-1921-ben a Magyar pénzügyi törvények helyett Magyar pénzügyi jog. A tanszék anyagának összetétele 1921-ben megváltozott, ettől fogva a pénzügyi jog helyett a statisztika tartozott hozzá, 1924-től a neve Nemzetgazdaságtan a szociálpolitikával, pénzügytan és statisztika, 1946-1947-ben külön tanszék lett a Közgazdaságtan, pénzügytan és külön a Statisztika. A tanszék tanárai: 1863-1875 Dékány István, 1875-1886 Tassy Pál, 1887-1921 Szigethy Lehel, 1930-1940 Boér Elek, 1946-1947 Csáky Ferenc. A közgazdaságtan helyettes tanárai: 1921 Marton Géza, Dezső Gyula, 1922-1927, 1929-1933, 1940-1943 Dezső Gyula. A pénzügytan helyettes tanárai: 1921-1922 Csekey István, 1923-1925 Kádas László, 1928-1929, 1931-1932 Kacsóh Bálint, 1940-1943 Dezső Gyula. A statisztika helyettes tanárai: 1921-1923 Csekey István, 1923-1924 Angyal Vidor, 1924-1930, 1931-1932 Rácz Béla, 1940-1942 Dezső Gyula, 1942-1943 Kiss Barnabás, 1946-1947 Váry István.⁹⁴

4. Magyar és osztrák (polgári) magánjog. A tanszéket a szervezeti szabályzat szerint Kecskemét város tartotta fenn, de 1897-ben a református egyház töltötte be. 1910-től csere folytán Kecskemét városé lett. 1871-1875-ben külön adták elő az osztrák magánjogot. 1884-től hozzátartozott a Bányajog, 1894-1897 között az Államszámviteltan is. Tanárai voltak: 1862-1897 Csilléry Benő, 1897-1907 Kiss Albert, 1907-1929 Meczner Sándor, 1929-1943 Dezső Gyula, 1946-1947 Tóth János. Az osztrák magánjog tanára volt 1871-1875 Vámos Béla, Helyettes tanár magyar magánjogból 1898-1899-ben Jászi Viktor, osztrák magánjogból Pázmány Zoltán.⁹⁵

93 REPERTÓRIUM 1983. 18. p.; SZÉKELY 2016. 85. p.

94 REPERTÓRIUM 1983. 19. p.; SZÉKELY 2016. 84. p.

95 REPERTÓRIUM 1983. 19. p.

5. Peres és perenkivüli eljárás, váltó- és kereskedelmi jog. Kecskemét város tartotta fenn. 1920-1924 között a Peres és perenkivüli eljárás helyett a Polgári törvénykezési jog elnevezést használták. 1870-1871-ben és 1946-1947-ben külön szerepelt a Telekkönyvi eljárás, illetve a Telekkönyvi jog, 1946-1947-ben külön tanszéket kapott a Hiteljog és a Polgári törvénykezés is. A tanszék tanárai voltak; 1875-1883 Keresztes János, 1883-1913 Bagi Béla, 1913-1919 Buday Dezső, 1920-1929 Dezső Gyula, 1929-1935 Kacsóh Bálint, 1937-1940 Kiss Barnabás, A váltó- és kereskedelmi jog tanárai voltak: 1862-1864 Csilléry Benő, 1864-1866 Madarassy László, 1866-1869 Csilléry Benő, 1869-1870 Mádi Ferenc, 1870-1874 Csilléry Benő, 1874-1875 Vámos Béla. A telekkönyvi eljárás, illetve jog tanárai voltak; 1870-1871 Dömötör Sándor, 1946-1947 Réthey Ferenc. Helyettes tanárok voltak váltó- és kereskedelmi jogból: 1913 Buday Dezső, 1919-1920 Szigethy Lehel, 1920 Kováts Andor, 1936-1937 Kiss Barnabás, 1940-1943 Rácz Béla, 1946-1947 Szabó József, Nagy Ferenc. A peres és perenkivüli eljárás, illetve a polgári törvénykezés helyettes tanárai voltak: 1920 Meczner Sándor, 1936-1937, 1940-1943 Kiss Barnabás, 1941-1943 Váry István, 1946-1947 Váry István, Vasváry Sándor.⁹⁶

6. Statisztika és magyar közigazgatási jog, A kecskeméti református egyház tartotta fenn, 1884-től hozzátartozott a művelődéstörténet is, 1921-től a Statisztika helyett a Pénzügyi jog került a tanszék anyagába. 1924-től a Művelődéstörténet helyett az Államháztartás tartozott hozzá, 1862-1875 között csak statisztikát tanítottak. A tanszék tanárai voltak; 1862-1863 Molnár László, 1863-1864 ismeretlen, 1864-1866 Madarassy László, 1866-1871 Szabó Vince, 1871-1881 Szeless József, 1881-1882 Szigethy Lehel, 1883-1912 Kovács Pál, 1913-1923 Csekey István. Helyettes tanárok voltak statisztikából: 1882-1883 Tassy Pál, 1899-1900, 1904 Bagi Béla, 1912-1913 Csekey István. Közigazgatási jogból: 1882-1883 Beliczay Jónás, 1897 Jászi Viktor, 1899-1900 Szigethy Lehel, 1923-1943 Joó Gyula, 1946-1947 Réthey Ferenc, Laczi Pál. Pénzügyi jogból: 1926-1927, 1928-1930 Rácz Béla, 1927-1928 Hajdú József, 1930-1943 Révész Bence, 1946-1947 Csáky Ferenc.⁹⁷

7. Jogtörténet és egyházjog. A szervezeti szabályzat szerint a kecskeméti ref. egyház tartotta fenn, 1892-ben Kecskemét város töltötte be. 1913-ban, csere után a ref. egyház vette át a fenntartását. 1875-ig és 1946-1947-ben külön szerepelt. Elnevezése 1884-től Egyházjog, egyetemes és magyar jogtörténet és legújabb kori egyetemes történet; 1924-től Egyházjog, magyar alkotmány és jogtörténet (tekintettel a nyugat-európai jogfejlődésre) és a legújabb kori történelem. Tanárai voltak: 1875-1884 Romocsa Rezső, 1884-1887 Horváth Ádám, 1887-1889 Kiss János, 1889-1892 Szász Béla, 1892-1916 Móricz Károly, 1917-1943 Révész Bence, 1946-1947 ifj. Révész László. Az egyházjog tanárai voltak: 1862-1863 Bulcsú Károly, 1863-1864 ismeretlen. 1864-1866 Madarassy

96 REPERTÓRIUM 1983. 19. p.; SZÉKELY 2016. 85. p.

97 REPERTÓRIUM 1983. 19-20. p.; SZÉKELY 2016. 85. p.

László, 1866-1871 Mádi Ferenc, 1871-1874 Vámos Béla. A jogtörténet tanárai voltak: 1863-1864 Bulcsú Károly, 1866-1867 Szabó Vince, 1871 Dömötör Sándor, 1871-1875 Szeless József. Helyettes tanárok voltak egyházjogból: 1877-1878 Vámos Béla, 1916-1917 Meczner Sándor, 1946-1947 Kovács Bálint. Jogtörténetből: 1877-1878 Szeless József, 1916-1917 Csekey István, 1946-1947 Nagy Ferenc.⁹⁸

8. Politika, magyar közjog, jog- és államtudományi bevezetés. Az egyházkerület tartott a fenn. 1875-ig és 1946-1947-ben külön szerepelt. Elnevezése 1894-től Magyar közjog, politika, jog- és államtudományi enciklopédia, tételes nemzetközi jog; 1924-től Jogi és államtudományi bevezetés, magyar közjog, a tételes európai nemzetközi jog és politika. Tanárai voltak: 1875-1993 Dékány István, 1893-1902 Jászi Viktor, 1903-1943 Joó Gyula, 1946-1947 Tamássy Jenő. Magyar közjogból és politikából: 1862-1863 Bulcsú Károly, 1863-1869 Dékány István, 1869-1870 Vámos Béla, 1870-1875 Dékány István. Enciklopédiából: 1862-1865 Tatay András, 1865-1866 Madarassy László, 1866-1870 Mádi Ferenc, 1870-1875 Vámos Béla, 1946-1947 Csáky Ferenc. Nemzetközi jogból: 1946-1947 Tamássy Jenő. Helyettes tanárok voltak közjogból: 1897 Kovács Pál, politikából 1901 Kovács Pál, 1946-1947 Tóth János, enciklopédiából 1902 Kiss Albert, nemzetközi jogból 1897 Szigethy Lehel, 1946-1947 Réthey Ferenc.⁹⁹

3. Magántanárok és speciális kollégiumok, 1875-1949

Orvostudományi és egészségügyi tárgyak: Törvényszéki orvostan, tanárai voltak 1875-1888 Nagy Mihály, 1888-1890 Csabay Géza, 1890-1894 Fodor Jenő, 1894-1903 Kecskeméti Sándor, 1904-1933 Eördögh Ferenc, 1933-1947 Nagy György. Büntetőjogi lélektan, tanára volt Kecskeméti Lajos 1875-1910 között. Közegészségtan, tanárai voltak: 1885-1937 Horváth Mihály, 1937-1943 Soós József, 1947 Merétey Sándor. Fajhigiénia, tanárai voltak: 1939-1941 Penkert Mihály, 1941-1943 Matolcsy Károly. Egészségvédelem és betegellátás jogszabályai 1942-1943 Cserey Pechány Albin.

Közigazgatással kapcsolatos tárgyak; Államszámviteltan, tanárai voltak 1875-1880 Mádi János, 1880-1881, 1894-1900 Csilléry Benő, 1881-1888, 1891-1892 Szeless József, 1888-1891 Fördös Dezső, 1900-1902 Kiss Albert, 1903-1917 Réthey Ferenc, 1917-1918 Csekey István, 1918-1920 Marton Géza, 1921-1922 Pólya Antal, 1923-1925 Sárny Sándor, 1925-1933 Hegedűs Károly, 1933-1939 Soós Ferenc, 1939-1943 Halmágyi Tibor, 1946-1947 Fehér Sándor. Közigazgatási eljárás: 1884-1888 Keresztes János. Rendészeti jog; 1895-1908 Vámos Béla, Politika, közigazgatástan 1903-1910 Novák K. Ernő, 1919-1920 Dezső Gyula, 1939-1943 Kovács Mihály. Önkormányzat, különös tekintettel háztartási kérdésekre 1946-1947 Csomor Gusztáv.

98 REPERTÓRIUM 1983. 20. p.

99 REPERTÓRIUM 1983. 20. p.; SZÉKELY 2016. 84-86. p.

Filozófiai jellegű tárgyak: 1875-1898 Nagy Ferenc, 1884-1891 Szombathy István, 1922-1941 Ottlik László, 1941-1947 Maday Pál, 1946-1947 Horák Jenő, 1947 Hatvani Lajos, Balázs Béla. Oklevéltan, címer- és pecséttan 1875-1893 Dékány István.

Vegyes, főtárgyakhoz kapcsolódó kurzusok: Művelődéstörténet 1876-1883 Nagy Ferenc, 1946-1947 Horák Jenő. Mezőgazdaság, agrárpolitika 1876-1877 Tassy Pál, 1889-1890, 1893-1894 Szigethy Lehel, 1904-1943 Milhoffer Sándor, 1946 Roboz László. Statisztika 1881-1882, 1888-1907 Szeless József, 1913-1915 Kovács Pál. Egyháztörténet: 1885-1886 Horváth Ádám. Közgazdaságtan: 1887-1888, 1895-1896 Szigethy Lehel, 1926-1929 Kacsóh Bálint, 1928 Csikay Pál, 1936-1943 Gesztelyi Nagy László. Római felirattan: 1887-1888 Beliczay Jónás. Bűnvádi eljárás: 1891-1910 ifj. Kecskeméti Lajos. Büntetőjog: 1894-1898 Magyar István, 1911-1924 Angyal Vidor.

Magánjog: 1897-1909 Csilléry Benő, 1899-1935 Iványosi Szabó László, 1909-1915 Dömötör Sándor. Kereskedelmi és váltójog: 1908-1932 Kiss Kálmán, 1913-1923 Bagi Béla. Kereskedelmi (és ipari) politika 1916-1920 Vidacs Gyula, 1946 Roboz László. Idegen nyelvek: Angol 1927-1931 Faragó László, 1931-1943 Leidenfrost Adolf, német 1927-1943 Klein Gyula, francia 1939-1943 Mándoki Alajos, olasz 1946-1947 Horák Jenő. Nemzetközi jog 1927-1931 Weninger László. Pénzügyi jog 1927-1941 Hajdú József. Katonai büntetőjog 1931-1941, 1942-1943 Schulteisz Emil, honvédelmi kérdések 1941-1943 Hankovszky Gyula. Római perjog 1935 Kiss Barnabás. Magyar polgári törvénykezési jog 1941-1947 Váry István, Örökösödési eljárás 1945-1947 Nagy László. Bányajog 1946-1947 Réthey Ferenc. Orosz igazságszolgáltatás 1946-1947 Nagy László. Könyvvitel 1946-1947 Igó Elek. Legújabbkori történelem 1946-1947 Horák Jenő. Szerzői és szabadalmi jog 1946-1947 Tóth János. Munkajog 1946-1947 Csomor Gusztáv. Államelméletek 1947 Batta János. Szociológia 1947 Kiss Sándor.¹⁰⁰

4. Állami normák, a jogakadémiai képzésre vonatkozó kötelező előírások

A magyarországi jogakadémiák oktatási rendje 1875-től a korabeli francia jogi karok, vagy ottani akadémiák ismeretátadási és számonkérési rendszerére hasonlított. E képzési rendszer lényege, hogy nem volt szabad tanár- és tárgyválasztás, továbbá a hallgatók tanulmányi aktivitását és előmenetelét szigorú ellenőrzés alatt tartották. A magyar jogakadémiai rendszer a franciához hasonlított abban is, hogy a főiskolai rangú intézmény alapvetően a gyakorlati jogi pályákra képesített.¹⁰¹

1875-től a működési feltételekkel rendelkező hazai jogakadémiákon a főtárgyak (főkolégiumok) hallgatásának ideje, sorrendje és heti óraszámja kötelezően előírt volt. Ugyanígy rögzítették a kötelező „special-collegium”-ok heti óraszámát is, de ebben az esetben

100 REPERTÓRIUM 21-22. p.

101 HORVÁTH Ödön 1903. 447. p.

az oktatás tantervi helye nem határozták meg, csupán azt írták elő, hogy e tárgyakat a négy évi, illetve a hét félévi tanfolyam alatt egyszer kötelezően hallgatni kellett. A többi „special-collegium” és „publicum-collegium”-ok hallgatási ideje és heti óraszámja nem volt megállapítva, de a félév érvényességéhez legalább heti húsz óra látogatását kellett igazolni. Ha ez hiányzott, a szabadon választható tárgyakból pótolni kellett.¹⁰²

A jogakadémiák nem rendelkezettek szabadon oktatási időszak meghatározásáról sem. A vallás- és közoktatási miniszter 1899 június 2-i, 29283. számú szabályrendelete értelmében az első félév szeptember 1-től január 6-ig tartott, a második félév január 7-én kezdődött és június 25-én zárult.

Már 1975-ben szigorú állami normák írták elő a jogakadémiai tanszékek számát és szakmai profilját. Az 1874 május 19-én kiadott 12.917. számú, és e szabályzatot életbeléptető rendelet (R.T. 1874. 366. szám) a miniszter közvetlen rendelkezése alatt álló jogakadémiákon nyolc tanszéket rendszeresített. Ezek a következők voltak: 1. Római jog; 2. Jobbölcsélet, büntetőjog; 3. Nemzetgazdaságtan, pénzügytan, magyar pénzügyi törvények; 4. Magyar és osztrák magánjog; 5. Peres és peren kívüli eljárás, váltó-és kereskedelmi jog; 6. Statisztika és magyar közigazgatási jog; 7. Jogtörténet, egyházjog; 8. Politika, magyar közjog, általános bevezetés a jog- és államtudományokba. A Magyar Jogi Lexikon szakírója szerint a jogakadémiák tanári kara az 1900-1901. tanévben összesen 118 tanárból állt, akik között 68 rendes, 14 rendkívüli, 2 helyettes, 28 magántanár és hat előadó volt. Egy jogi főiskolára tehát átlag 12 tanár esett. A tanárok átlagos heti óraszámja a jelzett tanév első felében 8-5 (összesen 967), második felében pedig 7-6 (összesen 876) volt.¹⁰³

Az 1874. évi jogi oktatásügyi reform egyik alapvető célja a bifurkáció, a jogi és az államtudományi tárgyak elkülönítése volt. A szeparációt érvényesítették a tanévekre való beosztás és a vizsgák sorrendje terén egyaránt. A bifurkáció kifejezett célja a korai specializáció biztosítása volt, mondván, hogy azokat, akik a szorosabb értelemben vett jogi pályákra készülnek, a jogtudományi, azokat pedig, akik a közpolitikai pályák valamelyikét szeretnék választani, az államtudományi tárgyak alaposabb tanulmányozására serkentsék.¹⁰⁴

A Jogakadémia növendékei, ahogyan az egyeteméke is, rendes, rendkívüli és vendéghallgatók lehettek. A teljes jogvégezethez szükséges tanulmányi időbe itt is csupán a nyilvános rendes hallgató minőségben eltöltött szabályszerű féléveket lehetett beszámítani. A magántanulást az 1874-iki szabályzat (25. §) megszüntette, helyébe, olyan kivételes esetekben, amikor idősebb kor vagy a közszolgálatban való sikeres tevékenység indokolta, a kar meghallgatása mellett a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyt adhatott a tanfolyam hallgatása nélküli vizsgákra. Ilyen lehetőséget a kecskeméti joghallgatók is kaptak.

102 HORVÁTH Ödön 1903. 437. p.

103 HORVÁTH Ödön 1903. 437. p.

104 HORVÁTH Ödön 1903. 472. p.; NAGY Zsolt: A jogi oktatás fejlődése és aktuális kérdései.

Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2007. 60. p.

A képzés szerkezetének és tárgyainak kikényszerített azonossága révén a Jogakadémia hallgatóinak egyik jogakadémiáról a másikra, vagy az egyetemek jog- és államtudományi karaira való átlépése 1896 óta lehetővé vált. Az intézmény-változtatásra nem csak a tanév végével, hanem a közvetlenül egymásra következő félévek között is lehetőség volt. Az 1896. február 14-i, 1608. számú vallás- és közoktatási miniszteri rendelet (Hivatalos Közlöny 1896. 5. szám) értelmében ugyanis azoknak a joghallgatóknak, akik a második félévre akartak valamelyik jogakadémián beiratkozni, ezen túl nem kellett a miniszterhez fordulniuk. Az engedélyt az akadémia tanártestülete saját hatáskörében adta meg, de a végbizonyítvány kiadásának szabályszerű feltételeit ebben az esetben is teljesíteni kellett. A VKM. 1886. március 19-én, 46299. számon utasította a jogakadémiai igazgatókat, hogy terjesszék fel azon jogtanulók neveit, akik az alap- és az államvizsgákat kitüntetéssel teszik le, hogy ők a közoktatás állapotáról szóló évi miniszteri jelentésben szerepelhessenek. Az első évben ebben az előkelő névsorban Embey Gyula, Szeless László és Neuberger Márk kecskeméti joghallgatók szerepeltek.¹⁰⁵ Később, az 1896. október 1-i, 54709. számú VKM. rendelet azért, hogy a hallgatók száma a hivatalos lapban félévenként közölhető legyen, elrendelte, hogy minden tanfélév második hónapjának végén a hallgatói létszámot közöljék a minisztériummal. Közölni kellett a kiváló vizsgaeredményt elért hallgatók neveit is, azzal az indokolással, hogy hivatali alkalmazásuknál előnyt kaphassanak.

A korabeli jogakadémiák állami felügyelete kiterjedt a vizsgáztatás, általában a hallgatók teljesítményének és minősítésének részletkérdéseire is. A nagy precizitással szabályozott korabeli jogakadémiai vizsgák (egykorú, a mainál mélyebb értelmű kifejezéssel: vizsgálatok) a vonatkozó normák szerint a jogi és államtudományi felkészültség igazolására szolgáltak. Emellett a tanulmányok szabályszerű folytatására biztosítottak lehetőséget (alapvizsgálatok) és meghatározott foglalkozások (szakpályák) ellátására adtak minősítést (államvizsgálatok). Az államvizsga-bizottságokban a tanintézet tanárain kívül az általuk javasolt és a közoktatási kormány által kinevezett kültagok is részt vettek. Kecskeméten is évről-évre engedélyeztetni kellett a bizottságok összetételét és a vizsgáztatásban részvevő személyeket. A jogakadémiák presztízsét nagymértékben érintették a jog- és államtudományi tudori szigorlatok, hiszen ezeket 1875-től kizárólag az egyetemek jog- és államtudományi karain lehetett letenni. Jelentősen rontotta a jogakadémiák tekintélyét, hogy a tudori cím nem csupán tudományos minősítés volt, hanem fontos jogi és közpolitikai pályákra adott képesítést (1874. évi XXXIV. tc. 5.§; 1883. évi I. tc.; 1886. évi VII. tc. 2. §).¹⁰⁶

A jogi *alapvizsgálatok* rendje 1875-től országosan egységessé vált. Minden jogi képzőhely minden hallgatójának a második félév végére az első alapvizsgát, a negyedik félév zárásakor a második alapvizsgát le kellett tennie. 1883-tól a vizsgákra bocsátáshoz arra is szükség volt, hogy a jelentkező minden vizsgatárgyból legalább egy félévi tanulmányi

105 ÉVKÖNYV 1886. 55. p.

106 HORVÁTH Ödön 1903. 466. p.

jelenlélet igazoljon. A vizsgák tárgyait szintén kötelező állami normák határozták meg. Az első alapvizsgálat tárgya a pandekta-jog nélküli a *római jog* és az *európai jogtörténet, különös tekintettel a magyar jogtörténetre* volt. Erre az utóbbi tárgyra nézve azt mondta ki a VKM 1892. november 17-i, 21442. számú szabályrendelete (R.T. 1892. 3473. szám), hogy a magyar alkotmány- és jogtörténetet az első alapvizsgán az európai jogtörténettel egyenlő terjedelemben kell kérdezni, azonban úgy, hogy „sem két külön tanár által való kérdésnek, sem csupán az egyik tárgyból való visszavetésnek helye nem lehet.” Ez volt az egyetlen olyan tárgy, amelynek tematikáját az intézmények szabadon állíthatták össze, és amely esetében az országosan egységes (nyomtatott) vizsgakönyv helyben kitöltendő tételt tartalmazott. A kecskeméti jogakadémián a nagyobb hangsúlyt a magyar jogtörténet oktatására helyezték.

A bifurkáció logikai rendjét követve szervezték a két alap- és a két államvizsgát is. Azok egyiknél a jogtudományi, másikon az államtudományi tárgyakat, illetve az ezek elsajátításához szükséges előismereteket helyezték előtérbe. Mivel a vizsgákra való bocsátás előfeltétele a vizsgatárgyak szabályos hallgatása volt, a tárgyak oktatásának rendje is a jog- és államtudományi tagolást követte.¹⁰⁷ Az első alapvizsgát két szabályos (nyilvános rendes hallgatói minőségben eltöltött) félév igazolása alapján, a második félév végén lehetett letenni. A jogi tanintézetek második alapvizsgájának központilag rögzített tárgya a *magyar közjog* és a *pénzügytannal* kiegészített *nemzetgazdaságtan* volt. Az 1901. július 30-i, 54339. számú VKM rendelet (Hivatalos Közlöny, 1901. 19. szám) a második alapvizsgálat tárgyai közül a korábban előírt jogbölcseletet kihagyta. A második alapvizsgát hallgatók a negyedik beszámítható félév végén teheték le. Fontos előírás volt, hogy az alapvizsgákat csak abban a tanintézetben lehetett letenni, amelyben a hallgató az erre képesítő tanév utolsó félévét hallgatta. E szabály alól a vallás- és közoktatási miniszter egyedi felmentést adhatott. Az intézményeknek az alapvizsgák díjának meghatározásában sem volt döntési joguk, az egységesen 16 korona 80 fillér volt. A tandíjmentességgel rendelkezők vizsgadíj-mentességben is részesültek, ha az előírt időben vizsgáztak. A vizsgákról történő indokolatlan elmaradás esetén a jelölt a vizsgadíjat elveszítette és abban a félévben már nem vizsgázhatott.

Az alapvizsgák bizottságait a tanári testületek tanévenként állították össze. A testület tagjai azok a rendes, rendkívüli vagy „ténylegesen működő” magántanárok lehettek, akik a vizsgálaton képviselt valamelyik tanszak előadói voltak. A bizottság elnöke a rendes tanárok egyike volt. Az elnökök tanévenként felváltva, a korrang (korabeli kifejezéssel: hivatal-senium) sorrendjében követték egymást. Az alapvizsgálatok bizottsága három tagból állt. Némely jogakadémia szervezeti szabályzata szerint az alapvizsgák elnöke az igazgató vagy dékán volt; Kecskemét nem tartozott közéjük.

A vizsga egy tárgyból egy jelölttel negyed óránál tovább nem tarthatott. A bizottság az alapvizsga eredményét szótöbbséggel, vagy egyhangúlag határozta meg. A képesítésnek három fokozata volt: szótöbbséggel; egyhangúlag; és kitüntetéssel (1891. szept-

107 HORVÁTH Ödön 1903. 472. p.

tember 3-i, 37938. számú VKM. szabályrendelet; 1892. szeptember 5-i, 9559. számú VKM. szabályrendelet). A vizsga eredményét a jelölt leckekönyvébe (index) vezették be. Alapvizsgára – a tanfolyam hallgatása nélküli vizsgáktól eltekintve – csak nyilvános rendes joghallgatót lehetett bocsátani.

Az elméleti jellegű jogi államvizsgáknak két változata volt. Az 1874-i reform – amint említettük – kívánatosnak tartotta, hogy az állam és a jogtudományok körébe tartozó tantárgyak a számonkérés során is egymástól elkülönítve legyenek. Az államtudományi államvizsga tárgyai:

a) az alkotmányi és kormányzati politika; b) a magyar közigazgatási jog, tekintettel a perenküüli eljárásra, (a telekkönyvi eljárás nélkül), a büntetőjog kihágásokról szóló része és az arra vonatkozó eljárás; c) a magyar pénzügyi jog elvei és főbb intézményei, ide értve a jövedéki kihágásokat is; d) az egyház jog, mint az egyházak alkotmányi és közigazgatási joga; e) a magyar állam statisztikájából a népességi, közművelődési és közgazdasági rész, tekintettel Ausztriára.

A tantárgyi felosztás szerint, a jogászképzés második szintje a szűkebb értelemben vett jogtudományi ismereteket kívánta. A sorrend megállapításában az a felfogás állt, hogy egyes alacsonyabb szintű közigazgatási hivatalok az első képzési szakasz lezárása után elérhetőek voltak. A magasabb jogi képzettséghez szükséges, a klasszikus jogi pályákhoz megkívánt jogtudományi államvizsga tárgyai:

a) magyar magánjog, kapcsolatban az osztrák joggal, amennyiben a magyar birodalom területén gyakorlati jelentőséggel bír és tekintettel a házasság kánonjogi elveire; b) a büntetőjog és eljárás; c) a kereskedelmi és váltójog; d) a polgári törvénykezés; e) a magyar közigazgatási jog. A két államvizsga közös tárgyat képező magyar közigazgatási jogot azoktól, akik mindkét államvizsgát letették, a második államvizsgánál már nem kérdezték.

Az államvizsgákat a jogi tanulmányok teljes befejezése és a végbizonyítvány megszerzése után szintén annál a jogi tanintézetnél lehetett letenni, amely a jogvégzett számára a végbizonyítványt kiállította. A jogvégzettség igazolásán túl az államvizsgára való bocsátás feltétele volt, hogy a vizsgázó a kérdéses vizsgán előforduló tantárgyakból legalább egy félévi főkollégiumot hallgatott.

Az államvizsga-bizottságokat a jogakadémiák tanárai tanévenként szintén azokból a rendes, rendkívüli és oktató magántanárokból alakították meg, akik a vizsgán kérdezett valamelyik tárgyat tanították. Az elnök a rendes tanárok sorából tanévenként a kor-rang szerint következett. A kecskeméti Jogakadémián a tanári kar az államvizsgálati bizottságok elnökeit a vizsgatárgyakat előadó rendes tanárok közül minden megszorítás nélkül választotta. Az egi jogakadémián az igazgató (dékán) hivatalánál fogva elnöke volt e vizsgálatoknak is. A vizsgálóbizottságban ezen kívül két kültagnak is részt kellett vennie azok közül a „szakférfiak” közül, akiket – a kar felterjesztésére – a miniszter a tiszt elvál-

lalására tanévenként felkért. A kültagokat az államtudományi államvizsgákhoz lehetőleg az állami közigazgatási tisztviselők, a jogtudományi államvizsgálatokhoz pedig lehetőleg a bírói és ügyvédi kar „jelesebbjei” közül választották. A vizsgáló-bizottságok öt tagból álltak, úgy, hogy abban a tanárok a kültagokkal szemben számbeli többségben voltak. Volt olyan jogakadémia (pl. az egri érseki joglyceum) is, amelynél a vizsgáló-bizottság négy tanártagból és egy kültagból állt, sőt ha kültag egyáltalán nem lenne kapható: a bizottság tisztán tanártagokból is megalakulhat. Egy bizottság az államvizsgán egyszerre legfeljebb három jelöltet vizsgáztathatott, és minden jelöltre másfél órát kellett szánnia. A képesítés megállapítására és fokozataira az alapvizsgálatok elveit és szabályait alkalmazták.

A jogakadémiákat alapvetően érintő szabályozási kérdés a tanfolyamok látogatásának kötelezettsége, illetve a távol maradó hallgatók vizsgalehetőségének szabályozása volt. A szabadságharc és a neoabszolutizmus időszakában hazai jogot nem tanították, ezért az alkotmányos élet kezdetén nem állhatott rendelkezésre a jogélet szervezeti megújításához szükséges elegendő számú jogvégzett apparátus. Erre a helyzetre tekintettel engedélyezték a magántanulás lehetőségét. Az előadások alól mentesülő, csak a vizsgára bejáró magántanulók („mezeizők”) száma különösen a jogakadémiákon volt magas.

Az 1870-es évek közepére befejeződött az igazságszolgáltatási rendszer kiépítése, már nem volt tömeges igény a jogi végzettségű szakemberekre. A kultuskormány el-érkezettnek látta az időt a szétzilált tanulmányi fegyelem megteremtésére. A tárgyban rendelkező 1874. március 8-i, 6017. számú miniszteri rendelet magyarázata utal arra, hogy „a jog- és államtudományi tanintézetek egyhangú jelentése szerint az oktatási eredmény csökkenésének egyik legfőbb okát a magántanulás iránti korlátlan szabadság képezi, melynél fogva a magántanulók száma máris majdnem egyenlő a nyilvános tanulókéval”. A rendelet az egyetemeken és a négy évi tanfolyammal bíró állami jogakadémiákon megszüntette a magántanulás lehetőségét. A jogi tanintézeteknél ezután magántanuló csak az lehet, aki a közszolgálatban való „rendszeres alkalmaztatása vagy feltűnően előrehaladott életkora alapján” erre a minisztertől engedélyt kapott. A magántanulás útján végezett tanfolyam azonban nem tette lehetővé a jogi szigorlatokat. A jogtanodák új szervezéséről szóló, 1874. május 19-i, 12917. számú miniszteri szabályzat (R.T. 1874., 366. szám) a 25. §-a megerősítette, hogy a magántanulás lehetősége a teljes jog- és államtudományi karokká bővített jogakadémiákon (tehát Kecskeméten is) megszűnik.

Az idézett rendelkezés a magántanulás intézménye helyébe behozta a tanfolyam hallgatása nélkül való vizsgálatokat, kimondva, hogy kivételes esetekben, ha az előrehaladott életkor, vagy a „közszolgálatban való sikeres alkalmazás” a tanulmányi jelenlét alóli felmentést méltányossá teszi, a közoktatásügyi miniszter a kar meghallgatása után, a tanfolyam elengedése mellett, engedélyt adhat az előírt alap-, illetőleg államvizsgálatok letételére. A jogakadémiákra vonatkozó ilyen engedélyt a miniszter eleinte csak az első alapvizsgára adott, ennek sikeres letétele után volt lehetőség a második alapvizsga, illetve a két államvizsga letételére. Később azonban általánossá vált, hogy a minisztérium az engedélyt mind a két alap- és két államvizsgálatra egyszerre, együttesen adta meg. Az 1893. augusztus 9-i, 26320. számú VKM rendelet értelmében (R.T. 1893. 2143. szám)

azonban ez a lehetőség megszűnt, és a tanfolyam hallgatása nélkül vizsgázók kötelesek voltak kivétel nélkül mind a két államvizsgát letenni; ezek sikeres letétele előtt számukra államvizsgálati bizonyítványt nem lehetett kiadni. Az ilyen engedélyeseket az illető jogakadémiák nyilvántartották, ők sem a rendes hallgatók leckekönyvét és végbizonyítványát, sem pedig a rendkívüli hallgatók jelentőívét nem kapták meg, csak a letett vizsgálatokról kaptak bizonyítványt. A tanfolyam hallgatása nélkül letett vizsgák csak a közigazgatási szakra, ezen belül is az alacsonyabb szintű adminisztratív állásokra minősítettek. Ezzel is magyarázható, hogy a legtöbb jogakadémia az ilyen vizsgák számát csökkenteni igyekezett, és csak különös méltánylást érdemlő esetben javasolták az engedély megadását. Az 1891. évi, az egységes jogi államvizsgálat tárgyában a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban tartott „szaktanácskozmány” már úgy foglalt állást, hogy az egységes jogi államvizsgákat a tanfolyam hallgatása nélkül nem lehet letenni. Ebben a szellemben készült az egységes jogi államvizsgálatról szóló törvénytervezet is. Igaz, a jogakadémiák az ilyen vizsgákat letevőktől az elengedett tanév után is tandíjat kértek és a vizsgákért néhol háromszoros vizsgadíjat is szedtek. Kecskemét nem tartozott közéjük.

A hallgatókra vonatkozó részletes miniszteri *fegyelmi rendelkezések* is jól tükrözik az állami szabályozás széles körét. Az 1874. évi szabályzat e téren is rögzítette a legfontosabb rendelkezéseket, amelyek (némi kiegészítéssel és módosítással) a felekezeti jogakadémiák szervezeti szabályzataiba is átkerültek. Eszerint a kollokvium, tehát a félévi tanulmányok szóbeli ellenőrzése általában kötelező volt a legtöbb jogakadémián. Az előadások látogatásában tanúsított hallgatói „szorgalomról” minden tanárnak kötelessége volt meggyőződni. A hallgatók részéről észlelhető tanulmányi hanyagság 1. az igazgatói (dékáni) megintést, 2. a tanári kar előtt való megintést és megrovást, végül 3. a leckekönyv aláírásának felfüggesztését, illetve annak végleges megtagadását vonta maga után. Az akadémiai rend botrányt okozó megháborítása, a tanárok, vagy a hallgatótársak irányában tanúsított illetlen, vagy megbotránkozató viselkedés, vagy egyéb a közfenyítés alá nem eső, de a fegyelem felforgatására szolgáló cselekmények eseteiben fegyelmi eljárásnak volt helye. Ily esetekben 1. az igazgató (dékán) által való megintést, 2. a tanári szék előtt való megrovást, végül 3. a tanintézettől való elutasítást szabhattak ki. Az elutasítás szólhatott egy esztendőre, vagy örökre is, sőt, a büntetést alkalmazó tanintézet javasolhatta a miniszternek, hogy a hallgatót az ország összes hasonló tanintézetéből zárják ki.

A hallgatók a tanintézet épületén belül csak akadémiai ügyek megvitatására és egyesületeik ügyeinek elintézésére tarthattak gyűléseket. Ilyen fórumok tartására az igazgató (dékán) adott engedélyt. Egyleteik alapszabályait a VKM minisztere, a fenntartó testületek és a tanári kar hagyta jóvá. Az egyletek az igazgató (dékán), vagy ezzel megbízott akadémiai tanár felügyelete alatt álltak. Az intézet épületén kívül a hallgatók csak társas célokra gyülekezhetek. A fegyelmi büntetéseket a leckekönyvben és végbizonyítványban nem tüntették fel. Egyes jogakadémiákon különösen szigorú büntetést szabtak ki a joghallgatók párviadalaira, valamint az ezekben segédkező joghallgatókra.¹⁰⁸

108 HORVÁTH Ödön 1903. 439., 471-472. p.

5. Tanszékek, tantárgyak a Kecskeméti Református Jogakadémián, 1875-1886

Az 1875-ben életbe lépett jogakadémiai reform hosszú időre stabilizálta főiskolai szintű jogászképzést. A kecskeméti tanszékek felépítésében és a hozzájuk tartozó tárgyak körében 1946-ig csak apróbb (főleg a tárgyneveket érintő) módosítások történtek. Ezzel szemben a tanulmányi rend kétszer, 1886-ban és 1911-ben is változott. Igaz, ezek sem szakíthattak a Trefort által megvalósított jogállással és szervezeti struktúrával, javarészt racionalizáló jellegűek voltak, és kisebb mértékben a fenntartók szempontjait érvényesítették. Az 1886-os változtatás is csupán a negyedik évfolyamot érintette, ahol a jogbölcészlet helyére a praktikusabbnak ítélt pénzügytant és a nemzetközi jogot tették kötelezővé. A jogtudományi szak lett a harmadik és az államtudományi a negyedik évfolyam. A statisztika tantárgy – tartalmilag vitatható módon – a jogtudományi szakra került át. A negyedik évfolyamon csak az első félév volt mindenki számára kötelező, mert a katonai szolgálatra bevonulók felmentést kaptak a nyolcadik félév hallgatása alól.¹⁰⁹

Az országos szabályzat szerint, az 1875-1876-os tanévben a kecskeméti intézetnek is teljes, négy évfolyamú Jog- és Államtudományi Kar formájában kellett kezdenie a tanévet. Az 1874-i Trefort-féle állami rendelkezés nyomán az ide beiratkozott hallgatóknak is legalább heti 20 óra meghallgatását, a kecskeméti tanároknak is heti 10 óra előadását kellett igazolniuk. A kötelező tantárgyak óraszámát speciális kollégiumokkal kellett az előírt szintre emelni. Az alapozó év első tanrendje formailag megfelelt a szigorú kultuszminiszteri elvárásoknak. Az első tíz év viszont oktatási szempontból átmeneti jellegű volt, hiszen a tanárok toborzásával, a tanrend kialakításával és a tananyagok elkészítésével telt.

A minisztérium által megszabott keretek között az első évek tanrendje és tárgylistája a következő volt:

A jogi tanfolyamon az első tanév első felében: kötelező tárgy volt a „Bevezetés a jog- és államtudományokba” (heti 2 óra), a Magyar alkotmány és jogtörténet (heti 7 óra), mindkét félévben a Római jog (heti 8 óra) és a második félévben az „Európai jogtörténet”.

A második tanév első felében Nemzetgazdaság (heti 8 óra), mindkét félévben Jogbölcészlet (heti 5 óra) és Magyar magánjog (heti 5 óra), a második félévben pedig a Magyar közjog (heti 6 óra).

Az államtudományi szaktanfolyam első felében előírt kötelező tárgyak: Alkotmány és kormányzati politika (heti 5 óra), Pénzügytan (heti 3 óra), Magyar közigazgatási jog (heti 5 óra), mindkét félévben az Egyházjog (heti 4 óra); a második félévben a Magyar pénzügyi törvények (heti 5 óra), a Magyar állam statisticája, tekintettel Ausztriára (heti 6 óra).

A jogtudományi szaktanfolyam első felében: osztrák magánjog (heti 6 óra), Peres és perenkívüli eljárás, beleértve a telekkönyvi eljárást, (heti 5 óra), mindkét félévben a Büntetőjog (heti 5 óra), második felében a Peres és peren kívüli eljárás (heti 5 óra), a Váltó- és kereskedelmi jog (heti 6 óra). Speciális kollégium keretében kellett előadni a Bányajog-ot, a Törvénytörvények orvostan-t, az Államszámvitel-t és az Európai államok statisztikáját.

109 PETÓ 17., 19. p.; REPERTÓRIUM 15. p.

Később bölcsészeti és történelmi tanszékekkel kívánták a jogi karokat kiegészíteni, addig az adottságoktól függően kötelező az elsőéveseknek „A bölcsészet és művelődési történet” heti 4 órában. Államszámviteltant, európai államok statisztikáját, oklevéltant, bányajogot, tételes nemzetközi jogot, bölcsészet- és művelődéstörténetet, büntetőjogi lélektant és törvénszéki orvostant adtak elő speciális kollégiumok keretében. A hallgatóknak a tárgyakat a tanrend szerint, az ott előírt helye, az előírt óraszámokban kötelező volt hallgatniuk.

A fenti tárgyakat – szigorúan betartva az 1874-i rendelet előírásait – a következő tanszékekhez sorolták: 1. Római jog, 2. Jogbölcsélet és büntetőjog, 3. Nemzetgazdaságtan, pénzügytan és a magyar pénzügyi törvények, 4. A magyar és osztrák magánjog, 5. Peres és perenkülvüli eljárás - váltó- és kereskedelmi jog, 6. Statisztika - magyar közigazgatási jog, 7. Jogtörténet és egyházjog, 8. Politika, magyar közjog, s a jog- és államtudományokba való általános bevezetés.¹¹⁰ A gyors átszervezés során 1875-ben, két új nyilvános, rendes tanárt (Beliczay Jónás, Keresztes János) és egy tanárhelyettest (Tassy Pál) neveztek ki. A tanév végén a nyolcadik tanszéket is betöltötték. A speciálkollégiumok egy részét magántanárként – díjazás nélkül – Kecskeméti Lajos törvénszéki, Nagy Mihály városi orvos, Mádi János városi könyvelő tanácsos és Nagy Ferenc, a református líceum bölcsészettanára vállalta.¹¹¹

Már az első tanévben engedélyt kértek az oktatási rend felmenő rendszerű életbe-
léptetésre. A miniszter jóváhagyta, hogy a harmadik évfolyam egyelőre maradjon a líceumi tanbeosztás szerint, továbbá, hogy a magyar közjogot és a magánjogot együtt adják elő a II. és III. éves joghallgatóknak. A negyedik tanév oktatóiról és tárgyairól ebben az évben még nem született döntés.

Eszerint 1875-ben az állam közvetlen rendelkezése alatt álló jogakadémiák szabályzatának megfelelő új tanbeosztási terv csak az I. és II. jogi tanfolyamokon (évfolyamokon) lépett életbe. Erre az évre a két alapvizsga bizottság is megalakult. A bizottságokat a fenntartó egyház részéről kijelölt iskolaszék állította össze, mégpedig úgy, hogy az állami jogakadémiák szervezetének megfelelően, az iskolaszék részéről kiküldött elnök mellett olyan rendes jogtanárokat vizsgáztattak, akik azon alapvizsga tantárgyait tanították. A testületek összetételét a miniszter hagyta jóvá. A vizsgálat idejére, rendjére és egyéb feltételeire nézve is követték az állami rendeletet. Az iskolaszék a jogakadémia első alapvizsga-bizottságait a következő tagokból állította össze: I. alapvizsga-bizottság. Elnök: Vámos Béla, tagok Csilléry Benő és Dr. Szeless József. A II. alapvizsga-bizottság elnöke Dékány István, tagjai Szeless József és Nagy Ferenc tanárok lettek. Alapvizsgák július 15-től július 31-ig, és október 1-től október 15-ig tartottak.¹¹² A régi rendszerű bírói államvizsgálati bizottság működése a tanév első félévében megszűnt.

110 PETÓ 18. p.; ÉVKÖNYV 1876. 33. p.; REPERTÓRIUM 16. p.

111 REPERTÓRIUM 16. p. Rövidesen megjelent e tárgyú tankönyve is: NAGY Ferencz: „A bölcsészet története kezdettől mostanig, magán és iskolai használatra, ó-, közép- és új-kor.” Kecskeméten, 1877. 207 p.

112 ÉVKÖNYV 1876. 33. p. REPERTÓRIUM 79. p. TANTERV 1875-6. tanév 1-ső feléről. TANTERV 1875-6. tanév 2-ik feléről. A „kötelezett tantárgyak” (évfolyamonként), „nem kötelezett tantárgyak” a 2. félévben, a „special-collegiumok” címe, óraszám, időpontja, tanárai.

A Jogakadémia új tanéve még a régi rendben, október 16-án nyílt. Az új tanulmányi időbeosztását érintő döntéseket egyelőre az egyházkerület határozta meg. Eszerint a nyári szünet ezentúl júliusban és augusztusban lesz, a nyilvános előadások szeptember 20-án kezdődtek. Ezzel a kecskeméti tanulmányi időbeosztás is azonossá vált más jogi képzőhelyek oktatási terminusaival, így könnyebbé vált az intézmények között hallgatói átlépés is. Fenntartói eseti döntés született arról, hogy az oktatással összefüggő ügyekben a jogakadémia tanácsa a VKM-el közvetlenül érintkezik, de előterjesztéseiről az egyházkerületet, mint főhatóságot egyidejűleg értesíti.¹¹³ A tantestület tudomásul vette a VKM 1875. szeptember 7-i, 17920. számú rendeletét, miszerint az ügyvédség tényleges gyakorlása a tanári állással összeférhetetlen.

Az első tanévben három hallgató kapott ösztöndíj-kiegészítést, és „minden jó erkölcsű és szorgalmas” hallgató hét forint tápintézeti segélyben részesült. 1875-ben újjáalakult a Joghallgatók Segélyező Egylete, amely a rászoruló tanulók javára a rendelkezésére álló 2380 forintból 140 forintot osztott fel. A kar egyébként számos módon támogatta a rászoruló diákjait. A következő tanév ünnepi megnyitóján Csilléry Benő igazgató hosszasan szólt a hallgatók nehéz helyzetéről, és a kínált támogatásról. „Tápintezetünk ez évben is több szegény sorsú ifjúnak megkönnyítette, illetőleg lehetővé tette a tanulhatást; a családi életre nézve mindig följebb emelkedő önfenntartási igények hovatovább lehetetlenné teszik nemcsak a szegényebb sorsú, de a vagyonosabb osztálybeliekre is a rendkívüli költségessé lett fővárosi tanítatást; ezért a vidéken, egy jól rendezett, tisztességes ellátást nyújtó tápintezetnek célszerűségét kétségen kívülnek kell elismernünk; s ezt jövőben is fenntartjuk.”¹¹⁴

A második tanévben kiegészült a tanári kar, mert Tassy Pál a nemzetgazdaságtan, pénzügytan és pénzügyi törvények tanszékére alkalmazott helyettes tanár, a rendes tanársághoz előírt tudori fokozatot budapesti egyetemen megszerezte. Ebben a tanévben alakult meg a főiskolai szépirodalmi önképzőkör, a korábbi Gabelsberger-Markovics rendszert követő gyorsírói körbe a Jogakadémia hallgatói is bekapcsolódtak. 1878 őszén tíz év szünetelés után megalakult a jogi önképző társulat is. Átalakított alapszabályukba felvették, hogy külön könyvtárukba, amennyire a vagyoni körülményeik engedik, „a szegényebb sorsú tanulók által meg nem szerezhető drágább tankönyveket megveszi, s tanulási használatra a társulat tagjainak átengedi.”¹¹⁵

Az 1877/78-as tanévvel befejeződött az új tanulmányi rendszer alkalmazásának harmadik éve, így az intézet joghallgatói lehetőséget kaptak arra, hogy az egyetemek jogszigorlataira mehessenek. A következő tanév viszont a boszniai mozgósítás miatt rendkívüli körülmények között zajlott, hiszen a behívott, vagy önkéntes szolgálatra jelentkező hallgatók nem tudták beiratkozási kötelezettségüket teljesíteni. Ez jelentős anyagi veszteséget jelentett a – jelentős részben tandíjából fenntartott – kecskeméti jogakadémiának is. A rendkívüli helyzet miatt a következő tanév hallgatói létszáma is csökkent.

113 REPERTÓRIUM 79. p. Zárzó. ÉVKÖNYV 1875. 59-60. p.

114 ÉVKÖNYV 1877. 34-35. p.

115 ÉVKÖNYV 1877. 25., 42. p.; ÉVKÖNYV 1879. 68. p.

A Jogakadémia korabeli helyzetét jól jellemzi az 1879-i tanévben nyilvántartásba vett 81 hallgató tanrendszer szerinti megoszlása. Eszerint az alaptanfolyamon 32 hallgató tanult, közülük az első félévben az első alaptanfolyamra 15, a második alaptanfolyamra 17 rendes státusú hallgató iratkozott be. A szaktanfolyamokon összesen 29 hallgatót tartottak nyilván. Közülük a jogtudományi szaktanfolyamban 16, az államtudományi szakon 13 rendes hallgató volt. Ezekon kívül az országos jogakadémiai szabályzat 25. §-a alapján a VKM. tanmentesség melletti vizsgára húsz hallgatónak adott lehetőséget, akiket – panaszolta a Csilléry Benő igazgató – „annyiban e tanintézet hallgatóihoz kell számítani, hogy a szervezett vizsgálati bizottságok előtt vizsgáznak, s erről érvényes bizonyítványt nyertek, de ugyanazon jogakadémiai szabályzat alapján az iskolai díjak alól (beíratási és tandíjaktól) felmentve voltak.”¹¹⁶

A Jogakadémia igazgatójának 1880. évi beszámolójában kiemelt hangsúllyal szerepelt, hogy a rendes hallgatók száma a jogakadémián ebben az évben is, „mint általában minden hazai jogakadémián kevesebb volt, mint az újjászervezés előtti időben.” A jogakadémiák ekkorra szembesültek azzal a hátránnyal, hogy a doktori címet 1875-től csak az egyetemeken lehetett megszerezni. A doktori szigorlat lényegében a tanfolyam befejezésének és a gyakorlati életpálya megkezdésének alapfeltétele volt, ezért a hallgatók „öztönszerűleg inkább oda sereglenek, hol a befejező vizsgálatokat letenni kötelezvék.” Mindamellett a kecskeméti Jogakadémia a hallgatók számát tekintve ebben az évben a hazai jogtanodák között a középhelyet foglalta el.¹¹⁷

1881-ben a tanrendbe foglalt tudományok következő nyolc, rendszeresített tanszékre voltak beosztva:

- 1) Római jog (tanár: Beliczay Jónás), 2) Jogbölcselet és büntetőjog (tanár: Vámos Béla), 3) Nemzetgazdaságtan (tanár: Tassy Pál), 4) Magyar és osztrák magánjog (tanár: Csilléry Benő), 5) Peres és peren kívüli eljárás (tanár: Keresztes János), 6) Jогtörténet és egyházjog (tanár: Romocsa Rezső), 7) Statisztika és magyar közigazgatásjog (tanár: Szeless József), 8) Politika-magyar közjog, és a jog- és államtudományokba való bevezetés (tanár: Dékány István).

A speciális kollégiumokat részben a rendszeresített tanszékeken működő rendes tanárok, részben a „felsőbbbileg megerősített” magántanárok adták elő. Az igazgató évi jelentésében hangsúlyt kapott, hogy e tárgyak tanításában is a tudományos vizsgálat rendszerét követték.¹¹⁸ A tárgyak, előadók és a heti óraszámok e tanévben a következők voltak:

116 ÉVKÖNYV 1879. 53. p.

117 ÉVKÖNYV 1880. 28. p.

118 REPERTÓRIUM 80. p. Jelentés a jövő 1881/2-ik tanévre. ÉVKÖNYV 1880. 39. p. Fontosabb tudnivalók a következő tanévre. Speciális kollégiumok hallgatása. Évkönyv 1881. 33-34. p. TASSY Pál: A magyar pénzügyi jog vezérfonala című kézikönyv jogtanulók és ügyvédi vizsgálatra készüők használatára 1885-ben jelent meg. ÉVKÖNYV 1885. 47 p.

Római perjog: heti 2 óra előadta Dr. Beliczay Jónás. Bölcsészet: heti 2 óra, Nagy Ferenc. Országásztattan fejlődése és irodalma: heti 1 óra előadta Dékány István. Közrendészet alaptanai: heti 3 óra előadta Dékány István. Magyar bányajog: heti 3 óra előadta Csilléry Benő. Kötelmi jog elmélete: heti 2 óra Csilléry Benő. Pénz és története: heti 2 óra, Dr. Tassy Pál. Bélyeg és illeték törvények magyarázata: heti 1 óra, előadta Dr. Tassy Pál. Államszámviteltan: heti 2 óra, előadó Csilléry Benő.

A korabeli jogakadémiai képzés tanári koncepcióját, számonkérési rendjét és gyakorlati korlátait jól jellemzi az intézet igazgatójának 1881. évi értékelése.

„Hallgatóinknál igyekeztünk a folytonos tanulás és önmunkásság megkedvelését ébreszteni. Mire a gyakori colloquiumok legalkalmasabb eszközként szolgáltak; e mellett a jogtudományi kitűnőbb szakmunkák, s általában a jogirodalom legnevezetesebb részét magában foglaló könyvtárainkból a kívánt könyvek ifjaink használatába bocsájtatván, lehetőleg minden alkalom előállítottat azon célra, hogy növendékeink a jog- és államtudományokban alapos kiképzést nyerhessenek. A tanulás- és szellemi munkásságra való buzdítás mellett igyekeztünk emelni, előbbre vinni ifjainknak nemcsak tudományos képzettségük fokozását, hanem erkölcsük nemesítését is. Mennyire koronázta siker fáradozásainkat, azon sok oldalról kínálkozó szórakozási módok és alkalmak mellett, melyek napjainkban az ifjúság nagy részét nem a komoly tanulmányozás és munkásság felé terelik, hanem inkább a szoros kötelességteljesítéstől is elvonják: valóban mi a legteljesebb örömmel hivatkozhatunk évkönyvünk rovataira, melyek szerint a szabályszerű vizsgálatokat hallgatóink a legcsekélyebb kivétellel mind kiállították, pályájuk tovább folytatására magukat képessé tették. E mellett erkölcsi megrovás alá intézetünknek egyetlen egy tagja sem került, sőt az egész tanévben fegyelmi eljárás sem fordult elő.”¹¹⁹

Az 1882/1883-as tanév már a kecskeméti jogakadémiai hagyományok és a fenntartói előírások szerint 1882. szeptember 1-én kezdődött. A beiratkozások nyolc napig tartottak, szeptember 15-ig zárultak az alap- és államvizsgák. A tanév ünnepélyes megnyitására szeptember 11-én került sor, amikor reggel 7 órakor a tanári kar és a joghallgató ifjúság istentiszteletre megjelent a református templomban, majd ima után a tantermekbe tértek, hogy „Isten segedelmével újlag folyamatba vegyék a nyári szünidőre megszakított munkálkodásuk sorrendét”. Az ünnepélyes alkalommal az igazgató buzdító beszédben szorgalomra és kitartó munkásságra hívta föl az akadémiai ifjúságot. A tanévnyitó ünnepélyt ebben az évben is a jogakadémiai rendtartási szabályok felolvasása zárta.¹²⁰

A hallgatók tanulmányi előmenetelét, fegyelmi helyzetét az évkönyvek – a konventi előírásoknak megfelelően – minden tanévben összegezték. Az 1885-ben megjelent beszá-

119 ÉVKÖNYV 1881. 4. p.

120 ÉVKÖNYV 1883. 17. p.

moló keserűen említette, hogy a joghallgatók fegyelmével baj van, „különösen azokkal, akik az egyetemről jöttek át a Jogakadémiára”. Az évkönyv szokatlan nyíltsággal mutat rá a korabeli egyetemi és jogakadémiai oktatási szemlélet, és hallgatói hozzáállás különbségére. Csilléry Benő igazgató utalt arra, hogy a „felügyeletgyakorlás, az előadások látogatásának nyilvántartása, s általában az ifjúság szorgalma és erkölcsi magaviselete fölötti őrködés” egyre nehezebb, a jogakadémiákon is új módszereket igényel. Az egyetemi oktatás és a jogakadémiai képzés közötti komoly feszültség jele volt, hogy e jelenség általános okát az egyetemi hallgatók szemléletében és az egyetemi hallgatói létszám radikális növekedésében látta. Az egyetemről a kecskeméti Jogakadémiára iratkozott hallgatók a „félreértett tanszabadság eszméje által elkábítva, úgy gondolkoznak, hogy ez a tanári-felügyelet alá nem tartozás szabadságát jelenti”. A Jogakadémia tanári kara ezzel a felfogással hozta összefüggésbe az akadémiák fokozódó elnéptelenedését és a fiatalok egyetemre túdulását. Az egyetemen ugyanis „nem kell előadásokra eljárni, csak be kell iratkozni.” A jogakadémiákon kötelező és az egyetemeken mellőzött „időnkénti párbeszéd, colloquiumok, censurák, általában a tanulási előhaladás jeleinek felmutatásai” bosszantók és a tanszabadsággal ellentétes kényszerítő módszerek. Az igazgató szerint Kecskeméten már a hallgatók is „észrevették e veszélyes bajt” és felléptek a félreértett tanszabadság ellen. Az előadások látogatásában példás szorgalmat tanúsítottak, majd „jogi önképző társulatot alakítva, önmunkásságuknak dicséretes jeleit adták.”¹²¹

A jogakadémiai képzés tantárgyi kínálata 1885-től miniszteri rendeletre kibővült. A kultuszminiszter elrendelte, hogy a jogakadémiák a kötelezően választandó tárgyak közé iktassák be a „közegészségtan” ismeretkörét. A miniszter körvonalazta a tantárgy tematikáját is. Eszerint a közegészségtani oktatás a jogakadémiákon főleg a közigazgatási pályára készülők kiképzésére szolgál, ezért a fő hangsúlyt az egészségügyi törvények fontosságára és végrehajtásuk tudományos alapelveire kell fektetni. A tantárgy viszont nem szorítkozhat csupán az egészségügyi törvények és szabályok ismertetésére, a közigazgatási szervek teendőinek felsorolására, az egészségügyi tényezők és viszonyok bemutatására. A miniszter fontosnak tartotta, hogy az előadók a törvényeket és szabályokat „tudományosan világítsák meg”, a külföldön érvényben levő intézkedésekkel hasonlítsák össze. Emellett „a statisztika által feltüntetett viszonyok szakszerű oknyomozó bírálat alá” essenek, hogy azokból a közegészségtan követelményei kimutathatók legyenek, így az „administratív-higiene terén, annak minden ágában, a kellő tudományos tájékozottság megadassék.”¹²²

Az 1880-as évek közepén ismét felmerült a jogakadémiák reformjának, összevonásának, sőt megszüntetésének terve. A kecskeméti Jogakadémia tanárai is szükségesnek látták sajátos intézményrendszerük és hagyományos oktatási rendszerük védelmét. Sajátos helyzetben voltak, hiszen minderről elsősorban fenntartó hatóságaikat, a református

121 ÉVKÖNYV 1885. 56. p.

122 VKM. 1885. augusztus 3-í, 20.154. számú rendelkezés. Repertórium 81. p. Specziál-kollégiumok. ÉVKÖNYV 1885. 17-18. p.

egyház tényezőit kellett meggyőzniük. Az első ilyen kísérlet 1885-ben Horváth Ádám népszerű lapszerkesztő, a jogtörténet akadémiai tanára részéről történt. A későbbi országgyűlési képviselő az egyházkerületnek címzett felterjesztésében utalt arra, hogy a jogakadémiáink az ország különböző részeiben „úgyszólván pótolhatatlan közművelődési missziót” teljesítenek. A felekezeti jogakadémiák ráadásul „önerejükből teszik ezt, nemes áldozatkészséggel”, mert az állam nem áldozhat eleget a jogi szakoktatásra. Másrészt a tapasztalat mutatja, hogy dacára a jogakadémiák bizonytalan helyzetének, a jogakadémiákon, kivált azok tanárai körében, élénk szellemi tevékenység folyik. Horváth szerint a jogakadémiai tanárok vezérszerepet játszanak székhelyeiken úgyszólván minden téren, és emellett teljes joggal mondhatni őket „a magyar jogi szakirodalom legfáradhatatlanabb munkásainak, habár ebbeli működésüket sem anyagi siker, sem magasabb állásra, például egyetemi tanárságra emelkedés reménye ez idő szerint nem kecsegtetheti”.

A felterjesztés összeállítója kiemelte a jogakadémiák oktatási, didaktikai előnyeit is. A kisebb hallgatói létszám lehetővé teszi a tanár és tanítvány közti viszony szorosabbá, „bensőbbé való fűzését, mely elvitázhatatlanul határozottan előnyös az oktatásra nézve”. A jogakadémiákon lehet bevezetni a legkorszerűbb oktatási formát, a „mind szélesebb körben terjedő” szemináriumi rendszert.

A kecskeméti tanári kar egyetértésével készült irat említette, hogy a jogakadémiák keretei között a jog nem csupán elméleti, hanem gyakorlati szempontból is oktatható, hiszen a jogász „nem a katedra, hanem a gyakorlati élet számára készítetik elő”. A jogakadémiákon, a tanár és hallgató közötti szorosabb kapcsolat alakul ki, a kisebb létszám miatt a vizsgákon a tanár a hallgató egész évi, általa jól ismert szorgalmát és előmenetelét is mérlegelheti, tehát nem pusztán a „rövid ideig tartó benyomásra és az esetleges véletlenre épít.” Horváth szóba hozta a jogakadémiák lehetséges szerepét az 1883. évi I. tc. 3. §-ában felállítani tervezett közigazgatási szaktanfolyamok szervezésében és átvételében. Ezért a lehetőségért a jogakadémiák hosszú ideig, eredménytelenül harcoltak. Pedig, hangsúlyozta a kecskeméti felirat, az oktatáshoz szükséges tanári kapacitás rendelkezésre áll, másrészt a jogakadémiák olyan centrumokban működnek, melyek az adott térség közigazgatási központja is. A fenntartóknak, végső fokon a konventnek szánt összeállítás azzal zárul, hogy nagy szükség van a decentralizált jogi szakoktatásra, és ezzel együtt nemzeti kultúránk is „erősen kívánja a vidéki városok emelését”.¹²³

A kecskeméti Jogakadémia első évtizedének oktatási időszakát és tanárainak helyzetét áttekintő fejezetünket Kovács Pál közigazgatási jogász, az intézmény későbbi igazgatójának elemzésével zárjuk. Az Évkönyvben nyilvánosságra hozott, és valamennyi jogakadémiához megküldött terjedelmes összeállítás nem csupán a korabeli tanári kar kiszolgáltató helyzetét ecsetelte, hanem – számos későbbi szaktanulmányban hivatkozott – alapos reformtervet is tartalmazott.¹²⁴

123 HORVÁTH Ádám: Jogakadémiáink érdekében. Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelő (6. évf.) 1884. 9-10. füzet 518-520. p.; Tanév 1886/87. ÉVKÖNYV 1887. 50-51. p.

124 A kecskeméti jogakadémia tanárainak felhívása a magyarországi jogakadémiák tanáraihoz. In: Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelő (7. évf.) 1885. 1-2. füzet, 85-86. p.; HOR-

A drámai hangú összefoglalás szerint a jogakadémiai tanárok nem rendelkeznek kiszámítható megélhetéssel és biztos állással. Különösen a protestáns jogakadémiák tanárai kerültek hátrányos helyzetbe, akik a jogakadémiák bizonytalan helyzetében „minden percben állásukat veszthetik”. Őket sújtja leginkább a tanulmányi és vizsgarend miatti hallgatói létszámcsökkenés, itt a legkevésbé a (hivatásának élő tanárok egyetlen többlet-jövedelme) a tandíj- és vizsgadíj-osztalék. Az oktatók törzsfizetése (lakkbérrel együtt 1000–1200 Ft.) „abban a társadalmi állásban, amelyet egy jogtanár elfoglal, sőt elfoglalni kénytelen, kivált ha még családos is: épen csak az éhenhalástól ment meg”.

A jogakadémiai reform-terv számos elemében az 1875-ös szerkezet megtartását célozta. Kovács helyeselte a jogakadémiai oktatás négy-évfolyamos rendszerét. Indokolt-nak tartotta kollokválási kényszert, a kötelező az évi vizsgák rendszerét, a praktikumok hallgatását és a kötelező főtárgyak csökkentését.

A tanárok esetében szigorú képezettségét tartott indokoltnak, továbbá köteleznék őket a főtárgyak részletesebb oktatására, és minden arra alkalmas főtárgyból kötelező praktikumok tartására.

A terv merész eleme szerint, a protestáns jogakadémiáknak is el kellene fogadnia a fenntartó hatóságok és a közoktatási kormány – autonómia sérelme nélküli – szigorú ellenőrzését a tanári minősítés és a vizsgák minősége terén. Az évente legalább négy alkalommal tartandó kényszer-kollokviumok révén a hallgató nem csupán az év végén, a vizsga közeledtével, hanem az egész tanévben rá lenne utalva „a tárgyakkal való tüzetes foglalkozásra”. Ez a számonkérési mód a tanár számára is előnyös lenne, hiszen meggyőződést szerezhetne arról, hogy a hallgató mennyiben értette meg az elméleti előadásokat, „egyszermind sikeresen pótolhatná úgy a tanuló ismereteinek, mint saját előadásainak hézagait”. Az új vizsgarend biztosíthatná azt is, hogy a hallgatók rendszeresen járjanak az előadásokra. A praktikumok jól szolgálnák a gyakorlati ismeretek elsajátítását és az elméleti tanulmányok gyakorlati alkalmazását „aminek a mai hiányos oktatási rendszer növendéke a legnagyobb híjával van”. A tanári alkalmazás terén elengedhetetlennek tartotta a szakbeli tudori diploma, az egyetemi magántanári képesítés és a szakirodalmi tevékenység együttes igazolását.

Az 1875-ben előírt főkéllégiumok közül törölnék az európai jogtörténetet, az osztrák polgári magánjogot, „amelynek úgy is már csak ideig-óráig érvényben maradó része előadható volna egyrészt a telekkönyvi rendtartás, másrészt a magyar magánjog kapcsán”. Terve szerint kiiktatható lenne politika, „amely igen szépen beolvasztható volna az észjog, közjog (közigazgatási jog, nemzetközi jog), büntető jog elméleti általános, sőt helyenként gyakorlati különös részeibe is”. A római jogból csupán az Institutiókat tartaná meg, a statisztikát is megnyírná és a társadalmi és morál-statisztikára fektetne fő súlyt. Az egyházjogból a források tanát csak a legszükségesebbekre szorítva, az egyes hazai egyházak alkotmányát és kormányzatát ismertetné tüzetesebben, „a

VÁTH Ádám: A kecskeméti ref. jogakadémia felhívására beérkezett válaszok. Sárospataki Lapok, 1885 (4. évf.) 21. sz. 356-360. p

házasságjognak, mint tisztán a magánjogba tartozó rész teljes mellőzésével”. Az etika és legújabb kori történet helyett a tantervbe a társadalomtant illesztene.

A tervezet szerint az egyes tanszékek heti óraszámja csökkenne ugyan, de ezt a hiányt pótolni lehetne azzal, hogy minden főtárgyat öt órában kellene oktatni, és kötelező gyakorlatokat kellene tartani. Kovács Pál szerint a vázolt itt felállított követelmények pedig sokkal sikeresebben, „sőt lehet mondani, kizárólag a jogakadémiákon volnának teljesíthetőek, mivel egy tanfolyamon 40-50, tehát négy évben 150-200 hallgatóval („mert körülbelül ez volna azon minimális átlag, a mely az akadémiák felvirágzását biztosíthatná”) a tanár az itt kijelölt feladatokat minden nehézség nélkül teljesíthetné. Az egyetemen, ahol egy tanárnak 2-300, sőt 4-500 hallgatója is van, ezt az oktatási rendszert nem lehetne alkalmazni.¹²⁵

6. Az oktatás stabilizálódása és tanrend-korrekciók a Jogakadémián, 1886-1896

Az oktatási kormányzat és az egyetem befolyásos professzorai azonban nem ebben a szellemben képzelték el a jogakadémiai oktatás jövőjét. Ennek egyik jele volt, hogy az egyetemekre érvényes 1883. évi új tanulmányi és vizsgálati szabályzat¹²⁶ hatályát kiterjesztették a jogakadémiákra is. A végrehajtás során felmerült kérdések tisztázására Trefort Ágoston miniszter szükségesnek tartotta az általános norma jogakadémiai alkalmazásának nyomon követését és intézkedése indokainak magyarázatát. Ennek érdekében 1884-ben és 1886-ban két értelmező rendeletet adott ki. A rendelkezéseket az akadémia évkönyvei „a növendékek érdekében” teljes terjedelmükben közzétették.¹²⁷

Az 1884-es értelmező leirat utalt arra, hogy az 1883-as, a hazai egyetemekre vonatkozó új vizsgaszabályzatot a jogakadémiáknak „foganatosítás végett” küldte meg. Mivel azonban az 1874-i szabályzat szerint átalakított jogi tanintézetek szervezete az egyetemektől több tekintetben eltér, „és ennek következtében az új vizsgálati szabályzatnak minden egyes intézkedése az elébb nevezett tanintézeteknél szigorúan nem foganatosíthatók, hanem némi változtatással lesznek a gyakorlatban alkalmazandók”, a „követendő eljárás egyöntetűségének elérése” érdekében szükségesnek tartotta a következőket „szoros mihez tartás végett” a jogakadémiák tudomására hozni. A két miniszteri leirat jól mutatja a jogakadémiák részére a korabeli kormányzat által meghatározott oktatási autonómia korlátait.

125 Dr. Kovács Pál: A jogakadémiák kérdéséhez. Évkönyv 1888. 6-10. p.; Eötvös Károly János: A kecskeméti jogakadémia. Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelő (9. évf.) 1887. 34. füzet, 119-124. p.

126 A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1883. évi szeptember 4-én 28.700. sz. alatt kibocsátott rendelet.

127 VKM. 1883. augusztus 28-i, 28.701. szám. A jogakadémiák új tanulmányi és vizsgálati szabályzatának életbeléptetése elrendeltetik. Értelmező rendelkezések: VKM. 1884. március 5-i, 4.914. számú rendelet.; VKM. 1886. április 8-i 14.378. számú rendelet. Kovács 1932. 55. p.; 1883/1884. tanév Évkönyv 1884. 59. p. ÉVKÖNYV 1886. 19. p.

A felekezeti jogakadémiák bizonytalanok voltak, hogy a rendelet (melynek címében a „m. kir. tudományegyetemek” és „kir. jogakadémiák” szerepeltek) tárgyi hatálya egyáltalán kiterjed-e intézményükre. Az első értelmező rendelet egyértelművé tette, hogy az egyetemeken érvényesített tantárgyi reformok a felekezeti jogakadémiákra is vonatkoznak. Eszerint a pénzügytan itt is a második alapvizsga tárgya lett, és nem a III. évben, hanem a II. évfolyamon, a korábbi három órával szemben négy órában kell oktatni. Emelkedett néhány főkollégium óraszámja is. A II. évi tanfolyam első felében a jogbölcsestet hetenként nyolc, a nemzetgazdaságtan heti öt órában kellett előadni. A II. évfolyam második felében a pénzügytan heti négy órássá lett. A jogbölcsestet ebből a félévből kimaradt. Ellenben a nemzetközi jog, amely az 1875. évi 4656. számú rendelet értelmében addig a speciális kollégiumok közé tartozott, e tanulmányi félév három órássá főkollégiumává vált. A tárgy ettől kezdve a doktori szigorlatok része is lett. A harmadik tanév államtudományi szaktanfolyamán az első félévben a pénzügytan maradt el. A jogtudományi szaktanfolyam első és második felében az addigi tantárgyak és az azok előadására kiszabott óraszám változatlan maradt. Az új szabályzat 31. §. értelmében minden joghallgató, aki az 1882/83-as tanévvel kezdte tanfolyamát, köteles volt tanulmányai alatt történelemből két, heti négy órássá félévi kollégiumot hallgatni. Ezek közül az egyiket az egyetemes történelem legújabb-kori részéből kellett választani. A jogakadémiák esetében a másik történeti tárgy – az addigi gyakorlat engedélyezésével – a művelődéstörténet köréből vehető. A rendelet megerősítette a bölcsestet egy féléves, heti négy órássá tárgyát is.

A miniszter egyértelművé tette, hogy a jogakadémiai képzés szerkezete sem változik, továbbra sem vezethető be az egyetemeken meghonosított szemeszteri, tehát félévenkénti tan- és vizsgáztatási rend. Viszont a jogakadémiákon meghatározott az alapvizsgálati határidőket az egyetemeken előírtak szerint, egységesen kellett megállapítani.

Beszédes volt a vizsgázók létszámára vonatkozó értelmezés. Az új vizsgaszabályzat előírta, hogy az alapvizsgálatokon a vizsga egy tárgyból egy jelölttel negyed óránál tovább ne tartson. A miniszteri értelmezés – érdemben korrekció – szerint ez a rendelkezés szorosan csak az egyetemeken vonatkozik, ahol a vizsgálatra jelentkezők száma „fölötte nagy”. A jogakadémiák vizsgabizottságai jogosultak lettek a vizsgázóknak annyi időt engedni, amennyit szükségesnek tartottak arra, hogy a jelöltnek „a vizsgálati tárgyból való készültsége alaposan megítélhető legyen”. A továbbiakban a jogakadémiák is kötelesek voltak az alapvizsgák a leckeönyvekben az alapvizsgák minősítését is feltüntetni, tehát, hogy a hallgató a kötelezettségének a bizottság egyhangú, vagy szótöbbségi döntésével tett eleget.

Az 1874. évi szervezeti szabályzat 45. §-a az alap és az államvizsgák díját egyaránt 8 forintban állapította meg. Az új rendelkezés szerint ezentúl a jogakadémiák is emelt összegű, (alapvizsgák esetén 8 Ft. 40 krajcár, az államvizsgáknál 20 Ft.) vizsgadíjat kérhettek. Az államvizsgadíj alól, mivel ez hivatalra is képesített, ezt követően a tandíjmentes jogakadémiai hallgató sem mentesülhetett.

A miniszteri értelmezés szerint a végbizonyítványok kiállítása ezután jogakadémiák kötelessége is lesz. A tanulmányok befejezését igazoló abszolutóriumokban a hallgatott

tantárgyak neveit, a tanórák számát és az államvizsga időpontját az egyetemi minta szerint kell feltüntetni. Kecskeméten is kisebb ijedelmet okozott a pontatlanul fogalmazott rendelet 23. §-a, amely szerint a vizsgabizottsági tagok az „egyetem köréből veendőek”. A miniszter a vizsgálati bizottságok összeállításánál és ezek elnökeinek kijelölésénél fenntartotta a jogakadémiák korábbi gyakorlatát. Korrigálta azt az előírást is, hogy a tanügyekkel összefüggő egyes kérdéseket a dékán intéz a jogakadémiák addigi gyakorlatát tiszteletben tartva olyan értelmezést adott, hogy a kérdéses teendőket az igazgató, illetve a tanári testület végzi.

Az 1886-os értelmező rendeletében a miniszter a korábbi rendelete hiányosságát pótolta. Az új szabály lényege, hogy azoknak a hallgatóknak, akik korábban akár a jogtudományi, akár az államtudományi államvizsgát letették, a másik államvizsgán magyar közigazgatási jogból nem kellett vizsgáznuk. A miniszter hangsúlyozta, hogy a magyar közigazgatási jog változatlanul fontos főtárgy, melyet az egyéb vizsgákon szigorúan számon kell kérni.

A tanrendi változások a Jogakadémián 1890-től érvényesültek. Ettől az évtől az első évfolyam első félévében az előírtakon kívül kötelező volt a Bölcsészeti erkölcs-tan, a második évfolyamon a Művelődéstörténet. Az első évfolyam második felében új tárgyként regisztrálták a Legújabb kori egyetemes történetet, a második évfolyamon a Közegészségtant. A negyedik évfolyam második felében öt tanár hét speciális kollégiumot adott elő a katonai szolgálat alól felmentettek részére. Érdemi tanrendi változás csak a 4. félévnél kezdődött, ekkor a jogbölcészlet helyett a pénzügytant és a nemzetközi jogot tették kötelezővé. A bifurkáció megmaradt, a jogtudományi szak lett a harmadik és az államtudományi a negyedik évfolyam. A statisztika a jogtudományi képzési körbe került át. A negyedik évfolyamon csak az első félév volt mindenki számára kötelező, mert a katonai szolgálatra bevonulók felmentést kaptak a 8. félév hallgatása alól. Anyagát így egy félévre vonták össze, illetve más évfolyamokra osztották be.¹²⁸

A Jogakadémia 1890-ben fontos döntést hozott a rászoruló tehetséges hallgatók támogatásáról. A létrehozott alapítvány 3. pontjában tükröződik az intézmény fenntartásának bizonytalansága, a megszűnés reális lehetősége.

- 1. „Csilléry-Dékány alapítvány cím alatt, a Jogakadémia szegény sorsú, szorgalmas és jó előmenetelő növendékei számára egy alapítvány alkotását is elhatározták, s e célból közadakozás útján 800, azaz nyolczszáz forintot gyűjtöttek össze, amely összeg bonafordításáról, ki által és miként leendő kezeléséről a jelen alapító levelet állították ki:*
- 2. Az alapítvány évi kamatai a kecskeméti ev. ref. jogakadémia valamely szegény sorsú, kiváló szorgalmú és jó előmenetelő növendékének – esetleg kettőnek – adandók ki, a tanári karnak a tanév végén hozandó határozatához képest.*

128 REPERTÓRIUM 16. p.; REPERTÓRIUM 50. p. CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez 1889-90. tanévről. ÉVKÖNYV 1889. 19-31. p.; HORVÁTH Ádám: A kecskeméti jogakadémia című cikkhez. Protestáns egyházi és iskolai lapok 30. évf. (1887) 18. sz.

3. Azon esetre, ha a viszonyok változásával a Jogakadémia Kecskeméten megszűnnék, az alapítvány kamatai a kecskeméti ev. ref. egyház presbyteriuma által, vallás-különbség nélkül, valamegy magyarországi honosságú, szegény sorsú, jó előmenetelő és kiváló szorgalmú oly ifjúnak segélyezésére fordítandók, aki valamegy hazai vagy külföldi tanintézetben a jogi vagy államtudományi szaktanfolyam hallgatója. Ez esetben az ösztöndíj pályázat útján adandó ki. Ezen alapító levél két példányban kiállítatván, a példányok egyike a kecskeméti ev. ref. egyház, mint az egyik fentartó-, másik pediglen Kecskemét t. h. város, mint másik fenntartó-testület levéltárába letétezt. Kelt Kecskeméten. 1890. június hó 12-én.”¹²⁹

A hallgatók öntevékeny szervezete is ebben az évtizedben alakult újjá. 1891-ben a korábbi években csekély aktivitást tanúsító Jogi önképzőkör „Jogakadémiai olvasókör” néven újjá alakult, és megválasztotta hallgatói tisztikarát. Tanári elnöknek a rendkívül aktív Kovács Pált kérték fel. A kecskeméti hallgatói szervezetnek nagy szerepe volt a Jogakadémiai millenniumi bizottság megszervezésében, amelynek célja az országos diák-ünnepély megrendezése a Kecskemét birtokát képező Pusztaszeren.¹³⁰

Kovács Pál igazgatói periódusa számos változást hozott a Jogakadémia szervezeti életében és oktatásának napi folyamataiban egyaránt. Az igazgató számolt be első ízben a nyilvánosság előtt a hallgatói térítési díjak összegéről és a jogakadémiai bevételek felhasználásáról. A kecskeméti Jogakadémia hallgatóinak tanulmányi költségei az 1892/93. tanévben a következők voltak. A beiktatási díj egységesen 3 Ft volt. A könyvtárdíj gyámpénztári díj a református vallású hallgatók esetében 40 krajcár volt, más vallásúak ezeken a címeken 1 Ft 20 krajcárt fizettek. A félévi tandíj 15 Ft, az egész évi 30 Ft. volt, amit a felvételnél meg kellett előlegezni. Az egész évi tandíjat és beiktatási díjat az egyházkerület és egyháztanács határozata értelmében a miniszteri engedéllyel Kecskeméten 1891 után vizsgázóknak is minden egyes vizsga után meg kellett fizetniük. A rendes hallgatók 8 Ft 40 krajcár, alapvizsga-díjat és 20 Ft államvizsga-díjat fizettek. A miniszteri engedéllyel vizsgázók úgy az alap-, mint az államvizsgák alkalmával 28 Ft. vizsgadíjjal járultak hozzá az intézmény kiadásaihoz. A konviktusban kiszolgált reggeli-, ebéd- és vacsorából álló „tisztességes ellátás” díja havonként 7 forint volt.¹³¹

Az 1892/93. tanév bevételeiről és ezek felhasználásáról Kovács Pál igazgató a következő adatokat közölte. A tandíjakból összesen 1260 forint bevétel volt, amelyből az egyház pénztárába 1134 forintot fizettek be, a tanárok 10%-os jutaléka 126 forint volt. A könyvtári díjakból 180 forint bevétel adódott, a gyámegyleti díjakból beszedett és a gyámpénztárba befizetett összeg 56 forint 80 krajcár volt. Az első alapvizsgák után

129 Tanév 1889/90. ÉVKÖNYV 1890. 27. p. A Csilléry-Dékány alapítvány alapítólevele. Tanév 1890/91. ÉVKÖNYV 1891. 54. p.; KOVÁCS ELEONÓRA 2018. 188-189. p.

130 Tanév 1894/95. ÉVKÖNYV 1895. 81. p.

131 Tanév 1891/92. ÉVKÖNYV 1892. 75. p. KOVÁCS Pál: Zárszó. ÉVKÖNYV 1891. 75. p. A következő tanév tudnivalóin kívül a hallgatók által fizetendő iskolai és vizsgadíjak. Ld. még: 1892:56 1898:[109] 1893:112 1899:1137] 1894:95-96 1900:[108] 1895: [127] 1901:[61]1896: [192] 1902: [71] 1897:[149].

beszedett összeg 99 Ft 40 krajcár, a második alapvizsga díjbevétele 217 forint volt. A tanév során letett jogtudományi államvizsgák 218, az államtudomány államvizsgák 156 Ft. bevételt hoztak. A 690 Ft 40 krajcár összes vizsgadíjból a külső tagok 149 Ft 60 krajcárt kaptak, a tanári kar illetménye 540 Ft 80 krajcár volt.¹³²

Az új igazgatói ciklus kezdetén szigorúbbá vált a hallgatói mulasztások megítélése is. Már az első évben nyilvánosságra került, hogy a lecke (előadás) látogatási hanyagságból eredő fegyelmi eseteken kívül már az akadémiai rend megháborítása is előfordult, sőt egy ízben az akadémia tekintélyét és a jogakadémiai polgárság jó hírnevét sértő cselekmény miatt is fegyelmi eljárást kellett indítani. Ezt a joghallgatót az ifjúsági egyletekből is kitiltották. Az akadémiai rendet „megháborító” joghallgatók ellen, enyhítő körülmények figyelembe vételével, a tanári kar a további eljárást beszüntette.

Az 1893/94-i tanév nyilvános értékeléséből kiderül, hogy a Jogakadémia hallgatóinak leckelátogatási szorgalma és kollokviumokon való részvétele ebben a tanévben sem volt kielégítő. Az első félévbe beiratkozott 52 joghallgató közül, „kellő szorgalom és colloquium hiánya miatt” 5; a második félévben 48 közül 15 joghallgató leckekönyvének aláírását tagadták meg. Az előadások elmulasztása miatt az első félévben 13, a második félévben 18 joghallgatót sújtottak fegyelmi büntetésekkel. Az igazgató szerint a tanulmányi fegyelem javítása „alig volna másképpen elérhető, mint hogy szegény sorsú hallgatóink magasabb és számosabb ösztöndíjakban részesíttessenek, úgy, hogy ez ösztöndíjakban létfenntartásuk eszköze megadatván, ne legyenek kénytelenek ügyvédi és más irodákban dolgozva, a leckelátogatásokat tömegesen elhanyagolni”.¹³³

A szigorodó tanári hozzáállás ellenére a következő időszakban sem javult a hallgatók tanulmányi fegyelme. A következő tanévben is a „tanári kar által havonként megejtett szorgalmi jelentések alapján” a feltűnő és ismételten előforduló leckelátogatási hanyagság miatt az I. félévben 12, a II. félévben 11 joghallgató kapott fegyelmi büntetést. Csökkent viszont a leckekönyv megtagadások száma; erre az első félévben 3, a II. félévben 15 esetben került sor.¹³⁴

A jogakadémiákat érintő reform-tervek kidolgozásában, és a minisztériumi tervezetek véleményezésében a kecskeméti tanárok fontos szerepet játszottak. A tanári kar és az egyházkerület által kidolgozott tervezetek érintették a jogakadémia szervezeti és oktatási rendszerét egyaránt. Az 1890-es évek elején ismét napirendre került a jogi oktatás átalakításának kérdése, újra fellángolt a vita a jogakadémiai oktatás szükségességéről és korszerűsítéséről.¹³⁵ Kovács Pál igazgatói székfoglalói beszédében az intézmény életképessége mellett érvelt, de egy új képzési és vizsgarendszer kialakítását javasolta. Ennek lényege a külön jogtudományi és külön államtudományi államvizsgák, tehát bifurkáció megszüntetése. Szerinte ez a rendszer nem áll elvi alapon és a hazai törvényhozás is számos rést ütött rajta. Az igazságszolgáltatás és a közigazgatás elválasztása

132 Tanév 1892/93. ÉVKÖNYV 1893. 37-38. p.

133 Tanév 1893/94. ÉVKÖNYV 1894. 67-68. p.

134 Tanév 1894/95. ÉVKÖNYV 1895. 51. p.

135 Jogtudományi Közlöny, 1890. 46. sz. 368. p.

az 1869. évi IV. tc. rendelkezése révén megtörtént ugyan, de – különösen 1875 óta – a törvények számos igazságszolgáltatási teendőt ruháztak a közigazgatási tisztviselőkre; másrészt a közigazgatási ügyekben is egyre gyakrabban igazságszolgáltatási szervek ítélik meg. Ennek természetes következménye, hogy az ügyvédi, és a magasabb bírói praxis talajába is mind sűrűbben szövődnek bele a közigazgatási jogélet gyökérszálai, aminek következtében sem a közigazgatási tisztviselő nem nélkülözheti a jogtudományi tárgyak ismeretét, sem a szorosabb értelemben vett jogi szakpálya gyakorló jogászai nem zárkozhatnak el az államtudományi ismeretek elsajátítása elől. Ilyen körülmények között – vélte Kovács – vagy a bifurkációs elvre alapított tanulmányi és vizsgálati rendszert kell egy nagy anakronizmusnak tekintenünk, vagy pedig a gyakorlati jogélet fentebb jelzett irányát alapjában eltévesztettnek bélyegeznünk. A jelenlegi helyzetben ráadásul az elmélet és gyakorlat „egymás mellett futó, de egymást soha nem érintő parallel vonalak gyanánt tűnnek fel, ahelyett, hogy egymást erősítő, egymást megtermékenyítő gyökérszálakként fonódnának össze”. Javasolta, hogy szüntessék meg a szak szerint elkülönülő vizsgarendszert és módosítsák a doktori szigorlatok rendszerét is.

Az igazgató szerint, a jogakadémiák tanulmányi rendjét úgy kellene átalakítani, hogy a négy évi tanfolyam első két évében azokat a tárgyakat oktassák, amelyek a községjegyzői szigorlat anyagát képezik. Az első három évben a tantárgyak szerepelnének a tanrendben, amelyek az elméleti közigazgatási vizsga letételéhez szükségesek. A négy év egészében viszont olyan tárgyakat kellene oktatni, amelyek a jelenlegi jog- és államtudományi, vagy az azokat és a doktorátusokat is helyettesíteni hivatott államvizsgáknak, valamint a tisztán tudományos fokozatnak meghagyandó tudori szigorlatoknak képeznék előírt, kötelező tárgyait. Ha ez a rendszer megvalósulna, azok a jogakadémiai növendékek, akik az első két évet abszolválták, a jogakadémiákon szervezendő községjegyzői szigorlatokra mehetnének. Akik három évet végeztek, a jogakadémia által kivehető elméleti közigazgatási vizsgára lennének jogosultak. Azok a hallgatók, akik mind a négy évet befejezték, az ügyvédi és gyakorlati bírói vizsgára minősítő, és a jogakadémiákon is letehető államvizsgákra, valamint a tisztán a tudományos fokozatot képező, és csak egyetemeken letehető tudori szigorlatokra lennének bocsáthatók. Ha ez a terv megvalósulna, a jogakadémiák igazi szakiskolákká válnának.¹³⁶

7. Új tanulmányi szabályzat, 1896-ban

A Jogakadémia tanári kara által összeállított és az igazgató tanács által jóváhagyott tanulmányi és rendtartási szabályok számos olyan rendelkezést tartalmaztak, amelyek jól tükrözik a korabeli képzés rendjét és a jogakadémiai oktatás szellemiségét. Ezek közül azokat idézzük fel, amelyek a jogakadémiai, és részben a kecskeméti oktatási és nevelési sajátosságokat villantják fel.¹³⁷

136 Tanév 1891/92. ÉVKÖNYV 1892. 9-11. p.; MÓRICZ Károly: „A mennyiben és a meddig.” Tiltakozás. Jogtudományi Közlöny, 1896. 31. sz. 242-243. p.

137 MÓRICZ Károly: A kecskeméti jogakadémia szabályai, felső oktatásügyünk és a konvent. Protestáns egyházi és iskolai lapok. 41. évf. 1898. 13. sz.

A szabályzat a hallgatókat két csoportra osztotta: teljes jogú akadémiai polgárok a rendes hallgatók voltak. Rajtuk kívül sajátos hallgatói jogállás illette meg a rendkívüli hallgatókat. A rendes hallgatói státushoz az igazgató általi, félévente történő beiktatásra volt szükség. Az első félévi beiktatás az érettségi bizonyítvány alapján történt, a többi tanfélévre a leckekönyv szolgált a felvétel alapjául. A beiktatás meghatározott rendben, személyesen történt. A felvételre jelentkező hallgató a származási ívet kitöltötte, aláírta és azzal és a beiktatás feltételeit igazoló okmányokkal az igazgatónál személyesen jelentkezett. Ha az igazgató a származási ívet a tanulmányi renddel megegyezőnek találta, a hallgatni szándékolt tantárgyakat a jelentkezővel annak leckekönyvébe bejegyeztette. Ezt követően kellett befizetni a tan- és beiktatási díjat. A származási ív az igazgatónál maradt és alapját képezte az akadémiai anyakönyvnek. Azok a joghallgatók, akik szegénységük alapján tandíjmentességet kértek, a kecskeméti egyháztanácshoz fordulhattak. A beiktatást az előadó tanároknál történt beiratkozás fejezte be. A beiktatott hallgató leckekönyvével felkereste azt a tanárt, akinek előadásait hallgatni kívánta. A tanárok kötelesek voltak a hirdetőtáblán tudatni, hogy mely időpontokban állnak a beiratkozó hallgatók rendelkezésére. A beiktatás révén az illető az akadémia nyilvános rendes hallgatójává vált; megillették azok a jogok és terhelték azok a kötelezettségek, amelyeket a tanintézet szabályai meghatároztak.

A rendkívüli hallgatók két csoportra oszlottak. Az egyik körbe azok tartoztak, akik még nem rendelkeztek a beiktatáshoz szükséges feltételekkel, de – az utólagos beszámítás reményében – hallgatni kívánják a stúdiumokat. A második csoportba azok kerültek, akik saját képeztetésükre, vagy egyéb közművelődési érdekből, egyes tantárgyakat kívánnak hallgatni, de azzal akár külön bizonyítvány kiállítására, akár a vizsgára bocsátásra nem kaptak lehetőséget (vendég-hallgatók). Ezek felvételéről esetről-esetre a tanári kar határozott. A rendkívüli hallgatói minőségben eltöltött tanidőt, a szabályszerű négyévi tanfolyamba csak miniszteri engedély alapján lehetett beszámítani.

A szabályzat részletes előírásokat tartalmazott az előadások hallgatásáról és a kollokviumokról. Eszerint az akadémiai hallgatók kötelesek voltak az általuk választott előadásokat szorgalmasan látogatni, és a kötelező tárgyakból szeptember és február kivételével minden hónapban, az előadó tanár által kitűzött időben, kollokválni. Minden tanár köteles volt a havi kollokviumok után tartott kari ülésen a hallgatók szorgalmáról és előmeneteléről jelentést tenni. Az igazgató köteles volt a hanyag tanulókat maga elé idézni, kihallgatni, és csekélyebb hanyagság miatt meginteni vagy megróni és erről a karnak jelentést tenni. A feltűnő, ismételt, „főleg mások elcsábítására és így a tanfegyelem lazítására vezethető hanyagság esetében” az illető joghallgató ellen fegyelmi eljárást kellett indítani.

A tanfélév beszámításának (elismerésének) alapját a hallgatott félévre vonatkozó leckelátogatási bizonyítvány képezte, amelyről a tanári kar döntött. A kötelező tárgyak esetén nem igazolták a hallgató félévét, ha a hallgató e tantárgyakból a havonként tartott kollokviumokon nem vett részt, vagy kollokviumai nem sikerültek. Megtagadási ok volt az is, ha – figyelmeztetés ellenére – nem látogatta az előadásokat. Azok az igazoltan szegény sorsú joghallgatók, akik saját létfenntartásuk érdekében az előadások látogatásában „a megkívánható szorgalmat ki nem fejtették,” de félévi leckekönyveik aláírására

igényt tarthattak, ha a havonként tartandó kollokviumokon kiváló sikerrel vettek részt.

Az elvárt évközi aktivitás elmulasztó hallgatók a szabályzat szerint kötelesek voltak pótolni tanulmányi mulasztásaikat. Azok a joghallgatók, akiknek a havonkénti kollokviumai az esetek nagyobb részében nem sikerültek, vagy akik a havonkénti kollokviumot egy alkalommal is igazolatlanul elmulasztották, a félév végén az egész előadott tananyagból a szaktanár és az igazgató által megbízott két tanár jelenlétében még egyszer kollokválhattak. Ha ez sikerült, a félévi leckeönyvük aláírható volt. Az aláírás megtagadása esetén a joghallgató a vallás- és közoktatásügyi minisztertől kapott engedély alapján, a tanári kar által megállapítandó határidőben vizsgázhatott.

A tanárok minősítették hallgatói „leckelátogatási szorgalmát,” így a leckeönyv megfelelő rovatába az *igen szorgalmas*, a *szorgalmas* vagy az *előadásokat látogatta* érdemfokozat került. A kötelező tárgyak kollokviumai esetében szintén három fokozatú (*jelesen kollokvált, jól kollokvált* vagy *kollokvált*) minősítést alkalmaztak.

A kecskeméti Jogakadémia szabályzatában külön fejezet rendelkezett az ösztöndíjakról, a pályadíjakról és a jótéteményekről. Azoknak a beiktatott rendes hallgatóknak, akik az egész tanévben kifogástalan leckelátogatási szorgalmat tanúsítottak és sikerrel kollokváltak, vettek részt, igényelheték a tanintézet rendelkezésére álló ösztöndíjakat. Az ösztöndíjak kiosztása fölött, az alapító levelek rendelkezéseinek, a tanulók szorgalmának, előmenetelének és vagyoni viszonyainak tekintetbe vételével, a tanári kar véleményes javaslata alapján, a jogakadémiai igazgatótanács a tanév utolsó hónapjának második felében végérvényesen határozott. A tanintézet által meghirdetett pályázatokon a beiktatott rendes és rendkívüli hallgatók egyaránt részt vehettek. A pályáteleket a tanári kar hirdette meg. A beérkezett pályamunkákról, a jogakadémiai igazgatótanács és a tanári kar által összeállított bírálóbizottság javaslata alapján, a tanév utolsó hónapjában az igazgatótanács határozott. A pályázatok eredményét a jogakadémiai évkönyvben közzé tették, és a pályaműveket a jogakadémiai könyvtárba helyezték el.

A jogakadémiai menza – térítés ellenében – minden hallgató rendelkezésére állt. Akik „tápintézeti díjelengedést” kértek, a leckeönyvvel és új keletű szegénységi bizonyítvánnyal igényelheték az igazgatóságtól.

A szabályzat pontosan rögzítette Jogakadémia az oktatási időszakát. Az egyik tanévet a másiktól elválasztó nyári (nagy) szünidő július 1-től augusztus 31-ig tartott. A tanév alatt a következő szünnapokat tartották: szüreti szünidő 3 nap, karácsonyi szünidő 14 nap, húsvéti szünidő 14 nap, pünkösd szünidő 5 nap. A tanulmányi idő alatt a joghallgatóknak az akadémia székhelyéről való eltávozásra csak „nyomás okokból, a tanulmányi renddel összeegyeztethető időtartamra” az igazgató adhatott engedélyt.

A szabályzat hosszan részletezte joghallgatók fegyelmezésének tartalmi és eljárási kérdéseit. A hallgatók polgári viszonyaira, valamint a „közfenytés” alá eső cselekményekre az általános törvények és hatóságok, az akadémiai magatartásukra és tanulmányi kötelezettségeikre nézve pedig a tanári kar fegyelmi hatósága alatt álltak. A tanári kar az akadémiai hallgatókkal szemben öt megillető fegyelmi hatóságból eredő felügyeleti jogát első sorban és közvetlenül az igazgató útján gyakorolta. Az igazgató kötelessége

volt bármely, az akadémiai rendbe és fegyelembé ütköző, vagy azt veszélyeztető (tudomására jutott) cselekvényt vagy mulasztást a karnak és az igazgatótanács elnökének bejelenteni. Ha indokoltnak látta, az ügyben előzetes nyomozást rendelhetett el.

A jogakadémiai tanácsnak jogában állt az elnök bejelentésére, vagy a tanári kar indítványára, illetőleg annak meghallgatása mellett az akadémiai fegyelem érdekében szükségesnek mutakozó intézkedéseket megtenni. Nagyobb jelentőségű ügyben az egyházkerületnek, sürgős esetben a püspöknek jelentést kellett tenni.

Az akadémiai hallgatók általános kötelessége volt az akadémiai hatóságoknak pontosan engedelmeskedni, magukat illedelmesen viselni, a tanintézet és az akadémiai polgárság becsületét és méltóságát szigorúan megőrizni. A „makacs és feltűnő, mások elcsábítására és így a tanfegyelem lazítására vezethető leckelátogatási hanyagság; az akadémiai rend botránnyt okozó megháborítás; a főiskolai tanárok, vagy tanuló társaik irányában tanúsított illetlen, durva magaviselet, vagy egyéb, a közfenyítés alá nem eső, de a fegyelem felforgatására szolgáló cselekmények eseteiben fegyelmi eljárásnak van helye. A hallgatóknak szigorúan tilos volt a dorbézolás, mindennemű szerencsejáték, továbbá „erkölcs és jellemrontó” helyek látogatása.

Rendkívül részletező volt a tanulmányokkal összefüggő fegyelmi tényállások köre. Eszerint: „Az előadásokat későn jövetel, ki s bejárkálás, suttogás, illetlen, vagy helytelen foglalkozás által zavarni; a tanteremben dohányozni; ugyanott a falakat, padokat és más bútorokat bepiszkolni, befirkálni és összevagdossni; az intézeti felszerelvényeket meg rongálni, azokkal saját céljaikra visszaélni s a csín és tisztaság rovására bármit is elkövetni tilos.” Az okozott kárt a kárt okozó a fegyelmi eljárás után köteles volt megtéríteni.

Tilos volt a joghallgatóknak egymás irányában bármit is elkövetni, ami a kollegiális és barátságos jó viszonyt megzavarhatná és „visszavonást, keserűséget, nemtelen versengést és gyűlölködést okozhatna.” Tilos volt a joghallgatóknak egymást párbajra kihívni, párbajt vívni, vagy abban segédkezni, illetőleg azt bármiképpen előmozdítani.

A tanulói kötelességükben betegség által akadályozott joghallgatók ezt az igazgatónál mindenkor bejelenteni, vagy bejelentetni tartoznak. Ma már nehezen érthető korlátozás volt, hogy a szorgalmi időszakban a hallgató „akár betegség okából, akár más célból” a várost igazgatói engedély nélkül hagyhatta el. Az akadémia székhelyén foglalt szállást a beiktatáskor, vagy legkésőbb 8 nap alatt az igazgatónál be kellett jelenteni.

Kisebbsúlyú „rendtelenség” esetén az igazgató az illető hallgatót megintette; a tényállás szerű magatartás esetén fegyelmi eljárást kellett indítania. A fegyelmi eljárás során a tanári kar az érintettet kihallgatta, vallomását hitelesítette, és beszerezte az ügy tisztázásához szükséges bizonyítékokat. A testület ezt követően indokolással ellátott fegyelmi ítéletet hozott.

A szabályzat a hallgatókkal szembeni fegyelmi büntetések széles skáláját határozta meg. A büntetési fokozatok a következők voltak: a) megintés a tanári kar által; b) megdorgálás a szülők tudósításával; c) jótétemények (tandíj-elengedés, ösztöndíj, segélydíj) megvonása, részben, vagy egészben, egy tanévre, vagy hosszabb időre; d) elutasítás fél, vagy egész évre; e) végleges elutasítás az akadémiairól; f) kitiltás az összes hazai tanintézetekből.

A tanári kar által hozott fegyelmi ítéletek ügyében a kihirdetéstől, vagy kézbesítéstől

számított 8 nap alatt az igazgatótanácshoz lehetett fellebbezni. Abban az esetben, ha az elutasítás egy évnél hosszabb időre, vagy az összes hazai tanintézetekből leendő eltávolításra szólt, a tanács ítéletét megerősítés, illetőleg felülvizsgálás végett a püspökség útján, annak véleményes jelentésével, a vallás- és közoktatási miniszterhez hivatalból fel kellett terjeszteni.

Abban az esetben, ha valamely joghallgató ellen bűnvádi eljárás indult, vagy a kiszabott büntetésről az igazgató hivatalosan értesült – ha az elkövetett bűncselekmény az akadémiai rendre, vagy a joghallgató ifjúság „akadémiai becsületére” káros kihatott – a vétkes ellen fegyelmi eljárást indíthatott.

A joghallgatók az intézet helyiségein kívül gyűléseket nem tarthattak. Az oktatásra rendelt épület helyiségeiben gyűlés tartásra az igazgató adott engedélyt; az engedélyt kérők azonban kötelesek voltak a tanácskozás tárgyait előre, írásban bejelenteni és a rend fenntartására és a fegyelmi szabályok pontos megtartására kezességet vállalni. Az akadémiai hallgatók által, vagy ezek nevében szervezett nyilvános segélygyűjtést, társas multságot, műkedvelői előadásokat és felolvasásokat, általában bármely, főleg testületszerű nyilvános szereplést, továbbá az e tárgyban teendő intézkedést az igazgatónak előzetesen be kellett jelenteni. Fontosabb esetekben a kar engedélyét is ki kellett kérni. A testületek működési kiadásairól és esetleges bevételeiről szóló beszámolókat a tanári karnak be kellett mutatni.

A joghallgatók segítyezésére, vagy egyéb társadalmi és művelődési célokra fennálló, vagy egyházkerületi engedéllyel és miniszteri jóváhagyással alakult egyletek a tanári kar felügyelete alatt álltak. A joghallgatóknak az ifjúsági egyletek tevékenységéből keletkező tartozásai miatt az illetők leckekönyvét, rendkívüli beiratkozási ívé vagy a számukra kiállítandó külön bizonyítványokat mindaddig vissza kellett tartani, amíg a kérdéses kötelezettséget nem teljesítik. A záró szakasz szerint a szabályzatot a felvétel és beiktatás alkalmával „a kiállítási költségek megtérítése mellett” az akadémia minden hallgatója megszerezheti, így annak „nem tudásával magát senki nem mentheti.”¹³⁸

8. „Szürke évek” a Jogakadémián, 1897-1914

Az új szabályzat hosszú időre rögzítette a tanári kar státusát és testületeinek egymáshoz való viszonyát. A századfordulóra a Jogakadémia szervezetének állami és fenntartói szabályozása lezárult és stabilizálódtak az oktatást meghatározó belső szabályok is. Igaz, az első világháborúig tartó periódusban is folytonosan támadták a Jogakadémia képzést és az oktatási kormányzat sem adta fel egyetempárti koncepcióját. Az oktatást szabályozó kultuszminiszteri rendeletek ebben az időszakban is számos kötelezettséget róttak a nehéz anyagi helyzetben lévő főiskolai tanári karra. A jogakadémiák tanári kara, közöttük a kecskeméti intézmény újabb elképzelésekkel igyekezett kompromisszumot

138 REPERTÓRIUM 51. p. A kecskeméti ev[angélikus] ref[ormátus] jogakadémia szabályai. ÉVKÖNYV 1896. 136-177. p. Az igazgató-tanács által jóváhagyott szöveg, Részei, Szervezeti, kormányzati szabályok (a felügyeleti és irányító testületek, személyek) hatásköre, összetétele. A tanulmányi, vizsgálati, rendtartási, fegyelmi szabályok és függelékben a fenntartó testületek 1875. évi alapszerződése. KOVÁTS 1932. 64. p.; KOVÁCS ELEONÓRA 2018. 153. p.

találni a minőségi elvárások és a tényleges lokális lehetőségek között. Az áttekintésünkben ismertetjük Wlassics Gyula koncepciózus reformjavaslatát, és a kecskeméti Jogakadémia tanári karának erre adott, magas színvonalú reflexióit.

Az adott időszak legnagyobb problémája Kecskeméten is a tanári kar fluktuációja volt. Ahogyan a kar igazgatója 1897-i évnyitó beszédében megállapította, „új tanárt választottunk mi már a jogakadémiák 1875. évi újjászervezése óta, 18-at. Majdnem minden esztendőben egyet. Ebben tehát – fájdalom – szörnyen nagy a gyakorlatunk”¹³⁹ A nyugalomba vonult Csilléry Benő helyére a jogakadémiai igazgató-tanács szabályszerűen meghirdetett pályázata alapján, a kecskeméti református egyháztanács, mint fenntartó testület 1897. augusztus hó 13-án az osztrák és magyar magánjogi tanszékre a pályázók közül egyhangúan Dr. Kiss Albertet választotta meg rendkívüli tanárnak. Kiss nem rendelkezett egyetemi magántanári minősítéssel, ezért kötelezték, hogy két éven belül szerezze meg fokozatát. A határozat szerint a rendes tanári státuszt csak a habilitáció megszerzése után kaphatta meg. Rajta kívül a tanszék elnyerésére pályázott még Dr. Raffay Ferenc jogtudor, köz- és váltó ügyvéd, győri királyi törvényszéki jegyző és (a későbbi miniszterelnök) Dr. Berinkegy Dénes jogtudor, komáromi ügyvédjelölt. Az egyháztanács egyhangú bizalma azonban – „tekintettel a pályatársai fölött kimagasló kitűnő képesítettségre” – dr. Kiss Albertet ültette a magyar és osztrák magánjog fontos tanszékébe.¹⁴⁰

Az oktatói közösség „bizonyos aggodalommal” ment az 1861. évben újjáalakult jogakadémia 40-ik évébe, hiszen nem rendelkeztek a teljes (8) jogtanári létszámmal.¹⁴¹ A jubileumi tanévben hat rendes tanár tanított a kecskeméti jogakadémián. Kecskeméten is számos alkalommal felvetődött az 1874-i rendelet sorvasztó hatása. A tanárokkal szembeni központi elvárások növekedtek, de ellátásukról az állam már nem gondoskodott. Trefort reformja ahelyett, hogy felvirágoztatta, megerősítette volna a hazai jogakadémiákat, országszerte elnéptelenítette azokat. „Az 1874-ki reform káros következményeit a mi jogakadémiánk sem kerülhette ki. A hallgatóság létszáma itt is, mint mindenütt, rohamosan csökkent s a régi létszámnak majdnem egy negyedére olvadt le. Nem szólva ugyanis az 1874/5-ki tanév előtti fényes korszakról, amikor egyes tanévekben a 200-at is meghaladta nálunk a joghallgatók száma.”¹⁴²

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1901. július 30-án, 54339. számú rendeletével ismét módosította a jogászképzés tanrendjét. A rendelet a jogbölcsestet kivette a II. alapvizsga tárgyai közül. A miniszter hangsúlyozta, hogy a tárgy az egyetemi és jogakadémiai tanítás szempontjából változatlanul fontos, hiszen az absztrakt gondolkodás a mélyebb jogi tudományosság szerves része. A miniszter szerint a változtatás épp azt célozza, hogy a jogi fogalmak bölcsesteti alapjai az egész jogtudományi oktatás során, tehát minden jogi disciplina területén kellő figyelemben részesüljenek. A jogbölcsestet

139 Tanév 1897/98. ÉVKÖNYV 1898. 110. p.

140 Tanév 1897/98. ÉVKÖNYV 1898. 110. p.

141 Tanév 1900/1901. ÉVKÖNYV 1900. 129. p.

142 Tanév 1899/1900. ÉVKÖNYV 1899. 54. p.; RÁTH Zoltán: A jogi szakoktatás reformja és a jogakadémiák. Jogtudományi Közlöny 32. évf. (1897) 8. sz. 59. p.

a szigorlati tárgyak közé való utalása is arra a feltételezésre épült, hogy a „vizsgálatoknál a jelöltnék az e szakban való kellő készütséghez szükséges jogász i skolázottsága, érettebb jogász i gondolkozásmódja az akkor már befejezett összes jogi tanulmányok nyomán inkább feltételezhető”.¹⁴³

A jogakadémiák tanulmányi rendjéről, az egyetemi jogi képzéshez való viszonyáról továbbra is élénk elvi viták folytak. Az állami támogatás megvonására, és a megszüntetést célzó kormányzati elképzelések semlegesítésére gyakorta felmerült az egyházak iskola-fenntartói jogának alkotmányos kérdése is. Hosszas előkészület után Wlassics Gyula 1902 elején tette közzé „Az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálatokról és a jogi szakoktatásról” szóló törvényjavaslatát. A miniszter az előadói tervezetet megküldte a református konventnek is, kérve a testület véleményét. A Jogakadémia válasza felkért tanári kara örömet fejezte ki, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter által előkészített, a jogi szakoktatás reformját megvalósítani szándékozó törvényjavaslat a „jogakadémiák fenntartásának” őszinte jelszava mellett fogott hozzá jogi képzés reformjának. A tanárok örömeire szolgált, hogy csaknem egy negyedszázad sikertelen kísérletezései után a közoktatásügyi kormány is a kulturális decentralizáció igényéből indult ki. Üdvözölték azt is, hogy a tervezet egységes államvizsgát helyezett kilátásba, és megszüntetni javasolta az egyetemek kizárólagos jogát a doktori cím adományozására. Megelégedéssel nyugtázták, hogy a tervezet szerint az egységes jogi államvizsgák nem csupán az egyetemeken és az ítélőtáblák székhelyein fennálló jogakadémiák bizottságai, hanem általában minden „megfelelően szervezett” Jogakadémia vizsgabizottsága előtt letehetőek lesznek.

A tanári kar számos javaslatot is megfogalmazott. Mindenek előtt kívánatosnak tartotta, hogy a jogakadémiák tanulmányi rendjét törvényben, és ne miniszteri rendeletekben szabályozzák. Javasolta, hogy a törvényben részletesen határozzák meg a „tanintézet szükségleteinek” minimális mértékét. Kérte, hogy törvény garantsálja a felekezeti jogakadémiák tanárainak az állami jogakadémiai tanárokéval azonos javadalmazását. Indokoltan tartotta továbbá az államsegély biztosítását az olyan jogakadémiák esetében, melyeknél a rendes tanszékek felét fenntartó testületek finanszírozzák. Végezetül a jogakadémiák sajátos helyzetére tekintettel javasolta, hogy abban az esetben, ha képesített egyetemi magántanár valamely jogakadémia tanszék-pályázatára nem jelentkezne, a jog- és államtudományi doktorok rendkívüli tanárként ideiglenes minőségben alkalmazást nyerhessenek, és – ha alkalmazásuk időpontjától számított három év alatt a habilitációt megszerzik – mint rendes tanárok, véglegesíthetők legyenek.

A részletes kecskeméti javaslat helytelenítette az egyházi jognak a II. alapvizsga tárgyai közé való tervezett felvételét, e tárgyat inkább az államtudományi államvizsgálat tárgyai közé sorolták volna. Nem tartották szükségesnek az európai jogtörténet külön vizsgatárgyként szerepeltetését, megelégednének a magyar alkotmány és jogtörténettel, amely az

143 ÉVKÖNYV 1902. 22-24. p.; REPERTÓRIUM 52. p. KOVÁCS Pál: Jogakadémiai igazgató-tanács. - Miniszteri intézvények. A jogbölcshészet törlése az alapvizsga tárgyai közül (VKM. 54.339/1901. sz.)

európai jogfejlődésre tekintettel lenne kérdezhető. Ellenezték a nemzetközi jognak külön vizsgálati tárggyá tételét, egyrészt azért, mert a közjog alapvizsgálati tárgy, így az általános államjogi alapfogalmakra támaszkodó nemzetközi jognak a II. éven való tanulása nélkülöznie a szükséges alapot; de azért is, mert nem tulajdonítottak a nemzetközi jogi stúdiumnak „oly nagy fontosságot, hogy külön vizsgatárggyá tételét kellőleg indokoltnak tarthatnék”. Indokolásuk szerint a nemzetközi magán-, büntető-, váltó- és kereskedelmi-jog, és a nemzetközi jogsegély kérdéseit az illető szaktárgyak keretében úgyszintén részletesen tárgyalják, és vizsgákon kérdezik, „a tulajdonképpeni nemzetközi jog (nemzetközi államjog) pedig magában véve – pláne a szükséges közjogi alapfogalmak ismerete nélkül – nem alkalmas, s nem is elég fontos arra nézve, hogy külön vizsgatárgyat képezzen”.

A tanári kar támogatta a miniszteri tervezet azon alap gondolatát, hogy a magánjog legyen a jogász képzés alapja, így a magyar magánjog a II. alapvizsga tárgyai között kapjon helyet. Szükségesnek tartották továbbá azt is, hogy az I. évfolyamon előadott encyclopédia szintén alapvizsga tárgy legyen. Helyeselték a tervezetnek a szemináriumi gyakorlatokra és a kollokviumokra vonatkozó intézkedéseit. Azonban nem két, hanem három gyakorlati tárgyat tartanának indokoltnak: egyet a magyar magánjogból, egyet a polgári törvénykezésből, egyet büntetőjogból. A kollokviumi kényszert úgy az egyetemekre, mint a jogakadémiákra nézve határozottan kimondandónak vélték. A miniszteri javaslat egyik új elemét, az adjunktusi állások létesítését a kötelező kollokviumok elfogadása esetén szükségesnek tartották, mert az adjunktusi karban vélték feltalálni „azt az anyagot, mely a jogakadémiák tanári karának kiegészítésére elsősorban számba jön, képezve egyúttal a természetes összekötő kapcsot az egyetem jogi kara s a jogakadémiák között”.¹⁴⁴ Wlassics Gyula törvénytervezete nem valósult meg, a törvényhozás nem vette napirendre a jogászképzés reformját.

A felsőoktatási szabályozás ezt követően is az 1874-i szellemben, alapvetően egyes esetköröket szabályozó, a miniszteri rendeletek keretében történt. Ilyen volt Wlassics 1903. április 25-i, 19345. számú rendelete is, amely azokra a hallgatókra vonatkozott, akik korábban valamelyik osztrák jogi főiskola hallgatói voltak. A rendelkezés szerint ők, ha a magyar I. alapvizsga helyett az osztrák jogtörténeti államvizsgát tették le, a magyarországi egyetemen vagy jogakadémián csak akkor kezdhették meg II. alapvizsgát, ha előtte a magyar alkotmány- és jogtörténetet legalább egy félévig főképzésben hallgatták s ebből a tantárgyból kiegészítő alapvizsgát tettek.¹⁴⁵

A miniszteri figyelem kiterjedt a jogakadémiák ifjúsági szervezeteire is. A miniszter 1899. június 6-án 39950. számú rendeletében kötelezte a főiskolákat a testgyakorló egyesületek alakítására.¹⁴⁶ Még ebben az évben rendelkezett arról is, hogy a kecskeméti Jogakadémián működő ifjúsági társas egyesületekről, ezek működési irányáról az igazgató

144 A kari vélemény tervezetét Dr. Kiss Albert kari jegyző és Dr. Kovács Pál igazgató készítette. Tanév 1901/1902. ÉVKÖNYV 1901.; HORVÁTH Ödön 1903. 471-472. p.

145 1902/1903. tanév. ÉVKÖNYV 1903. 24. p.

146 Tanév 1900/1901. ÉVKÖNYV 1900. 127. p.

adjon részletes beszámolót.¹⁴⁷ A következő tanév igazgatói összefoglalójában olvashatjuk, hogy a Jogakadémia harminc hallgatója a „Kecskeméti Torna és Vívó Egylet” évi 2 korona tagsági díj ellenében rendkívüli tag lett.¹⁴⁸ Ebben a tanévben alakult meg a „Jogakadémiai Dalárda” is. A jogakadémia szervezeti különválása előtt a joghallgatók a gimnázium növendékeivel együtt közös énekkart alakítottak. A szétválás után a jogakadémia megfelelő anyagi eszköz hiányában már nem tudott rendszeresen működő daloskört alakítani.¹⁴⁹

Az új évszázad kezdetén megváltozott a két, hagyományosan működő hallgatói egyesület helyzete is. Az eddig létező „Joghallgatók Segélyegyesülete”, és a „Jogakadémiai Olvasókör” az 1900/901. tanév végével megszűnt és helyükbe a „Kecskeméti Jogakadémia Hallgatóinak Segítő és Önképző Egyesülete” lépett. A megszűnt két egyesület vagyonát az új szervezet vette át, és arról az eredeti egyleti alapítólevélben meghatározott módon rendelkezett. Az új egyesület alapszabályának elkészítésére küldött, részben tanárokból álló 10-es bizottság munkájával még a jelen tanév elejéig elkészült és így az Egyesület már 1900. október 3-án megtarthatta alakuló gyűlését. Az Egyesületnek az első félévben 141, a másodikban 126 tagja volt. Az alapítás évében nyolc közgyűlést, egy díszgyűlést és 17 választmányi gyűlést tartottak. A díszgyűlés a Rákóczi Ferencet és a többi szabadsághóst diffamáló törvények eltörlésére indított mozgalomhoz való csatlakozás érdekében tartották. Egyesület elnöke Szabó József joghallgató, a Jogakadémia későbbi professzora lett.¹⁵⁰ A szervezet egyik fontos vállalása a szegény joghallgatóknak segítése volt. Minden évben tételesen beszámoltak arról, hogy az erre szolgáló keretet hogyan használták fel. 1908-ban 30 joghallgatót részesítettek könyvszegélyben, továbbá az első tanulmányi félévben 230, a második félévben 195 korona segélyt adtak 19 rászoruló joghallgatónak.¹⁵¹

A hallgatók fegyelmi helyzete ebben az időszakban is a hivatalos igazgatói beszámolók külön fejezete volt. A tanári kar által a havonként készített szorgalmi jelentések alapján leckelátogatási hanyagság miatt az 1904/05. tanév I. félévében 26, a II. félévben 31 joghallgató ellen indult formaszzerű fegyelmi eljárás. Valamennyi eljárás megintéssel zárult. A kollokviumok hiánya miatt e tanév I. félévben 25, a II. félévében 25 joghallgató leckekönyvének aláírását felfüggesztették fel. Leckelátogatási hanyagság és a kollokviumok hiánya miatt az I. félévben két, a II. félévben nyolc joghallgató leckekönyvének aláírását tagadták meg. A fegyelmi szabályokba ütköző egyéb fegyelmi vétségek miatt az I. félévben 5, a II. félévben két joghallgatót sújtottak fegyelmi büntetéssel. A tanulmányi kötelezettségek elmulasztásán túl ritkán találkoztunk fegyelmi deliktumokkal; egyik ilyen kivétel, amikor 1903-ban egy hallgatót párbajvétség miatt – a szülők értesítésével – megintettek.¹⁵²

147 ÉVKÖNYV 1900. 136. p. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 1899. szeptember 12-i, 55.306. számú intézkedése.

148 Tanév 1900/1901. ÉVKÖNYV 1900. 128. p.

149 Tanév 1899/1900. ÉVKÖNYV 1899. 64. p.

150 ÉVKÖNYV 1902. 58. p.

151 1908/1909. tanév. ÉVKÖNYV 1909. 117. p.

152 1904/1905. tanév. ÉVKÖNYV 1905. 100. p.; 1912/1913. tanév. ÉVKÖNYV 1913. 91. p.

E fejezetben áttekintett időszak jelentős részében (14 év) Kovács Pál volt a Jogakadémia igazgatója. Munkásságának oktatáshoz és a tanári kar szervezéséhez kapcsolódó része egyben az adott korszak jellemzése is. Az igazgató beiktatásának évében a kecskeméti jogakadémiai tanárok fizetése a lakbérrel együtt 1200 Ft volt, korpótlék és nyugdíj nem létezett. Ez összefüggött azzal, hogy a hallgatók száma nagyon alacsony volt. Ezekben az években vált először kérdésessé az 1875-ben létrejött fenntartói kompromisszum, hiszen a helybeli református egyházközösség komolyan mérlegelte a támogatás megvonását. Az új igazgató erős aktivitást fejtett ki a kecskeméti egyházközösség, az egyházkerület és Kecskemét testületei és lakossága körében a jogakadémia fennmaradása érdekében. Az ő igazgatói periódusában vette át Kecskemét a negyedik és az ötödik tanszéket, lehetővé téve, hogy az egyház a tanári fizetéseket megemelje. 1891-ben fizetésemelés történt, majd bevezették a korpótléket, és 1896-ban a tanári fizetéseket a jelenlegi nagyságban állapították meg a fenntartók (1600 Ft törzs-fizetés, 300 Ft lakbér és 100 Ft és ötször ismétlődő korpótlék.)

Kecskemét törvényhatósági bizottságának és befolyásos lakosságának nagy szerepe volt a Jogakadémia fenntartásában. Ennek egyik nyilvánvaló oka, hogy a város Kecskemét szegényebb sorsú lakossága jórészt az akadémián taníttatta gyermekét, és egy idő után a végzett hallgatókból mértékadó városi és vármegyei tisztviselők, helyi hivatali notabilitások lettek. A helyi tapasztalatok szerint a tehetősebb társadalmi rétegekhez tartozók is szívesebben választották a helyi főiskolát, mint a sokkal költségesebb egyetemi városokat. A Jogakadémia városi támogatása a törvényhatósági bizottság hatáskörébe tartozott és így a helyi viszonyokat jól ismerő, a város közéletében jártas igazgató komoly eredményeket tudott elérni. A református Jogakadémia fenntartásában a város vallási összetétele sem jelentett akadályt, ahogyan azt az utolsó dualista béke-tanév igazgatói beszámolójában olvashatjuk. Eszerint „maga ez a nagy katolikus város is mennyire tudatában van annak, hogy minő kincset bír jogakadémiájában, annak igazolásaképpen elegendő legyen hivatkozni arra az egyetlen körülményre, hogy a nyolc tanszék közül ötöt a város tart fenn, ennek ellenében csupán azt kötvén ki, hogy ez az öt tanszék felekezeti különbség nélkül legyen betölthető”¹⁵³

A visszaemlékezők Kovács Pálnak tulajdonították azt a tanári követelményrendszert is, hogy minden tanár megválasztásától számítva, két éven belül köteles az egyetemi magántanári képesítés megszerzésére, s ez ideig csak rendkívüli tanár marad. A Jogakadémia új szabályainak tervezetét, melyet csekély változtatással a jogakadémiai igazgatótanács, illetve az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyott, és törvényerőre emelt (1897-ben), szintén legnagyobb részben Kovács készítette. Kétségtelen érdeme a – fentebb bemutatott – új szellemiségű, a jogászképzés reformjára vonatkozó szakirodalmi munkásság. Említenünk kell azt is, hogy ebben az időszakban tekintélyes tanárok jutottak katedrához, Szászy Béla (a későbbi igazságügyminiszteri osztály-tanácsos), Magyary Géza (budapesti egyetemi tanár), Helle Károly (kassai jogakadémiai tanár),

153 1912/1913. tanév. ÉVKÖNYV 1913. 87. p.

Jászi Viktor (debreceni jogakadémiai tanár), Pázmány Zoltán (pozsonyi jogakadémiai tanár), akik más egyetemeken később komoly pályát futottak.¹⁵⁴

A jogakadémiai tanári fizetések terén az 1908/09. jelentős változást hozott. A tanárok régi kívánsága teljesült, amikor Apponyi Albert vallás és közoktatásügyi miniszter az 1908. július 6-ai, 81718/1908. számú rendeletével állami fizetés-kiegészítésben részesítette Tegze Gyula, Bagi Béla, Kovács Pál, Meczner Sándor, Móricz Károly, Szigethy Lehel nyilvános rendes jogtanárokat. A rendes tanárok eddigi fizetése 2800 koronával emelkedett, ezzel ők a VII-ik fizetési osztály első fizetési fokozatába kerültek. A fizetés-kiegészítést a két rendkívüli tanár, Joó Gyula és Réthey Ferencre vonatkozólag ugyan nem terjesztették ki, de Joó Gyula egyedi elbírálás utóbb 1600 korona kiegészítést kapott. A jogakadémiai tanárok fizetése ezzel javult, de – a korpótlék és a lakbérpótlék kisebb összege miatt – még mindig nem érte el az állami jogakadémiai tanárokét, és a hasonló fizetési kategóriába sorolt kecskeméti állami tisztviselő fizetését.¹⁵⁵

A háború előtti évtized sem telt el a jogakadémiák tanulmányi rendjét érintő szabályozás nélkül. A tanintézet tanári testülete az 1905. február 27-én tartott ülésén tudomásul vette a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletét, amellyel a jogakadémiákon is megszüntette az európai jogtörténet főkéllégiumi előadásait. Helyére mindkét félévben a Magyar jogtörténet, különös tekintettel a nyugati jogfejlődésre című tárgy és egy európai jogtörténetből vett speciális kollégium került.¹⁵⁶

Az 1911. október 5-i rendelettel bevezetett részleges tanulmányi és vizsgarend szeptember 1-én lépett életbe. A rendelet bevezette a harmadik alapvizsgát, és ezzel a harmadéves joghallgatótól az eddiginél nagyobb szorgalmat követelt. A miniszter megszüntette azt a valóban különös helyzetet, miszerint az államtudományi államvizsga által képesített pályán elhelyezkedőknek a jogakadémiákon nem kellett sem a magyar magán-, sem a büntető jogból vizsgát tenniük. A rendelet elemzője szerint, azt, hogy ez az intézkedés növeli-e „a jogakadémiák népességét, azt majd a jövő mutatja meg”.¹⁵⁷

A következő évi igazgatói beszámoló választ adott a kérdésre. A vizsga nem hozott változást, nem emelkedett a hallgatói létszám sem. Ennek alapvető oka, hogy a kecskeméti Jogakadémia az első félévben még fenntartotta a kollokviumi kényszert. Ezt egyébként a többi jogakadémia már megszüntette, ezzel válaszolva a jogi pálya megnehezítésére vonatkozó intézkedésekre, és az egyetemi rendszerhez való merev ragaszkodásra. A harmadik államvizsga nem járt pozitív eredménnyel azért sem, mert a jogi pálya megnehezítésére irányuló intézkedések a joghallgatók számát általában csökkentették. A tanári kar véleménye szerint „az ilyen szigorú intézkedések, mint a

154 KISS Albert: Beszámoló. 1905/1906. tanév. ÉVKÖNYV 1906. 4-5. p.

155 1908/1909. tanév. ÉVKÖNYV 1909. 97. p.

156 1905/1906. tanév. ÉVKÖNYV 1906. 51. p.

157 1911/1912. tanév. ÉVKÖNYV 1912. 62. p.; REPERTÓRIUM 82. p. A kecskeméti reform [átus] jogakadémia szabályainak a kecskeméti reform, jogakadémia tanári kara által készített tervezete. ÉVKÖNYV 1912. 3-29. p. Tanulmányi és vizsgaszabályok, rendtartás, fegyelmi szabályok. Vö: BALOGH Arnold: Új egyetemek. Jogtudományi Közlöny, 1910. 28. sz. 233-234. p.

minőket különben a kérdéses rendelet is tartalmaz és azoknak minden méltányosság kizárásával való drákói alkalmazása, céljukat tévesztik, mert nem megoldását, hanem megkerülését jelentik a jogi oktatásügy rendezésének.”¹⁵⁸

Végezetül a háború előestéjén jelent meg a 1914. május 3-i, 54379. számú miniszteri rendelet, miszerint a „nőhallgatók a jogi karra egyáltalán nem iratkozhatnak be”. Az értelmező szövegrész szerint az 1885. november hó 8-i királyi rendelkezés értelmében csak arra volt lehetőség, hogy a nők „bölcészeti, orvosi és gyógyszerészeti pályákra való léphetése céljából a felsőbb tanintézetekre leendő felvételre – amennyiben a szabályszerű feltételeknek megfelelnek – az illetékes felsőbb tanintézet meghallgatása alapján esetről-esetre engedély adassék és részükre, miután tanulmányaikat a fennálló szabályok értelmében sikerrel befejezték, a képesítő oklevél kiadassék”.¹⁵⁹

9. A tanári pályázatok kiírásának és elbírálásának rendje

A jogakadémiai tanári pályázatok nyilvánosak voltak. A megüresedett tanszékek betöltése alapvetően attól függött, hogy ki volt a fenntartó. Annak ellenére, hogy a szervezeti szabályzat pontos iránymutatást tartalmazott, a pályázatok kiírása és elbírálása terén meglehetősen nagy változatosságot tapasztalhatunk. Amikor 1884-ben Ramocsa Dezső meghalt, tanszékét egy rendes jogtanár megválasztásával kívánták betölteni. Ennek érdekében a jogakadémiai igazgatótanács 1884. szeptember 6-i ülésében a pályázati hirdetést úgy fogalmazta meg, hogy a pályázni kívánók kérvényeiket 1884. október 10-ig nyújtsák be, és a megválasztott jogtanár köteles lesz már november 1-én elfoglalni állását. Az új tanár beiktatásáig a megürült tanszékéhez tartozó tudományok szabályszerű előadásáról való gondoskodás a tanári kar feladata lett. A meghirdetett pályázat alapján Horváth Ádám rendes jogtanárt választották meg. Ő a megállapított időben a tanári székét elfoglalta, és megkezdte előadásait. Egy év elteltével a jogakadémiai igazgatótanács zárójelentése alapján a dunamelléki egyházkerület rendes tanárként megerősítette.¹⁶⁰ A végleges kinevezés korábban történt, mint ahogyan a tanszékét fenntartó városi törvényhatóság megerősítő határozata született.¹⁶¹

Alkalmazási szükséghelyzet adódott Dékány István 1893-as halálát követően is. A jogakadémiai igazgató-tanács a temetés után azonnal gondoskodott az új tanár megválasztásáról. Az 1893. szept. 3-i üléséből a pályázatot a megüresedett közjog-politikai tanszékre meg is hirdette, mégpedig úgy, hogy az új tanárnak a magyar közjogon, a politikán, s a jog- és államtudományi enciklopédián kívül, még a tételes európai nemzetközi jogot is oktatnia kell. Ezt a tárgyat eddig kényszerűségből előbb a nemzetgazdaságtan, majd a római jog tanára adta elő. A jogakadémiai tanács intézkedését utólag, 1894. április 4-én hozott határozatával a Dunamelléki Egyházkerületi Közgyűlés is jóváhagyta. A pályázati

158 1912/1913. tanév. ÉVKÖNYV 1913. 81. p.

159 1913/1914. tanév. ÉVKÖNYV 1914. 52-53. p.

160 ÉVKÖNYV 1885. 45. p.

161 ÉVKÖNYV 1886. 54. p.

föltételek közé először vették fel a miniszter 1892. évi, 46.527. számú rendelete értelmében az is, hogy a pályázóknak rendelkezniük kell egyetemi magántanári képesítéssel, vagy legalább annak egy év alatti megszerzése a további alkalmazás feltétele.¹⁶²

A jogakadémiai tanári pályázatok eddig csekély érdeklődést váltottak ki. Ezúttal azonban többen is jelentkeztek, amit a tanári kar a jogtanári fizetések emelésével és a felekezeti tanárok nyugdíj-ügyének kilátásban helyezett megoldásával függött össze. A pályázók: Körmeny Endre jogtudor, győri köz- és váltó-ügyvéd; Takács Zoltán, jog- és államtudor, zilahi törvényszéki aljegyző; Jászi Viktor, jogtudor, köz- és váltó- ügyvéd, nagykarolyi járásbírói aljegyző; Szabó Gyula jogtudor, kolozsvári egyetemi magántanár és Kolozsvár város főjegyzője. A pályázók közül a dunamelléki egyházkerület, mint e tanszék fenntartó testülete, 1893. október 25-én tartott közgyűlésének 121. sz. határozatával – miután Szabó Gyula a választás előtt visszalépett – egyhangúan Jászi Viktort választotta meg a közjog-politikai tanszék nyilvános rendes tanárává, olyan feltétellel, hogy a pályázati hirdetemény értelmében köteles tanszékét 1893. november 1-én elfoglalni.¹⁶³

A jogakadémiai gyakorlatban is szokatlan részletességű, és a korabeli szolgálati pragmatika tartalmi elemeit is felvillantó pályázati kiírás született 1903-ban, a megüresedett római jogi tanszék betöltésére.

„Pályázati hirdetemény. A kecskeméti ev. ref. jogakadémián a római jog tanszéke megüresedvén, e tanszékére, a mellyel az államszámvitelnek előadása van összekapcsolva, ezennel pályázat hirdetetik. A tanszék javadalmazása, a mennyiben rendes tanárral töltenek be, Kecskemét th. város pénztárából folyósított 3200 korona törzsfizetés, 600 korona lakbér és a 6. szolgálati évtől ötvenként ismétlődő és 1000 koronáig emelkedő 200 korona ötödéves korpótlék, valamint a szabályszerű tandíj- és vizsgadíj-osztalék. A rendes tanár tagja az országos tanári nyugdíjintézetnek. Nyugdíj-jogosultságát és fizetési kötelezettségét az 1894. évi XXVII. t.-cz. szabályozza. Rendes tanároknak csak oly pályázók választhatók meg, akik a római jogból egyetemi magántanári képesítéssel bírnak. Amennyiben ily képesítéssel bíró egyének nem pályáznak, a tanszék rendkívüli tanárral fog betölteni. Rendkívüli tanároknak választhatók azok, a kik jogtudori oklevéllel bírnak. Kötelesek azonban két év alatt az egyetemi magántanári képesítést megszerezni. A rendkívüli tanár a magántanári képesítés megszerzéséig 2400 korona törzsfizetést és 600 korona lakbért húz. A rendes tanár számára megállapított javadalmazás őt a magántanári képesítéssel ellátó miniszteri intézkedés keltét követő hó 1-jétől illetend; 200 korona ötödéves korpótlékhoz való jogosultsága azonban szolgálatba lépése időpontjától kezdve számíttatik. Úgyisint a szabályszerű tandíj-és vizsgadíjosztalékra is szolgálatba lépése idejétől kezdve van igénye. A megüresedett tanszékét Kecskemét th. város bizottsági közgyűlése választás útján tölti be. A megválasztott tanár tanszékét 1904. február 1-én lesz köteles elfoglalni s ez időtől kezdve lép a tanszékét megillető

162 Kováts 1932. 58. p.

163 Tanév 1893/94. ÉVKÖNYV 1894. 74. p.

javadalmak élvezetébe. Pályázní kívánók eddigi tanulmányaikat, minősítésüket, esetleges bírálati alkalmaztatásukat, katonai szolgálatra kötelezettségüket vagy az alóli mentességeiket és rövid életrajzukat feltüntető pályázati kérvényüket, és pedig, ha közszolgálatban állanak, közvetlen felettes hatóságuk útján, 1904. évi január hó 10-ig alulírotthoz, mint a jogakadémiai igazgatótanács elnökéhez nyújtják be. Kecskemét, 1903. december hó 12-én. Dr. Szeless József s. k. a jogakad. igazgatótanács elnöke."¹⁶⁴

Volt olyan tanárválasztás, amely ellentétes volt a miniszter által kiadott minősítő rendelkezéssel. Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter 1913. szeptember 26-i, 140683 számú intézkedéssel két kecskeméti jogtanár megválasztását tudomásul vette és Buday Dezsőt nyilvános rendes, Csekey Istvánt nyilvános rendkívüli tanári állásában megerősítette. A miniszteri leirat ugyanakkor hangsúlyozta, hogy Buday Dezsőnek, a jogbölcészlet egyetemi magántanárának, a kereskedelmi, váltó és polgári törvénykezési jog tanszékére történt jogakadémiai nyilvános rendes tanári megválasztása „a szakszerűség érvényesítése nélkül történt és hogy nevezett tanár a szóban levő tanszékre csak nyilvános rendkívüli tanárnak lett volna megválasztható”. Ennek dacára Buday Dezső megválasztását kivételesen tudomásul vette, őt állásában megerősítette, és ezen az alapon a VII. fizetési osztály 3. fokozatának megfelelő államsegélyt is folyósította számára.¹⁶⁵

1913. szeptember 24-én, 128172. szám alatt a vallás- és közoktatásügyi miniszter közölte a karral, „hogy jogakadémián magántanári minőségben csak az a szakférfiú működhetik, aki abból a tudományszakból, melyből előadásokat kíván tartani, valamelyik magyar tudomány-egyetemen magántanári képesítést szerzett. Egyetemi magántanári képesítéssel nem bíró egyének pedig csak megbízott előadói minőségben és csupán azon tárgy köréből hirdethetnek előadásokat, mely tárgynak az illető jogakadémián rendszeresített tanszéke nincsen”¹⁶⁶

10. Világháború, hadi helyzet, forradalmak

Az akadémia igazgatója a háborús viszonyokra tekintettel, kívánatosnak tartotta, hogy az 1914/15-ös tanév megnyitása „az ünnepélyesség lehető kizárásával” történjen meg.¹⁶⁷

A rendkívüli helyzetre tekintettel sorra születtek az a korábbi tanulmányi rendelkezések alóli mentességek, kivételt megállapító normák. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 14.743/1915-IV. sz. rendeletével engedélyt adott arra, hogy az 1896., 1895. és 1891-ben született és tanulmányi félévük befejezése előtt katonai szolgálatra bevonuló joghallgatók leckekönyveit március végével zárják le és ők a megfelelő vizsgák letételére bocsájtassanak. Erre tekintettel, március végén is lezártak 15 leckekönyvet,

164 ÉVKÖNYV 1902. 22. p. Protestáns Egyházi és Iskolai Lap. 1903. 51. sz. 813. p.

165 1913/1914. tanév. ÉVKÖNYV 1914. 42. p.

166 1913/1914. tanév. ÉVKÖNYV 1914. 52. p.

167 1914/1915. tanév. ÉVKÖNYV 1915. 57. p.

és 13, jelentkező hallgató számára tették lehetővé a vizsgát. Az intézmény történetében először megváltozott az előírt oktatási időszak is: a miniszter rendelete alapján a katonai szolgálatra be nem vonult hallgatók számára az előadások május végéig, a vizsgák pedig június 10 és 15-ike között folytak.

Az első háborús tanév első félévében 15, a második félévében 16 beiratkozott kecskeméti hallgató vonult hadba. A kar igazgatója szeptember 14-én a hadseregbe önkéntes belépésre buzdító felhívást intézett a joghallgató ifjúsághoz. Ennek következtében többen önként jelentkeztek, még mielőtt beiratkoztak volna: sőt, minthogy a felhívás a helyi lapokban is közzé tették. A felhívás nyomán hatan jelentkeztek olyanok is, akik nem voltak a Jogakadémia növendékei.¹⁶⁸ A Jogakadémia igazgatója a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak 1914. szeptember 5-én, 4331/1914. eln. szám alatt kelt leirata folytán, melyben „Főiskolai önkéntesek altisztképző iskolája“ című katonai kiképző iskolának Budapesten és Zágrábban szervezéséről és az önkéntes belépés módozatairól értesített, 1914. szeptember 14-én a következő felhívást intézte a jogakadémia hallgatóihoz.

„Akadémiai Polgárok! Kedves Barátaim! A világ legnagyobb háborújában, amelyre régóta készültéltek ellenségeink, s amelyet nekünk kikerülni nem lehetett, súlyos megpróbáltatásoknak van kitéve hazánk és nemzetünk. Ezer éven át, mióta Európa védbástyája vagyunk, sok vérszt és vihart kiálltunk, sok csapást átélünk és számtalanszor kockán forgott szabadságunk, függetlenségünk, otthonunk, nemzeti létünk, de olyan időt, amidőn mindez egyetlen kockára lett volna feltéve, nem értünk. Ebben a háborúban, amely nemcsak népek csatája, hanem fajok mérkőzése, kockára van téve mindenünk. Ezt a kockát titáni örök mozgatták, és jaj nekünk, ha a lapunk alul marad, örökre letűnünk a szereplés színpadáról. Azt a vérszt és vihart, amely Európában dúl, azt az áradatot, amelyik határainkat nyaldossa, ott a harcra kell megállítani és feltartóztatni. Mert ha az egyetlen rést talál sorainkban, azon utat tör magának, s mint a fékevesztett elem, lélek nélkül hömpölyög végig rajtunk. Az, nem kiméivé nót, aggot és gyermeket, előbb beszennyezzi otthonunkat, házi tűzhelyünket, aztán elsöpri szabadságunkat és megsemmisíti nemzeti létünket. Ebben a mérkőzésben, melyben talán nemzetek lesznek és nemzetek vesznek, Európa új térképe, meglevő és új országok határa készül, de ahol most megvonják azt a határt, az valószínűleg úgy marad hosszú, beláthatatlan időkéig. De kishitűség volna ezt a harcot egyedül a nemzet önvédelmi harcának tekinteni. Sikera szállunk az emberiség jövőjéért és boldogságáért, harcolunk az emberiség mindazon erkölcsi és szellemi javaiért, amelyeket a germán faj kitartó munkájával szerzett kiválóságára féltékeny nemzetek szemérmetlenül kockára tettek. Ebben a közdelemben meg is semmisülhetünk, de ha győzünk, és pedig győznünk kell, naggá és hatalmassá lehet nemzetünk. Oldalunkon az erkölcsi erő, az igazság, ezek és Germánia komoly, ellenállhatatlan fiai, másrésztől a mi szívósságunk, honszerelmünk, harci erényeink, hű szövetségessünkkel való vállaltatott küzdelmünk biztosítják győzelmünket. Azok a fényes hadütközések pedig, amelyek nevünkhez fűződnek, megtermik gyümölcseiket. Azok a csapások, amelyeket ellenségeinkre

168 1914/1915. tanév. ÉVKÖNYV 1915. 42-43. p.

mériünk, nem hangzanak el nyom nélkül. Meghallják azt innen is, túl is s megismerik belőle erőnket, megtanulnak félni, s megtanulnak tisztelni bennünket. Megtanulják azt, hogy ránk, a mi erőnkre számítani lehet, hogy velünk, a mi erőnkkel számolni kell. Az erőnek pedig merőben új elhelyezkedése fog bekövetkezni s az csak természetes, hogy a győzők mindenike erkölcsi és tényleges súlyának megfelelő helyet kell, hogy elfoglaljon a bekövetkezendő teljesen új alakulásban. Minél nagyobb erőt fejtünk ki a mérkőzésben, mennél több eredményt mutatunk fel itthon és a harcmezőn a megpróbáltatások napjaiban, annál fényesebb hely illeti meg nemzetünket és hazánkat a győzők sorában. Mindezeket pedig abból az alkalomból mondom el, hogy a hadügyi kormány módot nyújtott arra, hogy azok, akik erőt éreznek karjaikban és lelkeikben és bátorságot szívükben, de még a királyi szó eddig nem hívta őket harcba, belépjenek önként a fegyveres haderő kötelékébe. A hadügyminisztérium ugyanis mindazon 17. életéven felüli magyar állampolgároknak, akik kiképezve bármi oknál fogva nincsenek, de az egyéves önkéntesi jogosultsághoz szükséges előképzettségük megvan, külön kiképzetéséről gondoskodik. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium pedig biztosítja a hadbavonultakat arról is, hogy amennyiben tanulmányaikat még be nem fejezték, érdekeikben a lebetőség legszűlsebb határáig elmegy. Ausztriában „Akadémiai jelentkező iroda és tudakozó intézet önkéntes hadi szolgálatra alakult. Ilyen intézmény alakulóban van Magyarországon is. Addig is, míg ez létrejön, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium megbízásából ilyen jelentkezéseket elfogadok és a jelentkezőknek kellő felvilágosítással szolgálok. Kedves Barátaim! Napról-napra felhangzik a panasz, hogy „nagyon sokan kirekedtünk abból a szép jogunkból, hogy mi is fegyverrel védelmezhesük fenyegetett határainkat.” Most itt az alkalom. Cserélje fel az akadémiai polgárság a könyvet a karddal s az iskola padját a csatamezővel. Ne feledjük, hogy ez a harc, melyet egy királygyilkos nemzet orgyilkos fegyvere provokált, a nemzeti becsület harca is.”¹⁶⁹

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 147664/1914.IV. sz. rendelete szerint a hadi szolgálatot teljesített főiskolai hallgatóknak tanulmányi kedvezmény járt. Azoknak a tudományegyetemi és jogakadémiai hallgatóknak, akik hadi szolgálatot teljesítettek és azt hitelesen igazolták, a tanulmányi szabályzatban megszabott tanulmányi időből egy tanulmányi félévet (egyetemen szemesztert) el lehetett engedni.¹⁷⁰

A Jogakadémia tanárai közül a két alkalommal (25-36 és 37-42 évesek részére tartott) megtartott népfelkelői szemlén Réthey Ferenc és Joó Gyula bizonyult fegyveres szolgálatra alkalmasnak. Kiss Kálmán magántanár már a háború kezdete óta teljesít katonai szolgálatot teljesített, a 29-ik népfelkelő gyalogezred hadnagya, végig harcolta a szerb hadjáratot. Az igazgató tudomása szerint, 1915 elején főhadnaggyá nevezték ki és a déli harctéren van.¹⁷¹

169 ÉVKÖNYV 1915. 60-61. p.

170 1914/1915. tanév. ÉVKÖNYV 1915. 61. p.

171 1914/1915. tanév. ÉVKÖNYV 1915. 44. p.

Az akadémia hallgatóinak létszáma a háború következtében jelentősen csökkent. Az utolsó békeév első félévében 119, a másodikban 111, a háborús év első felében 76, a másodikban 57 a hallgatót regisztráltak. Ezek közül 15 az első, 16 a második félév folyamán fegyveres szolgálatba vonult. Az 1916/17. tanév első felében az első évfolyamra 12 rendes, 1 rendkívüli; a másodikra 8 rendes és 1 vendég hallgató; a harmadikra 13 rendes hallgató; a negyedikre 10 rendes hallgató iratkozott be. Az első félévi hallgató létszám csupán 45 volt. A jogakadémiai tanárok helyzetéről a háború ellenére színvonalas szakmai vita kezdődött.¹⁷²

A tanintézet igazgatója szerint, az 1916/17-i iskolai évben is sokszor lengett iskolaépület ormain gyászlobogó. „Hallgatóságunk nagyobb része hadba vonult, s közülük igen sokan harcolnak most a különböző harctereken, sőt fájdalom, többen vannak, akik életüket áldozták a nagy, a szent ügyért. E helyen említjük meg, hogy tanári karunk a hadbavonult hallgatók névsorát a rájuk vonatkozó adatokkal együtt ismertetni akarta az értesítőben, hogy azoknak neveit, akik ebben a világháborúban, a honmentés nehéz, de dicsőséges munkájában részt vettek, az utókor számára méltóképpen megörökítse. E tervünk keresztülvitelét azonban kénytelenek vagyunk a következő évre halasztani, mert az ez irányban kibocsájtott felhívásra igen kevés adat érkezett be hozzánk. Reméljük azonban, hogy jövőre sikerül az összes hadbavonultakról hiteles és kimerítő adatok birtokába jutni.”¹⁷³

A Jogakadémia épületének nagy részében még 1917-ben is katonai kórház működött, és az állami elemi és polgári leányiskola 12 osztálya, a katolikus főgimnázium 5 osztálya és a városi kereskedelmi iskola ebben az évben is itt kapott helyet. Mivel az intézeti épület 1917. november közepétől a tanfélév végéig fűtőanyag híján nem volt fűthető; a tanáraink az előadásokat lakásukon tartották.¹⁷⁴

A háború utolsó tanévének első felében a jogakadémián működött 4 rendes, 2 rendkívüli és 2 magán-, a második félévében 5 rendes, 2 rendkívüli és 2 magántanár oktatott. Az előző iskolai évben megválasztották Révész Benczét, aki tanár állását 1917. szeptember 1-én foglalta el. Marton Géza rendes tanár pedig 1918. január 1-től kezdte meg oktatói munkáját. Az 1917/18-as tanévben jelentős sérelem volt, hogy a közoktatási kormányzat a katonáskodó hallgatók számára az egyetemeken létesített nyári pótszemesztert nem engedte megtartani.¹⁷⁵

Az 1918 őszi kezdődő tanévben a beiratkozások és a vizsgák csaknem az egész évben tartottak. Számos miniszteri rendelet jelent meg, amely a különféle hadiszolgálatot teljesített és hadból visszatért hallgatók beiratkozási és vizsga-kedvezményeire vonatkozott. A II. félévet január 7-én kezdhették és – a május 29-én tartott kari ülésen hozott határozattal – május végével befejezettnek nyilváníthatták. A beiratkozások (vizsgára való jelentkezések) a második félévben egészen a proletárdiktatúra kikiáltásáig tartottak. Ekkor megszűnt a beiratkozás, s megszűntek a vizsgálatok is, miután azok

172 1914/1915. tanév. ÉVKÖNYV 1915. 45. p.; 1916/1917. tanév. ÉVKÖNYV 1916. 41. p.; KOVÁTS

Andor: A jogakadémiai kérdéshez. Jogtudományi Közöny, 1915. 15. sz. 185-186. p.

173 Joó Gyula: Adatok jogakadémiánk történetéhez. 1916/1917. tanév. ÉVKÖNYV 1916. 35. p.

174 1917/1918. tanév. ÉVKÖNYV 1917. 23. p.

175 1917/1918. tanév. ÉVKÖNYV 1917. 28. p.; KOVÁTS 1932. 68. p.

megtartását előbb általános rendelkezéssel, majd a jogakadémiához külön is érkezett utasítással (1.382/1918-19. ikt. sz. a.) felfüggesztették. Az előadásokat egyébként is nehezen tudták tartani, mert az első félévben a nagy méreteket öltött spanyoljárvány miatt november 6-tól december 1-ig egészségügyi zárlat volt. Ezután az általános szünet ideje alatt a tanárok lakásukban tartottak előadást. A második félévben húsvétig folytak az előadások. A húsvéti szünidő után vörös katonák szállásolták be magukat az intézet összes helyiségeibe. A megszállás május 7-ig tartott. Május 20-án újabb megszállás következett, amelyik VI. 3-ig tartott. Az igazgató beszámolója szerint a megszállás ideje alatt „több holmink elveszett, amelyekről leltár készült”.¹⁷⁶

Az év történetéhez tartozik, hogy a vallás és közoktatásügyi miniszter 1918. XII. 7-én 206.626. számú rendeletével a nők előtt megnyitotta a jogi pályát; továbbá, hogy a fizetésemelést érintő, a várakozási idő leszállítására vonatkozó 1917. évi IX. tc. 11. §-ának kedvezményét 1917. július 1-től kezdődő hatállyal a felekezeti jogtanárookra is kiterjesztette.¹⁷⁷

Kováts Gyula visszaemlékezése szerint az októberi forradalom idején létrehozott nemzeti tanács, amely a városi törvényhatósági bizottság helyére lépett, a várost megillető igazgatótanácsi helyeket a saját embereivel töltötte be. Ezek azonban nem jutottak döntési helyzetbe, mert jött a tanácskormány időszaka, amikor a jogakadémia működését teljesen felfüggesztették. Ebben az időszakban nem voltak előadások és vizsgák, a Jogakadémia épületébe vöröskatonákat szállásoltak be. A kömmün alatt Buday Dezső jogakadémiai tanár a direktórium tagja, és a visszaemlékezések szerint „legtürelmetlenebb tagja” lett az új helyi hatalmi szervezetnek. Az egyházkerületi fegyelmi bíróság 1920. november 8-án állásvesztésre ítélte, de addigra Orgoványban fiatalokból álló különítményesek meggyilkolták.¹⁷⁸

A Kecskeméti Joghallgatók Önképző és Segélyző Egyesületének az 1915-16. évi jelentése szerint: „A mindent felforgató háború Egyesületünk működését is erősen befolyásolta, különösen az által, hogy főiskolánk hallgatóinak legnagyobb része, százon jóval fölül számban részt vesz a dicsőséges küzdelemben.”¹⁷⁹

11. A két világháború közötti oktatás

A tanácskormány bukása után, az igazgatótanács vizsgálatot folytatott a tanári kar Tanácsköztársaság alatti tevékenységéről. A testület minden tanárt igazolt. Ezeket a döntéseket a püspök és a VKM. tudomásul vette.¹⁸⁰ Buday Dezső ellen az egyházkerület fegyelmi bírósága megindította a fegyelmi eljárást. Majd az igazgatótanács az akadémi-

176 1918/1919. tanév. ÉVKÖNYV 1919. 14. p.

177 1918/1919. tanév. ÉVKÖNYV 1919. 15. p.

178 KOVÁTS 68. p.

179 1916/1917. tanév. ÉVKÖNYV 1916. 48. p.

180 KOVÁTS 68. p.; REPERTÓRIUM 74. p. JOÓ Gyula: Tanári kar. ÉVKÖNYV 1918-1919. 16-17, 29-31. p. Változások; 1919-ben Buday Dezső tanszékét megüresedettnek nyilvánították és meghirdették a pályázatot.

áról eltávozott, később (1919. november 19.) eltűnt Buday tanszékét a hivatalos lapban történt eredménytelen felhívás után – a fegyelmi üggyől függetlenül – megüresedettnek jelentette ki, és az állásra 1920. július 15-i lejárattal szabályszerűen pályázatot hirdetett¹⁸¹. A tanulmányi rend helyreállt, a tanárok elfoglalták helyüket.¹⁸²

Az 1919/20. tanévben újra felmerült a közigazgatási (jegyzői) tanfolyam kérdése. „Sajnosan emlékezünk meg az ugyancsak tavaly már megemlített, Kecskeméten felállítani tervezett közigazgatási tanfolyam ügyének időközben városunkra kedvezőtlenül történt eldöntéséről, amennyiben a tanfolyamot a belügyminiszter Egerben állította fel. A tanfolyam Kecskeméten felállításának eszméje Akadémiánk tanácsának 1919. dec. 13-i üléséből indult ki: a város törvényhatósági bizottsága is magáévá tette az eszmét, utóbb pedig Zsitvay Tibor akkori kormánybiztos és Kováts Andor, mint a vonatkozó memorandum kidolgozója, a város országgyűlési képviselőivel együtt felkeresték az akkori belügyminisztert, ki is kijelentette, hogy amint a tanfolyam felállítása aktuális lesz, elsősorban Kecskeméten fogja számításba venni. A múlt év nyarán meg is jelent itt a belügyminisztérium kiküldöttével tárgyalásokat bevezette, úgy hogy a tanfolyam felállítása már biztosítottnak látszott. Ekkor azonban Kecskemét attól mégis elütetett azzal az indokolással, hogy itt pénzügy-igazgatóság nem lévén, a pénzügyi közigazgatás előadójául alkalmas egyént Kecskeméten nem lehetne találni, miután annak előadói a pénzügyigazgatóságok fogalmazói személyzetéből szoktak kikerülni.”¹⁸³

Az igazgatói jelentés szerint, a numerus claususról rendelkező 1920. évi XXV. tc. nem jelentett gondot a Jogakadémián. A helyi értelmezés szerint az 1920/21. tanévben egyelőre csak az első évrre bevezetett numerus clausus lényegéhez tartozott a létszámkorlátozáson kívül az is, hogy a hallgatók között az ország népfajai és nemzetiségei aránylagosan képviselve legyenek. Az igazgató szerint jogászai szempontból helyteleníteni kell, hogy az újabb törvényeinkben az eddig mindig „felekezet”-nek nevezett „zsidóság ellen irányulni akaró numerus clausus-rendelkezések” mindig csak „a nemzetiségek és népfajok” arányában való főiskolai elhelyezkedhetéstről beszélnek, és nem mondják ki nyíltan, hogy a zsidóságot ezen túl, mint nemzetiség és népfajt, nem pedig mint felekezetet tekintik. „Az eddigi jogi nomenclatúrával való nyílt szakítás nélkül a rendelkezések nem szabatosak.” A kar „a törvényes intézkedéseknek megfelelően az első évrre csak 4 új zsidó hallgatót vett fel, ami a numerus clausus értelmében 60-as első évi létszámnak csak 6%-a, míg a zsidóság országos arányszámát Csonka-magyarországon 7%-on felülre becsülik; e tekintetben, mint tudvalevő, egyelőre megbízható számadatok nincsenek”.¹⁸⁴

181 1919/1920. tanév. ÉVKÖNYV 1920. 27. p.

182 REPERTORIUM 83. p. Tanrend az 1918-19. tanév I-ső felében. Tanrend az 1918-19. tanév II. felében. ÉVKÖNYV 1918-1919. 5-7. p. Kötelező tárgyak, speciálkollégiumok (évfolyamonként a heti óraszám és az előadó). REPERTORIUM 74. p. Tanári kar. ÉVKÖNYV 1918-1919. 2-3. p. lakcím nélkül. 1919-ben csak a változások.

183 KOVÁTS 69. p.; 1920/1921. tanév. ÉVKÖNYV 1920. 22. p.; RÉVÉSZ Imre: Vázlatok a kecskeméti jogakadémia történetéhez. Protestáns Szemle 1932. 491-493. p.

184 1920/1921. tanév. ÉVKÖNYV 1921. 22. p. Vö: Jogtudományi Közlöny, 1921. 22. sz. 175. p.

Joó Gyulának a tanári kar véleményét összegző igazgatói beszámolója hosszú idő után először utalt arra, hogy a jogakadémiának teljes létszámú s az ország hasonló intézményeit tekintve a legtöbb habilitációval bíró a tanári kara van. Az utóbbi eredmény annak is köszönhető, hogy „néhány ez időbeli üresedéskor, az igazgatói körültekintés folytán is, az új tanárok személyét igen szerencsésen sikerült kiszemelni s a fenntartó testületeknél javaslatba hozni”.¹⁸⁵

A jogakadémiai tanács kisebb változtatást hajtott végre a szervezett tanszékek tantárgyai között. A vallás és közoktatási miniszter úr ugyanis még 1913-ban 140683/913. számon felhívta az akadémiát, hogy a közigazgatási tanszéktől a statisztikát vegyék el, és sorolják be a közgazdasági tanszékhez, a pénzügyi jog pedig a közigazgatási jogi tanszékhez csatolják. Csekey István tanári alkalmazása ezt a cserét kilenc év múlva lehetővé tette.¹⁸⁶

A numerus claususról szóló rendelkezések az 1922/23. tanévben már az I-III. évfolyamokat is érintették, hiszen a három alsó évfolyamon a felvett hallgatók száma kevesebb volt. (Jogakadémiánkra évfolyamonként 66 hallgatót vehettek fel a numerus claususról szóló törvény végrehajtási utasítása szerint.) Az első félévben 8 olyan I. éves hallgató volt, akik tanpályájukat már régebben kezdték meg, és akikre a létszámkorlátozás nem vonatkozott. A IV. évesek közt viszont számos a hadviselt volt, akiket tanulmányaik folytatásában a háború akadályozott meg. A rendes hallgatók közt az I., és a II. félévben 3-3 nő volt (I. félévben Koncz Erzsébet I., Ébert Irma II, Kiss Margit III., a II. félévben Ébert Irma és Koncz Erzsébet II., Kiss Margit III. éves joghallgatók). Az 5230/922 sz. ME. rendelet a nők felvételét nem engedélyezte a jogi tanintézetekbe.¹⁸⁷

A miniszteri előírások és a belső gyakorlat szerint közölték a kitüntetéssel vizsgázók neveit. Eszerint a legjobb tanulmányi eredményt a következő kecskeméti joghallgatók érték el: I. alapvizsgán: Forberger Ernő és Kiss Béla; a II alapvizsgán: Kanyó József, Páti Ferenc, Szalisznyó Lajos és Szintén György; a III. alapvizsgán: Dolmány Mihály, Ébert Irma és Komlós Balázs.¹⁸⁸

1924. május 20-21. napjain tartott konventi ülés döntése nyomán létrejött az egyesült Jogakadémia. A szervezett tanszékek számában (8) nem történt változás. A nyolc tanszéken mindössze négy nyilvános rendes tanár működött, mert három tanszék (a közgazdaságtan-pénzügytan-statisztikai, a római jogi és Kováts Andor távozása folytán a büntetőjog-jogbölcsészet-etikai) üresen állt és ezek a fenntartó testületek megállapodása értelmében az átmeneti időre való tekintettel betölthetők nem voltak. A negyedik tanszék (magyar közigazgatási jog, pénzügyi jog, művelődéstörténeti) pedig Csekey István szabadságolása folytán szintén rendes tanár nélkül volt. A négy tanszék feladatait részben a kar tagjai, részben külső erők látták el. Az átalakult kor-

185 1920/1921. tanév. ÉVKÖNYV 1921. 20. p.

186 1921/1922. tanév. ÉVKÖNYV 1922. 16. p.

187 A rendes hallgatók között úgy az első, mint a második félévben 3-3 nőhallgató volt, akiket még az 5230-922. sz. M.E. rendelet életbelépte előtt vettek fel. E rendelet nőknek a jövőben joghallgatókul való fölvételét nem engedi meg. 1923/1924. tanév ÉVKÖNYV 1924. 25. p.

188 1922/1923. tanév. ÉVKÖNYV. 1923. 22-23. p.

mányzóbizottság a római jogi tanszékre egyelőre meghívás útján megbízta Gergely Györgyöt, a Hódmezővásárhelyen működő máramaroszigeti jogakadémia igazgatóját. A jogakadémia addigi öt tanárát megerősítették állásukban. Az üresen levő római jogi tanszéket szeptember 1-től úgy töltötte be, hogy megválasztotta Gergelyt. Elhatározta továbbá, hogy a másik két tanszéket (büntetőjog-jogbölcselet, s bölcseleti erkölcsstani és nemzetgazdaságtan-pénzügytan-statisztikai) pályázat útján fogja betölteni.¹⁸⁹

A tanári javadalmazásokban csak annyi változás történt, hogy a vallás- és közoktatásügyi kormány a felekezeti jogtanárok fizetés-kiegészítő államsegélyét (43.602-923. számú rendelettel) 1923. augusztus 31-től beszüntette. Az akadémia fenntartó testületei az teheröbbltet magukra vállalták és ettől kezdve maguk gondoskodtak a tanárok állami rendszerű illetményeinek folyósításáról.¹⁹⁰

A 1924-ben joghallgatók száma a korábbihoz képes úgy az első, mint különösen a második félévben jelentékeny emelkedést mutatott. Ez a jelenség részben annak tulajdonítható, hogy a Jogakadémia országos intézetté vált, az érdeklődés mind szélesebb körben fordul akadémia felé fordult. Szerepe volt ebben annak is, hogy a Hódmezővásárhelyen működött máramaroszigeti jogakadémia hallgatóinak tekintélyes része Kecskemétre iratkozott be. Az első félévben a létszám 355 (az előző év első felében 261), a második félévben 390, (az előző év második felében 232). A következő tanévben folytatódott a tendencia. Az első félévi létszám 534, a második 540 volt. A kar tanári testülete ezt annak az „örvendetes körülménynek” is tulajdonította, hogy „akadémiánk, – mint a három református főiskola szellemi örököse – az ország református lelkészi kara részéről hathatós erkölcsi támogatásban részesül. A lelkészek az ORLE múlt évi kecskeméti ülésézése alkalmával az akadémia iránti ragaszkodásuknak, mint alább erre rámutatunk, határozatilag is kifejezést adtak. Ezt a ragaszkodást és támogatást azóta számos esetben tapasztalhattuk.”¹⁹¹

A hallgatók felekezet és évfolyamok szerinti megoszlása kiegyensúlyozott volt. Kezdetben a protestáns (ref., ág. ev. és unit.) hallgatók a más felekezetű hallgatókkal szemben túlsúlyban voltak, addig 1931-ben a protestáns hallgatók száma a más felekezetű hallgatókkal (róm. kat., gör. kat., gör. keleti és izr.) szemben 129-el volt kevesebb.¹⁹²

189 1923/1924. tanév. ÉVKÖNYV. 1924. 22. p., KOVÁTS 78. p.

190 1923/1924. tanév ÉVKÖNYV. 1924. 23. p.

191 1924/1925. tanév ÉVKÖNYV 1925. 65. p.; 1925/1926. tanév. ÉVKÖNYV 1926. 35. p.

192 1931/1932. tanév. ÉVKÖNYV 1932. 41-42. p. A jogakadémia toleráns volt a hallgatói átvételek terén is. Vö: HANTHY Kinga: Jogtudós középkereszttel. id. TRÓCSÁNYI László „Amikor 1930-ban Pozsonyból Magyarországra jöttem, a kecskeméti református jogakadémia hallgatója lettem. Ma már csak kevesen vannak, akik tudják, mi volt a jogakadémia. Pedig abban az időben fontos szerepük volt a közhivatalnok-képzésben.” Magyar Nemzet 1994. március 24. 14. p.

Az integráció után a korábbi igazgatói rendszerről a szabályzat által létesített dékáni rendszerre 1925. szeptember 1-én tértek át. Megtörténtek a választások is, melynek eredményeképp az 1925-26. tanévre dékánná az eddigi igazgatót, prodékánná pedig a helyettes igazgatót választották.¹⁹³

Az új összetételű kormányzóbizottság 1926. november 15-iki ülésében foglalkozott a vallás- és közoktatásügyi miniszter 55.105/1926. IV. számú rendeletével, amely a jogakadémiák I. évfolyamára fölvehető hallgatók számát negyvenben állapította meg. Jóváhagyólag tudomásul vette az elnökség intézkedését, mellyel az 1926/27. tanévre a maga részéről 120-ban kívánta kontingentálni az I. évfolyam létszámát, és elrendelte, hogy ezt a határozatot a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez „tudomásul vétel végett” felterjesszék. A testület szerint ez a határozat azon a megfontoláson alapult, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter a rendeletének kibocsátásánál nem vette figyelembe az 1920. évi XXV. tc. 1. §-ának ama rendelkezését, amely a jogakadémiákra felvehető hallgatók számának megállapítását az illető karok meghallgatásához köti. A tanári kar, illetve az egyházi felsőhatóság megkérdéze esetén ugyanis alkalom nyílt volna rámutatni arra, hogy „az ilyen intézkedés sérti a református egyháznak az 1790/91. évi XXVI. tc-ben biztosított iskolafenntartó jogát”. A testület utalt arra is, hogy a tanintézet hallgatóinak első évfolyamos létszáma kétszáz felett volt, de elismerte, hogy a „negyvenre való leszállításához, ha a törvény rendelkezéseit szó szerinti értelemben vesszük, joga volt a közoktatásügyi kormánynak. Az 1920. évi XXV. tc. ugyanis, a létszám megállapítás jogát a kultuszminiszterre ruházza, de ilyen értelmezés mellett a törvényre hivatkozva, akár „egy”-ben is megállapíthatná a létszámot, ez azonban a törvény alkalmazásának ad absurdum vitele volna; ilyet a törvényhozó nem akarhatott; évszázados küzdelmek árán szerzett és törvényben biztosított autonóm jogától novelláris úton nem akarhatta megfosztani a református egyházat. Ez a rendelkezés tehát etikailag is tarthatatlan.”

A vallás és közoktatásügyi minisztérium 55.105/1926. IV. számú válasza: „A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló 1920. évi XXV. tc. 1. § 2. bekezdése értelmében az egyes karokra (a műegyetemen, az egyetemi közgazdaságtudományi karon osztályokra) az I. évfolyamra az 1926/27 tanévben felvehető hallgatók számát a következőképpen állapítom meg: A jogakadémiákon az I. évfolyamra 40-40 hallgató vehető fel, amely létszám semmi körülmények között túl nem léphető.”¹⁹⁴ Ezt követően Baltazár Dezső püspök a memorandumot személyesen nyújtotta át a miniszternek, aki a vele történt megbeszélés eredményeként a létszámot 1927 szeptember végén 80-ban állapította meg, amit a kormányzó bizottság 1927. december 2-iki ülésében utólag jóváhagyóan tudomásul vett.”¹⁹⁵

193 1925/1926. tanév. ÉVKÖNYV 1926. 34. p.

194 1926/1927. tanév. ÉVKÖNYV 1927. 49. p. Válasz 51. p:

195 1927/1928. tanév. ÉVKÖNYV 1928. 40. p.; LADÁNYI Andor: Az egyházak és a felsőoktatás a Horthy-korszakban. Történelmi szemle, 2002 (44. évf.) 3-4. sz. 304. p.

A kar pozícióját erősítette, hogy Kecskemét város törvényhatósági bizottsági közgyűlése Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi minisztert díszpolgárává választotta és az 1929. május 29-én tartott rendkívüli közgyűlésében fényes ünnepség keretei között adta át neki a díszpolgári oklevelet. Az alkalomból a „Jogakadémia tanári kara az összes középiskolák tantestületei élén tisztelgett őnagyméltósága előtt.” A tanári karok nevében a jogakadémiai dékán mondott üdvözlő beszédet.¹⁹⁶

Később a vallás- és közoktatásügyi miniszter a kormányzó fő bizottság határozatával egyezően az első félévben az első évre felvehető hallgatók számát százban állapította meg.¹⁹⁷ Volt olyan év, amikor az első évfolyamra felvehető hallgatók létszámát a kormányzóbizottság 100-ban állapította meg, de a vallás- és közoktatásügyi miniszter előbb 40-ben kontingentálta a felvehetőket számát, utóbb pedig még harminc felvételét engedélyezte. További négy hallgatót pedig létszám felett vettek fel.¹⁹⁸ 1936-ban az I. évfolyamra felvehető hallgatók létszámát a kormányzóbizottság 100-ban állapította meg; ezzel szemben a vallás és közoktatásügyi miniszter előbb 50-ben állapította meg a felvehetőket számát, utóbb pedig még 18 hallgató felvételét engedélyezte. Ebben az évben az akadémia 6 hallgatót vett fel létszám felett.¹⁹⁹ Az I. évfolyamra felvehető hallgatók létszámát a kormányzó bizottság 1938-ban szintén 100-ban állapította meg; ezzel szemben a vallás és közoktatásügyi miniszter előbb 50-re csökkentette, később 25 többlet-keretet adott. 1940-ben az I. évfolyamra felvehető hallgatók létszámát a kormányzóbizottság ugyancsak 100-ban állapította meg, és e létszámot a vallás- és közoktatásügyi miniszter is engedélyezte.²⁰⁰

1942-ben a „háború következtében folyton fokozódó gazdasági nehézségek miatt a hallgatóság egy része szívesebben jött – a szegedi jogi kar hiányában – a közelsége miatt is olcsóbb főiskolánkra, mint a távolabb eső egyetemekre.” Ezt a körülményt méltányolta a V.K.M., amikor a kormányzó bizottság által kért I. évfolyamra felvehetőket 100-as létszámát 120-ra emelte fel.²⁰¹

A tárgyak és tanszékek szervezete ebben az időszakban lényegében nem változott.²⁰² Néma korrekciót jelentett a vallás és közoktatási, valamint a honvédelmi miniszter közös rendelete a „katonapolitikai és hadtudományi ismeretek” címén tartandó speciális kollégiumok tárgyában. A kar ennek nyomán határozatot hozott a testnevelés – céllövészet

196 1928/1929. tanév. ÉVKÖNYV 1929. 25. p.

197 1932/1933. tanév. ÉVKÖNYV 1933. 34-35. p.

198 1935/1936. tanév. ÉVKÖNYV 1936. 52. p.

199 1936/1937. tanév. ÉVKÖNYV 1937. 65. p.

200 1937/1938. tanév. ÉVKÖNYV 1938. 46.; 1940/1941. tanév. ÉVKÖNYV 1941. 9. p.

201 1942/1943. tanév. ÉVKÖNYV 1943. 10. p.

202 REPERTORIUM 84. p. A jogakadémián az 1931-32. évben tartott előadások. Évkönyv 1931. 22-25. p. Kötelező jogi főkollégiumok (félévenként) 1-2., 3.(jogtudományi), 4. (államtudományi). Kötelező speciálkollégiumok, fakultatív speciálkollégiumok. Cím, heti óraszám, előadó és minősége (pl. ny. r. tanár, mint helyettes). Ld. még: 1932:19-22 1936:46-49 1933:7-11 1937:30-33. 1934:39-42 1938:8-12 (külön 1-4. évf. „pótfélév”). ÉVKÖNYV 1935. 33-36. p. (jog- és államtudományi megjelölés nélkül).

– előkészítése tárgyában.²⁰³ 1933-ban a katonai előadók közül a kormányzó bizottság meghívására az első félévben vitéz László Dezső vezérkari őrnagy tartott, a második félévben pedig gertyenesi Hollósy Kuthy László ugyancsak vezérkari őrnagy hirdetett „Korszerű honvédelmi kérdések” címen előadást. Az első félévi katonai előadások számára legnagyobb tanterem is kicsinek bizonyult.²⁰⁴ Két év múlva e tárgyat az első félévben vitéz Kiss István, a második félévben pedig vitéz Kovács Gyula és Beregfy Károly előadók tartották. A hallgatóknak a katonai előadások iránti „rendkívüli érdeklődéséért, komoly magatartásáért és az elért szép eredményért” a honvédelmi miniszter megbízásából, a kultuszminiszter köszönetét fejezte ki.²⁰⁵

A tandíj 1930-ban fejenként úgy az első, mint a második félévben 80 P. volt, a vagyontalan tisztviselők gyermekei számára 40 P., 1943-ban mind az I., mind a II. félévben 100 P. vagyontalan tisztviselők igazoltan szorgalmas gyermekei számára 50 P. volt.²⁰⁶

Az egyetemes Jogakadémia megalakulása óta érvényben lévő (1925. §-ban megállapított) Szervezeti Szabályzat értelmében, jogakadémiai magántanári minőségben csak egyetemen szerzett doktorság és egyetemi magántanári képesítés, a jogakadémiai megbízott előadói minőségben egyetemen nyert doktorság és tudományos munkálkodás terén szerzett érdem alapján volt lehetőség előadások tartására. (Szerv. Szab. 36. §.) Azelőtt az utóbbiakat is jogakadémiai magántanároknak nevezték. 1933-ban három ilyen magántanára volt jogakadémiainknak, akiknek e címét a szerzett jogok tisztelete alapján az átszervezés alkalmával meghagyták. Negyedik magántanár egyetemi magántanári képesítéssel rendelkezett, amint az évi jelentésekbe részletesen és név szerint is feltüntettek.²⁰⁷

Az oktatásról szóló beszámolómban, ebben az időszakban kevesebb szó esett a fegyelmi helyzetről. 1925-ben a dékán arról szolt, hogy az előadásra nem járóknak nagyobb részét, főként tisztviselők gyermekeit, nem a hanyagság vagy könnyelműség, hanem a nagy szegénység s a koldus kenyérért, a megélhetésért folytatott mindennapi küzdelem tartja távol. A belső értékelések szerint javult a tanulmányi fegyelem is. A vizsgálatok színvonala, mint általában a tanulmányi eredmény kielégítő volt. A vizsgálatokon a tanári kar tudatosan és következetesen alkalmaz kemény szigorot. A jelentkezők közül, mint az a fentebbi adatokból is kitűnik, 261, vagyis 73.11% lett képesítve. „A vizsgára felkészülten jönnek hallgatóink, mert köztudomású a kemény szigor. Ennek tulajdonítható a jobb eredmény is.”²⁰⁸

Az 1938-as tanévet háborús hangulatban, s azzal az aggodalommal indították meg, hogy az előadásokat szabályszerű időben nem lehet megkezdeni, illetve megkezdésük után nem folytathatják a megszokott ütemben, „mivel hallgatók közül egyeseket a részleges mozgósítás alkalmával hívtak be katonai szolgálatra, mások pedig önként

203 1930/1931. tanév. ÉVKÖNYV 1931. 40-41. p.

204 1933/1934. tanév. ÉVKÖNYV 1934. 25. p.

205 1935/1936. tanév. ÉVKÖNYV 1936. 51. p.

206 1930/1931. tanév. ÉVKÖNYV 1931. 33. p.; 1942/1943. tanév. ÉVKÖNYV 1943. 12. p.

207 1925/1926. tanév. ÉVKÖNYV 1926. 40-41. p.

208 1925/1926. tanév. ÉVKÖNYV 1926. 40-41. p.; 1935/1936. tanév. ÉVKÖNYV 1936. 63. p.

jelentkeztek.”²⁰⁹ A következő év beszámolója szerint ez az aggodalom azonban túlzottnak bizonyult, mert a katonai szolgálatra behívott, s részben önként jelentkezett hallgatók nagy részét szabadságotlák, tantermeket csupán néhány napra vette igénybe a katonaság.²¹⁰

1941-ben három üres tanszék volt a Jogakadémián. Ezek a közigazgatási és pénzügyi jogi, a kereskedelmi és váltó jog, peres és peren kívüli eljárási, végül ifj. Boér Elek távozása következtében 1940. november 1. óta a nemzetgazdaságtan a szociálpolitikával, pénzügytan és statisztikai tanszékek. Ezeknek a betöltése az akadémia bizonytalan helyzetére való tekintettel – a dékán szerint – egyelőre lehetetlen volt.²¹¹

A „Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem újjászervezéséről és a Magyar királyi Horthy Miklós Tudományegyetem felállításáról” szóló 1940. évi XXVIII. tc. 3. §-ának utolsó bekezdése úgy rendelkezett, hogy a jogakadémiák az 1941-42. tanévtől csak két évfolyamon működhetnek. A törvény szerint a harmadik és negyedik évfolyamot már csak egyetemen lehet hallgatni. A Jogakadémia kormányzó tanácsa rezignált feliratban konstataálta a váratlan döntést. „A törvényhozással perbe nem szállhatunk, de annyit meg kell állapítani, hogy ennek a törvénynek az előkészítése a jogakadémiákat fenntartó egyházak tudta nélkül történt, hogy ez a törvény érinti a történelmi egyházak iskolafenntartó jogát, mert az eddigi négy évfolyamú jogi főiskolák, ha a megcsonkítás után is fennmaradnának, múltjukhoz nem méltó előkészítő tanfolyamokká süllyednének, és lassan teljesen elsorvadnának. Úgy, hogy ez a törvényes intézkedés lényegében a jogakadémiák megszüntetését jelenti.”²¹²

A radikális reformot a háborús helyzet miatt nem tudták megvalósítani. A VKM. 1941. április 23-i, 24.724. 1941. számú rendelete a kivételes hatalomra való hivatkozással az 1941/42. tanévre a jogakadémiákon visszaállítja a törvényhozás által eltörölt III. és IV. évfolyamot. Ennek következtében tárgytalanná vált a következő 1941/42. tanévre a lecsökkentést figyelembe vevő előterjesztést tenni. Az akadémia a következő tanévben az addigi keretek között működött. Tekintettel azonban arra, hogy az újabb rendelet a főiskola sorsát nem oldotta meg véglegesen, így a fennmaradása továbbra is bizonytalan volt, a megüresedett tanszékek betöltésére nem történt intézkedés, hanem azokat a lehetőséghez képest belkörü, illetve külső helyettesítés útján kívánták ellátni.

A két világháború között a korábbinál élénkebb hallgatói egyesületi élet folyt. A korabeli igazgató is hangsúlyozta, hogy a Károlyi-éra alatt „az ifjúság élénk irodalmi és társadalmi tevékenységet fejtett ki s a különböző eszmeáramlatokkal szemben meg

209 1938/1939. tanév ÉVKÖNYV 1939. 26. p.

210 1939/1940. tanév. ÉVKÖNYV 1940. 45. p.; REPERTORIUM 84. p. A tanulmányi előadások 1939-40. tanév. ÉVKÖNYV 1939. 88-91.p. Csak címváltozás, Ld. még: 1940. ÉVKÖNYV 60-63. p. ÉVKÖNYV 1941. 64-67. p. ÉVKÖNYV 1942. 91-94. p.

211 1940/1941. tanév. ÉVKÖNYV 1941. 8. p.

212 1940/1941. tanév. ÉVKÖNYV 1941. 24. p. Vö: MARTON Géza: A jogi oktatás reformja. Országos Felsőoktatási Tanács. Budapest, 1938. 30-31. p.

tudott maradni a helyes középúton.”²¹³ A szélsőséges törekvésekkel szemben is felléptek. „Az egyesületi élet 1919-ben a forradalmi zavarok miatt holtpontra jutott. Akartak ugyan egyesek, különösen a fővárosból lejöttek galileisták az egyesület tagjai körében a hazafiatlan forradalmak érdekében mozgalmat indítani, azonban büszkén állapíthatjuk meg azt a tényt, hogy a joghallgatók erre nem voltak kaphatók.”²¹⁴

Szaporodtak a hallgatók által – egyesületi keretben szervezett – kulturális és közéleti rendezvények is. 1921. november 7-én Juhász Gyula szereplésével nagy sikerű irodalmi est volt, a soproni népszavazáson aratott győzelem öröme pedig hatalmas arányú fáklás felvonulást tartottak. Megkezdődött a Ray Legate-féle ruhaakció, amely a tanév második felében teljes sikerre is jutott.²¹⁵ A második félévben táncestélyeket (jogászesztély a Casinóban febr. 27-én, jogászmajális a Műkertben máj. 27-én) rendeztek, melyek jövedelme lehetővé tette az 1914-18-as világháborúban hősi halált halt kecskeméti joghallgatók emléktáblájának felállítását. Az egyesület a német egyetemi hallgatókkal keresett baráti összeköttetést, ez év tavaszán vezető szerepet vállaltak a városba érkezett svájci főiskolai hallgatók fogadtatásában és kalauzolásában. A hallgatói szervezet összeköttetésbe lépett a Protestáns Diákszövetséggel is, amely az év őszén, Kecskeméten rendezte nagygyűlését. A Jogakadémia hallgató szervezete kapcsolatban volt a Magyar Egyetemi Főiskolai Hallgatók Országos Szövetségével is.²¹⁶ A kecskeméti joghallgatók 1922/23-ban több ízben és demonstratív módon az egyesített református Jogakadémia mellett foglaltak állást.²¹⁷

Az egyesületi élet fellendítéséhez főképpen a Werbőczy Bajtársi Egyesület járult hozzá, melynek gyűlésein az egész ifjúságot érintő és érdeklő vitaestéket rendeztek. 1931. február 22-én az Egyesület belépett a Revíziós Liga tagjai közzé.²¹⁸ A Jogászegylet keretében alakult Jogakadémiai Sportkör működése eredményes volt. 1928. október 6-án Eger, Miskolc és Kecskemét jogakadémiai közötti atlétikai verseny volt Egerben. Kecskemétről mindössze öt versenyző vett részt a versenyben. Betegsége miatt hiányzott Komlós István, a párisi 1927. évi főiskolai diszkoszvetés világbajnoka, továbbá futásban a katonai szolgálata miatt az 1926. évi ifjúsági bajnok, Domsitz Gyula sem tudott elindulni. A részletes beszámoló szerint Gaál Dezső és Vincze István magas- és távolugrók értek el jó eredményeket.²¹⁹

A legfontosabb hallgatói szervezet az önálló költségvetéssel rendelkező Joghallgatók Segélyező és Önképző Egyesülete volt, amely fokozatosan bővülő alosztályokra oszlott. A 20-as évek közepén volt irodalmi szakosztálya, sportköre, és saját könyvtára. A jo-

213 1919/1920. tanév. ÉVKÖNYV 1920. 27. p.

214 1919/1920. tanév. ÉVKÖNYV 1920. 32. p.

215 Legate a Közép-Európai Diáksegítő Akció népszerű vezetője volt. Kiss Róbert Károly – VAJDA Tamás: Ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1944 között. Szeged, 2012. 143. p.

216 1921/1922. tanév. ÉVKÖNYV 1922. 40. p.; KOVÁTS 71. p.

217 KOVÁTS 73. p.

218 1927/1928. tanév. ÉVKÖNYV 1928. 49. p.; 1930/1931. tanév. ÉVKÖNYV 1931. 40-41. p.

219 1928/1929. tanév. ÉVKÖNYV 1929. 32. p.

gászegylet működéséről és pénzügyi tevékenységéről az évenként választott hallgatói elnök részletes beszámolót tartott. A harmincas évek elejére újabb szekciók alakultak, és kialakult az a szokás, hogy az egyesület mellé a fiatalabb oktatók közül felügyelő tanárt választottak. Csatlakozott a szervezethez az Emericana Jazygia (más néven a Katolikus Magyar Egyetemi és Főiskolai Bajtársi Szövetség) Corporatiója is. A beszámoló szerint az 1933-as, főleg a budapesti és a vidéki egyetemeken előforduló zavargásokkal egyidejűleg „némi mozgolódás – különösen a Központ felhívására – jogakadémiánkon is észlelhető volt ugyan, azonban sikerült azt a dékánoknak és a tanári kar tagjainak olyan mederbe terelni, hogy a bajtársi egyesületek méltóságán nem esett csorba, sem az azokon kívülről hallgatóink részéről nem történt semmiféle rendzavarás.”²²⁰

Az Egyesület 1936-ban már hat fejlődőképes és működő sport-szakosztállyal (atlétika, vívás, torna, tenisz, lövészet, labdarúgás) dolgozott. A főiskola kebelében működő Jogászszerző Egyesület, mint ifjúsági egyesület, társadalmi, tudományos és szociális tevékenységével egyaránt szép sikereket mutatott fel. A jogakadémiai Atlétikai Club és Lövészegylet a „testnevelés terén buzgólkodott az ifjúság minél tökéletesebb testi kiképzésének ügyében.”²²¹

12. Új tanszéki szisztéma és tanrend, 1946

A kecskeméti Jogakadémia a 1944/45. tanévét a háború idején is megnyitották. A szűkszavú évkönyv szerint a száztizenhat éves tanintézetnek fennállása óta minden bizonnyal ez volt a legsúlyosabb tanéve. A Joó Gyula dékánásával indult tanulmányi év első fele az elemi létért való küzdelem jegyében telt, hiszen szóba került a város kiürítése és az akadémia menekítésének szükségessége is. Végül erre nem került sor, és a tanintézet 1944 december 10-től kezdve folytathatta működését.²²²

Az első fontos feladat egy ideiglenes tanári testület megalakítása és az oktatás megkezdése volt. Az átmeneti oktatói testületet Révész László ügyvéd, Kecskemét képviselője, Szabó József ügyvéd, Váry István ügyvéd, Vasváry Sándor jogakadémiai quaestor és Horák Jenő, a belügyminisztérium által szervezett közigazgatási tanfolyam későbbi igazgatója képezte. Maguk közül választották ideiglenes vezetőiket, Révész László dékánt és Szabó József prodékánt. Az első félévi előadások 1945. február 1-ig folytak, amikor akadémia épületét kórházzá alakították. Az intézet néhány hétig tartó vándorlás után a László Károly-utca 5. szám alatt talált menedéket, ahol június 7-ig

220 1930/1931. tanév. ÉVKÖNYV 1931. 33. p.; 1930/1931. tanév. ÉVKÖNYV 1931. 44. p.; 1933/1934. tanév. ÉVKÖNYV 1934. 27. p.

221 1935/1936. tanév. ÉVKÖNYV 1936. 75. p. 1937/1938. tanév. ÉVKÖNYV 1938. 46. p.; 1940/1941. tanév. ÉVKÖNYV 1941. 22. p.; PETŐCZ Pál: Az egyetemi és főiskolai hallgatók második világháborús történetéhez Századok 1986. 316. p. 301/II

222 ÉVKÖNYV 1944-1947. 18. p.; IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor: Az oktatásügy megindulása a felszabadult Kecskeméten, 1944-1945. Levéltári Szemle, 27. (1977) 1. sz. 29-56. p.

tartottak az előadások. Ekkor visszaköltöztek az Ókollégium épületébe.²²³

Az átmeneti tanév után némiképp stabilizálódott a helyzet, mert hazatért és átvette a dékáni tisztet a jogakadémia tanári karának egyedül életben maradt tagja Dezső Gyula. Röviddel ezután újabb tanárok kerültek a testületbe, akik vállalták az intézet újraindításának feladatait. Közéjük tartozott a későbbi szegedi jogtörténész, Maday Pál (ekkor agrár-egyetemi intézeti tanár és H. Nagy Ferenc törvényszéki bíró.²²⁴

Az újrakezdet fontos feladata volt az új tanulmányi rend összeállítása. Erre a hagyományoknak – és a régi szervezeti szabálynak – megfelelően a fenntartók közreműködésére volt szükség. A dékán megkereste a korábbi kormányzóbizottság életben maradt tagjait és elérte, hogy a következő tanév tanulmányi rendjét egy erre a célra összeállított bizottság állítsa össze. A három korábbi fenntartó, az egyetemes és kecskeméti református egyház, továbbá Kecskemét városa változatlanul kiállt az akadémia mellett. A főiskolai oktatás restaurációját előmozdította, hogy két tanára befolyásos pozíciót szerzett: Szabó Józsefet a kecskeméti református egyházközség presbitériuma főgondnokává választotta, Révész László a magyar nemzetgyűlés háznyaga lett. Nehezítette az újrakezdet, hogy Dezső Gyulát 1946. július 12-én a Debreceni Tudományegyetem magánjogi tanszékére nevezték ki.²²⁵ Az 1946. szeptember 8-i elköszönő beszéde a korszellemmel egyezően idézi fel a kecskeméti jogakadémia időszakában követett tanári felfogását: „Mindig azt hirdettem tanítványaimnak, hogy látogassanak el minél sűrűbben a város környékére, látogassanak el a nép körébe, vegyenek részt az egyszerű tanyai lakosság felvilágosításában és kiművelésében. Ne legyen a városnak olyan része, ne legyen a környéknek olyan eldugott kis falva vagy tanyája, ahova el nem ér az ő munkájuk.”²²⁶

Az új állam kulturális oktatási kormányzata már 1945. február 15-én rendelkezett a jogakadémiák tanulmányi és vizsgarendjéről. Az 56003/1945. V.K.M. rendelet szerint a jogakadémiákon négy évfolyam is működhet. A rendelkezés szerint a tanintézetek harmadik és negyedik évfolyamának tanulmányi rendje megegyezik az egyetemi jog-és államtudományi karok azonos évfolyamaival. Teleki Géza miniszter azt is engedélyezte, hogy a jogakadémiákon harmadik alapvizsgát is lehet tenni.²²⁷ 1945. évi november hó 21-én Tildy Zoltán miniszterelnök 11160. M.E. számú rendelete szerint viszont a harmadik alapvizsgára csak azt a joghallgatót lehet bocsátani, aki a második alapvizsgát is ugyanazon a jogakadémián tette le.

További fontos feladat volt a tanári kar újjászervezése. 1946. szeptemberében a Kormányzóbizottság négy tanár állását véglegesítette. Rendes tanár lett Maday Pál, kinevezést kapott Csáky Ferenc és Tóth János. Annak ellenére, hogy oroszországi fogságából még nem tért vissza, és hollétéről sem tudott senki, ifj. Révész László is a tanári kar tagja lett. A Kormányzóbizottság 1946 végén Tamássy Jenőt, a debreceni

223 ÉVKÖNYV 1944-1947. 19. p.

224 ÉVKÖNYV 1944-1947. 21. p.

225 ÉVKÖNYV 1944-1947. 22. p.

226 Dezső Gyula dékáni búcsúbeszéde. ÉVKÖNYV 1944-1947. 10. p.

227 56.003/1945. V.K.M. rendelet. Rendeletek Tára, 1945. 535. p.

egyetem doktorát is alkalmazta, így már hat tanszék talált gazdára. A tanszéképítő szervezőmunkát folytatni kellett, hiszen a kultuskormány a 85837/1946. sz. rendeletével az akadémia működését egy próbaévre engedélyezte.²²⁸

Az első időszakban a tanulmányi rend és a tanszéki rendszer kialakítása a hagyományok, és a korábbi szabályok szerint történt. Radikális változást hozott az 1946. évi 60.000 sz. VKM rendelet, mely 14 tanszék felállítását rendelte el. Ehhez nem volt elég tanár, ezért a tárgyakat össze kellett vonni, és helyettesítő oktatókat kellett keresni.²²⁹

A jogi oktatási reformjáról intézkedő 60.000. számú VKM. rendelet által elvárt tanszékek: 1. Római jog. 2. Magyar magánjog. 3. Hiteljog. 4. Polgári törvénykezési jog. 5. Alkotmányjog (a közigazgatás elemeivel). 6. Közigazgatási és pénzügyi jog. 7. Büntetőjog. 8. Nemzetközi jog. 9. Magyar és összehasonlító európai jogtörténet. 10. Egyházjog. 11. Jogfilozófia. 12. Alkotmánytan és közigazgatástan (Politika). 13. Közgazdaságtan, pénzügytan. 14. Statisztika. A kar dékánjának jelentése szerint e tanszékek közül hatot tudtak statusbeli professzorokkal betöltve, négy tanszék betöltésére 1946 őszére lehet esély. A további tanszékek betöltéséről a fenntartó testület fokozatosan gondoskodik. „Az így folytonosan emelkedő létszámú tanári testület teljes energiával áll a demokratikus Magyarország szellemi újjáépítésének szolgálatába.”²³⁰

Időközben a jogakadémiák sorsa a kulturális szakpolitika egyik reformkérdésévé vált. Érezhető volt, hogy a kormányzat folytatja a régi rezsim egyetempártoló politikáját és a jogi szakoktatás szervezeti egységesítésére törekszik. Erre utal Révész László nemzetgyűlési képviselőnek, a kisgazdapárt vezérszónokának a kultusztárca költségvetési vitája során elmondott beszéde is.

„Meg kell emlékeznem arról a felbecsülhetetlen szolgálatról, amelyet a felekezeti jogakadémiák – a miskolci evangélikus, az egri katolikus és a kecskeméti református jogakadémia – végeznek. Ezeknek fenntartási költségeit teljes egészükben az illető egyházak viselik. Jelentőségük abban áll, hogy a szegényebb sorsú vidéki tanulók főiskolai képzéshez jutását előmozdítják, mert olyan iskolavárosokban, létesültek, amelyeknek megfelelő vasúti és közúti hálózata biztosítani tudja nagy körzet fiatalságának naponkénti beutazását és hazautazását, de emellett mindhárom főiskola kiépítette diákotthonait, internátusait, ahol az ifjúság teljesen ingyenesen vagy igen szerény díjazás mellett jut higiénikus elhelyezéshez, megfelelő ételmezéshez és gondos tanári felügyelethez. Ilyen módon lehetővé teszik olyan szegény sorsú ifjak részére a főiskolai végzettség megszerzését, akik tanulmányaikat anyagiak hiányában nem tudták folytatni a messzi egyetemi városokban. Biztosítják a tehetségesek kiemelését, a természetes szelekciót éppen a munkás és kisgazda fiatalság részére. Példa erre a Kecskeméti Egyetemes Református Jogakadémia, amelynek hallgatói 75 százalékban a Duna-Tisza közének kisgazda- és munkás, családjaiból kerülnek

228 ÉVKÖNYV 1944-1947. 25. p.; LADÁNYI Andor: Az egyházak és a felsőoktatás 1945-2000.

Múltunk 49. (Budapest, 2004) 3. sz. 6. p.

229 REPERTORIUM 17. p.

230 ÉVKÖNYV 1944-1947. 26. p.

ki. Ezek a nagy múltú intézmények hivatottak arra, hogy az egyetemek jogi fakultásainak túlzásifoltságát levezessék, a jogi oktatást intenzívebbé tegyék tanár és tanítvány közvetlen érintkezésének biztosítása által. A jogakadémiák tanári kara pedig a vidék szellemi életének irányítója, aki magas műveltségének áldásait igyekszik közkinccsé tenni előadások, felolvasások tartásával, iskolán kívüli népművelési munkásságával, írói működésével stb. De ez a tanári kar szolgáltatja egyúttal az egyetemi tanári karnak is az utánpótlást, neveli az új jogtudósokat. Felbecsülhetetlen értékű munkássága miatt ez a három jogakadémia megérdemelné, hogy az egyetemi jogosítvány részükre megadassák, és mint csonka egyetemek szolgálják a jogi oktatás felelősségteljes munkáját. Ez az intézkedés semmiféle anyagi terhet nem jelentene az államnak, mert ezek a főiskolák megfelelő alapítványi vagyonokkal is rendelkeznek és fenntartásukról kizárólagosan egyházaik gondoskodnak az érdekelt városokkal karöltve. Nagy hiánya a költségvetési javaslatnak, hogy ezekről nem emlékezik meg kellőképpen.²³¹

Az új kultuskormányzat nem tartotta tiszteletben a felekezeti jogakadémiák oktatási autonómiáját. A Jogakadémia tanári kara nehezményezte, hogy a V.K.M. az alapvizsgákra miniszteri biztosokat küldött ki. (36413/1947/VI. ü. o.). Álláspontjuk szerint ez az intézkedés, és ennek nyomán kialakult gyakorlat az 1790-91. évi XXVI. tc. 5. §-ában lefektetett felekezeti autonómia elvével szemben csak az állam legfőbb felügyeleti jogának (jus supremae inspectionis) tág körű értelmezésével magyarázható.²³²

A tanári kar viszont, a demokratikus új szellem szociális vonatkozású megnyilatkozását látta abban, hogy a V.K.M. a 110135/1946. III. sz. határozatával jogakadémiánk ifjúsága számára hat szociális ösztöndíjat engedélyezett.²³³

A Jogakadémia tanári kara a „haladó demokratikus szellem fokozatos kiépítése céljából” elhatározta, hogy a nagy demokratikus államok gazdasági, szociális és társadalmi berendezéseinek ismertetésére előadássorozatot rendez, melynek során az angol, amerikai és a szovjet jogi és társadalmi berendezkedést mutatja be. Az első előadássorozatra a British Council által rendelkezésre bocsátott fényképek, illetve filmek felhasználásával 1947. május 18-án került sor. Előadást tartott „Az angol főiskolai élet” és „Angol építészet” címmel Tóth János, az angol parlamentarizmusról Tamássy Jenő beszélt. Csorna Mária gimnáziumi tanárnő az „Angol tájak és történelmi emlékek” címen tartott előadást.²³⁴

231 Nemzetgyűlési napló, 1945. VI. köt. 1947. március 12. 620. p.; ÉVKÖNYV 1944-1947. 29-30.

p.
232 ÉVKÖNYV 1944-1947. 30. p.

233 ÉVKÖNYV 1944-1947. 30. p.

234 ÉVKÖNYV 1944-1947. 31. p.

A hallgatók összetételét elemző dékáni jelenés szerint, a kecskeméti joghallgatók száma az 1946-47. tanév első felében 180; a második felében 150 volt. „Hallgatóink az Alföld szegény sorsú, egyszerű családjainak gyermekei.” A főiskola nyilvántartása szerint a szülők foglalkozása a következő szándékos arányban oszlott meg: 52 % kisgazda és földműves, 40 % ipari munkás és kereskedő, 8 %, értelmiségi.²³⁵

A Jogakadémia kormányzó testülete 1946 júniusában hagyta jóvá azt a tanrendet, melyet az állami előírásoknak megfelelően készítettek el, és a következő tanév oktatási programjának szántak. Ebben már a négy évfolyamos rendszerrel számoltak, és helyet adtak az új oktatási formának, az általuk korábban számos reformtervben javasolt szemináriumi rendszernek.

A. Kötelező jogi főkéllégiumok:

I. évfolyam:

1. Bevezetés a jog- és államtudományokba, heti 2 óra, előadja: Nagy Ferenc. 2. Római jog, heti 8 óra, előadja: Szabó József. 3. Államszámviteltan, heti 3 óra, előadja: Vasváry Sándor. 4. Egyházjog, heti 5 óra, előadja: Tóth János. 5. Jegtörténet, tekintettel a szomszédos népek jogfejlődésére, heti 5 óra, előadja: Maday Pál. 6. Művelődéstörténet, heti 4 óra, előadja: Horák Jenő.

II. évfolyam:

1. Közgazdaságtan, heti 5 óra, előadja: Révész László. 2. Közgazdasági szeminárium, heti 2 óra, előadja: Révész László. 3. Statisztika, heti 4 óra, előadja: Révész László. 4. Jogbölcsélet, heti 5 óra, előadja: Maday Pál. 5. Közjog, heti 5 óra, előadja: Nagy Ferenc. 6. Szociológia, heti 4 óra, előadja: Horák Jenő. 7. Bevezetés a magánjogba, heti 3 óra, előadja: Tóth János.

III. évfolyam:

1. Magyar magánjog gyakorlatokkal, heti 5 óra, előadja: Dezső Gyula. 2. Kereskedelmi és váltójog, heti 5 óra, előadja: Dezső Gyula. 3. Büntetőjog, heti 5 óra, előadja: Váry István. 4. Büntető- perjog, heti 5 óra, előadja: Váry István. 5. Magyar polgári törvénykezési jog, heti 5 óra, előadja: Tóth János. 6. Magánjogi szeminárium, heti 2 óra, előadja: Dezső Gyula.

IV. évfolyam:

1. Politika, heti 5 óra, előadja: Nagy Ferenc. 2. Közigazgatási jog, heti 5 óra, előadja: Vasváry Sándor. 3. Pénzügyi jog, heti 4 óra, előadja: Vasváry Sándor. 4. Nemzetközi jog, heti 3 óra, előadja: Váry István. 5. Filozófia története, heti 2 óra, előadja: Maday Pál. 6. Filozófia, heti 4 óra, előadja: Horák Jenő. 7. Nemzetközi magánjog, heti 3 óra, előadja: Szabó József.

235 ÉVKÖNYV 1944-1947. 31. p.

B. Kötelező speciális kollégium:

1. Törvénytudományi orvostan, heti 2 óra, előadja: Nagy György.

C. Fakultatív speciálkollégiumok:

1. A jelenkor új jogi problémái, heti 3 óra, előadja: Nagy László. 2. Közigazgatási eljárási jog, heti 2 óra, előadja: Csáky Ferenc. 3. Alkotmányok fejlődése, heti 2 óra, előadja: Roboz László. 4. Bevezetés a politikába, heti 2 óra, előadja: Csomor Gusztáv.

Vizsgálati bizottságok:

I. alapvizsgálat: Elnök: Dezső Gyula, h. elnök: Szabó József. Tagok: Maday Pál, Nagy Ferenc, Révész László.

II. alapvizsgálat: Elnök: Dezső Gyula, h. elnök: Révész László. Tagok: Nagy Ferenc, Maday Pál, Váry István.

III. alapvizsgálat: Elnök: Dezső Gyula, h. elnök: Váry István. Tagok: Szabó József, Nagy Ferenc, Révész László.²³⁶

Szemináriumok:

1. Jogtörténeti szeminárium. Igazgató: Maday Pál ny. rk. tanár. 2. Római jogi szeminárium. Igazgató: Réthey Ferenc ny. r. tanár. 3. Egyházjogi szeminárium. Igazgató: Tamássy Jenő ny. rk. tanár. 4. Közgazdaság- és pénzügytani szeminárium. Igazgató: Csáky Ferenc, ny. rk. tanár. 5. Statisztikai szeminárium. Igazgató: Csáky Ferenc ny. rk. tanár. 6. Közjogi szeminárium. Igazgató: Maday Pál ny. rk. tanár. 7. Jogfilozófiai szeminárium. Igazgató: Maday Pál ny. rk. tanár. 8. Magánjogi szeminárium. Igazgató: Tóth. János ny. rk. tanár. 9. Büntetőjogi szeminárium. Igazgató: Tamássy Jenő ny. rk. tanár. 10. Polgári perjogi szeminárium. Igazgató: Réthey Ferenc ny. r. tanár. 11. Kereskedelmi és váltójogi szeminárium. Igazgató: Tóth János ny. rk. tanár. 12. Közigazgatási és pénzügyi jogi szeminárium. Igazgató: Réthey Ferenc ny. r. tanár. 13. Nemzetközi jogi szeminárium. Igazgató: Tamássy Jenő ny. rk. tanár. 14. Politikai szeminárium. Igazgató: Tóth János ny. rk. tanár.²³⁷

236 KOVÁTS ELEONÓRA 2018. 209-201. p.; REPERTÓRIUM 84. p. Tanulmányi rend az 1946-47. évben. ÉVKÖNYV 1944-1946. 43-48. p. Vizsgálati bizottságok (elnökök). Előadott tárgyak. Kötelező főkollégiumok (évfolyamonként). „Kiskollégiumok”, „Mellékkollégiumok”, „Bölcséleti, történeti és nyelvi tárgyak”, „Szemináriumok és gyakorlatok”. Külön: „A főiskola szemináriumai” 1 -14. p.

237 ÉVKÖNYV 1944-1947. 47-48. p.

13. A Jogakadémia államosítása és megszüntetése

Az 1948. évi XXXIII. tc. elrendelte a nem állami iskoláknak az állam által való átvételét. Az átvett iskolákkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vételéről és személyzetének állami szolgálatba való átvételéről a 8000/1948. számú V.K.M. rendelet intézkedett. Az Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 1948. évi június hó 26-án kibocsátott végrehajtási rendelet a kihirdetés napján lépett hatályba azzal, hogy rendelkezéseit az 1948. évi június hó 16. napjáig visszamenőleg kell alkalmazni.

A dékán, a jogtanárok és jogakadémia alkalmazottainak az állami státuszba való átvétele és eskütétele után, illetményeiket 1948. július 1-től már az államtól kapták és így a rendelet 5.§.-a értelmében korábbi iskolafenntartói javadalmazás megszűnt.

Az állami jogakadémiák az új egyetemi reform életbe lépésével egy időben kezdték meg működésüket. Ez azt jelentette, hogy a radikális átalakított jogászképzéshez kell tanulmányi rendjüket alakítani. A jogi karok tanrendjéből kizárták az alapvizsgákat. Bevezették az év végi kötelező kollokviumokat és szigorlatokat.

Az alapvizsgák megszüntetése közelről érintette a jogakadémiákat, hiszen azok eddig ezekben a tanintézetekben is letehetőek voltak. A szigorlatok megtartásának jogát az 1948-i jogi reform már nem terjesztette ki a jogakadémiákra, így a jogi főiskolák vizsgatartás nélküli iskolatípusá változtak, lényegében a szigorlatokra előkészítő intézményekké degradálódtak. Egyértelmű volt, hogy a kurzus a jogakadémiáknak nem szánt szerepet a jogi felsőoktatásban. Ennek jele volt az is, hogy a kultuszminiszter egyetemekről delegált ki az egyes jogakadémiákra vizsgabizottságokat, akik Miskolcra, Egerbe és Kecskemétre kiszállva 1948/49. tanév végén megtartották az első és egyúttal utolsó szigorlatot. Miskolcra a debreceni egyetem, Egerbe a pécsi egyetem és Kecskemétre a szegedi egyetem jogi fakultásától küldtek ki vizsgabizottságokat, amelyek 1949. június végén megtartották a jogakadémiák történetének utolsó vizsgáit.²³⁸

A kultuszminisztérium ezzel lényegében megelőlegezte a 4105/1949. sz. kormányrendelet végrehajtását. Ez utóbbi elrendelte az egri, a kecskeméti és miskolci állami jogakadémiáknak az 1948/49. tanév befejeztével történt végleges megszüntetését.²³⁹

238 BRUCKNER 1996. 268-269. p.

239 A magyar köztársaság kormányának 4.105/1949. számú Korm. számú rendelete az egri, a kecskeméti és a miskolci állami jogakadémiák működésének megszüntetéséről és a debreceni tudományegyetem jog- és közigazgatás-tudományi kara működésének szüneteltetéséről. Magyar Közlöny 1949. június 26. Vö: G. VASS István: Minisztertanácsi jegyzőkönyvek napirendi jegyzékei 1947. június 1. – 1950. február 25. A Magyar Országos Levéltár segédletei, 11/2. Budapest, 2004. 344. p.

A Kecskeméten működő

egyetemes református

Jogakadémia

nevében közlöm, hogy borosjenői és szegedi
gróf Tisza Lajos Kálmán úr
(atyja neve: István),
ki Budapesten (Pest vármegyében)
1914 év szeptember hó 7. napján született
és a ref. vallást követi, a budapes-
ti református gimnáziuma
által

1932. évi június hó 29. napján
42/1932. szám alatt kiállított ~~átvétel~~ ^{érettségi} bizonyítvány
alapján Jogakadémiánk rendes hallgatói közé a mai napon
szabályszerűen felvétellett. Miről a Jogakadémia pecsétjével
megerősített jelen leckekönyvet neki kiadtam.

Kelt Kecskeméten, 1933. évi szeptember hó 14. n.

S. Rácz
jogakadémiai dékán.

Az 1895/6 tanév első felére

Származási iv.

A hallgató neve:	<i>Carolin Hermina</i>	Jegyzetek
Rendes vagy rendkívüli hallgató:	<i>rendes</i>	
Születéshelye, megye, életkora s vallása:	<i>Arad-megye 20 éves, g. Koll.</i>	
Nemzetisége:	<i>Roman</i>	
Atyja neve, polgári állása és lakhelye:	<i>Carolin Mózes ügyvéd Arad</i>	
Rendes hallgatóknál: érettségi bizonyítvány távozási " } kelta, száma " } és a kiállító vég- " } tanintézet leczkekönyv " } megnevezése	<i>I^o és I^o foham beszései alapján.</i>	
Van-e ösztöndíja? mely alapból és mily összegű?		

Az előadások, melyeket hallgatni szándékozik:

Tárgya az előadásnak	Azoknak beten-kénti óra-száma	A tanár vagy tanító neve
<i>Jogtudomány</i>	<i>6</i>	<i>Dr. Tegyő Gyula.</i>
<i>Nemzet gazdaságtan</i>	<i>5.</i>	<i>Dr. Prizetj hekel</i>
<i>Magyar nyelvészet</i>	<i>5</i>	<i>Billeij Benő.</i>
<i>Nemzetek történelme</i>	<i>4</i>	<i>Dr. Kovács Béla.</i>

A hallgatónak sajátkezű aláírása: *Carolin Hermina*

*) A származási ívek a jogakadémiai anyakönyv alapján szolgálnak, az egyes rovatok pontosan, olvashatóan és teljesen kitöltendő, a „Jegyzetek” rovatába a hallgatónak itteni lakása kiteendő, és minden ebbeli utólagos változás — a fegyelmi rendszabályok értelmében — az igazgatóságnál bejelentendő.

Dr. Kovács Gyula
igazgató.

Származási iv.

A hallgató neve:	<i>Fűő Gyula</i>		Jegyzetek					
Rendes vagy rendkívüli hallgató:	<i>rendes</i>							
Születéshelye, megye, életkora s vallása:	<i>N. Abony (Pest m.) 19 éves ref.</i>							
Nemzetisége:	<i>Magyar</i>							
Atyja neve, polgári állása és lakhelye:	<i>Ö. Fűő Sándor úr</i>							
Rendes hallgatóknál: érettségi bizonyítvány távozási vég- leczkekönyv	<table border="0"> <tr> <td>kelte, száma</td> <td rowspan="4">A kecskeméti ev. ref. főgymn. ált. tanintézet megnevezése</td> </tr> <tr> <td>és a kiállító</td> </tr> <tr> <td>tanintézet</td> </tr> <tr> <td>megnevezése</td> </tr> </table>	kelte, száma	A kecskeméti ev. ref. főgymn. ált. tanintézet megnevezése	és a kiállító	tanintézet	megnevezése	<i>A kecskeméti ev. ref. főgymn. ált. tanintézet 9/1894/5-ös. a. kiállítású érettségi bizonyítvány alapján</i>	
kelte, száma	A kecskeméti ev. ref. főgymn. ált. tanintézet megnevezése							
és a kiállító								
tanintézet								
megnevezése								
Van-e ösztöndíja? mely alaptól és mily összegű?	<i>—</i>							

Az előadások, melyeket hallgatni szándékozik:

Tárgya az előadásnak	Azoknak hetenkénti óránszáma	A tanár vagy tanító neve	
<i>Római jog</i>	<i>8.</i>	<i>Dr. Kelle Károly</i>	<i>24. előadás</i> <i>Dr. Fűő Gyula, W. t. Gyula ú.</i> <i>hisztória per- gubus. el. cat. loguata. S. Kelle.</i> <i>nyelvtan, jogtudomány görög</i> <i>Dr. hisztória, orv- gubus. el. cat. loguata. S. Kelle.</i>
<i>Magyar alkotmány és jogpraktika</i>	<i>7.</i>	<i>Dr. Kelle Károly</i>	
<i>Bevezető a jog és áll. tudományokba</i>	<i>2.</i>	<i>Dr. Fűő Viktor</i>	
<i>Római jog forrásai</i>	<i>2.</i>	<i>Dr. Kelle Károly</i>	
<i>Államsgazdaságtan</i>	<i>1.</i>	<i>Dr. Kovács Pál</i>	
<i>Statisztika elvételése</i>	<i>1.</i>	<i>Dr. Kovács Pál</i>	

*) A származási ívek a jogakadémiai anyakönyv alapján szolgálnak, az egyes rovatok pontosan, olvashatóan és teljesen kitöltendők, a „Jegyzetek” rovatába a hallgatónak itteni lakása kiteendő, és minden ebbeli utólagos változás — a fegyelmi rendszabályok értelmében — az igazgatóságnál bejelentendő.

Dr. Kovács Pál
iparj.

Matolcsy Anna Mária (Anikó) joghallgató

A JOGAKADÉMIA HALLGATÓINAK LÉTSZÁMA ÉS ÖSSZETÉTELE

1. Bevezetés

A kecskeméti Jogakadémián fennállása alatt, hallgatók ezrei tanultak a társadalom minden rétegéből. Pontos számuk és összetételük azonban megállapíthatatlan, az intézményi iratanyag teljességének hiányában. A tanulmányban vizsgált, 1875-1949 közötti, háromnegyed évszázad hallgatói létszámának és összetételének vizsgálatához elsődleges forrásként két irat-együttes áll rendelkezésre.

A jogi oktatás 1861. évi újra indítását követően, az intézmény minden tanév befejeztével közzétette az arra vonatkozóan kinyomtatott évkönyvét (továbbiakban: Évkönyv), amely beszámolt az esztendő történéseiről és a legfontosabb, legjellemzőbb adatairól. Ezek mindig tartalmazták az adott félévekre beiratkozott hallgatók nevét évfolyamonként, valamint ez alapján azok létszámát. A hallgatókat illetően, az évkönyvek – bár nem minden esztendőben – összesítve közölték születési vármegyéjüket – olykor a kecskeméti, budapestiek számát külön is feltüntetve –, anyanyelvüket, vallásukat, 1899-től kezdődően pedig szüleik állását is, nagy társadalmi-gazdasági csoportok szerinti bontásban.

Az évkönyvek sorozata azonban nem teljes, amelynek oka a II. világháború és azt követő idők nehézségeiben rejlik. Nem készültek ilyenek az 1943-1944, 1947-1948, 1948-1949. tan évekről, míg az 1944-1947. esztendőkről szóló beszámoló összevont jellege miatt, csupán töredékesen közölt adatokat a létszámról és a hallgatók szociális összetételéről. Az évkönyvek a vizsgált időszakban 12.386 nevet tartalmaznak, azokét, akik több évfolyamra beiratkoztak, többször is.

A másik irat-együttes a Jogakadémia fennmaradt, a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltárában (továbbiakban BKML) őrzött, az 1861-1949 közötti esztendőkre vonatkozó, 9,77 iratfolyóméter terjedelmű anyaga. A VIII.1. jelzetű, a *Kecskeméti Egyetemes Református Jogakadémia iratai* (továbbiakban: Iratok) címet viselő állag alapvetően a hallgatók főnévjegyzékeit, származási íveit, vizsgálati jegyzőkönyveit, indexeit, illetve ezek másolatait tartalmazza. Ezen források felhasználásával készült el a levéltárban 2018-ra egy elektronikus hallgatói adatbázis, amely 7439 nevet foglal magában. Ez személyenként rögzíti – nem teljes körűen – az érintett adatait, így esetleges előnevét, címét, rangját, a születési évét, helyét – település és vármegye szerint –, vallását, nemzetiségét, az apja, anyja, gyámja nevét, polgári állását, foglalkozását, az érettségije évét, helyét. A tanulmányokkal kapcsolatosan tartalmazza a felvételi kérelem, a beiratkozás éve, féléve, a szak, a jogviszony, a vizsgák típusának, a végbizonyítvány keltének adatait. A Jogakadémia működésével, igazgatásával

kapcsolatos iratanyag – amelyben szintén vannak a hallgatói létszámmal, összetétellel kapcsolatos adatok – viszont rendkívül töredékes.

Létezik a hallgatókkal kapcsolatos iratokat tartalmazó másik levéltári forrás is, a Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára és Levéltárában őrzött anyag. A *Kecskeméti Református Jogakadémia* című, VI/4. számú állag 0,12 irat-folyóméternyi terjedelmű töredékes iratokat foglal magában, jelentős részében tandíjmentességre vonatkozó beadványokat. Ezen túl a VI/3. számú 3,98 méternyi *Kecskeméti Református Főiskola* címet viselőben is vannak a vizsgált korszak hallgatóira vonatkozó iratok, jellemzően ez előző tartalommal. Ezekből a hallgatók szerény módú részének családi, szociális helyzetére vonatkozó ismereteket lehet szerezni.

Ezeket az anyagokat kiegészítik, olykor elsődleges adathordozóként is, a korabeli sajtóban megjelent hírközlések, tudósítások, beszámolók.

A két fő forrásból nyert adatokból állapítható meg, hogy az 1875-1949 közötti években hány hallgatója volt a kecskeméti jogakadémiának és ők milyen jellemzőkkel bírtak. A kettő összevetéseként azonban kiderül, hogy az adott évkönyvben feltüntetett személyek egyrésze nem szerepel az adatbázisban, ami az őrzött iratanyag hiányosságaiból ered. Így a források alapján a vizsgált 2. korszakban a jogakadémián tanulók száma legalább a hallgatói adatbázisban szereplő 6556 főre tehető, amely mutatja az intézményben megfordultak nagyságrendjét. Ugyanezen kútfők alapján állapíthatók meg a hallgatóság összetételének főbb jellemzői, mint a családi és területi származás, nemzetiség, vallás.

A tanulmány külön foglalkozik a hazai jogi oktatásból a vizsgált időszakban alapvetően kizárt női hallgatókkal, akik jogviszonyának létesítésében a kecskeméti jogakadémia úttörő szerepet játszott.

2. A magyarországi jogi oktatási intézmények hallgatói létszáma, 1875-1918 között

A magyarországi jogi oktatás rendszere a 17-18. században alakult ki. E két évszázadnyi időtartamban számos királyi (állami) és az egyes felekezetek által fenntartott intézmény jött létre, működött és szűnt meg.²⁴⁰

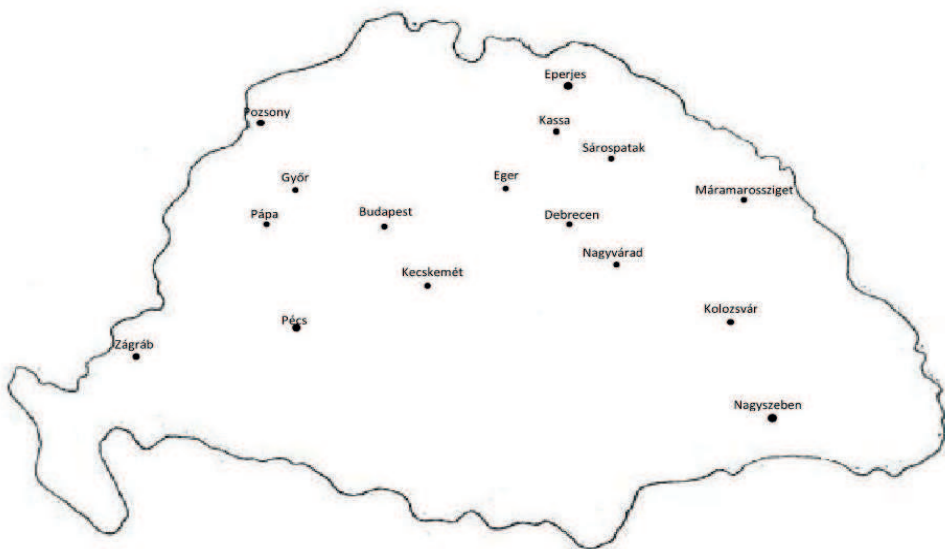
240 Az egyes intézményekre lásd pl. A magyar királyi jogakadémiák és joglyceumok története, Athenaeum Nyomda, Pest 1873, 1-274. ORTVAY Tivadar: Száz év egy hazai főiskola életéből – A pozsonyi kir. akadémiának 1784-től 1884-ig való fennállása alkalmából, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1884, 1-324. UDVARDY László: Az egri érseki joglyceum története (1740-1896), Érseki Líceum Könyvnyomdája, Eger, 1898, 1-935. ECKHART Ferenc: A Jog- és Államtudományi Kar története 1676-1935, Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem, Budapest, 1936, 1-728. VARGA Sándor: A pozsonyi jogakadémia az abszolutizmus és dualizmus korában, in CSIZMADIA Andor szerkesztette: Jegtörténeti tanulmányok III., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 237-251. BÁLINTNÉ Mikes Katalin: A kecskeméti református jogakadémia évkönyvei, in IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor szerkesztette: Bács-Kiskun megye múltjából, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, Kecskemét, 1983, 5-157. SZABÓ György: Jogi oktatás

Azt, hogy az oktatás befogadói oldalát jelentő hallgatók mely intézményben folytatták tanulmányaikat a középiskola befejezése után, számos tényező határozta meg. Az oktatási forma szervezeteivel, a tanulókkal és a képzés követelményeivel, az egyes foglalkozások végzettségi előírásaival kapcsolatos szabályozás alapvető befolyással bírt a lehetséges hallgatóságra. Fontos tényező volt lakóhelyük és az intézmény földrajzi elhelyezkedése, megközelíthetősége, a székhelyet jelentő település fejlettsége, az adott intézmény milyensége, hírneve, az általa biztosított képzési formák, a hallgatók családi kapcsolatai, hagyományai. Befolyásolták a beiratkozást a tanulmányokkal kapcsolatos pénzügyi kötelezettségek, annak befejezését követően pedig a végzettség felhasználhatósága.

A 19. század hetvenes éveiben, a Magyar Királyság területén 13 intézményben folyt jogi oktatás. Állami fenntartásúak voltak a budapesti és a kolozsvári tudományegyetemek, továbbá a jogakadémiák közül a Pozsonyban, Győrben, Kassán, Nagyváradon, Nagyszebenben működők. Az egyházak által fenntartottak közül római katolikus joglíceumok léteztek Egerben és Pécsen. A református egyház kerületeiben működtek a pápai, kecskeméti, debreceni, sárospataki és máramarosszigeti jogakadémiák. Az ágostai hitvallású evangélikus egyház egyetlen intézményt tartott fenn, Eperjesen. A Szent István koronájához tartozott Horvát-, Szlavónországok fővárosában, Zágrábban 1874-től létezett egyetemnek ugyancsak volt jogi kara, de az ottani horvát tanítási nyelv miatt jelentősége nem volt a hazai oktatásban.²⁴¹

Pápan – A Pápai Ref. Jogakadémia története 1832-1885, NAGY Sándor: A jogi oktatás és szervezete a debreceni Ref. Kollégiumban 1742-1914, in KOVÁCS Kálmán szerkesztette: A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jогtörténeti Tanszék, Budapest, 1984. 121-151, 155-187. BRUCKNER 1-288. HORVÁTH József: A győri jogakadémia és jogi oktatás 1754 és 1892 között, Győri Tanulmányok 20., 1998, 18-25. HOLLÓSI Gábor: A debreceni Jog- és Államtudományi Kar története 1914-1949, Debrecen, 2007, 1-298. RAJCSI Péter Pál: A Pécsi Püspöki Jogakadémia története, JUSZTINGER János: Az Egeri Érseki Joglíceum története 1740-1949, STIPTA István: A Miskolci Evangélikus Jogakadémia 1919-1949, in KAJTÁR István - POHÁNKA Éva szerkesztette: A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833-1923, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2009, 37-47, 49-64, 65-86. PRESZTÓCZKI Zoltán: Hódmezővásárhely első főiskolája – A Máramarosszigeti Református Jogakadémia utolsó évei, in PRESZTÓCZKI Zoltán szerkesztette: A hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság évkönyve, Hódmezővásárhely, 2016, 164-195. KOKOLY Zsolt: A jogi oktatás története Erdélyben, in VÉRESS Emőd szerkesztette: Erdély jogtörténete, Forum Juris, Kolozsvár, 2018, 503-541.

241 <http://www.unizg.hr/homepage/about-university/history/> (letöltés 2018. december 26.)

Jogi oktatási intézmények Magyarországon, 1875-ben

Az intézményi beiratkozást lényegesen befolyásolta az ekkoriban hatályba lépett 1874. évi XXXIV. törvénycikk *„Az ügyvédi rendtartás tárgyában*, amelynek 5. § 1. pontja szerint csak azt lehetett szakvizsgára bocsátani, aki „*valamely belföldi egyetemen a jogtudóságot elnyerte*”.²⁴² Ezen előírás a jogakadémiákra való beiratkozást hátrányosan érintette, az „*elnéptelenedés közös veszélyét*” jelentette, mert az egyetemi joghallgatók azonos tananyag szerint tanultak szintén négy évig, de ott doktorátust szerezhettek.²⁴³ Ez nyitotta meg előttük az utat az ügyvédjelöltséghez, majd a joggyakorlati idő leteltével a szakvizsgához, amelynek sikeres letétele után a népszerű ügyvédi pályára kerültek.

Az egyes intézmények hallgatói létszámában igen nagy eltérések voltak, amelyeket szemléletesen mutatnak az I-II. táblázat – nem teljes, de a nagyságrendeket kifejező – az I. féléveknek az I. világháborúig terjedő számsorai.²⁴⁴

242 A hivatkozott törvények forrása a POMOGYI László szerkesztette: Corpus Juris Hungarici – A törvényekbe zárt történelem CD 2000. január 1. KJK-KERSZÖV

243 A tiszáninneni evang. reform. egyházkerület őszi közgyűlése: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1886. szeptember 26. 1247.

244 Az adatok forrásai: Budapesti Közlöny 1880. október 26. 8207. 1880. november 5. 8471. 1881. november 24. 1. 1881. december 15. 3. 1882. november 5. 2. 1883. október 27. 1. 1884. október 23. 2. 1890. november 11. 3. 1891. december 23. 2. 1893. február 19. 2. 1899. január 25. 2. 1900. február 17. 2. 1901. január 31. 2. 1902. február 8. 1. 1903. január 25. 3. 1903. december 28. 3. 1904. december 8. 2. 1905. december 10. 5. 1907. december 21. 3. 1908. december 25. 7. 1909. december 26. 5. 1910. december 15. 11. 1911. november 3. 6. 1912. december 12. 5. 1913. december 14. 3. Hivatalos Közlöny 1896. december 16.

I. Az állami és a római katolikus jogi oktatási intézmények hallgatói létszáma

év	Buda-pest	Kolozsvár	Pozsony	Kassa	Nagy- várad	Győr	Nagy- szeben	Eger	Pécs
1875	1244	164	181	81	138	90	47	76	72
1877			193	117	124	90	47	61	78
1878			152	90	110	68	36	46	38
1879			123	83	100	84	44	42	50
1880			113	80	85	71	52	57	51
1881			96	76	74	68	65	47	36
1882			96	76	74	68	65	47	36
1883			102	87	60	46	60	52	40
1884			85	75	66	43	47	51	40
1890	1727	263	88	84	102	24	meg- szűnt	58	67
1891	1715	244	110	74	116	8		49	70
1892	1905	270	121	78	88	meg- szűnt		51	73
1893	2326	343	111	75	136			61	94
1896	3194		138	107	148			86	97
1898	3739	664	187	145	183			88	113
1899	3849	765	231	166	176			84	123
1900	3814	960	242	183	203			95	141
1901	3854	1085	246	172	198			102	135
1902	3941	1181	264	190	194			105	131
1903	4004	1331	318	213	230			129	124
1904	3848	1643	294	196	206			135	128
1905	3847	1687	306	177	220			148	123
1906	3773	1700	293	170	206			145	118
1907	3764	1644	303	164	198			117	124
1908	3726	1562	272	183	161			119	120
1909	3928	1549	249	181	155			127	111
1910	3781	1578	249	186	155			110	118
1911	3585	1624	245	172	169			109	136
1912	3383	1467	219	152	177			99	158
1913	3492	1352	212	157	196			89	156

427. Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1875. november 21. 1515. 1895. január 7. 35-36. 1897. április 15. 227-228. BÁLINTNÉ: i. m. 24. SZABÓ: i. m. 137. Hány egyetemi hallgató van Magyarországon? Délmagyarország 1913. december 18. 7.

II. A protestáns jogi oktatási intézmények hallgatói létszáma

év	Kecskemét	Pápa	Debrecen	Máramaros-sziget	Sárospatak	Eperjes
1875	91	30	136	32	68	24
1877	64	35				
1878	61	35				
1879	53	26				
1880	35	26	113	49	48	48
1881	40	28	106	57	41	55
1882	48	27				
1883	34	20				
1884	64	20				
1890	60	megszűnt	112	51	55	58
1891	51		110	52	55	78
1892	55		161	59	50	88
1893	52		174	73	62	105
1896	77		238	112	76	142
1898	91		260	127	74	147
1899	104		266	126	90	192
1900	109		244	137	89	201
1901	140		274	131	78	196
1902	135		254	139	77	212
1903	125		265	153	82	217
1904	112		228	131	72	219
1905	95		210	121	62	210
1906	95		207	109	84	257
1907	96		161	120	79	267
1908	84		147	124	53	303
1909	87		117	146	55	295
1910	81		122	138	55	305
1911	76		126	129	54	300
1912	89		110	131	91	264
1913	100		135	132	134	264

A magyarországi felsőoktatási intézményeknek létszámuk alapján, a 19. századvégi világban való elhelyezkedésére, figyelemre méltó adatokat hozott nyilvánosságra németországi forrás alapján, a belföldi sajtó.²⁴⁵

245 A tudományos világ számokban: Budapesti Hírlap 1899. január 10. 6-7. Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1899. január 29. 78.

A Strasbourgból származó összeállítást ismertető korabeli lelkes sajtóértékelés szerint, e számok alapján „igazán fölemelő, megnyugtató”, hogy „hazánk, milyen kiválóan előkelő helyet foglal el főiskoláinak számával és ez intézetek népességének sokaságával”.

A magyarországi hallgatók aránytalanul nagy részét alkották a jogászok. A dualizmus korának viszonyait jellemzően tükrözi a vallás- és közoktatásügyi miniszternek az 1902. évről tett jelentése, amely szerint a „*joghallgatók száma az összes főiskolai hallgatóknak ez évben is több mint felét teszi*”.²⁴⁶

A korabeli sajtó szerint „*aggasztó a számok fejlődése azért is, mert évek óta minden komoly agitáció odairányult, hogy a szellemi proletariátus veszedelmére figyelmeztesse a közönséget. Hisz a diplomás emberek nyomorúsága már égbe kiáltó. Az okleveles emberek munkanélkülisége a közállapotok sülyledését minden tüntetésnél határozottabban jellemzi*”. A túlszűfolt egyetemeken túl a jogakadémiák, mint „*tisztán jogászokat nevelő intézetek, bizony nem tesznek jó szolgálatot a különben is óriási termelés mellett, s itt volna az ideje, hogy az igazi nemzeti érdekekre való tekintettel, maguk a jogakadémiák lássák be fennállásuk célszerűtlenségét és a felekezetek zárják be akadémiáikat*”.²⁴⁷

A szociológiai irodalom a joghallgatóknak a többi szakértelmiségi – pl. mérnök, tanár, orvos – képzéssel szembeni nagy arányát, mint modernizációs deficitet értéke-li. E felfogás szerint, a jogászságnak a magyar nemzetállam intézményrendszerének kiépítése széles körben nyújtott biztonságos, nyugdíjjal járó megélhetést, s ezért szívó hatást gyakorolt a „modernebb” értelmiségi szakmák kárára. Ezen túlmenően, a jogász a hagyományos magyar nemesi vagy ahhoz hasonlítani akaró rétegek számára a legkönnyebben elérhető, a dzsentri habitushoz legközelebb álló képzési területnek és egyben társadalmi létrának is bizonyult.²⁴⁸

A hivatkozott tudósítás szerint, alapvetően az 1897-1898. évi tanév számai alapján rangsorolták az egyetemeket és más felsőoktatási intézményeket. Így, az összlétszámok alapján, a világ 165 egyeteme közül a hetedik helyen állt a budapesti 4407 hallgatóval, míg Kolozsvár a 105. volt 833 fővel.²⁴⁹

246 A M. Kir. kormány 1902. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai RT. Könyvnyomdája, Budapest, 1904, 826. (Az 1898 és 1940 között kiadott sorozat a továbbiakban Kormányjelentés). A jelentés 372. szerint a budapesti tudományegyetem 5490 hallgatója közül 3584 jogász volt, az orvosi karra 663, a bölcsészetre 1191 fő iratkozott be. Kolozsváron az 1598 hallgatóból 1085 jogász, 249 bölcsész és 108 medikus volt. A Műegyetem 1677 hallgatójából mérnöki szakon 649, gépészmérnöki szakon 843, építészeti szakon 125, vegyészeti szakon 60 fő tanult.

247 Egy kis statisztika: Pesti Hírlap 1902. február 9. 2-3.

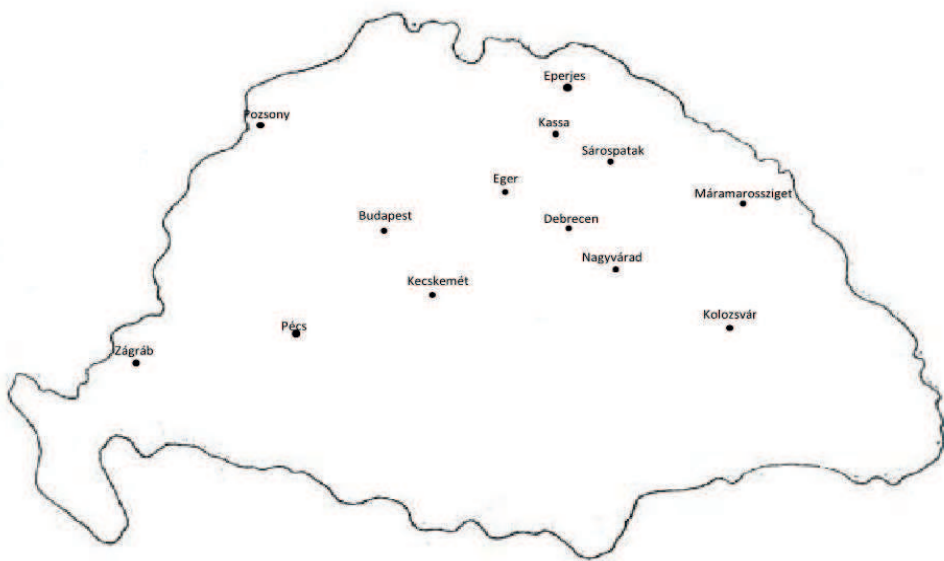
248 KARÁDY Viktor: Kolozsvár mint iskolaváros a Kárpát-medence elitképzési piacán, in BATIZ Enikő - NAGY László - SOÓS Anna szerkesztette: 140 éves a kolozsvári magyar nyelvű oktatás, Presa Universitara Clujeana, Kolozsvár, 2013, 240-244.

249 A strasbourgi összeállítás szerint a párizsi egyetemnek 12.047, a berlininek 10.306, a bécsinek 5710, a müncheninek 3997, a szentpéterváriknak 3615, az oxfordinak 3108, a new yorkinak 2519, a tokióinak 1805 hallgatója volt.

A következő szintet jelentő akadémiák, önálló fakultások között számba vett 77 intézményből legnagyobb aránnyal a magyarországi jogakadémiák szerepeltek. Az ilyen jellegűek között 44. volt a nagyváradi 176, 46. a pozsonyi 170, 50. az eperjesi 149, 58. a sárospataki 116, 59. a pécsi 115, míg 61. a kecskeméti 97 hallgatóval.²⁵⁰

Egy ekkoriban napvilágot látott kecskeméti jogtanári értékelés – az 1889-1890. tanév adatai alapján, amikor a joghallgatók 61,6%-a Budapestre, 8,8%-uk Kolozsvárra, a többi 29,7% pedig az akkori tizenegy jogakadémiára iratkozott be – ezt a centralizációt mind az oktatás színvonalára, fegyelmére, mind a tárgyi feltételek biztosítására károsnak ítélte. Ezzel szemben az a „*bensőbb viszony*”, amely a „vidéki akadémiák egyik fő előnye, ily tömeg mellett elképzelhetetlen, s bár minden tanintézetnek nevelő hatásának kellene lennie, azt a budapesti egyetemnél feltalálni nem lehet”.²⁵¹

A következő években a legmagasabb felsőfokú intézmények számának szaporításaként az addigi intézményrendszer 1914-re lényegesen alakult. *A debreceni és a pozsonyi magyar királyi tudományegyetem felállításáról* szóló 1912. évi XXXVI. törvénycikk gyarapította számukat, s így az ország területen kiegyenlítettebbé vált azok megoszlása. Az új egyetemek létrehozásának szükségszerű következményeként a székhelyi városokban fennállt jogakadémiák, a működés tényleges megkezdésekor, 1914-ben megszűntek.

Jogi oktatási intézmények Magyarországon, 1914-ben

250 Ezek mellett pl. 47. volt a londoni női orvosi iskola 163, 52. a santiagoói pedagógiai intézet 141, 56. a firenzei női főiskola 127 hallgatóval.

251 A jogi szakoktatás s a kecskeméti jogtanárok javaslata: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1891. január 11. 38.

Az így kialakult helyzetben – amelyet más kormányzati intézkedések is befolyásoltak – tovább csökkent a jogakadémiákra beiratkozók száma. Kováts Andor kecskeméti jogtanár ezt akként értékelte 1915-ben, miszerint ezen intézményeket „*akár államit, akár felekezeti, általában nem lehet többé így fenntartani, ahogy azok ma vannak*”.²⁵²

Megállapítása szerint a két új egyetem megnyitásán túl, *Az egyes igazságügyi szervezeti és eljárási szabályok módosításáról* szóló 1912. évi VII. törvénycikk volt az oka a létszám csökkenésének: ennek 1. §-a a gyakorlati bírói, vagyis a szakvizsgára bocsátás előfeltételül a jogakadémiákon is megszerezhetett jogtudományi államvizsga helyett, a „*juris doktorságot*” tette. Hozzájárult még a református intézmények bajaihoz a „*kedvezőtlen geográfiai helyzet*”: Kecskemét a budapesti egyetem közelében fekszik, Máramaroszigettől Debrecen „*szívja el az életerőt*”, Sárospatak pedig a debreceni egyetem, a kassai állami, az egri katolikus és az eperjesi evangélikus akadémiák vonzásában helyezkedik el.

A kérdésről szólva, az adott esztendei kecskeméti évkönyv ezen körülményekhez még hozzátette, hogy a jogakadémiák általában kisvárosokban működnek, így azok e jellegüknél fogva az „egyetemi nagyvárosoknak, főleg Budapestnek az ifjúságra különböző, gyakran nagyon is nem morális okok által gyakorolt vonzerejével meg nem birkózhatnak”.²⁵³

Ilyen körülmények között a jogi főiskolák „*igazán floreálni nem képesek*”. A négy egyetemen túl, amelyek a jogot tanulni akarókat felszívják, az alapvető ok a törvényhozás intézkedése. Így érthető, ha az „ifjú, aki azért végez jogi tanulmányokat, hogy azok befejeztével a gyakorlati élethivatásra minősítő vizsgát letehesse, már a jogi tanulmányokra is oly intézetbe megy, ahol majdan ezt a vizsgát, tudniillik mai nap a doktorátust, tényleg lerakhatja. Vagyis az egyetemre és nem az akadémiára, amely promoteálási joggal nem bír”.

Minden addigi okot azonban felülírt az Osztrák-Magyar Monarchia által Szerbia ellen 1914. július 28-án indított támadás, amely hamarosan a szövetségi rendszerek közötti világháborúvá terebélyesedett. *A véderőről* szóló 1868. évi XL. törvénycikk 3. §-a szerint minden 20. életévét betöltött férfi hadköteles volt, így a tömeges katonai behívások éveken át elvonták a beiratkozás elől az érettségizettek egy részét, továbbá a hallgatóknak is jelentős számban be kellett vonulniuk. A háborús viszonyok miatt az intézményekben éveken át – különösen az eredeti két egyetemen, Budapesten és Kolozsvárott – csökkent a joghallgatók létszáma, amelyet a III-IV. számú táblázatok mutatnak.²⁵⁴

252 A református jogakadémiák jövője: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1915. május 9. 221-222.

253 ÉVKÖNYV 1914-15. 74.

254 Az adatok forrásai: Budapesti Közlöny 1914. december 25. 10. 1917. január 10. 6. Kormányjelentés 1915-1918 215. Kormányjelentés 1919-1922 191.

III. *Az egyetemek joghallgatói létszáma 1914-18-ban*

év	Budapest	Kolozsvár	Pozsony	Debrecen
1914	3488	698	150	215
1915	1434	354	147	166
1916	1261	188	151	169
1917	1478	302	311	176
1918	4657			635

IV. *Az állami és felekezeti jogakadémiák hallgatóinak létszáma 1914-16-ban*²⁵⁵

év	Kassa	Nagyvárad	Kecskemét	Máramaros-sziget	Sáros-patak	Eperjes	Eger	Pécs
1914	105	172	75	109	109	200	66	119
1915	106	63	56	60	83	138	56	92
1916	181	72	50	38	80	161	54	105

E háborús évek második feléből a jogakadémiáknál összesített létszámkimutatások állnak rendelkezésre: eszerint 1917-ben az állami intézményekben 255, a katolikusokban 213, a reformátusokban 140, az evangélikusban 203 joghallgató tanult. A következő esztendőben, 1918-ban a katolikusoknak 208, a reformátusoknak 376 hallgatója volt. A kassai és a nagyváradi állami, valamint az evangélikus eperjesi akadémiák viszont 1918-1919-től megszállt területen feküdtek, így az adatszolgáltatás rájuk nézve hiányzott.

3. A kecskeméti Jogakadémia hallgatói létszáma, 1875-1918 között

A közölt adatok tükrében megállapítható, hogy a kecskeméti jogakadémia a hazai jogi oktatás hálózatában elhelyezkedve, ezekben az évtizedekben a kisebb létszámmal működő intézmények közé tartozott. Ez a helyzet az 1875-től érvényes tanrend következtében állt elő, hiszen korábban Kecskeméten az utolsó néhány, előző előírások szerinti oktatási évben nagyobb számú hallgató tanult: pl. 1870-204, 1871-237, 1872-208, 1873-226, 1874-181. Ez utóbbi létszám alapján az 1874-1875. tanév befejeztével még a kecskeméti volt az egyik legnépesebb a hazai jogakadémiák között.²⁵⁶

Az intézményben a tanulmányok megkezdésének alapfeltétele a jogi oktatás 1861-es újraindításától kezdődően – a vallás- és közoktatásügyi miniszter által a budapesti egyetem számára 1875-ben kibocsátott rendelet alapul vételével megalkotott – a jogakadémia

255 15. lj.

256 BÁLINTNÉ: i. m. 22. ISKOLAI ÉRTESÍTŐK: PROTESTÁNS EGYHÁZI ÉS ISKOLAI LAP 1875. AUGUSZTUS 15. 1051.

1878. évi rendtartási szabályzatának 5. §-ával is kimondottan, valamely arra jogosított tanintézetben „*sikerrel letett* érettségi vizsgálat” és erről kiállított bizonyítvány volt.²⁵⁷

Ennek megfelelően, 1875 őszén az első tanévre 30 fő iratkozott be, szemben a korábbi 1873. évi 85, illetve az 1874-es 56 hallgatóval. A következő években ez a csökkenés folytatódott: 1876-ban 21, 1877-ben 14, 1878-ban 15, 1879-ben 19 fő volt az elsőévesek száma.

Így az ezen esztendőkről szóló évkönyvek csak azt tudták megállapítani, hogy a „múlt évi kis létszámhoz képest is apadt a rendes hallgatók száma”. Ennek oka „kétségkívül onnan ered, hogy a tanfolyam befejezésének, s a gyakorlati életpálya megkezdhetésének alapját, s feltételét képező tudori szigorlatok az egyetemhez lévén kapcsolva, a hallgatók ösztönszerűleg inkább oda sereglenek, hol a befejező vizsgálatokat letenni kötelezvék”.²⁵⁸

Az 1878-1879-es tanévnek azonban ezen kívül is volt egy rendkívülisége, amikor háborús viszonyok nyomták rá a bélyeget az intézményre. Az Osztrák-Magyar Monarchia a Balkán új államrendjét kialakító berlini kongresszus döntése alapján jogot kapott Bosznia-Hercegovina megszállására és igazgatására. Az okkupációban a dualista állam egy 270.000 fős haderőt vetett be a harcok során.²⁵⁹

A hadkötelezettség alapján való mozgósításkor a hallgatók közül számosan behívtak, és ezért a tanév megnyitása előtt egyharmadánál többen a harctéren voltak, másrészt itthon felfegyverkezve várták az odaszállítást. Ezen körülmények „gátlólag hatottak a beiratkozásra is, mert aki várta a behívást, nem mert beiratkozni, látván, hogy a beiratkozottak is a katonasághoz rendeltetnek”. Bár a tanév közbeni leszerelések miatt a hallgatók egy része visszatért, de „később ismét vagy elmaradtak, vagy visszaléptek azért, hogy mulasztottakat helyreépíteni képesek nem lehettek”.²⁶⁰

A békés viszonyok helyreálltával a felekezeti jogakadémiák helyzete 1880-ban tovább súlyosbodott, mivel Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter július hó 8-án kibocsátott 921. számú, a fenntartókhoz intézett leiratában intézményeik megszüntetését vagy másokkal való egyesülését kívánta. Indokolása szerint a „*jogi pálya, mint kenyérkereseti, sokkal több egyént von magához, mint amennyit azután tisztességesen ellátni képes, s amennyit a különböző szakpályák kellő egyensúlya az állam és a társadalom érdekében megkívánna*”.²⁶¹ Mivel e nagy nyilvánosságot kapott irat „*épen a tanév megnyitásakor jelent*

257 21.735/1875. VKM számú rendelet a budapesti királyi magyar tudomány-egyetem tanulmányi, fegyelmi és leczkepenz-szabályzata: Budapesti Közlöny 1875. október 8. 6627. KÁDÁR Annamária szerkesztette: Forrásaink a reformációról – Dokumentumok az MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltárából, Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2018, 176.

258 ÉVKÖNYV 1880-81. 4. 1879-80. 28.

259 TÓTH Sándor szerkesztette: Magyarország hadtörténete 2., Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1985, 31-33. A harcokban részt vett kecskeméti állomáshelyű 38. cs. és kir. gyalogezred katonáival történetekre lásd ZILAHY Ferenc: Kecskeméttől Szarajevóig – Napló az 1878. évi boszniai hadjáratból, Oskar Kiadó, 2004, 7-137.

260 ÉVKÖNYV 1878-79. 50-51.

261 A felekezeti jogakadémiák: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1880. július 18. 927-928.

meg, s az országos sajtóban is élénk eszmecsereét keltett [...] a felekezeti jogakadémiáknál zsibbasztó hatást idézett elő”²⁶²

Ebben a bizonytalanságban még inkább csökkent a Jogakadémia iránti érdeklődés. Az intézmény 1880 őszén elérte fennállásának egyik mélypontját: az I. évfolyam első félévére csupán 9 hallgató, a II-ra 12, az államtudományi szaktanfolyamra 8, a jogtudományira 6, így összesen 35 fő iratkozott be. A tanév második félévében pedig már csak 29 hallgató volt.²⁶³

A következő, 1881-1882-ik tanév megnyitása előtt a Dunamelléki Református Egyházkerület küldöttsége Kecskemét város törvényhatóságával és a helyi egyházközség képviselőivel tartott közös tanácskozáson arra jutott, hogy a Jogakadémiát indokolt fenntartani. A város 1882. június hó 28-i közgyűlésén hozott határozatával kifejezetten kimondta, hogy az intézményt, mint a település „egyik legfontosabb közoktatási tényezőjét, mely e város emelkedésére fennállása óta a legnagyobb mérvben közrehatott, továbbra is fenntartani kívánván, kijelentette, hogy a maga részéről minden lehetőet megtesz arra nézve, ami ezen tanintézet felvirágztatására és megszilárdítására közrehat”.²⁶⁴ E kijelentéshez pénzügyi támogatás is társult, így a Jogakadémia léte biztosítottá vált.

Ennek folytán „akadémiai ifjaink közt emelkedett az intézet iránti bizalom, szaporodtak a beiratkozások”. Ez azonban átmenetinek bizonyult, s csekély emelkedés után Kecskemét újabb mélypontot ért el: 1883-1884-ben csak 10, míg 1884-1885-ben 12 hallgató iratkozott be. Ez országszerte így volt, amiből a protestáns sajtó azt a következtetést vont le, hogy a „jogakadémiák lassú hervadásnak indultak, a tantermek konganak az ürességtől, szóval a jogakadémiák általában mind a pusztulás, romlás képét tüntetik elő”.²⁶⁵

A tanári kar ezt a helyzetet – az „akadémiák fokozódó elnéptelenedése és az egyetemre tödulás” – úgy értékelte, hogy a „felügyeletgyakorlás, az előadások látogatásának nyilvántartása, s általában az ifjúság szorgalma és erkölcsi magaviselete fölötti örökös már az akadémián is korszerűtleneke kezdenek lenni”. Azonban bízva a „kedvezőbb idők és körülmények” eljövételében, továbbra is kitartottak a követett elvek mellett.²⁶⁶

Az óhajtott kedvezőbb körülményt teremtette meg, A köztestviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. törvénycikknek az állami és köztörvényhatósági tisztviselők végzettségi követelményeit meghatározó 3. §-a d) pontjának előírása, amelyik vagylagosan az ügyvédi oklevél, az állam-, illetve a jogtudományi doktorátus mellett lehetővé tette az elhelyezkedést e pályákon „legalább a jogi négyévi tanfolyamnak a fennálló szabályok szerint való bevégezése és az államtudományi államvizsgának sikeres letétele” esetén is.

A kecskeméti tanári kar az e törvényben felállítani rendelt közigazgatási szaktanfolyamok bonyolítására „különösen alkalmasoknak” értékelte a jogakadémiákat. Mint

262 ÉVKÖNYV 1880-81. 5.

263 ÉVKÖNYV 1880-81. 20.

264 ÉVKÖNYV 1881-82. 21. ÉVKÖNYV 1882-83. 17.

265 Jogakadémiáink érdekében: Magyar Protestáns és Egyházi Figyelő 1884/11-12.

266 ÉVKÖNYV 1884-85. 47-48.

megfogalmazták, a „szellemi erő míg egyrésztől mindegyik jogakadémiánál megvan”, másrészt ezek „leginkább olyan helyeken léteznek, melyek egyszersmind bizonyos terület közigazgatásának középpontját képezik”.²⁶⁷

Emellett a hallgatóság oktatását, nevelését illetően „*kiváló fontossággal bírnak a jogakadémiák didaktikai szempontból*”. Az a körülmény, hogy itt a „*hallgatók száma csekélyebb, lehetővé teszi a tanár és tanítvány közti viszony szorosabbá, bensőbbé való fűzését, mely elvitázhatatlanul határozottan előnyös az oktatásra nézve. A jogakadémiákon valószínűleg meg a jogi szakoktatás mindig több-több hívet számláló, s mindinkább szélesebb körben terjedő intézménye: a szemináriumi rendszer*”. Az oktató és a hallgató közötti szorosabb kapocs folytán „alaposabban történhetnek a vizsgálatok, melyeknél a vizsgáló tanár a hallgató egész évbéli, általa jól ismert szorgalmát és előmenetelét is mérlegheti, tehát nem pusztán a rövid ideig tartó benyomásra s esetleges véletlenre épít”, mint a nagy létszámú budapesti egyetemen. Továbbá a képzés során a jogakadémiákon oldható meg az a fontos kérdés is, miszerint a „*jog nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is tárgyalandó, mert a jogász nem a katedra, hanem a gyakorlati élet számára készítetik elő*”.

Ekkoriban a hallgatók létszámának fontosságára Szigethy Lehel igazgató akként mutatott rá, miszerint „azon tény, hogy a Jogakadémia mily nagy népeiséggel bír, nem egyedül erkölcsi, hanem a kecskeméti egyházközsége nézve pénzügyi jelentőséggel is bír és mindkét oldaláról tekintve a kérdést”, elemi érdek a kellő számú beiratkozó biztosítása. Ennek eléréséhez a tanári kar kérte fenntartóit „*egyházhatósági és társadalmi úton odahatni, hogy egyházkerületünk egyházi és világi elemei jogi pályára készülő gyermekeiket a régi szokáshoz híven, az egyházkerület kecskeméti jogakadémiájában neveltsék*”. Ezen túlmenően indokolt olyan hírlapi hirdetések feladása, amelyek a „*jogintézetünket, annak beléletét tárgyazzák*”.²⁶⁸

Ez már járt út volt, az egyes akadémiák a tanéveket megelőzően, s annak során az egyházközségekből való szóbeli, valamint az országos és helyi folyóiratokban megjelentetett hirdetésekkel tudatták a beiratkozás feltételeit, intézményük, településük jellemzőit, azt, hogy miért náluk érdemes tanulni.²⁶⁹

A kecskeméti Jogakadémia hirdetéseiben – más intézményekhez is viszonyítva – szintén tudatta, hogy miért idejőjenek a jelentkezők a jogtudományt tanulni. Szemléletesen mutatják ezt azok a tanévek küszöbén közzétett közlemények, hirdetések, amelyek megismertették a feltételeket és számos előnyt vetítettek fel az érdeklődők számára.²⁷⁰

267 ÉVKÖNYV 1886-87. 50.

268 KREKL VI/4. 6. 343/899. december 12. Szigethy Lehel igazgató javaslata és kérvénye az egyháztanácshoz hirdetmény feladására és fedezésére. ÉVKÖNYV 1886-87. 52.

269 Pl. Értesítés. A sárospataki ev. ref. főiskolában: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1899. augusztus 20. 543. Az eperjesi jogakadémián: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1906. január 7. 29. Beiratások a nagyváradi jogakadémián: Délmagyarország 1915. augusztus 8. 7. Rákóczi-segélyalap joghallgatóink részére: Sárospataki Református Lapok 1906. december 2. 560-561.

270 A kecskeméti ref. jogakadémián a beiratások: Veszprém Megyei Hivatalos Heti Közlöny 1883. szeptember 2.

Ismertetésre került, hogy az itt megszerezhető elméleti képzettség – az egyetemen elérhető doktori fokozat kivételével – „*teljesen kvalifikál úgy a bírói, a közjegyzői, mint a közgazgatási pályára, s kiváló előnyt nyújt mind a vasúti, mind a postatiszti hivatalokban való előléptetésre*”.

A kecskeméti jogakadémia, éppúgy, mint az állami intézmények, 8 rendes tanszékkal és „*kiváló tanerőkkel van berendezve*”. Ezen túl, a speciál kollégiumok előadásával, további „*miniszterileg megerősített*” magántanárok foglalkoznak, az igazgató pedig „*kiváló jogi szakíró*”.

A képzést és a szórakozást szolgálja, hogy a „*jogakadémiai s ifjúsági, mint a főiskolai nagy könyvtár*” a hallgatóság rendelkezésére áll, könyvekkel, társadalmi, szakmai folyóiratokkal, napilapokkal.

Az anyagi terheket illetően rögzítésre került, miszerint a beiktatási díj 3 forint 80 krajcár, a tandíj félévenként 15, míg az egész évre 30 forint – az egyeteminek „*épen fele*” – ezen felül pedig semmilyen iskolai díj nem szedetik. A tandíj minden felekezeti hallgatóra azonos. (Ezzel szemben Sárospatakon a nem reformátusok egyharmaddal magasabb összeget fizettek.)²⁷¹

Azonban a hallgatók anyagi előnyöket is kaphatnak az alapítványok kamataiból származó ösztöndíjak révén, hiszen „*évről-évre nagyobbak lesznek azon jótétemények, amelyekben itt a tanulók részesülhetnek*”. Az ifjúságot serkentheti, hogy az „*ön munkássága és irodalmi képzése előmozdításához [...] jelentékeny anyagi áldozattal fog járulni a tanári kar pályamunkáik jutalmazására felajánlott összegekkel*”.

A kecskeméti ref. jogakadémián a beíratások: Békésmegyei közlöny 1885. augusztus 23., Közlés végett beküldetett. Értesítés: Békésmegyei közlöny 1886. augusztus 8. A kecskeméti jogakadémia köréből: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1891. szeptember 6. 1187., A kecskeméti ev. ref. jogakadémián a beíratások: Pesti Hírlap 1891. szeptember 5. 7. A kecskeméti ev. ref. jogakadémián a beíratások: Pesti Hírlap 1893. szeptember 3. 5. A kecskeméti ev. ref. jogakadémián a beíratások: Ügyvédek Lapja 1894. szeptember 1. 8. Beíratások a kecskeméti jogakadémián: Pesti Napló 1895. szeptember 2. 4-5. Beíratások a kecskeméti ev. ref. jogakadémián: Pesti Hírlap 1896. szeptember 11. 7. Az új iskolaév: Pesti Napló 1898. augusztus 30. 9. A kecskeméti ev. ref. jogakadémián a beíratások: Mohács és Vidéke 1902. augusztus 24. 2.

271 Ezen összegek csak a korabeli bérek és árak ismeretében érthetőek: így pl. az 1871. évi XXXII. törvénycikk szerint vidéken a törvényszéki és a járásbírák, királyi ügyészek évente 1500 forint fizetést, illetve 200 forint lakáspénzt kaptak. Az itteni írnokok fizetése 500 Ft, lakbére 100 Ft volt. Községi tanítót 1884 júliusában évi 400 forint fizetésért, 100 forint lakáspénzért, 16 forint utazási illetményért, 12 mázsa kemény tűzifa járandóságért, postamesteri állásra pedig 120 forint fizetésért, 40 forint irodai és 180 forint szállítási átalányért kerestek. Budapesti Közlöny 1884. július 13. 11. Ekkoriban a népszerű hetilap, a Vasárnapi Újság előfizetése 6 forint volt évente. A kecskeméti piacon 1871-1872 fordulóján a hizott lúd párja 6,80, a sertéshús mázsája 24, széna mázsája 2,20, a keményfa öle 20,50 forint volt: Budapesti Közlöny 1872. január 11. 55. A sárospataki ev. ref. főiskolában: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1903. augusztus 9. 510.

A fentiekén túl „figyelembe veendő még az is, hogy Kecskemét képes nyújtani a jogtanulóknak mindazt, ami azoknak pályájukon való haladását előmozdíthatja; amennyiben mint törvényhatósági joggal felruházott város itt a közigazgatás gyakorlati keresztülvitele is tényleg szemlélhető, s van királyi törvényszéke, adó- s illetékszabási hivatala, tekintélyes ügyvédi kara és kamarája, melyek mindannyian ápolójává, segélyévé lehetnek a jogtanulók ismeretszerzéseinek, s ezen felül van tekintélyes számból álló művelt osztálya, amellyel történő érintkezés a jogtanuló ifjúság látkörét bővítheti, s az emberekkel való érintkezésben helyes modor elsajátítására képesít”. Mind ezek révén, a kiváló elméleti tanulmányok mellett a városban a „*gyakorlati kiképzésre is tág tér nyílik*”. A praxis szerzésén túl az ügyvédi irodákban a „*szegényebb sorsú növendékek kisegítő foglalkozást találhatnak*”. Ezen felül három középiskola – a református és a piarista főgimnáziumok, valamint a fő reáliskola – „*kisebb növendékei mellett nevelői állások is kínálkoznak*”.

A tanulmányok alatti „*élelmezés és lakásviszonyok szintén nem mondhatók drágáknak*”. Bár a jogakadémiának internátusa nincs, a „*hallgatók részesülhetnek a főiskola kebelében fennálló convictus és alumneum jelentékeny kedvezményeiben*”, hiszen havi 5-10 forintért kényelmes, szép lakásokat találhatnak a városban. A református kollégium más intézményeit is kiszolgáló „*100 ifjúra berendezett tápintézetünkben*” pedig havi 7 forintért „*igen jó kosztot*” kaphatnak „*vallás és nemzetiségre való tekintet nélkül*”, ami „*reggeli, ebéd és estebédből álló tisztességes étkezést*” biztosít.

Mind ezeknél fogva, a kecskeméti Jogakadémiát „*úgy a tisztelt szülőknek, mint a joghallgató ifjúság figyelmébe melegen ajánlhatjuk*”.

Azt is fontosnak tartották megismertetni, hogy az „*annyit dehonesztált jogakadémiákról elkerülő doktorandusoknak aránylag nagyobb perczentje teszi le sikerrel a szigorlatokat, mint azoknak, akik az egyetemről lépnek a vizsgálati zöld asztal elé*”. Ez „*azon tapasztalati tényen alapszik, hogy az akadémiákon (legalább a kecskemétin így van) létezik a tanulási és leczkelátogatási kényszer. Nálunk rendszeres leczkelátogatás és (tehát nem vagy) a kollokviumokban való sikeres részvétel nélkül leczkekönyve senkinek sem íratik alá. Az egyetemen pedig – a hallgatók nagy számánál fogva az ellenőrzés lehetetlensége folytán – kontesztáltatnak oly joghallgatóknak indexei is (és pedig áll ez a hallgatóknak legalább felére), akiket az illető tanár sem az előadásokon, sem kollokviumokon – amelyek különben sem kötelezők – sohasem látott*”.²⁷²

Mindezen körülmények és adottságok mellett azonban a kecskeméti jogakadémiai hallgatóság létszáma alacsony maradt: az 1886-1887. és az 1894-1895. tanévek között – néha viszonylagos csekély kiugrással, máskor csökkenéssel – jellemzően 50 fő körül alakult.

A változás 1895 őszétől kezdődött, amikor 73-an iratkoztak be. Ezt a tanári kar „*örvendetes tényként*” értékelte, mivel a „*jogakadémiák életfejlődését gyökerében átmetsző s a jogakadémiai hallgatók számának országszerte rohamos csökkenését maga után vonó 1874/5-iki átalakulás óta ily szépszámu hallgatósággal nem dicsekedhetett*” az

272 ÉVKÖNYV 1887-88. 14.

intézmény. Meg is fogalmazódott a kíváncsi, hogy ez ne múltó jelenség legyen, hanem „állandó fejlődési irányzat szebb jövővel biztató kezdetét jelentse”.²⁷³

Ez teljesült is, mivel néhány esztendőn keresztül az emelkedés évről-évre folyamatos volt, az 1904-1905. tanévre már 113 hallgató iratkozott be. Ezt az állandó gyarapodást egy ekkoriban tartott igazgatói beszédében Kovács Pál akként fogalmazta meg, hogy „oly szép létszám ez, aminővel az [...] 1875-diki átalakulás, tehát hosszú 20 esztendő óta nem dicsőíthetett jogakadémiánk. És alapos reményünk lehet arra, hogy joghallgatóink számának az előző tanévekkel szemben majdnem megkétszereződése nem múltó jelenség csupán, hanem állandó fejlődési irányzat szebb jövővel biztató kezdetét jelenti”.²⁷⁴

A folyamatos hallgatói szám bővülés akként nyert értékelést, hogy „lehetnének nálunk a legkíválóbb tanerők is, az intézet mégis elenyevő, ha nem volnának tanítványai. A nagyobb létszám adott nagyobb erőt az intézet ifjúsági tevékenységének”. Ez megnyilvánult a kitüntetési hallgatók számának emelkedésében, továbbá a diákság megnövekedett kulturális és sportolási hajlandóságában. Ennek eredménye a város társadalmi életében is lecsapódott, mivel a jogakadémiai ifjúság honosította meg Kecskeméten a labdarúgást, valamint lényegesen megnövelte a vívást űzők taborát.²⁷⁵

Az 1901-1902. tanévben érte el a jogakadémiai hallgatószám az újjászervezés utáni – s akkor még nem tudottan az I. világháború végéig – legmagasabb létszámát: az első félévben 151 fő iratkozott be, közülük 62-en az első évfolyamra.²⁷⁶

Ezt követően azonban folyamatos – néha kiugrásokkal tarkított – visszaesés következett be.

Sajátosan csapódott le Kecskemét nagy természeti katasztrófája, a városban tetemes károkat okozott 1911. július 8-i földrengés, hiszen a tanári kar véleménye szerint az „első pillanatokban azt hittük, hogy nem egyedüli az a veszteség, amelyet az elemi csapás intézetünkben előidézett, hanem attól is tarthattunk, hogy az erős rengések ismétlődnek; ez pedig végzetessé válhatott volna iskolánkra, mert teljesen elnéptelenedett volna”.²⁷⁷

Ez azonban megalapozatlan félelem maradt, hiszen a földrengés előtti 1910. évi 24 beiratkozóval szemben a következő esztendőkből némileg még emelkedett is az idejött I. éves hallgatók száma: 1911-ben 26, 1912-ben 34, 1913-ban pedig 50 fő kezdte meg tanulmányait.

Az 1911-1912. tanév végére készült el a református kollégium új, hatalmas palotája, amelynek használatba vételéhez nagy reményeket fűzött a tanári kar a fogyatkozó hallgatószám idecsábításában. Mint írták, „lehetetlen, hogy ez a kerek egymillió korona költséggel felépülő palota, amely külső ornamentikájánál fogva is egyik nevezetessége lesz Kecskemét

273 ÉVKÖNYV 1895-96. 50.

274 ÉVKÖNYV 1896-97. 127.

275 ÉVKÖNYV 1899-1900. 129-130. A rugdaló a kecskeméti jogakadémián: Herkules 1899. június 15. 79-80. A kecskeméti jogakadémia ifjúsága is elkezdte a futballjáték űzését és naponta nagy kedvvel játszanak: Sport-Világ 1899. június 25. 9.

276 ÉVKÖNYV 1901-02. 14-15.

277 ÉVKÖNYV 1911-12. 61.

városának, a maga kényelmes és tágas előadó, olvasó stb. termeivel, egyesületi, torna és vívó helységeivel vonzó hatást ne gyakoroljon a tanulni vágyó ifjúságra?”²⁷⁸

Ennek azonban különösebb vonzereje nem volt, mivel a hallgatóság létszáma – némi ingadozással és az 1913-1914-es tanév kiugró 119 fős létszámát kivéve – folyamatosan csökkent, mélypontját az I. világháború alatti 1916-1917-es tanév 49 hallgatójával érve el.

Az 1914. július 28-ával kitört Nagy Háború alapvető befolyással volt a kecskeméti jogakadémiára is.

A tanév kezdete előtt a vallás- és közoktatásügyi miniszter 116.670/1914-IV. számú rendeletével a beiratkozások és vizsgára jelentkezések határidejét szeptember 30-ig meghosszabbította. A háborús lelkesedés során Joó Gyula igazgató szeptember 14-én a hadseregbe való önkéntes belépésre buzdító felhívást intézett a joghallgató ifjúsághoz azzal, hogy „*cserélje fel az akadémiai polgárság a könyvet karddal, az iskolapadot a csatamezővel!*” Ennek következtében többen jelentkeztek katonai szolgálatra, még mielőtt beiratkoztak volna.²⁷⁹

A háború miatt a kormányzat igyekezett rendezni a bevonult hallgatósággal kapcsolatos kérdéseket. Mint a vallás- és közoktatásügyi miniszter leszögezte, elhatározott szándéka a „hadbavonult ifjúságot a tanulmányaik terén őket érhető minden hátránytól a lehetőség legszélsőbb határáig a [...] szabályok rendelkezései körül nyújtandó kedvezmények, a hadjárattól visszatért ifjak számára külön előadások tartása s a tanulmányi félév esetleges meghosszabbítása útján is megadni”.²⁸⁰

Az 1914. december 18-i minisztertanács határozott a hadi szolgálatot teljesítő egyetemi, jogakadémiai hallgatóknak nyújtandó kedvezményekről. Az e döntések alapján kibocsátott vallás- és közoktatásügyi miniszteri 3206/1915-IV. számú rendelet kiemelte, hogy az „*egyetemi és egyéb főiskolai ifjúság nagyjobbik része a harctéren az állampolgári kötelességek legsúlyosabbikat teljesítve, főiskolai tanulmányait megszakítani volt kénytelen*”. Ennek „némileg kárpótlása” érdekében azon hallgatóknak, akik „*hadi szolgálatot teljesítettek és azt hűtelenül igazolják, a tanulmányi szabályzatban megszabott tanulmányi időből egy tanulmányi félév (semester) elengedhető. A szolgálatot teljesített főiskolai hallgatóknak a végbizonyítvány az esetben is kiadandó, ha az összes kötelező tárgyak hallgatását nem tudják is igazolni*”. Azok pedig, akik érettségijük után bevonultak anélkül, hogy ezelőtt „*valamely tudományegyetemre vagy jogakadémiára beiratkozhattak volna, szintén igényt tarthatnak arra a kedvezményre, hogy nekik a megszabott tanulmányi időből egy tanulmányi félév elengedtesék*”.²⁸¹

278 ÉVKÖNYV 1911-12. 62. Az épületre lásd SZÉKELY Gábor: Felépül a református iskolapalota, in LOVAS Dániel szerkesztette: Újkollégium, Gong Rádió Kft., Kecskemét, 2017, 24-29.

279 ÉVKÖNYV 1914-15. 42-43. A kecskeméti jogakadémia igazgatójának főlhívása a jogakadémia hallgatóihoz: Kecskemét 1914. szeptember 14.

280 ÉVKÖNYV 1914-15. 56.

281 MINISZTERTANÁCSI JEGYZŐKÖNYV 1914. december 18. <http://adatbazisokononline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944> (letöltés 2018. december 23.), Hivatalos Közlöny 1915. február 1. 1-2.

A 7378/1915-IV. VKM számú rendelet szerint azon hallgató, aki a tanulmányi fél-év elengedéséért folyamodik, az „illetékes katonai parancsnoksága által kiállított okmánnyal hitelt érdemlőleg igazolni tartozik, hogy hadi szolgálatot teljesített”. A szolgálatot teljesítő hallgatók beírását mellőzni kell, a „beiktatás iránti kérésüknek azonban helyt kell adni”. A 14.743/1915-IV. VKM számú rendelet pedig kimondta, hogy a meghatározott években született és népfelkelési tényleges szolgálatra bevonuló hallgatóknak a „tanulmányi fél-év március hó végével befejezettnek tekintessék, lecke-könyvük szabályszerűen aláírassák és lezárassák, nyomban ezután az igényjogosultak részére a végbizonyítvány kiadassák, illetőleg a megfelelő vizsga (szigorlat) letételére bocsáttassanak”.²⁸²

A háború következtében a hallgatók létszáma az utolsó békebeli tanévhez képest lényegesen csökkent: 1914-1915 első félévében 28 fő iratkozott be az első évfolyamra, a másodikra 20, a harmadikra 17, míg a negyedikre 11, összesen 76 személy (a II. félévben csak 57 fő a hallgatók száma). Ezzel szemben a megelőző 1913-1914. tanév első felében 119, a másodikban 111 hallgatója volt a jogakadémiának. Az első félévben 15, míg a második félévben 16 hallgató vonult be a hadseregbe.²⁸³

Az elhúzódozó háború során egyre csökkent a tanulmányaikat kezdők száma: 1915-ben és 1916-ban 13-13, 1917-ben pedig 25 fő iratkozott be az első évfolyam I. félévére. Ennek megfelelően csökken a jogakadémia hallgatói összlétszáma is: ez 1915-ben 56, 1916-ban 50, míg 1917-ben 80 főt tett ki. A tényleges hallgató viszont még kevesebb volt, mivel sokan csak a beiktatásukat kérték, de katonai szolgálatuk miatt távol maradtak.

Az 1915-1916. és az 1916-1917. tanévek jelentették a háborús időszak mélypontját: 1915-ben az első félév második évfolyamára már csak 9, a harmadikra 13, a negyedikre pedig 10 fő iratkozott be. A második félévben ez még tovább csökkent: beiratkozott az első és a második évfolyamokra 6-6, a harmadikra 10, a negyedikre pedig 3, vagyis összesen 25 hallgató. Ezekon felül az első félévben 11, a másodikban 12 hadiszolgálatot teljesítő személy nyert beiktatást. Az 1916-1917. tanévben a tényleges létszám az I. félévben 38, míg a másodikban 49 főt tett ki (beiktatásra került 12, illetve 2 katona).²⁸⁴

Az 1917-1918-as tanévben viszont elkezdődött a hallgatók számának növekedése: az első félévben beiratkozott az első évfolyamra 25, a másodikra 22, a harmadikra 13, a negyedikre 10, államszámviteltanra pedig 3, összesen 73 fő. A második félévre évfolyamonként 45, 29, 23, illetve 9 személy iratkozott, így az összlétszám 106 volt. Ezen felül beiktattatott az első félévben 7, a másodikban 11 hadiszolgálatot teljesítő. Velük együtt az első félévi összlétszám 80, míg a másodikban 117 volt.²⁸⁵

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a 16.385/1918-IV. számú rendeletével a hadi szolgálatot teljesítő hallgatók érdekében két 12 hetes tanfolyamot létesített, az első 1918. március 1-jei kezdettel. Ez beleilleszkedett a tanév második félévébe, s erre a kecskeméti jogakadémián 22 hadviselt jelentkezett. A júniusban kezdődő pótszemesztert

282 ÉVKÖNYV 1914-15. 56, 67-69.

283 ÉVKÖNYV 1914-15. 42, 45.

284 ÉVKÖNYV 1915-16. 15-16. ÉVKÖNYV 1916-17. 36.

285 ÉVKÖNYV 1917-18. 26.

azonban nem tudták megtartani, azt a miniszter 59.822/1918-IV. számú rendeletével a hallgatók csekély számára való hivatkozással nem engedélyezte.²⁸⁶

Az utolsó világháborús 1918-1919-es tanév mindkét félévében a beiratkozások hónapokon át tartottak, mivel egymást érték azon miniszteri rendeletek, amelyek a hadiszolgálatot teljesítettek és onnan visszatértek beiratkozási és vizsgázási kedvezményeire vonatkoztak.²⁸⁷

Ezek eredményeként tekintélyesen megugrott a hallgatói létszám: az első félévben az első évfolyamra 122, a másodikra 55, a harmadikra 32, a negyedikre 13, míg az államszámviteltanra 6 hallgató iratkozott be. A második félévben az egyes évfolyamokra 84, 38, 45, valamint 7 fő jelentkezett be, míg beiktatást nyert 10 katoná. Így az első félévben az összlétszám 228, míg a másodikban 184 volt.²⁸⁸

Az országban ekkoriban történt több hatalmi-politikai változás közül a tanácsköztársaság 1919. március 21-i létrejötte gyökeres szakítást jelentett az addigi társadalmi renddel. A vezető szerv Forradalmi Kormányzótanács március 29-i XXIV. számú rendeletével döntött a nevelési és oktatási intézmények köztulajdonba vételéről. Ez alapján a közoktatási népbiztos március 31-i 2. rendeletével kimondta, hogy a tudományegyetemek jogi karain és a jogakadémiákon az „*összes vizsgálatok az átszervezés és az új tanulmányi rend végleges megállapításáig szüneteljenek*”. Ezt követően az április 2-i *A nevelési és oktatási intézeteknek köztulajdonba vétele tárgyában* kiadott 7. számú rendelete pedig kifejezetten kimondta a jogakadémiák államosítását. Ezen intézkedések következtében megszűntek a beiratkozások és a vizsgák, azok tartását a Közoktatásügyi Népbiztosság 1382/1918-19. ikt. számú rendelkezésével Kecskeméten is kifejezetten felfüggesztette, ami az oktatás befejeződését jelentette.²⁸⁹

A fentiek összegzéseként a kecskeméti Jogakadémia hallgatói létszáma az 1875-1876. és az 1918-1919. tanévek közötti bő négy évtizedben az alábbiak szerint alakult az első félévek adatai alapján:

286 ÉVKÖNYV 1917-18. 24-25.

287 A VKM rendetkekre lásd pl. 5255/1918-IV. és 46.936/1919-IV. a rokkantak, majd a tanítói oklevéllel vagy felső kereskedelmi iskolai érettségi bizonyítvánnyal bíró rokkant tisztek és tisztjelöltek felvétele és beiratkozása, 207.632/1918-IV. leszerelt katonai hallgatók beiratkozási idejének november végéig történt meghosszabbítása, 263.250/1918-IV. a tényleges állományú tisztek rendes hallgatókul leendő felvétele tárgyában: ÉVKÖNYV 1918-19. 14. 178/1919-IV. az ellenséges csapatok úttal megszállt területeken levő egyetemekre és jogakadémiákra beiratkozott joghallgatók tanulmányainak és vizsgáinak folytatása és e főiskolák jogszigorlói szigorlatainak letevése tárgyában: Hivatalos Közlöny 1919. február 18. 73-74. Beiratkozhatnak a leszerelt joghallgatók: Kecskeméti Lapok 1918. november 23. 3. A főiskolai hallgatók kedvezménye: Kecskeméti Lapok 1918. december 4. 3. A jogakadémia igazgatósága közhírré teszi: Kecskeméti Lapok 1919. január 26. 2. Hirdetmény: Délmagyarország 1919. február 21. 8.

288 ÉVKÖNYV 1918-19. 14.

289 Tanácsköztársaság 1919. április 1. 1. Tanácsköztársaság 1919. április 2. 1. Hivatalos Közlöny 1919. április 17. 156-158.

V. Kecskeméti hallgatói létszám, 1875-1918 között

1875	91
1877	64
1878	61
1879	53
1880	30
1881	40
1882	48
1883	34
1884	64
1890	60
1891	51
1892	55
1893	52
1894	48
1895	73
1896	77
1897	82
1898	97
1899	108
1900	119
1901	151
1902	135
1903	125
1904	112
1905	95
1906	95
1907	96
1908	84
1909	87
1910	81
1911	76
1912	89
1913	100
1914	76
1915	56
1916	50
1917	80
1918	228

4. A jogi oktatási intézmények és hallgatói létszámok, 1919-44 között

A vesztes világháború, a több hatalmi-politikai fordulat, majd a területcsonkító trianoni békeszerződés következményekén számos vonatkozásban új viszonyokat kellett kialakítani Magyarországon.

Ezek közé tartozott a felsőoktatás rendszerének alakítása is, amelynek hallgatói létszám oldalának szabályozási okát a felsőoktatásra vonatkozó 1928. évi XIV. törvénycikk indokolása szemléletesen világította meg: eszerint Magyarország kétharmada elveszett és az „ott élt nagyszámú magyar intelligencia részben jogi, részben erkölcsi kényszer nyomása alatt ezekről az elszakított országrészekről visszaözlött a megmaradt területre”. A „világháború befejeztekor részben a lövészárokból, részben a hadifogságból öt évfolyam egyetemi hallgató összetorlódva egyszerre jött haza, szigorlatozott és jutott diplomához, midőn a fenti kettős oknál fogva az állás nélkül levő magyar értelmiség száma a csonka országban rendkívüli mértékben felszökött”. A foglalkoztatásuk nem volt biztosított, az állam nehéz pénzügyi helyzetbe került, ezért az addigi közalkalmazottak nagy tömegeit is el kellett bocsátani, ami az *„értelmi középosztály válságát még súlyosabbá tette”*.

Az első rendezési lépést *A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról* szóló 1920. évi XXV. törvénycikk tette meg, amely indokolása szerint kettős okból született: egyrészt óvakodni kell a háború előtti korszakban kialakult túlképzéstől, mivel a *„társadalmi rend legveszedelmesebb ellensége az a szellemi proletáriátus, amely nem tud megfelelően elhelyezkedni”*, másrészt az oktatás is igényli, hogy a tanulmányok *„kellő képzettséget”* adjanak, ezért e szempontokból a felvehető *„hallgatók számát [...] kontingentálni kell”*.

A törvény kimondta, hogy csak azok tanulhatnak a meghatározott felsőoktatási intézményekben, akik *„nemzethűségi, s erkölcsi tekintetben feltétlenül megbízhatóak és csak oly számban, amennyinek alapos kiképzése biztosítható”*.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter jogosítványa lett a hallgatók számának az egyes intézmények javaslatai alapján való megállapítása. (Az 1920. szeptember 30-án megjelent rendelet tartalmazta általános jelleggel a törvény végrehajtási szabályait.) Az érintett az adott intézményhez benyújtott folyamodással kérhette a beiratkozás engedélyezését. Ennek a létszámkereten belüli megadásáról vagy megtagadásáról a kar határozott. A döntésnél a felvételt kérők *„szellemi képességeire”* és arra kellett figyelni, hogy az *„ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányszámát, de legalább kétegye annak kilenczederésztét”*. Rendkívüli státusba csak akkor lehetett felvenni, ha a megállapított létszám rendes hallgatókkal nem telt be és csupán a szabott kereten belül. E rendelkezések az államszámviteltanra iratkozókra nem vonatkoztak, továbbá az előző tanévekben beírt hallgatókat sem érintették.

Később, az 1928. évi XIV. törvénycikk akként módosította az eredeti előírásokat, miszerint figyelembe kellett venni a felvételt kérő előző tanulmányi eredményeit, valamint azt, hogy *„elsősorban a badiárvák és a barctéri szolgálatot teljesítettek és a közalkalmazottak*

gyermekei, továbbá a különféle foglalkozási ágakhoz (mezőgazdasághoz, iparhoz, kereskedelemhez, szabad foglalkozásokhoz, stb.) tartozóknak gyermekei az ezen foglalkozásokhoz tartozók számának és jelentőségének megfelelő arányban jussanak a főiskolákra és a fölvettek száma az egyes törvényhatóságok között is igazságosan osztassék fel”.

A harmincas évek végétől az állampolgárok egy részével szembeni megkülönböztetések sorában született *A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról* szóló 1939. évi IV. törvénycikk 7. §-a szerint, közülük az első évfolyamokra csak olyan arányban lehetett felvenni, hogy számuk az illető karra felvett összes hallgatók számának hat százalékát nem haladhatta meg. A kirekesztő szabályozás után a felvételre jelentkezőnek kérelméhez csatolnia kellett saját, szülei, nagyszülei születési, házassági anyakönyvi kivonatát vagy saját születési bizonyítványát és tanúsítványát arról, hogy nem zsidó.

Az 1920-as és 1928-as előírások helyébe *Az egyetemi és főiskolai hallgatók felvételének szabályozásáról* szóló 1940. évi XXXIX. törvénycikk rendelkezései léptek, amelyek viszont nem vonatkoztak a zsidók korábban előírt korlátozására.

E törvény megalkotása azt célozta, hogy a hallgatók felvétele „*tervszerűen irányíttassék*”, mivel a társadalom „*egészséges életműködése és az értelmiségi foglalkozásokkal kapcsolatos közfeladatok zavartalan ellátása*” kívánja, hogy részint a szükséges „*munkaerőből megfelelő készlet és tartalék álljon a nemzet rendelkezésére*”, másfelől az „*egyes foglalkozási ágakban túltermelés ne keletkezzék*”.

Így az 1. § (1) bekezdése szerint a felvehető hallgatók számát úgy kellett megállapítani, hogy az „*mind intézetek befogadóképességének, mind az országban az illető tudományterületekkel kapcsolatban előreláthatóan felmerülő értelmiségi munkaerő-szükségletnek megfelelően*”. A törvényhely megteremtette a jelentkezők irányításának lehetőségét is a karok „*befogadó képességének helyes kihasználására*” azzal, hogy az „*ifjúságot a területi elv segítségével köti egyik vagy másik felső tanintézethez*”, s így a „*túlzsúfolt tanintézeteket tehermentesíteni, a kevésbé látogatottakat pedig a befogadóképesség felső határáig gazdaságosan kihasználni lehet*”.

E szempontoknak a „*változó viszonyokhoz és szükségletekhez mért érvényesítése*” a vallás- és közoktatásügyi miniszter feladata volt. A létszám keretei közti felvételtől továbbra is a tanári kar határozhatott. A döntés során a 2. § szerint alapfeltételként a „*nemzet és a magyar állam iránt való hűséget és az erkölcsi megbízhatóságot*” kellett figyelembe venni, amely rendelkezés – az indoklás szerint – a „*nemzet vezető rétegének helyes kiválasztását kívánja szolgálni*”.

Trianon következtében területileg is részlegesen újra kellett alkotni a felsőoktatás hálózatát. Erre az impériumváltás miatt székhelyüket elhagyni kényszerült állami intézmények esetén, *A kolozsvári és pozsonyi m. kir. tudományegyetem ideiglenes átbelyezéséről* szóló 1921. évi XXV. törvénycikkkel került sor, amelyek Szegeden, illetve Pécsen nyertek elhelyezést.

A felekezeti jogakadémiák közül az eperjesi Miskolcra, míg a máramaroszigeti Hódmezővásárhelyre települt 1919-ben, illetve 1921-ben.

A kormány több ízben foglalkozott a jogakadémiák kérdésével azon az alapon, hogy fenntartásukra már nincs szükség.

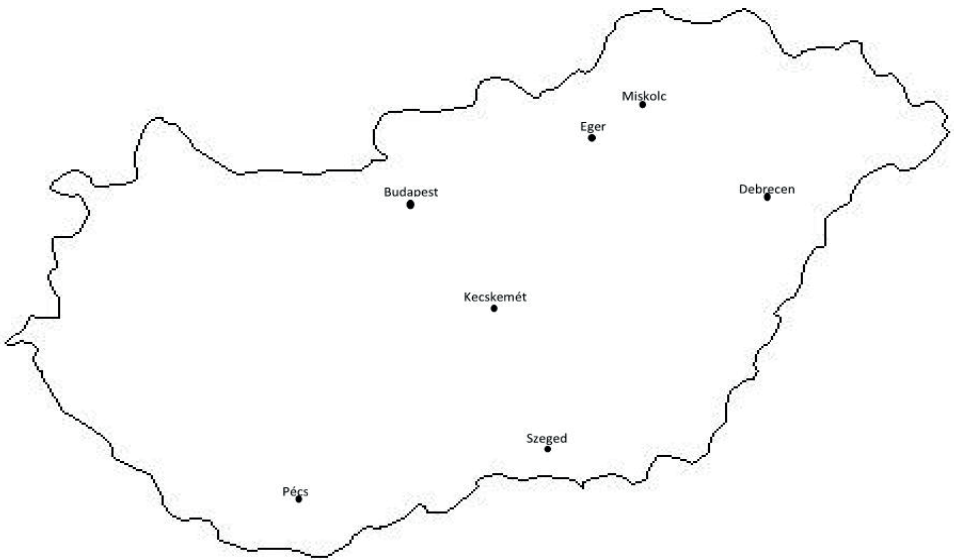
Az oktatáspolitikai meghatározó vezetőjének, az 1922-1931 között vallás- és közoktatásügyi miniszter gróf Klebelsberg Kunó véleménye szerint az ország területvesztése

és az óriási állami adminisztráció leépítése miatt semmivel „sem indokolható, hogy négy állami jogi fakultás, továbbá a közgazdasági egyetem közigazgatási és a műegyetem közigazgatási fakultása mellett még három jogakadémia is, összesen tehát nem kevesebb mint kilenc főiskola ontsa a jogászt, akikről eleve tudjuk, hogy diplomájuk nem fog számukra megélhetést adni”.

A kormány ennek jegyében 1923 végével megszüntette a felekezeti jogakadémiák anyagi támogatását.

A megváltozott körülmények miatt a református egyház Konventje 1924. május 20-21-i határozataival a sárospataki és a Hódmezővásárhelyre menekült jogakadémiák működését megszüntette, a kecskeméti pedig 1924. szeptember 1-jével „*egyetemes református egyházi jogakadémiává*” nyilvánította, kimondva, hogy azt működtetni fogja.

A jogi oktatásban így bő másfél évtizeden át négy állami egyetem, valamint három felekezeti jogakadémia működött.

Jogi oktatási intézmények, 1924-1940

A revíziók során az ország visszaszerezte az elcsatolt területek egy részét. Ennek eredményeként, *A Magyar Királyi Ferenc József tudományegyetem újjászervezéséről és a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetem felállításáról* szóló 1940. évi XXVIII. törvénycikk ismét módosította a felsőoktatás szervezetét. A Kolozsvárra visszatelepült egyetemen újból létrejött a jogi oktatás, míg a létrehozott szegedin annak megszervezésére nem került sor.

Jogi oktatási intézmények, 1941-44-ben

A törvény 3. § (3) bekezdése alaposan alakítani kívánt a jogakadémiai oktatáson is, mivel kimondta, hogy itt az 1941-1942. tanévtől kezdve csak két évfolyam működhet, amelyek tanulmányi rendje az egyetemkéivel egyezik meg. Jogakadémián csak az első és második alapvizsgát lehet letenni, ezek sikere esetén pedig a hallgató tanulmányait tudományegyetemi jog- és államtudományi karon folytathatja.

E szabályozás ellen azonban az érdekelt egyházak felléptek és *A honvédelemről* szóló 1939. évi II. törvény cikk 168. §-ára hivatkozással – amely kivételes intézkedésekre és a fennálló törvényektől eltérő szabályok megállapítására jogosított – sikeresen kérték a vallás- és közoktatásügyi miniszter beavatkozását, az addigi jogakadémiai oktatási rend fenntartása érdekében. Így a tanévről-tanévre kiadott rendeletek engedélyezték mind a négy évfolyam tartását, alapvetően befolyásolva az intézményi létszámot.²⁹⁰

Ebben a jogszabályi közegben a kormányzat szintén esztendőnként kibocsátott rendeleteivel határozta meg az egyes intézményekbe felvehető hallgatók létszámát. A felvételi kereteket a hivatalos kiadványokon túl a Magyar Távirati Iroda, valamint az országos és a helyi sajtó révén tudhatták meg az érdeklődők.²⁹¹

290 STIPTA: i. m. 81. Lásd a 24.724/1941, 31.600/1942, 9250/1943. és 9100/1944. VKM rendeleteket a jogakadémiák tanulmányi és vizsgarendjének ideiglenes módosítása tárgyában: Hivatalos Közlöny 1941. május 1. 213-214. Hivatalos Közlöny 1942. július 1. 428-429. Hivatalos Közlöny 1943. július 15. 345. Hivatalos Közlöny 1944. július 15. 211.

291 Lásd pl. Hivatalos Közlöny 1920. szeptember 31. 345. Hivatalos Közlöny 1926. szeptember 1. 294. Hivatalos Közlöny 1930. július 15. 183. Hivatalos Közlöny 1935. szeptember 15. 276. Hivatalos Közlöny 1940. augusztus 15. 329. Az MTI híreire lásd pl. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium rendeletet adott ki: 1928. július 27., A VKM rendelete szerint:

VI. A felvehető joghallgatók létszámának meghatározása, 1920-40 között

év	Budapest	Szeged	Pécs	Debrecen	Eger	Kecskemét	Miskolc
1920	500	200	200	200	60	60	60
1926	500	200	200	200	40	40	40
1930	350	300	200	200	40	40	40
1935	360	120	120	120	40	40	40
1940	540	180	180	180	75	75	75

Az intézmények számára a létszámot megállapító VKM rendeletek azzal a kikötéssel zárultak, hogy a meghatározott keret „*semmi körülmények között túl nem léphető*”.²⁹²

A megállapított létszámkeretektől kitűnően azonban a kormányzat soha nem teljesítette az 1920. évi XXV. törvénycikk indoklásában kimondott célját, miszerint a „*főképpen túlterhelt*” intézményben, a budapesti egyetem jog- és államtudományi karán évfolyamonként kb. 300 fő beiskolázását tartja indokoltnak. Ehhez képest pedig vidéken a hallgatók arányos megállapítását jelezte.

A miniszteri döntések közzétételét követően tiltakozásokra, kijáráásokra került sor. Ezek eredményeként a kormányzat jellemzően felemelte adott intézmény keretét, így pl. a budapesti jogi karon, ahol az 1928-ra megállapított 320 helyett a kultuszminiszter 550 fő felvételét engedélyezte. Ugyanígy történt Egerben is 1929-ben, amikor az érseki jogakadémia kérelmére 40-ről 60-ra emelte az első évfolyamra felvehető hallgatók létszámát. A szegedi egyetem jogi karára 1936-ban eredetileg 100 fő lett volna felvehető, de 272-en jelentkeztek, ezért a kultuszminiszter 150-re módosította a keretet.²⁹³

1929. július 18., A VKM az 1935-36 tanévben az I. évfolyamra felvehető hallgatók számát a következőkben állapította meg: <https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek> (letöltés 2018. december 26.) Végrehajtják a numerus clausust – Hány elsőéves hallgatót vehetnek fel az egyetemekre?: Szeged 1920. szeptember 30. 3. Hány hallgatót lehet felvenni a magyar egyetemre?: Körösvidék 1920. október 5. 3. Hány egyetemi és főiskolai hallgatót vesznek fel az 1926/27. tanévre: Pesti Napló 1926. augusztus 14. 7. Hány első éves hallgatót vesznek fel a magyar egyetemekre? Nyírvidék 1927. augusztus 13. 7. Megjelent az új tanév numerus-clausus rendelete: Békésmegyei Közlöny 1927. augusztus 14. 4. A kultuszminiszter megállapította a jogi fakultásokra felvehető hallgatók létszámát: Eger 1929. július 20. 2. Hány hallgatót vesznek fel az egyetemekre?: Esztergom és Vidéke 1931. augusztus 6. 3. A főiskolákra felvehető I. évfolyamú tanulók létszáma: Tolnamegyei Újság 1932. augusztus 10. 3. Melyik főiskolánál hány elsőéves hallgató vehető fel?: Békésmegyei Közlöny 1932. augusztus 13. 3. Hány elsőéves hallgatót vesznek fel az egyetemekre?: Délmagyarország 1932. augusztus 24. Hány elsőéves hallgatót vesznek föl a főiskolákra? Népszava 1933. szeptember 6. 6. Hány hallgatót vesznek fel idén az egyetemek első évfolyamára?: Pesti Hírlap 1939. augusztus 22. 11.

292 ÉVKÖNYV 1926-27. 51.

293 Az MTT jelenti: 1928. szeptember 3., 1929. október 2., 1936. szeptember 10. <https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek> (letöltés 2018. december 26.)

A protestáns egyházak is érzékenyen reagáltak a megállapított keretekre. Püspökeik tekintélyüknél fogva, és mint az Országgyűlés Felsőházának tagjai, közvetlen találkozókon vitathatták meg a miniszterelnökkel, a kultuszminiszterrel a jogakadémiákkal kapcsolatos kérdéseket. A Református Konvent elnöke, Baltazár Dezső püspök személyesen juttatta el a miniszternek a memorandumokat. A kormányzati álláspont szerint a létszámok meghatározása nem jelent felekezeti sérelmet, a vonatkozó rendeletek mindegyik egyház jogakadémiáira vonatkoznak, s eleget tettek az emelés iránti fellépésnek.²⁹⁴

A közbenjárások miatti engedmények révén az eredetileg megszabottnál nagyobb létszámok iratkozhattak be évről-évre. Így a szabályozás ellenére továbbra is a jog- és államtudományi képzés dominált a felsőoktatásban.²⁹⁵

VII. Az egyetemek hallgatói létszáma az 1920-40 közötti néhány évben²⁹⁶

év	Budapest	Szeged	Pécs	Debrecen
1920	1345	315	-	-
1926	2409	591	452	387
1930	2224	1019	844	696
1935	2466	869	955	537
1940	2413	1480	685	514

VIII. A jogakadémiai hallgatók létszáma az 1926-40 közötti néhány évben²⁹⁷

év	Eger	Kecskemét	Miskolc
1920		217	
1926	196	520	348
1930	238	361	362
1935	309	354	360
1940	364	351	356

294 Protestáns egyházférfiak a miniszterelnöknél és a kultuszminiszternél: Szózat 1923. április 14. 3. A tiszai ágostai hitvallású egyházkerület: MTI 1927. augusztus 25. <https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek> (letöltés 2018. december 26.)

295 Pl. az 1935-ös Kormányjelentés 318. szerint az I. félévben a budapesti tudományegyetem 5331 hallgatójából a jogi karon 2470, a bölcsészeten 1531, az orvosin 1021 tanult. Szegeden az 1731 hallgatóból ugyanezen karokra 986, 187, illetve 349, míg a természettudományira 155 fő iratkozott be, a Műegyetemnek pedig 2473 hallgatója volt.

296 Adatok forrása Kormányjelentés 1919-1922 192. 1927 226. 1931 274. 1936 300. 1941 212.

297 Adatok forrása Kormányjelentés 1919-1922 192. 1931 274. 1936 301. 1941 212. BÁLINTNÉ: i. m. 25.

A revíziós sikerek utáni ország-gyarapodások következtében megnőtt területre és népességszámra figyelemmel 1941-től a kormányzat megnövelte a felvehető létszámot.²⁹⁸

IX. A felvehető hallgatók létszámának meghatározása, 1941-44 között

év	Budapest	Kolozsvár	Pécs	Debrecen	Eger	Kecskemét	Miskolc
1941	540	500	180	180	75	75	75
1942	550	500	200	200	80	80	80
1943	650	500	200	200	100	100	100
1944	700	500	300	250	150	150	150

A háborús részvétel miatt azonban a beiratkozók számát befolyásolták a katonai behívások, majd 1944 nyarától az egyetemi és főiskolai férfi hallgatók honvédelmi munkára való igénybevétele.²⁹⁹

5. A kecskeméti Jogakadémia hallgatói létszáma, 1919-1944 között

A tanácsköztársaság 1919. augusztus 1-jei bukását követően a kecskeméti jogakadémia működése helyreállt, arra a város negyedéven át, november 19-ig tartó román megszállása sem gyakorolt érdemi hatást.³⁰⁰

Az 1919 szeptemberében a tanév szabályszerűen megnyílt, a beiratkozásokra sor került. A hallgatók létszámát befolyásolta, hogy a Tiszántúlról és a Délvidékről származó tanulók jelentős része az idegen megszállás, a közlekedés és a posta szünetelése, a zavaros közállapotok miatt nem tudta tanulmányait folytatni.³⁰¹ Az adott körülmények között így a korábbi tanévhez képest visszaesett a létszám: ősszel az első évfolyamra 38, a másodikra 28, a harmadikra 44, a negyedikre 21 rendes, államszámviteltanra 2, míg csak beiktatást nyert 1 hallgató, összesen 134 fő iratkozott be. Az 1920. éveleji beiratkozások során – amikor némileg javulva a helyzet a kecskeméti jogakadémia a „*jelenlegi viszonyok között a legkönnyebben megközelíthető*” lett – a hallgatók száma az egyetem

298 Lásd Hivatalos Közlöny 1941. augusztus 15. 464. 1942. szeptember 1. 552. 1943. szeptember 1. 415-416. 1944. szeptember 15. 371. Az egyetemekre fölvehető hallgatók számát az 1941/42. tanévre az elsőéveseknél ekként állapította meg a vallás- és közoktatásügyi miniszter: Tolnamegyei Újság 1941. augusztus 27. 5. Hány hallgatót vesznek fel az egyetem első évfolyamára? Népszava 1942. szeptember 4. 4.

299 A m. kir. honvédelmi miniszter 184.214/el.41.-1944. számú rendelete az egyetemi és főiskolai fiúhallgatók honvédelmi munkára való igénybevétele tárgyában: Budapesti Közlöny 1944. május 26. 2.

300 A város megszállására lásd SZABÓ Bence: „Nincs már nekem ruhám, az oláh letépte, mikor a két karom a hazát védte” – Az 1919-es román megszállás kecskeméti eseményei, in GYENESEI József szerkesztette: Hátországban – Kecskemét az I. világháború idején, MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára, Kecskemét, 2015, 403-545.

301 Seregszemle iskoláink fölött: Kecskeméti Közlöny 1919. október 9. 2.

múlt félévi szünetelése miatt megnőtt. A beiratkozás postán is történhetett. Az első évfolyamra 76, a másodikra 54, a harmadikra 39, a negyedike pedig 27 rendes hallgató iratkozott be, 6 személy beiktatást nyert, így összességében 202 főt tett ki a létszám.³⁰²

Az 1920-1921-es tanévtől már az 1920. évi XXV. törvénycikk alapján történtek a beiratkozások. Az ebben és a végrehajtási rendeletében foglaltak alapján a kecskeméti jogakadémia évről-évre országszerte tudatta a beiratkozási lehetőségeket és előírásokat.³⁰³

Eszerint az újonnan jelentkezők csak engedéllyel iratkozhatnak be. A folyamodványokat a tanév kezdete előtt, augusztus 31-ig kell a jogakadémiai igazgatósághoz benyújtani. A kérvényhez számos okmány volt melléklendő: a születési anyakönyvi kivonat, a középiskolai érettségi, az esetleges korábbi főiskolai tanulmányokról szóló bizonyítvány (index), az erkölcsi magatartásról szóló rendőrkapitányi, illetve előljárásági bizonyítvány, „különösen a nemzetbűség szempontjából”, közhatalosi bizonyítvány a szülők foglalkozásáról, vagyoni helyzetéről, azon középiskolának vagy főiskolának vezetője által kiállított bizonyítvány, ahol a folyamodó legutóbbi tanulmányait végezte és amely igazolja eddigi magatartását, valamint azt, hogy alkalmas főiskolai tanulmányokra.

A hadsereg tényleges állományú tisztjei a honvédelmi miniszter írásbeli engedélyével kérhették a beiratkozást, nekik csak az 1. és 2. pont alatti okmányokat kellett bemutatni.

Az akadémia azt is tudatta, hogy a jó előmenetelű és szorgalmas szegénysorú hallgatók tandíjkedvezményben részesülnek.

Az 1920-1921-es évkönyv beszámolója szerint a felvételek a „főiskolai numerus claususról szóló” szabályok alapján le is bonyolódtak. A tanulni kívánók kérvényeiből az első félévre 240 érkezett, amelyek közül 235 hallgatóé elfogadott, mivel ők „okmányilag a törvénybeli kívánalmaknak megfelelőül igazolták magukat”. Ténylegesen azonban csak 217 fő iratkozott be, közülük újonnan első évesként 54. Az éves beszámoló szerint a „Kar a törvényes intézkedéseknek megfelelően az első évre csak 4 új zsidó hallgatót vett fel, ami a numerus clausus értelmében 60-as első évi létszámmal csak 6 %-a, míg a zsidóság országos arányszámát Csonkagyarországon 7 %-on felülre becsülik”. Mivel a korlátozás az előző tanévekben már beiratkozott hallgatókra nem vonatkozott, s volt 17 „tanpályáját” korábban megkezdett, ezért az első félévben összesen 71 elsővel nyitott az évfolyam. Miniszteri engedélyek alapján más intézmény helyett a jogakadémián államvizsgázhatott 7 hallgató, így az első félévi összlétszám 224 főt tett ki. A tanév második felében a kialakult módon zajlottak a beiratkozások, amelynek eredményeként az összlétszám 258 hallgató volt.³⁰⁴

A kecskeméti jogakadémián való felvételi létszámot meghatározó vallás- és köz-

302 A kecskeméti jogakadémiáról: Az Est 1920. január 13. 7. ÉVKÖNYV 1919-20. 28.

303 A kecskeméti Tisza István-kollégium jogakadémiáján a rendes beiratkozások: MTI 1923. augusztus 27. Beiratkozások a kecskeméti jogakadémiára: MTI 1924. július 5. <https://library.hungaricana.hu/hu/view/Napihirek> (letöltés 2018. december 26.) Beíratások a kecskeméti Jogakadémián: Pesti Hírlap 1921. december 31. 9. Jogakadémiai beíratások: Zalamegyei Közlöny 1925. július 12. 5. Felvétel a kecskeméti Jogakadémiába: Tolnamegyei Újság 1926. augusztus 7. 4.

304 ÉVKÖNYV 1920-21. 26-27.

oktatásügyi miniszteri rendeletek állandó vita tárgyát képezték a fenntartó és a kormányzat között. Az intézmény élén álló kormányzó bizottság ezekben az évtizedekben tanévenként 100-120 fő felvételére tett javaslatot a VKM-nek, ami helyett az mindig kevesebbet engedélyezett, ezért ez az „*alacsony létszám a jogakadémia elsorvadására vezet*”.³⁰⁵

A keretek elleni fellépések érvelését jellemzi az 1926-1927. tanévre meghirdetett létszám kapcsán hozott határozat, amikor a miniszter a jogakadémia I. évfolyamára fölvehető hallgatók számát 40-ben állapította meg. Az elnökség azonban 120 főt kívánt felvetetni az I. évfolyamra, ezért tiltakozását fejezte ki Klebelsbergnél. Ez azon alapult, hogy a miniszter nem vette figyelembe az 1920. évi XXV. törvénycikk 1. §-ának ama rendelkezését, amely a jogakadémiákra felvehető hallgatók számának megállapítását az illető karok meghallgatásához kötötte. A „*tanári kar, illetve az egyházi felsőbátóság megkérdése esetén ugyanis alkalom nyílt volna rámutatni arra, hogy az ilyen intézkedés sérti a református egyháznak az 1790/91:26. tc.-ben biztosított iskolafenntartó jogát*”, amit „*évszázados küzdelmek árán szerzett*” és a jogalkotás „*törvényben biztosított autonóm jogától novelláris úton nem akarhatta megfosztani a református egyházat*”. Továbbá mivel az állam semmivel sem járul hozzá a jogakadémiák fenntartásához, az ahhoz szükséges anyagi erő a „*bívek áldozatkésztségét és a tanulók által befizetett díjakat jelenti*”, ezért ezen erőforrás a hallgatók létszámának csökkentése esetén elégtelenné válik. Így a létszám ilyen mértékű megállapítása „*sérti az egyház iskolafenntartó jogát, másfelől alkalmas arra, hogy a protestáns közvéleményben fölösleges izgalmakat keltsen, a kérdésnek örökös felszínen tartása pedig a protestáns társadalom és az államkormány közötti annyira kívánatos harmóniát örökösen veszélyezteti*”, ami nem lehet célja egyik félnek sem.³⁰⁶

Az eredményes fellépések következtében a VKM többletlétszámokat engedélyezett. A hivatkozott 1926. évi esetben pl. 40 helyett 122 fő, míg 1927-ben 80 hallgató beiratkozásához járult hozzá.³⁰⁷

Az intézmény ekkoriban nagy nyomás alatt állt a kérelmezők részéről. Mint pl. az MTI 1932. szeptember 2-án tudatta, a megszabott keret szerint a kecskeméti jogakadémia első félévére csak 70 hallgatót lehet felvenni, ezért a jelentkezők nagyszáma miatt 80 személyt el kell majd utasítani. A fenntartó közbelépése nyomán viszont a hírügynökség néhány nap elteltével, szeptember 9-én tudatta, hogy az akadémia értesítést kapott a kultuszminisztériumtól, miszerint az első évre az eredetileg tervezett helyett 100 joghallgatót vehet fel.³⁰⁸

Több tanévben a Jogakadémia még a módosított létszámon túl is vett fel hallgatókat pl. 1933-ban 12, 1934-ben 3, 1935-ben 4, 1936-ban pedig 6 főt. Ezt az intézménybe

305 ÉVKÖNYV 1927-28. 38.

306 ÉVKÖNYV 1926-27. 42, 46, 49-51.

307 ÉVKÖNYV 1926-27. 49. ÉVKÖNYV 1927-28. 40.

308 A kecskeméti jogakadémia első félévére hetven joghallgatót lehet felvenni: MTI 1939. szeptember 2. A kecskeméti jogakadémia értesítést kapott a kultuszminisztériumból: MTI 1932. szeptember 9. <https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek> (letöltés 2018. december 26.)

jelentkezők száma magyarázta, hiszen korábban is számos személyt kellett visszautasítani pl. 1927-ben 56, 1928-ban 95, 1929-ben 63 személy került visszautasításra a létszám beteltele miatt.³⁰⁹

A felvételi keret körüli tusakodások 1940-től megszűntek, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium hozzájárult a kért 100-as létszámokhoz, sőt 1942-ben ehelyett 120 fő felvételét tette lehetővé, míg 1944-ben már 150 személy beiratkozását engedélyezte.³¹⁰

Ezen negyedszázad 20-as éveiben általában nőtt a Kecskemétre beiratkozottak száma, amelynek általános okát abban látta a tanári kar, hogy korábban is „aránytalanul több volt a joghallgató, ezeknek a háborút követő nehéz időkben még inkább a hadviseltekből még tovább szaporodása annál is inkább érthető, mert a megélhetés nehézségei most minden eddiginél is nagyobb mértékben terelték a tömegeket azon főiskolai szakra, melyet tanulmányi rendszerünk visszássága, s a sok háborús kedvezmény folytán az előadások látogatása nélkül lehet elvégezni, s így az életben való valamelyes elhelyezkedést már a főiskola végzésével egyidejűleg biztosítani”. A létszám növekedését egyébként úgy értékelték, mint ami a jogakadémia „életképességét kétségtelenül bizonyítja”.³¹¹

Átmeneti visszaesés történt az 1923-1924. tanévben, amikor félévenként 261, illetve 232 fő iratkozott be. Ennek oka az volt, hogy a VKM megszüntette a katonai szolgálatot teljesített joghallgatóknak nyújtott kedvezményeket.³¹²

A hallgatók száma viszont 1924-25-ben megugrott: az első félévben 355-re, a másodikban pedig 390-re. Ezt részint a jogakadémia országos intézetté válása, másrészt az magyarázta, hogy a Hódmezővásárhelyen működött intézmény megszűntével tanulóinak tekintélyes része ideiratkozott.³¹³

A hallgatók létszáma az 1925-1926-os tanévben érte el a csúcspontját, amikor az első félévben 534, míg a másodikban 540 fő folytatta itt tanulmányait. Közülük az első félévben 248, a másodikban 102 volt olyan, aki előzőleg nem tanult a jogakadémián. A következő, 1926-1927-es tanév is közelítette e csúcst, hiszen az első félévben 520 hallgatója volt a Jogakadémiának. Ez a szám azonban a második félévre 488 főre fogyatkozott.³¹⁴

Ettől kezdődően a létszám némileg olvadt, 1927-1928-ban 457, 1928-1929-ben 435 hallgatója volt a jogakadémiának az első féléves beiratkozások alapján.³¹⁵

Az ezt követő esztendőök viszont stabilitást hoztak, 1929 és 1943 között évről-évre bő 300 személy iratkozott be: a létszám az 1936. évi 349 és az 1931-es 397 fő között változott.

309 ÉVKÖNYV 1933-34. 27. ÉVKÖNYV 1934-35. 57. ÉVKÖNYV 1935-35. 52. ÉVKÖNYV 1936-37. 65.

310 ÉVKÖNYV 1942-43. 10. Hivatalos Közlöny 1944. szeptember 15. 371.

311 ÉVKÖNYV 1921-22. 18-19. ÉVKÖNYV 1922-23. 22.

312 ÉVKÖNYV 1923-24. 24, 33.

313 ÉVKÖNYV 1924-25. 64.

314 ÉVKÖNYV 1925-26. 64. ÉVKÖNYV 1926-27. 42.

315 ÉVKÖNYV 1927-28. 26. ÉVKÖNYV 1928-29. 20.

A hallgatói szám a harmincas évek utolsó harmadától folyamatosan emelkedett: az 1937-1938. tanév I. felében 350, a II-ban 306, az 1938-1939-as I. felében 358, a II-ban 309, az 1939-1940. tanév I. félévében 349, a II-ban 297, 1940-1941 I. félévében 351, a II-ban pedig 307 fő iratkozott be. A háborús esztendőkből az 1941-1942. tanév I. felére 362, a II-ra 312, 1942-1943-ban pedig az I. félévre 381, míg a II-ra 351 hallgató iratkozott be. Az 1943-1944-es tanévben az elmúlt éveknek megfelelő volt a beiratkozás az I. félévi 368, illetve a II-ra való 388 fővel.³¹⁶

Az emelkedés okát a tanári kar abban látta, hogy a háború következtében állandóan *„fokozódó gazdasági nehézségek miatt a hallgatóság egyre sűrűbben jön – a szegedi jogi kar hiányában – a közelsége miatt is olcsóbb főiskolánkra, mint a távolabb eső egyetemekre”*.³¹⁷

Az 1944-1945-ös tanévre vonatkozó beiratkozási hirdetményét a kecskeméti jogakadémia 1944. július 28-ával bocsátotta ki, nem sejtve, hogy a jövőt a háború történései húzzák keresztül. A szeptember 20-i tanévkezdés már az ország akkori területén folyó harcok árnyékában történt. A közlekedési problémák és a háborús viszonyok miatt a beiratkozások még október elején is folytak, noha 11-én a szovjet hadsereg már Szegedet is elfoglalta. A bizonytalan körülmények között az I. félévre végül 271 személy iratkozott be, akik tanulmányai viszont a város és környékének hadszíntérré válásával megszakadtak. A front közeledésével Kecskemét kiürítését a magyar hadsereg október 24-ével elrendelte, amelynek végrehajtásaként a várost szinte a teljes lakosság elhagyta.³¹⁸

A fentiek összegzéseként a kecskeméti Jogakadémia hallgatói létszáma az 1919-1920. és az 1944-1945. tanévek közötti negyedszázadban az alábbiak szerint alakult az I. félévek adatai alapján:

316 BKML VIII.1. Iratok 5. 292/1947-48.

317 ÉVKÖNYV 1942-43. 10.

318 A Kecskeméten működő Egyetemes Református Jogakadémia tájékoztatója az 1944-1945. tanév I. felében: Budapesti Közlöny 1944. augusztus 2. 4. BKML VIII.1. Iratok 5. 292/1947-48. A város sorsára lásd Kecskemét 1944-ben: Petőfi Népe 1965. április 29. 5-6. IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor szerkesztette: Dokumentumok Kecskemét történetéből I. 1944. október 31 -1945 május 8.,Kecskemét Város Tanácsa V. B., Kecskemét, 1975, 45. ÉVKÖNYV 1944-47. 18.

X. *A kecskeméti Jogakadémia hallgatói létszáma, 1919-44 között*

év	létszám
1919	134
1920	217
1921	313
1922	332
1923	261
1924	355
1925	534
1926	520
1927	457
1928	435
1929	369
1930	361
1931	387
1932	377
1933	382
1934	375
1935	354
1936	349
1937	350
1938	358
1939	349
1940	351
1941	362
1942	375
1943	368
1944	271

6. A jogi oktatási intézmények hallgatói létszámát meghatározó rendelkezések, 1945-1949 között

A II. világháborút követően a szovjet megszállás alatti Magyarországon tetemes változásokra került sor, az új politikai erők hatalomra kerülése rányomta bélyegét a társadalom egyre több területére. Megkezdődött a régi jogszabályi környezet felváltása egy új normarendszerrel. Az 1944 decemberében Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormány a tanév során vette át az ország kormányzását, s ennek során több olyan jogszabályt kibocsátott, amelyek hatással voltak a felsőoktatás viszonyaira.

A kormány 1945. február 6-i 200. ME rendeletével döntött az ún. zsidótörvények

és rendeletek hatályon kívül helyezéséről, így megszűntek az addigi jogfosztást előíró létszámkorlátok. Ennek folyományaként a felvételi hirdetések már csupán a saját anyakönyvi kivonat csatolását írták elő.³¹⁹

Ezt követően a jogakadémiákat érintő első jogszabály az 1945. február 15-i 58.003. számú VKM rendelet volt, amely a korábbi évek szabályozását követve kimondta, hogy ezeken – az 1940. évi XXVIII. törvénycikk 3. § (3) bekezdésében foglaltaktól eltérően – továbbra is négy évfolyam működhet. Ennek megfelelően szólt a november 27-én megjelent a 11.160/1945. ME rendelet is.³²⁰

A háború miatt kialakult rendkívüli helyzeteket kívánta rendezni, *A tanulmányaikban önhibájukon kívül akadályozott joghallgatók tanulmányi kedvezménye tárgyában* 1945. július 18-án hozott 5100. ME rendelet.³²¹ Ennek hatálya azokra vonatkozott, akiknek az egyetemi vagy jogakadémiai tanulmányait 1941. június 26. után megszakította a tényleges katonai szolgálat, a munkaszolgálat, a hadifogság, a zárt körzetbe (gettó) költöztetés, az internálás, a lakóhelyéről való kényszerű elköltöztetés (deportálás), a tartózkodási hely és az intézmény székhelye között a forgalom megbénulása vagy veszélyessé válása, illetve bármilyen olyan ok, amely önhibájukon kívül a beiratkozásokban akadályozta vagy mozgási szabadságukat annyira korlátozta, hogy tanulmányait nem folytathatták. Az akadályozott személy félévek kedvezményes számítását és elengedését kérhette. A kérelemben elő kellett adni az akadályoztatás okát és csatolni azon okiratokat, amelyek ennek a valószínűsítésére alkalmasak voltak.

Az új politikai szellemnek megfelelően a kormány 1945. szeptember 20-i 8500. ME rendeletével – a közsféra és számos foglalkozási ág után – kimondta minden egyetemi és főiskolai hallgató igazolásának szükségességét „*annak megállapítása végett, hogy magatartása sértette-e a magyar nép érdekeit*”.³²²

Ennek megvizsgálása érdekében a hallgató köteles volt beiratkozása során az intézményben igazoló nyilatkozatot tenni, amelyben ismertetni tartozott „*politikai magatartását és cselekedeteit, különösen az egyetemek (főiskolák) nyugatra történt kiköltöztetése során vitt szerepét, esetleges nyugatra távozásának okát és visszatérésének körülményeit*”. Ezt követően a karonként alakított igazoló bizottság döntött az előadottakról, a hallgató más forrásokból megismert magatartásáról. Eljárása eredményeként azokat nyilvánította igazoltnak, akik ellen bejelentés nem érkezett, és „*akiknek népellenes magatartásáról az igazolóbizottság tagjainak egyike sem tud, illetőleg akikre nézve az igazolóbizottság tagjainak egyike sem kíván tárgyalást*”. Ellenkező esetben legsúlyosabb döntéseiként a hallgatót az adott intézményből meghatározott, legfeljebb négy félévig terjedhető időre vagy örökre kizárta, illetve ez utóbbi szankciót az ország összes egyeteme, főiskolája vonatkozásában kimondhatta.

A hallgatók összetételének az új politikai viszonyoknak megfelelő kialakítását célozta

319 Magyar Közlöny 1945. március 17. 4. Lásd pl. Hirdetés a szegedi Tudományegyetemre az 1945-46. tanév 1. félévére szóló felvételtől, illetve beiratkozásról: Magyar Közlöny 1945. augusztus 8. 4.

320 Magyar Közlöny 1945. március 24. 4. Magyar Közlöny 1945. november 27. 3.

321 Magyar Közlöny 1945. július 21. 2.

322 Magyar Közlöny 1945. szeptember 26. 1-2.

a kormány 1945. november 21-i döntése, amit a 11.140/1945. ME rendelet, *Az egyetemek és főiskolák mellett tanfolyam létesítése és az egyetemeken és főiskolákon szerezhető képesítés elnyerésének megkönnyítése tárgyában* címmel hirdetett ki.³²³ Eszerint a „magyar társadalom demokratikus átalakulásával kapcsolatos szükségletek figyelembevételével” a felsőoktatási intézményekben az 1945-1946-os, valamint az 1946-1947. tanévekben kezdődően négy féléves tanfolyamokat lehet tartani azon 20-45 éves személyek a részére, akik a tanulmányok folytatásához szükséges iskoláikat önhibájukon kívül nem végezhették el. A felvételi vizsgán viszont igazolják, hogy „felsőbb tanulmányok folytatására és az ezek által elérni kívánt életpályán való helytállásra alkalmasak”. A felvételihez a népiskola VI. osztályának, illetőleg ezzel egyenértékű közép- vagy középfokú iskolai osztálynak elvégzését kellett igazolni. Az a hallgató, aki a tanfolyamot kitűnő eredménnyel végezte, tanulmányait azon az egyetemi karon, illetve főiskolán folytathatta, amely mellett a tanfolyam működött, továbbá képzését az elvégzett tanfolyam beszámításával rövidebb idő alatt is elvégezhetette. Ezen a címen azonban legfeljebb két félévet lehetett a rendes tanulmányi időbe beszámítani.

Magának a felsőoktatásba való bekerülésnek az újra szabályozását, *Az egyetemeken és főiskolákon az 1946/47. tanévben felvehető hallgatók létszámának megállapítása tárgyában* hozott 8240/1946. ME rendelet határozta meg.³²⁴ Ez bár kimondta, hogy a létszámot a „képzés eredményességének és szakszerűségének szempontjait” figyelembe véve az egyes intézmények határozzák meg, de ezt jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek be kell mutatni. A felvételre jelentkezők közül az intézményekben alakított bizottság javasol, a döntést pedig a tanári testület hozza. A javaslatot a felvételre jelentkező egészségi állapotának, érettségi eredményének és a szükséghez képest tartható szóbeli vagy írásbeli vizsga eredményének, valamint a szociális helyzetének együttes mérlegelése alapján kellett megtenni. A felvételi vizsga célja a jelentkező általános műveltségi fokáról és az illető tanulmányokra való alkalmasságáról való meggyőződés volt.

A következő tanévre ugyanezen szabályok érvényesülését írta elő a kormány 5850/1947. ME rendelete.³²⁵

A következő évben, 1948. július 16-án azonban a minisztertanács változtatott a szabályozáson. *Az egyetemeken és főiskolákon az 1948/49. és azt követő tanévekben felvehető hallgatók létszámának megállapítása tárgyában* kiadott 7870/1948. Korm. rendelet szerint a keretet a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapította meg az intézménnyel egyetértésben, s a „szükséghez képest megtartható” vizsga során meg kellett győződni a jelentkező „demokratikus magatartásáról” is. Az intézményenként alakított bizottság javaslata alapján a tanári testület határozott a felvételtől, amelyet a miniszter erősített meg.³²⁶

323 MINISZTERTANÁCSI JEGYZŐKÖNYV 1945. november 21. [http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/miniszter tanacsi-jegyzokonyvek-1944-1965](http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/miniszter_tanacsi-jegyzokonyvek-1944-1965) (letöltés 2018. december 27.) Magyar Közlöny 1945. november 27. 3.

324 Magyar Közlöny 1946. július 20. 1-2.

325 5.850/1947. ME az egyetemeken és a főiskolákon az 1947/48. tanévben felvehető hallgatók létszámának megállapítása tárgyában: Magyar Közlöny 1947. május 15. 1289.

326 MINISZTERTANÁCSI JEGYZŐKÖNYV 1948. július 16. <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/>

A hallgatói létszám növelésének és új beiratkozható személyi körnek a lehetőségét még korábban megnyitotta a kormány *Az egyetemeken és jogakadémiákon esti tagozat létesítése tárgyában* 1947. október 10-én hozott 12.700. rendeletével.³²⁷ Ez kimondta, hogy az 1947-1948. tanévtől kezdődően – ha ezt a jelentkezők létszáma indokoltá teszi – esti tagozatot kell létesíteni. A felvehető hallgatók létszámát itt is – a képzés eredményességének és szakszerűségének szempontjait figyelembe véve – az érdekelt kar javaslata alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapította meg. Felvételre csak az jelentkezhetett, aki munkavállalóként igazoltan olyan állandó kereső foglalkozást folytatott, amely őt a rendes tanulmányok végzésében akadályozta. A felvételhez ugyanolyan képesítés kellett, mint egyébként a rendes tanfolyamra. Az esti tagozat első évfolyamára a felvételi bizottság érettségi vizsgálatral nem rendelkező, de a tanulmányok elvégzésére megfelelő szellemi fejlettséggel rendelkező személyeket is felvehetett, de számuk nem haladhatta meg az hallgatók 10%-át. A jelentkezőnek a kar által megállapított felvételi vizsgát sikerrel kellett teljesítenie. Azt a személyt, aki a 11.140/1945. ME rendelettel szervezett munkástanfolyamot sikerrel elvégezte, az első évfolyamra a meghatározott kereten kívül lehetett felvenni. E hallgatók tandíjfizetés alól mentesek, míg az egyéb mellékdíjak lerovására kötelesek voltak.

A jogakadémiák sorsa egyébként ezekben az időkben teljesen bizonytalanná vált, amely befolyásolta az ide való jelentkezési kedvet. A korszak meghatározó politikai erejét adó Magyar Kommunista Párt véleményét 1946 decemberében markánsan fogalmazta meg tagja, a befolyásos jogalkotóvá vált Beér János, miszerint „mindenképpen meg kell szüntetni a klerikális befolyás alatt álló vidéki jogakadémiákat”. Az ekkori híradások ennek megfelelően vetítették fel az intézmények sorsát, hogy ezeket vagy megszünteti a kormányzat, vagy átalakítja gyakorlati közigazgatási szakemberek képzésére.³²⁸

Ezzel szemben a Kisgazdapárt képviselője, a kecskeméti Révész László 1947. március 12-i nemzetgyűlési felszólalásában hangsúlyozta, miszerint ezek a „szegényebb sorsú vidéki tanulók főiskolai képzéshez jutását előmozdítják, mert olyan iskolavárosokban létesültek, amelyeknek megfelelő vasúti és közúti hálózata biztosítani tudja nagy körzet fiatalságának naponkénti bentazását és hazautazását”. Ezen túl, e „nagy múltú intézmények hivatottak arra, hogy az egyetemek jogi fakultásainak túlsúlyosságát levezessék, a jogi oktatást intenzívebbé tegyék tanár és tanítvány közvetlen érintkezésének biztosítása által. A jogakadémiák tanári kara pedig a vidék szellemi életének irányítója, aki magas

miniszter tanácsi-jegyzokönyvek-1944-1965 (letöltés 2018. december 27.) Magyar Közlöny 1948. július 25. 1655-56.

327 MINISZTERTANÁCSI JEGYZŐKÖNYV 1947. október 10. [http://adatbazisokononline.hu/adatbazis/miniszter tanacsi-jegyzokonyvek-1944-1965](http://adatbazisokononline.hu/adatbazis/miniszter_tanacsi-jegyzokonyvek-1944-1965) (letöltés 2018. december 27.) Magyar Közlöny 1947. október 29. 2867-2868. Dolgozók esti tanfolyama az egyetemeken: Szabad Nép 1947. október 30. 2.

328 A tudomány mai állásáról, a magyar tudósok munkájáról nyilatkoznak a Szabad Népek: Szabad Nép 1946. december 25. 6. Kultúrkrónika: Népszava 1947. január 23. 4. A jogakadémiák sorsa: Kis Újság 1947. január 24. 3.

*műveltségének áldásait igyekszik közkinccsé tenni előadások, felolvasások tartásával, iskolán kívüli népművelési munkásságával, írói működésével”.*³²⁹

A kor politikája azonban, *A nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában* hozott 1948. évi XXXIII. törvénycikkkel a felekezeti oktatást felszámolta, így a jogakadémiák is 1948. július 1-jétől állami szervként működtek tovább. A törvényjavaslat indokolása azonban ezeket illetően – sorsukat előre vetítve – megállapította, hogy a jogakadémiák *„jelentőségüket veszített, idejüket múlt intézmények”*.³³⁰

Egy év múlva e kijelentésnek, *Az egri, a kecskeméti és a miskolci állami jogakadémiák működésének megszüntetéséről és a debreceni tudományegyetem jog- és közgazdaságtudományi kara működésének szüneteltetéséről* szóló 4105/1949. (VI. 26.) Korm. számú rendelet szerzett érvényt, amelyik ezeket augusztus 30-ával felszámolta.³³¹

Így ezen környezetben az 1945-1948 közötti időszakban az ország jogi oktatási intézményeinek létszáma az alábbiak szerint alakult:

*XI. Az egyetemek joghallgatói létszáma*³³²

év	Buda-pest	Szeged	Pécs	Debrecen
1945	1753	442	570	499
1946	1755	328	335	389
1947	2336	431	401	482
1948	2383	385	385	381

*XII. A kecskeméti és a miskolci jogakadémiák I. félévi hallgatói létszáma*³³³

év	Kecskemét	Miskolc
1945	160	336
1946	180	330
1947	161	355
1948	207	

329 Az 1945. évi november hó 29-re összehívott nemzetgyűlés naplója VI. kötet, Budapest, 1952, 620.

330 Az 1947. évi szeptember hó 16-ára összehívott országgyűlés irományai II. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai RT. Könyvnyomdája, Budapest, 1949. 301.

331 Magyar Közlöny 1949. június 26. 918.

332 VÍGH József: A jogászképzés tizenegy éve (1945-1956) a statisztikai adatok tükrében, Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat, Budapest, 1958, 50. E kiadvány a jogakadémiák létszámára nem közöl adatokat.

333 A hallgatók I. féléves létszámadatainak forrása: Évkönyv 1944-47. 31. BKML VIII.1. Iratok 5. 292/1947-48. Iratok 6. 80/a/1948-49.D.sz. BRUCKNER: 274. Az egri jogakadémiára nem sikerült adatot találni.

7. A kecskeméti Jogakadémia hallgatói létszáma, 1945-49 között

Az 1944 októberében megszakadt tanév december 10-én folytatódott a kecskeméti jogakadémián a hallgatók egy részének részvételével. Az 1945. február 1-jével kezdődött II. félévre is csupán a tanulók egy hányada tért vissza, ekkorra 72 fő iratkozott be. Sokak számára ezt megakadályozták az országban folyó harcok, a közlekedés megoldatlansága, s az, hogy „*akadémiánknak több száz hallgatója hadifogságban van*”. Az intézmény dékáni tisztét ellátó Révész László néhány hónappal később tett jelentése szerint ez a létszám „*abhoz képest, hogy Kecskemét 1944 novemberében teljesen kiürült, s 1945 elején is még csak lassan szállingózott haza a lakosságnak az a része, melyből jogakadémiánk hallgatói kikerültek, elég nagyinak mondható, bár az előző évihez képest nagy csökkentést mutat, ami azonban a háborús körülmények között magától értetődő tünet*”. Végül a félév folyamán 104 főre emelkedett a hallgatók száma.³³⁴

A normalizálódó viszonyok kibontakozásával az 1945-1946-os tanév első felében 160 hallgatója volt az intézménynek, közülük 60 kecskeméti, 30 fővárosi és 70 vidéki. A beiratkozások után folytak az igazolási eljárások, s azonnal megkezdődtek az előadások. Az épületet ért háborús károk, az ellátási nehézségek miatti fűtésihiány ellenére „*mégis mindenki bizakodással tekint a jövő elé. Várják a hadifogságban lévő hallgatókat és remélik, hogy jövőre elérik a régi 350-400-as létszámot*”. Ez azonban megalapozatlannak bizonyult, a II. félévre csak 145 személy iratkozott be, akik közül 50 fejezte be tanulmányait.³³⁵

A következő tanévre szóló felhívását 1946. július 31-én adta ki a jogakadémia azzal, hogy a hallgatók felvétele a 8240/1946. ME rendeletben foglaltak alapján történik, az előadások pedig szeptember 4-én kezdődnek. Utólagos beiratkozásra a dékán csak annak adhat engedélyt, aki igazoltan nem tudott ennek eleget tenni. Ilyen ok akkoriban jellemzően a hadifogság miatti akadályoztatás volt, amelyből visszatérve a kapcsolatos kérvényekkel rendszeresen foglalkozott a kari tanács az 5100/1945. ME rendelet alapján eljárva, azoknak helyt adva. Ebben az évben végül 127 fő iratkozott be az I., míg 113 a II. félévre.³³⁶

Ezt a dékáni beszámoló akként értékelte, hogy „*hallgatóink száma a háború előtti létszámhoz viszonyítva erősen visszaesett. Ennek oka abban keresendő, hogy az akadémiák megszűntetéséről a napi sajtóban többször megjelent hírek visszariasztották az ifjúságot a jogakadémiákra való beiratkozástól*”.³³⁷

A Jogakadémia ekkoriban felvetette a hallgatói szám növelése érdekében a 11.140/1945. ME rendelet szerinti munkástanfolyam indításának kérdését, de erre a Vallás- Közoktatásügyi Minisztérium kiterő választ adott.³³⁸

334 KÁDÁR: i. m. 194. ÉVKÖNYV 1944-47. 18, 32.

335 A Jogakadémia: Kecskeméti Lapok 1946. január 6. BKML VIII.1. Iratok 5. 292/1947-48. 4. d. 198/1946-47.

336 Hirdetmény a kecskeméti Egyetemes Református Jogakadémián az 1946-47. tanév I. félévére szóló felvételtől, illetve beiratkozásról: Magyar Közlöny 1946. augusztus 13. 3. BKML VIII.1. Iratok 1. Jegyzőkönyv a tanári kar üléseiről 1946-1948.

337 ÉVKÖNYV 1944-47. 31.

338 BKML VIII.1. Iratok 4. 22/1946-47.d.sz.

Ugyancsak felmerült egy két féléves tanfolyam elindítása is a „szövetkezeti eszme népszerűsítése és olyan szövetkezeti dolgozók képzése céljából, akik a már kiképzett és gyakorlati ismerettel rendelkező vezetők munkatársai lesznek”, de kellő érdeklődés hiányában ezt megszervezni nem sikerült.³³⁹

Az újabb hallgatók jelentkezési kedvének serkentése érdekében az intézmény 1947 nyarán kommunikációs offenzívát indított. Ennek keretében leveleket küldött a református egyházközségek lelkipásztorainak azért, hogy saját közegükben hassanak oda, miszerint a „*jogi pályára készülő ifjúságunk jogakadémiánkra iratkozzék be*”. A Magyar Távirati Iroda útján ugyancsak közzétételre került a beiratkozás lehetősége. Sőt még az akkori legmodernebb kommunikációs eszközhöz, a Magyar Rádióhoz is fordult a prodékán azért, hogy a felvételi hirdetés a híradások után mindkét hullámhosszon bemondásra kerüljön.³⁴⁰

E hirdetések között az is, hogy a hallgatók „*élelmezést korlátolt számban a református iskolai internátusban vehetnek igénybe*”, továbbá záros hely áll rendelkezésükre az akkoriban megnyílt, a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége által fenntartott Tiborczi Kollégiumban. Az ezekkel kapcsolatos igény a „*vagyon állapot, elsősorban vagyontalansági vagy szegénységi bizonyítvány alapján lesz elbírálva*”.³⁴¹

Mind ezek eredményeként, némi növekedéssel az 1947-1948-as tanév I. félévében 161 hallgató iratkozott be a jogakadémiára, a II-ban pedig 155.³⁴²

Az intézmény 1947 őszén megkereste a VKM-et a 12.700/1947. Korm. rendelet szerinti esti tagozat felállításának kérdésében, az annak létrehozásához szükséges létszámot 100 főben javasolta. A válasz szerint viszont ezek megnyitására országsszerte csak az 1948-49-es tanévben kerül majd sor. (Ez Kecskeméten ekkor sem történt meg.)³⁴³

A Jogakadémia államosítását követően az addigiaknak megfelelően szerveződtek a képzési formák. Ennek során meghirdetésre került egy két féléves államszámvitel-tani tanfolyam minden 18. évét betöltött férfi és nő számára. A híradások szerint ekkor nagy volt az érdeklődés a jogász pálya iránt, s így a jelentkezők száma meghaladta az előző éveket.³⁴⁴

Az 1948 ősz elején bonyolított felvételik eredményeként 68 fő tett sikeres, a kultuszminiszter által megerősített vizsgát, míg számosan visszautasítottak. Az október 9-én megnyitott tanév I. félévére 207 fő iratkozott be. Néhány hónappal később, 1949 februárjában a II. félévre pedig 165, s így ők lettek az augusztus 30-ával megszüntetett

339 Szövetkezeti tanfolyam munkásoknak: Népszava 1947. szeptember 11. 2. BKML VIII.1. Iratok 5. d. 60/1947-48.D.

340 BKML VIII.1. Iratok 4. 288/1946-47.d.sz. 290/1946-47.d.sz. Szeptember 14-én nyílik a kecskeméti jogakadémia: MTTI 1947. augusztus 1. és 4. <https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek> (letöltés 2018. december 26.)

341 BKML VIII.1. Iratok 4. 258/1946-47.d.sz.

342 BKML VIII.1. Iratok 5. 292/1947-48.

343 BKML VIII.1. Iratok 5. 81/1947-48.

344 Államszámvitel-tani tanfolyam a Jogakadémián: Kecskeméti Lapok 1948. szeptember 8. Nagy az érdeklődés a jogászsélet iránt: Kecskeméti Lapok 1948. szeptember 24.

intézmény utolsó hallgatói, akik ezt követően bármelyik egyetem jogi karán folytathatták tanulmányaikat.³⁴⁵

8. A Jogakadémia hallgatóinak összetétele

8.1. Családi származás

A felsőoktatásban való tanulásnak az érintett személy – életkoránál fogva – legfontosabb tényezője családjának anyagi helyzete, képzettsége, műveltsége, hagyományai. Nyilván ezek közül a legfontosabb a vagyoni állapot, amikor a felsőoktatási tanulmányokért fizetni kell a benne résztvevőknek.

A kecskeméti Jogakadémia hallgatóinak e vonatkozásban való megismeréséhez alapvetően a Hallgató adatbázisban foglaltak, továbbá az évkönyvekben 1899-től összesített módon feltüntetett adatok alapján nyílik lehetőség.

Az adatszolgáltatás rendszerében, a hallgató eltartójaként a családfőt jelentő apa, hiányában a gyám, esetleg az anya került számbavételre, mint az érintett helyzetét meghatározó tényező.

Magyarországon mind a dualizmus korában, mind Trianont követően, a társadalom tagjainak vagyoni helyzet, foglalkozás szerinti csoportosítására a különböző ágazatokban való részvétel szerint került sor, amelyek számbavétele nélkül nem érthetők a hallgatók besorolásában használt fogalmak.³⁴⁶

A legfontosabb tényezőt a földtulajdonhoz való viszony jelentette. Ennek keretében az őstermelésből (mezőgazdaság) élőknél nagyság szerint kisgazdaság volt a 100, közép az 1000 holdig terjedő birtok, míg nagy az e méretet meghaladó. A másik nagy gazdasági ágazatnál a 20 fő foglalkoztatott alatti kis-, az efölötti nagyiparnak és kereskedelemnek minősült.

A foglalkozások csoportjait alkották a polgári és egyházi közszolgálatban (pl. közigazgatás, igazságszolgáltatás, tanügy, egészségügy), a szabadfoglalkozásokban (pl. ügyvéd), a véderőben (hadsereg, csendőrség), napszámosként, egyébként (pl. házmester) és magánzóként dolgozók.

A Jogakadémia hallgatóinak eltartói között, foglalkozások és beosztások tömege fordult elő: pl. országgyűlési képviselő, államtitkár, járás- és törvényszéki bíró, királyi

345 BKML VIII.1. Iratok 6. 60/D.1948-49.sz. 80/a/1948-49.D.sz. 273/1948-49. 279/1948-49. 293/1948-49. 304/1948-49. KÁDÁR: i. m. 238-239. Tanérvnyítás a Jogakadémián: Kecskeméti Lapok 1948. október 9. Megszűnik a Kecskeméti Jogakadémia: Kecskeméti Lapok 1949. június 30. 1. BÁLINTNÉ: i. m. 12.

346 Ezek számbavételére A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása – A népesség foglalkozása községenként, Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1904, 1-8. A magyar szent korona országainak 1900. évi népszámlálása – A népesség foglalkozásának némely részletei és a vállalati statisztika, Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1906, 86-87, 94-95-ben meghatározottak az irányadók.

ügyész, tiszti ügyész, főállamügyész-helyettes, közjegyző, ügyvéd, jegyző, főszolgabíró, telekkönyvvezető, rendőr, püspöki titkár, lelkész, kántor, biztosítási tisztviselő, pénzügyi biztos, postaaltiszt, pénztárnok, állategészségügyi felügyelő, orvos, állatorvos, gyógyszerész, tanár, tanító, mérnök, építési vállalkozó, gépész, raktáros, bankigazgató, üzletvezető, kereskedő, szabómester, cipész, asztalos, hentes és mészáros, molnár, pék, kőműves, géplakatos, könyvkötő, szűcs, intéző, erdőmester, erdőőr, útmester, mozdonyvezető, gépkocsivezető, földműves, napszámos, birtokos, nagybirtokos, katona a tiszthelyettestől a tábornokig.

Ezek csoportosítása a fenti nagy besorolási rendszerek valamelyikébe a hallgató bevallásán, majd ez alapján az intézmény adminisztrációján múlott, amelynek eredményeként az alábbiak állapíthatók meg, az eltartottakat illetően évtizedenként kiragadott három-három év mintái alapján:³⁴⁷

év	földműves, kisbirtokos	közép-, nagybirtokos	kisiparos, kis-kereskedő	nagyiparos, nagy-kereskedő
1900	4	5	17	4
1901	7	6	26	4
1902	9	6	25	-
1910	10	6	12	2
1911	12	6	12	-
1912	5	6	11	2
1920	26	13	29	5
1921	46	23	45	25
1923	31	16	42	13
1930	12	7	36	9
1931	22	6	50	2
1932	13	10	29	3
1940	34	11	62	3
1941	30	12	66	8
1942	40	8	80	12

347 BÁLINTNÉ: i. m. 28. Az 1922-23. évkönyvben hiányzik e kimutatás, így helyette a következő év adatai kerültek felhasználásra.

év	tanár, tanító, lelkész	orvos, gyógyszerész, <i>ügyvéd</i>	más értelmiségi, magánzó	hadi-szol- gálatos	házmester, szolga
1900	14	7	13	1	-
1901	14	9	18	1	-
1902	13	16	19	1	-
1910	10	3	15	3	-
1911	8	4	12	-	-
1912	9	4	9	-	1
1920	21	14	50	7	-
1921	24	70	64	-	-
1923	24	14	29	-	-
1930	28	18	39	15	2
1931	25	9	32	14	-
1932	18	29	15	5	6
1940	40	19	9	17	8
1941	39	15	7	15	17
1942	37	27	8	17	6

A különböző foglalkoztatóknál dolgozó tisztviselőkre vonatkozó adatok az alábbiak:

év	<i>állami</i>	törvény-hatósági	községi	magán
1900	10	10	3	6
1901	15	15	5	4
1902	11	11	6	5
1910	6	6	2	3
1911	6	6	2	3
1912	4	4	4	3
1920	44	18	6	17
1921	28	27	3	3
1923	30	15	3	15
1930	76	11	9	19
1931	60	16	11	9
1932	52	14	10	18
1940	42	30	16	16
1941	30	26	20	27
1942	44	25	12	35

A fenti, összesen 3120 eltartóból társadalmi összetétele szerint:

- tisztviselő 31,7%
- kisiparos, kiskereskedő 17,4%
- más értelmiségi, magánzó 10,9%
- tanár, tanító, lelkész 10,4%
- földműves, kisbirtokos 9,6%
- orvos, gyógyszerész, ügyvéd 8,3%
- közép-, nagybirtokos 4,5%
- hadiszolgálatos 3%
- nagyiparos, nagykereskedő 2,9%
- házmester, szolga 1,3%

volt, amely mutatja a hallgatóság családi származását.

Ebből megállapítható, hogy majd kétharmaduk szülei is legalább középfokú iskolai végzettséggel bírtak, így a tanulás a családban hagyománnyal bírt.

Jelentős részüknek kis vagy legfeljebb közepes egzisztenciája volt. Nyilvánvalóan a saját tulajdonukból – föld, üzem, üzlet, iroda, rendelő – élők között is volt vagyoni helyzetük alapján szóródás.

A fennmaradt vagyoni, szegénységi bizonyítványok szerint a hétköznapi megélhetés, a tanulmányok költségeinek biztosítása sokuk számára nehézséget okozott.³⁴⁸ Egy XIX. század végéről származó értékelés szerint „ifjaink legtöbbször helybeli szegénysorsú szülőktől származva, önfenntartásáról – sokszor elaggott szüleinek segélyezéséről – kénytelen önmaga gondoskodni, s e létfenntartás eszközeit részint ügyvédi irodákban, részint a városi törvényhatóságnál vagy a törvényszéknél díjnokoskodással beszerezni”.³⁴⁹

A vagyoni helyzetből származó hátrányok enyhítésére a jogakadémia különböző lehetőségeket kínált hallgatóinak. Ezt jellemzően fejezi ki az az 1916-os híradás, miszerint „szorgalmas szegény tanulók már érettségijük alapján is részesülhetnek tandíjmentességben. A főiskola alapítványokkal gazdagon ellátott konviktusában a joghallgatók a legolcsóbb áron kapnak étkezést, [...] szorgalmas szegény tanulók azonban ennek fizetése alól is felmentést kapnak”.³⁵⁰

A társadalmi paletta túloldalán elhelyezkedő, az 1945 előtti Magyarországon kitüntetett társadalmi helyzetben lévő arisztokrácia tagjai közül is – bár nem nagy számban – megfordultak a Jogakadémián. A grófi, bárói rangot viselő családok sarjai rendes (18), rendkívüli (1) vagy vendéghallgatók (1) voltak, illetve vizsgáikat tették le (3) Kecskeméten: a Hallgatói adatbázisban 1875 és 1944 között 23 ilyen ifjú szerepel.

Apáik szinte kivétel nélkül, mint földbirtokosok, nagybirtokosok kerültek megjelölésre, de voltak közöttük magas rangú katonatisztek is. Egy részük valamilyen állami

348 KREKL VI/4. 6.

349 A kecskeméti ev. ref. jogakadémia: Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok 1894. december 6. 773.

350 Felvétel a kecskeméti jogakadémiába: Délmagyarország 1916. augusztus 29. 7.

tisztséget töltött be. Közülük legrangosabb a Temes vármegyei gróf Ambrózy Gyula, az 1918. évi VI. törvénycikkkel megválasztott koronaőr volt, aki tisztségét 1934-ig látta el. Fia 1927-1929-ben tanult az intézmény rendes hallgatójaként.³⁵¹

Torda-Aranyos vármegye főispánjának, gróf Bethlen Gézának Balázs fia 1891-ben a jogtudományi államvizsgáját tette le, a Jogakadémián. Versec törvényhatósági jogú város I. világháború alatt volt főispánjának, a Torontál vármegyei földbirtokos báró Dániel Tibornak az ugyanilyen nevű fia 1926-32 között végezte tanulmányait.³⁵²

Rajtuk kívül az Ambrózy, Bethlen, Dániel nemzetségek más családjaiból is tanultak itt, mint ahogy a régi vagy újabb magyar arisztokrácia közé tartozó Batthyány, Hadik, Lónyay, Szapáry, Teleki, Vay famíliák sarjai szintén.³⁵³

Az 1933-1936. és 1941-1942. közötti tanévek több félévében ugyancsak itt volt rendes hallgató gróf Tisza István néhai miniszterelnök unokája, Tisza Lajos Kálmán, aki I. és III. alapvizsgáját az intézményben tette le.³⁵⁴

A századok során magyar honosítást nyertek közül tanultak a kecskeméti jogakadémián a gróf Bissingen-Nippenburg, Waldeck, a báró Mattencloit, Wimmersperg családok tagjai éppúgy, mint az országba telepedett, Torontál vármegyében birtokos báró Gudenus, illetve a gróf Notter famíliák sarjai. A bárói rangot nyert Kádár és Hauser családok tagjai ugyancsak az intézményt látogatták.³⁵⁵

A II. világháborút követően a politikai változások következtében a hallgatók családi származását illetően más hangsúlyok alakultak ki az előző évtizedekhez képest. Révész László képviselő idézett 1947. március 12-i parlamenti felszólalásában azt hangsúlyozta, hogy a kecskeméti jogakadémia „*hallgatói 75 százalékban a Duna-Tisza közének kisköz- és munkás családjaiból kerülnek ki*”.³⁵⁶

A Jogakadémia utolsóként megjelent évkönyve, az 1944-1947. esztendőkről tudósító szerint a hallgatók az „*Alföld szegénysorsú, egyszerű családjainak gyermekei*”, a szülők közül foglalkozásuk szerint 52% kisköz- és földműves, 40% ipari munkás és kereskedő, míg

351 Hallgatói adatbázis 80.

352 Magyarország cím- és névtára 1889 175. 1913 176. 1914 180. 1915 181. 1917 202. Hallgatói adatbázis 644. Hallgatói adatbázis 1215. Évkönyv 191-92. 56.

353 Hallgatói adatbázis 79. báró Ambrózy Gyula, 645. gróf Bethlen Béla, 1211. báró Dániel Elek, 446. gróf Batthyány István, 6146. gróf Szapáry István, 6647. 3972. gróf Lónyay Károly, gróf Teleki László Gyula, 6648. gróf Teleki Arvéd, 7118. báró Vay Béla László, 7119. gróf Vay Péter, Évkönyv 1925-26. 30. gróf Hadik Mihály

354 Hallgatói adatbázis 80.

355 Lásd 1790-91. évi LXXII, 1827. évi XLI, 1840. évi LI. törvénycikkeket a családok honosításáról. Hallgatói adatbázis 4629. gróf Bissingen-Nippenburg Károly, 7263. gróf Waldeck Béla, 4208. báró Mattencloit János, 7186. báró Wimmersperg Gedeon, 2203. Gudenus Imre, 2204. Gudenus József, 2205. Gudenus Leó, 4620. gróf Notter Vilmos, 2405. báró Hauser Károly, 2882. báró Kádár Béla.

356 Az 1945. évi november hó 29-re összehívott nemzetgyűlés naplója VI. kötet, Budapest, 1952, 620.

8% értelmiségi, amely a kommunista sajtóban is közlésre került.³⁵⁷

Egy a vallás- és közoktatásügyi miniszternek tett 1947. december 27-i prodékáni jelentés szerint az I. félévre beiratkozott 161 hallgató szüleiből 6 mezőgazdasági alkalmazott, 47 személy 10 holdon aluli területét művelő törpebirtokos, 14 e feletti birtoknagysággal rendelkező gazdálkodó, 20 ipari munkás, 23 önálló iparos, 7 kereskedelmi munkás, 10 kereskedelmi alkalmazott, 13 önálló kereskedő, 12 állami alkalmazott, 6 más értelmiségi és 3 egyéb foglalkozású volt.³⁵⁸ Ezek szerint a szülők arányaiban legnagyobb része, 38,6% földművelésből élt, 22,3% önálló kisiparos és kereskedő volt, akiknek számát némileg meghaladta a 22,9%-nyi ipari, kereskedelmi munkás, illetve alkalmazott. Az állami alkalmazott szülők 7,5%-ot, míg az egyéb értelmiségiként – pl. orvos – számon tartott néhány fő 3,7%-ot tett ki.³⁵⁹

Az 1948. július 30-i összesített adatszolgáltatás szerint az 1945. év elejétől beiratkozott eltartott hallgatók szüleinek foglalkozása az alábbiakban oszlott meg: a 907 főből 355 munkás, 264 paraszt, 265 értelmiségi és 23 földbirtokos volt, amely számok 39,1%, 29,2%, 29,1%, illetve 2,5% arányoknak feleltek meg.³⁶⁰

Az 1948-1949. tanév felvételijének eredményeként bekerült hallgatók szülei között agrárproletár, földműves, kisbirtokos, munkás, vasutas, tisztviselő, irodatiszt, orvos, gyógyszerész szerepelt. Ezen társadalmi összetételt a dékáni tanévnyitó beszéd 1948 október elején akként méltatta, hogy ez „erősen szociális alapra helyezi a jövő jogi nevelését”.³⁶¹

Az utolsó rendelkezésre álló jogakadémiai kimutatás 1948. október 22-én keletkezett: eszerint az 1948-1949. tanév I. félévére felvett 68 elsőéves hallgató szüleinek többsége, 36 fő hivatalnok, 6 értelmiségi (orvos, gyógyszerész), 7 kisiparos, 3 ipari és mezőgazdasági munkás és 1 kiskereskedő volt. A 15 gazdálkodóból egy fő rendelkezett 20 hold feletti, három 10-20, négy 5-10 hold közötti, míg 7 ez alatti földbirtokkal. Az ekkor felvettek között voltak földműves, agrárproletár, kisbirtokos, munkás, vasutas, irodatiszt, tanító, gyógyszerész, orvos szülők gyermekei.³⁶²

8.2. Területi rekrutáció

A kecskeméti jogakadémia fennállása alatt – a többihez hasonlóan – alapvetően regionális felsőoktatási intézmény volt. A székhely városnak a nagysága, a történelmi Magyarország szívében, a Duna-Tisza közének közepén elhelyezkedő földrajzi fekvése és közlekedési lehetőségei határozták meg azt, hogy honnan kerültek ki az ide iratkozott hallgatók, akiknek

357 ÉVKÖNYV 1944-47. 31. A kecskeméti jogakadémia: Szabad Nép 1947. július 13. 11.

358 BKML VIII.1. 128/1947-48.

359 A HALLGATÓI ADATBÁZIS 4204. Matolcsy Anna Mária (Évkönyv 1944-47. 36. szerint keresztneve Anikó) főorvos lánya volt.

360 BKML VIII.1. 5. 292/1947-48.

361 KÁDÁR: i. m. 237-238. Megnyílt a Jogakadémia 1948-49-es tanéve: Kecskeméti Lapok 1948. október 12.

362 BKML VIII.1. 6. 80/a/1948-49.D.sz., 60/D.1948-49.sz.

területi származását születési helyük települése és vármegyéje szerint tartották nyilván.

A hallgatóság arányaiban mindig legnagyobb részét a kecskemétiiek képezték, hiszen helyben lakván ez adta a legolcsóbb tanulási helyszínt és a város is biztosította a merítési lehetőséget.

Kecskemét népességének száma alapján az ország nagyvárosai közé tartozott. A település lakossága a vizsgált időszakban folyamatosan gyarapodott a természetes népszaporulat, valamint a város jelentős igazgatási, oktatási szerepéből és gazdasági fejlődéséből eredő vonzereje révén. A dualizmus korában 1890-ben 49.600, 1900-ban 57.812, 1910-ben 66.834 lakosa volt. A trianoni országcsönkítés sem törte meg a növekedést, 1920-ban 73.109, 1930-ban 79.467, 1941-ben 87.318, míg a II. világháborút követően 1949-ben 88.369 fő élt a területén.³⁶³

Ez a népesség számos iskola alapját képezte, köztük a jogakadémiára beiratkozás feltételül szolgáló középiskolai érettségit adó intézményekét. A városban működött egy-egy katolikus és református főgimnázium, valamint főreáliskola, intézményenként több száz tanulóval, állandó utánpótlási bázisát adva a helyi jogakadémiának.³⁶⁴

Az évkönyvek csak 1875 és 1880, majd 1922 és 1924 között közölték elkülönítve a helyiek számát, de az ezek szerinti arányok voltak jellemzőek évtizedeken át – összevetve a Hallgatói adatbázissal is – részvételükre a jogakadémia fennállása alatt:

év	hallgató	kecskeméti	%
1875	131	27	20,6
1876	103	37	35,9
1877	86	29	30,2
1878	81	29	35,8
1879	55	24	43,6
1880	36	17	47,2
1922	332	69	20,7
1923	261	74	28,4
1924	355	102	28,7

A II. világháborút követően a Hallgatói adatbázis alapján a jogakadémiára egyre inkább helyből, a város lakosságából iratkoztak, amit magyaráznak az akkori nehéz utazási és megélhetési körülmények, illetve a szegedi tudományegyetem jogi karának újraindulása. Egy ekkori időszakot reprezentáló, az 1947-1948-as tanévről fennmaradt kimutatás szerint az I. félévi 161 hallgatóból 80 (49,6%), míg a II. félévi 155-ből 72 (46,5%) volt a kecskeméti lakos.³⁶⁵

363 Kormányjelentés 1911. 11. 1931. 8. 1941. 9. Központi Statisztikai Hivatal 1949. évi népszámlálás 9. Demográfiai eredmények, Állami Nyomda, Budapest, 1950, II/89.

364 BOROVSKY Samu szerkesztette: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye II., Országos Monográfia Társaság, Budapest, é. n. 353.

365 BKML VIII.1. Iratok 5. 5. 292/1947-48.

A hallgatóság származását illetően – mint utalás történt rá – az évkönyvek az 1875-1880. esztendőket követően néhány évtizedes szünet után, 1916-tól közölték ismételtelen az érintett közigazgatási egységekként a vármegyék megnevezését.

Megállapítható, hogy a hallgatók következő nagy részét a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei származásúak tették ki, ami következett a város fekvéséből és térségi szerepéből. A vármegye 13.187 km²-nyi területén 1900-ban – Budapest és Kecskemét nélkül – mintegy 825.000 fő élt, továbbá számos állami vagy felekezeti középiskola működött a város vonzáskörzetében, mint pl. gimnáziumok Kiskunfélegyházán, Kiskunhalason, Kalocsán, Kunszentmiklóson, Nagykőrösön, Cegléden.³⁶⁶

Mivel a hallgatók jelentős része ennek a hatalmas területnek valamely településen született és Kecskemétet a vármegye bármely részéből könnyen el lehetett érni, ez nyilván jelentős vonzerővel bírt a jogot tanulni vágyók számára. Ugyanekkor ezt árnyalta, hogy a megye körülölelte a fővárost, az ottani tudományegyetemmel. Az I. világháború után pedig a Kolozsvárról elmenekült egyetem a térségből ugyancsak könnyen elérhető Szegeden kapott elhelyezést.

Mindezen tényezők alapján a Pest-Pilis-Solt-Kiskunból származó hallgatók aránya az alábbi volt a vizsgált időszak példaként kiragadott esztendeiben. Meg kell jegyezni, hogy amikor az évkönyvek nem különítették el a kecskemétiakat és budapestieket, akkor ők is szerepelnek ezekben a számokban:

366 HALMAI István: A kecskeméti református jogakadémia a polgári kori jogi főiskolák rendszerében 1875-1914, in TÖRÖCSIK Miklós szerkesztette: Tanulmányok a filozófia köréből, Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, Eger, 1993, 142. Borovszky: i. m. I. 2.

év	hallgató	PPSK	%
1875	131	30	22,9
1876	81	21	25,9
1877	86	24	27,9
1878	81	21	25,9
1879	55	11	20
1880	36	6	16,7
1916	50	31	62
1918	228	142	62,3
1920	217	114	52,5
1922	332	146	44
1924	355	161	45,4
1926	520	234	45
1928	434	237	53,9
1930	361	190	52,6
1932	377	90	23,8
1934	375	197	52,5
1936	349	204	58,5
1938	358	201	56,1
1940	351	196	55,8
1942	375	217	57,8

A világháború utáni rövid időszakban a kecskeméti jogakadémián tanulók jelentős része a vármegyéből származott. A Hallgatói adatbázis szerint a megye 43 – jellemzően a déli és középső részén fekvő – településéről voltak itt hallgatók a kecskemétieken kívül. A fent már idézett 1947-1948. tanévre vonatkozó kimutatás szerint az I. félévi hallgatók közül 45 (28%), míg a II. féléviekből 47 (30,3%) lakott Pest-Pilis-Solt-Kiskun városaiban és községeiben.

A fővárosiakat csupán néhány alkalommal mutatták ki külön az évkönyvek: 1875-ben 9, 1876-ban 6, majd több évtized elteltével 1941-ben 22, 1942-ben pedig 27 fővel kerültek feltüntetésre.³⁶⁷

A dualizmus korában a kecskeméti és a Pest-Pilis-Solt-Kiskunból származó hallgatók mellett gyakorlatilag minden évben voltak az ország szinte egész területéről beiratkozók a jogakadémiára. Közülük a szomszédos Jász-Nagykun-Szolnok vármegyiek képviseltek még viszonylag nagyobb arányt, az 1920-as években majd a hallgatók 10%-át tették ki. Ez az érdeklődés azonban a továbbiakban részükről elolvadt, s a II. világháború után már alig volt innen származó hallgató Kecskeméten. Negyedszázadon át való arányukat mutatja az alábbi táblázat:

367 ÉVKÖNYV 1875-76. 51. ÉVKÖNYV 1876-77. 36. ÉVKÖNYV 1941-42. 79. ÉVKÖNYV 1942-43. 107.

év	hallgató	JNKSZ	%
1916	50	4	8
1918	228	9	4
1920	217	11	5,1
1922	332	28	8,4
1924	355	32	9
1926	520	50	9,6
1928	434	40	9,2
1930	361	21	5,8
1932	377	24	6,3
1934	375	23	6,1
1936	349	11	3,2
1938	359	7	2
1940	351	12	3,4
1942	375	14	3,7

A többi vármegyéből származó néhány fő évről-évre csekély számot és arányt képviselt a hallgatók között: 1875-ben 13, 1878-ban 16, 1880-ban 8. Az I. világháború során viszont gyarapodtak a kibocsátó megyék, így 1916-ban 16, 1918-ban 39-ből voltak beiratkozók.³⁶⁸ A háború utáni területmegszállások, majd a békeszerződés után a megmaradt országterületen élők közül kerültek ki a hallgatók. Az esetükben feltüntetett trianoni határon túli vármegyéket származási helyként az 1920-1944 közötti időszakban a csonkaországon kívül születettek menekült vagy áttelepült volta magyarázza, mint pl. az 1930-1931. tanév I. felében beiratkozott pozsonyi születésű, de már a bratislavai Állami Magyar Tanítási Nyelvű Reálgymnáziumban érettségizett hallgató esetében.³⁶⁹

8.3. Nemzetiségi hovatartozás

Szorosan összefüggött a hallgatók területi származásával nemzetiségi, anyanyelvi hovatartozásuk, amit születési településeik és vármegyéik etnikai összetétele határozott meg.

Az államon belül a hallgatóság legfőbb bázisát jelentő Duna-Tisza köze volt a „*legmagyarabb országrész*”. Az ennek nagy részét kitevő Pest-Pilis-Solt-Kiskun a 20. század elején a lakosság anyanyelve szerinti 82% révén, mint „*vármegye a legtisztább magyar lakosságúak közé tartozik*”. Ez a megállapítás különösen igaz volt Kecskemétre, amelynek több tízezres népességéből csak néhány száz főt tett ki az idegen ajkúak száma.³⁷⁰ Az

368 ÉVKÖNYV 1875-76. 51. ÉVKÖNYV 1878-79. 63. ÉVKÖNYV 1880. 20. ÉVKÖNYV 1916-17. 16. ÉVKÖNYV 1918-19.

369 HALLGATÓI ADATBÁZIS 6902: Trócsányi László, ÉVKÖNYV 1930-31. 12.

370 Kormányjelentés 1910 28. BOROVSKY: i. m. II. 1. 347.

ország más részeiből beiratkozott hallgatók is jellemzően magyarok voltak.

Ez alól a dualizmus korában kivételt képeztek a Kecskeméthez képest déli, délkeleti területekről jöttek, ahol magyar, szerb, román, német vegyes lakosság élt. Így az 1875-öt követő tanévekben évtizedeken át voltak a jogakadémiának ilyen nemzetiségű hallgatói. Ez következett abból, hogy a korabeli ország hatalmas déli területein nem volt felsőoktatási intézmény, s a város a Budapest – Szeged – Temesvár – Orsova vasúti fővonalon feküdt: mint Székely Ferenc igazságügy-miniszter 1910-ben megfogalmazta, ezért „*Délmagyarország számára egyedül a kecskeméti jogakadémia közelíthető meg könnyen*”.³⁷¹

Ennek megfelelően szinte évről-évre jelentek meg román anyanyelvű hallgatók Torontál, Temes, Krassó – Szőrény, Arad vármegyéből, pl. az 1875-1876. tanévben 8, 1906-1907-ben 6, 1907-1908-ban 5, 1910-1911-ben 6 személy. Szerb hallgató ugyancsak volt esztendőként egy-két fő, jellemzően Bács-Bodrogból, Torontálból, de pl. 1875-1876-ban, 1900-1901-ben, 1904-1905-ben 3-3, 1899-1900-ban 5, míg 1906-1907-ben 7, 1907-1908-ban pedig 6 fő iratkozott be. Így 1875 és 1918 között összesen 59 román és 57 szerb anyanyelvű joghallgató volt Kecskeméten. Olykor beiratkozott egy-egy német és elvétve szlovák is, akiből 1918-ig 23, illetve 5 fő tanult itt.³⁷²

Jelenlétüket a tanári kar úgy értékelte, hogy a nemzetiségiek a „*jogakadémia emlőjén nemcsak a magyar jogot, hanem a magyar nemzeti szellemet is szívták magukba, s az életbe lépve fontos missziót teljesítettek, s teljesítenek ma is hazánk idegen ajkúak által lakott vidékein*”.³⁷³ Így az intézménynek „*itt a Duna, Tisza és Maros között nagy jövője van, amennyiben úgy a Bánátnak, mint a Bácskának jogi pályára készülő s különösen szegényebb sorsú ifjúságát, amelynek a fővárosi drágasággal összekötött egyetemi kurzus nem konveniólhat, abszorbeálni van bivatva*”.³⁷⁴

Az ország 1918 őszi széthullása és az új államhatárokat megszabó trianoni szerződés után a kecskeméti jogakadémiának ritka kivételtől eltekintve nem voltak nemzetiségi hallgatói.

8.4. Vallási hovatartozás

A hallgatók vallási hovatartozását meghatározta területi és nemzetiségi származásuk. E vonatkozásban is alapvetőek voltak a Jogakadémia bázisát jelentő város és vármegye jellemzői.

A 20. század elején Kecskemét lakosságából 70,3% volt római katolikus, 24,6% református és 3,4% izraelita. Csekély arányt, 1,5%-ot képviseltek az evangélikusok, s előfordultak görögkeletiek és unitáriusok is. Ekkoriban Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye 825.000 főnyi népességének 68%-a a római katolikus, 20,7% a református, 6,9% az evangélikus és 3,7% az izraelita felekezethez tartozott.³⁷⁵

371 Egyetem vagy jogakadémia: Délmagyarország 1910. augusztus 27. 6.

372 BALINTNÉ: i. m. 24-25.

373 ÉVKÖNYV 1886-87. 51.

374 A kecskeméti jogakadémiának szép ünnepélye lesz: Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok 1883. szeptember 2. 1123.

375 BOROVSKY: i. m. II. 1, 347. Kormányjelentés 1900 351.

A hallgató vallási hovatartozását okmányai megjelölték, majd csak a II. világháborút követő nagy politikai rendszerváltás során, 1948 elejétől nem volt kötelező számot adni erről.³⁷⁶

Az évtizedeken keresztül vezetett felekezeti adatok alapján a jogakadémia két korszaka különíthető el e szempontból: az I. világháború végéig olykor a reformátusok, de általában a római katolikusok alkották a néhány tucatnyi hallgató többségét. Őket az izraeliták követték lényegesen kisebb arányban. Rajtuk kívül a görögkeleti vallásúakból volt több, akik jellemzően az itt tanuló románokból és szerbekből kerültek ki. Az evangélikusok alkottak még kimutatható arányt, s elvértve előfordultak görög katolikusok.

Ezt az 1875 és 1918 közötti időszakot szemléltetik az alábbi táblázat számai, amelyek mutatják a példaként kiragadott 15 tanév I. félévében Kecskeméten tanult különböző felekezeti hallgatók arányát:³⁷⁷

év	hallgató	református	római katolikus	evangélikus	görög-keleti	izraelita
1875	103	41	42	4	11	5
1876	90	44	31	4	4	6
1877	64	29	28	3	1	5
1885	62	17	30	3	2	8
1886	50	14	22	2	2	8
1887	48	14	17	1	3	7
1895	73	21	23	6	1	9
1896	77	25	31	2	2	10
1897	82	30	28	4	5	8
1905	96	28	38	4	5	11
1906	97	31	44	3	14	9
1907	101	31	46	3	10	15
1915	56	14	16	4	-	2
1916	50	20	21	6	-	4
1917	80	33	56	5	1	21
	1121	392	473	54	61	127

Eszerint az itt számba vett 1121 hallgatóból 42,2% római katolikus, 35% református, 11,3% izraelita, 5,4% görögkeleti és 4,8% evangélikus vallású volt.

A világháború után változásokra került sor, mivel a római katolikusok mindvégig a hallgatók többségét alkották, az alapvetően nemzetiségiekből kikerült görögkeletiek pedig eltűntek a jogakadémiáról.

376 BKML VIII.1. 6. 148/1947-48.

377 BALINTNÉ: i. m. 26.

A korszak politikájában fontos szerepet játszott zsidókérdés – amely egyik lényegi elemét jelentette az 1920. évi XXV. törvénycikk szabályozásának – akként nyilvánult meg, hogy a jogakadémián évről-évre csak meghatározott aránynak megfelelően iratkozhattak be izraeliták. E törvény azonban csak a hatálybalépése után létrehozott jogviszonyokra vonatkozott, így a számos korábban beiratkozott hallgató miatt az arányszámok fokozatosan álltak be. Ennek megfelelően tudatta a vonatkozó évkönyv, hogy a jogszabály alkalmazásának kezdetekor a „*Kar a törvényes intézkedéseknek megfelelően az első évre csak 4 új zsidó hallgatót vett fel, ami a numerus clausus értelmében 60-as első évi létszámnak csak 6%-a, míg a zsidóság országos arányszámát Csonkamagyarországon 7%-on felülre becsülik*”. A továbbiakban pl. 1926-ban, amikor az országterület már végleges lett, 126 elsőéves iktattatott be, s ekkor az „*országos arányszámnak megfelelően 7 izraelita vétetett fel*”, ami adott évben a kezdő jogakadémiai hallgatók 5,6%-át jelentette. (Az ekkori kormányjelentés szerint a zsidó népesség országos aránya az 1920-as adat szerinti 5,9%-ot tette ki.)³⁷⁸

Az 1920-30-as évek hallgatóinak vallási összetételét reprezentálják néhány tanév évkönyvei I. félévekre vonatkozó adatai alapján az alábbi számok:

év	hallgató	református	római katolikus	evangélikus	izraelita
1925	534	151	279	24	72
1926	520	170	264	33	44
1927	457	137	245	30	35
1935	354	125	177	18	28
1936	349	125	177	19	25
1937	350	136	171	15	24
	2564	844	1313	139	228

Ezek alapján az itt feltüntetett 2564 hallgatóból 51,2% római katolikus, 32,9% református, 8,9% izraelita és 5,4% evangélikus hitű volt.

Az 1939. évi IV. törvénycikk 7. §-ának következtében az izraeliták aránya a törvényben megszabott hat százalék alá került, így az 1939 és 1944 közötti időszakban az e felekezethez tartozó hallgatókból az alábbi számokban iratkoztak be valamely évfolyamra.³⁷⁹

378 ÉVKÖNYV 1920-21 27. ÉVKÖNYV 1926-27. 38. Kormányjelentés 1926 10.

379 ÉVKÖNYV 1939-40. 101. ÉVKÖNYV 1940-41. 73. ÉVKÖNYV 1941-42. 78. ÉVKÖNYV 1942-43. 106. Hallgatói adatbázis

év	hallgató	izraelita	%
1939	349	14	4
1940	351	12	3,4
1941	362	17	4,7
1942	375	18	4,8
1943	368	15	4
1944	271	1	0,4

Az izraelita felekezetű hallgatók 1944 őszi beiratkozásának elmaradása a magyarországi zsidó lakosság május-júniusi deportálásának következménye volt.³⁸⁰

Az 1945 és 1949 közötti években a jogakadémiára összesen hét izraelita hallgató iratkozott be.³⁸¹

A vallási hovatartozás egyébként nem játszott szerepet a jogakadémia életében. Mint már utalás történt rá, a hallgatók felekezetüktől függetlenül ugyanazon díjakat fizették az intézménynek tanulmányaik alatt. A Jogakadémia ünnepeit pl. az évnnyitókat, a március 15-ei megemlékezéseket a református templomban rendezték, ahol az egész hallgatóság felekezetétől függetlenül részt vett az istentiszteleteken.³⁸²

8.5. Női hallgatók

A magyarországi felsőoktatásnak hagyományosan nem voltak részesei a nők, de középiskoláik létrejöttével, a végzettségüket bizonyító érettségijük letételével megjelent az ez iránti igény.

A kecskeméti Jogakadémiára az 1894-1895-ös tanévben iratkoztak be az első női hallgatók: a hajdani itteni jurátus, majd az Aradon működő román ügyvédnek, Curtutiú Mózesnek a lányai – az 1876-ban született Hermina és az 1877-es Valéria – jöttek Kecskemétre tanulni, mint nyilvános rendes hallgatók, s három félévet töltöttek itt. (A családi hagyományt folytatva testvéreik, Kornél az 1897-1898-as, míg Aurél az 1900-1901-es tanévben iratkoztak be.) Ez országos nyilvánosságot kapott a korszak napilapjai révén, amelyek tudatták, hogy a kecskeméti Jogakadémiának van „*egy olyan specialitása, amely az ottani jogászálet kellemességeit valószínűleg növeli*”. Ez az „*egyedüli főiskola ma az országban, amelynek női hallgatói is vannak*”, akik „*szőrgalmasan hallgatják az előadáso-*

380 HALLGATÓI ADATBÁZIS 148. Augner István, 1735. Feldmann József, 3061. Kecskeméti Gyula, 4979. Pataki István, 5623. Schönberger István Jenő kecskeméti lakos joghallgatók a város zsidó lakosságának 1944. június 16-17-én történt deportálásának áldozatai lettek: Emlékezz! – A deportált zsidók névsora: Kecskeméti Lapok és az Alföldi Lapok melléklete 2004. június 6. 4-5.

381 HALLGATÓI ADATBÁZIS

382 ÉVKÖNYV 1876-77. 25. ÉVKÖNYV 1884-85. 46. ÉVKÖNYV 1910-11. 123. ÉVKÖNYV 1926-27. 42, 47. ÉVKÖNYV 1940-41. 10.

kat”. Mint közlésre került, „fölvételük a kar egybangú, liberális megállapodása folytán, a lehető legegyszerűbb módon történt. Miután a szabályok nem tiltják a fölvételt, a tanárok e szokatlan tény csak utólag hozták a miniszter tudomására”. Jelenlétüknek olyan hírértéke volt, hogy később azt is tudatta a sajtó, miszerint a tanári kar a „Jogakadémiára beiratkozott hölgyeket megintette és fölhívta őket, hogy igazolják eddigi mulasztásaikat. A jogász-kisasszonyok ugyanis alapvizsgálatokat sem tettek még, noha maibolnap két éves jogászok lesznek. Hanem ha a Jogakadémiára ritkán járnak is, annál gyakrabban találkoznak tanáraikkal a jogásztéyeken”.³⁸³ Ezzel megszakadt a képzésben való részvételük.

A női felsőfokú tanulmányok kérdését a király 1895. november 18-án kelt engedélye alapján, a Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter által 1895. december 19-én kibocsátott 65.719. számú rendelet szabályozta, amely kimondta, hogy nők korlátozott jelleggel – csak meghatározott karokon – tanulhatnak. Ezek között azonban nem szerepelt a jogi képzés. Az 1914. május 3-i 54.379. számú miniszter leirat kifejezetten értesítette a Jogakadémiát, hogy „nőhallgatók a jogi karra egyáltalán nem iratkozhatnak be”.³⁸⁴

Az ez elleni törekvések során, a fővárosban a feministák egyesülete 1912-ben kérvényt intézett a nők felvétele tárgyában a jogi karhoz. Az itteni támogatás ellenére azonban, az egyetemi tanács ezzel nem értett egyet.³⁸⁵

Ekkoriban a nők eseti jelleggel több jogi oktatási intézményben megjelentek. A pécsi püspöki joglíceumban 1912-ben iratkozott be az első nő rendkívüli hallgatóként, majd a következő évben három érettségizett leány miniszteri engedéllyel ugyancsak megkezdhette itt a tanulmányait. Az eperjesi jogakadémia 1913-ban kimondta, hogy nőket is felvesz rendkívüli hallgatóként.³⁸⁶

A kecskeméti Jogakadémián is felbukkantak rendkívüli vagy vendéghallgatóként nők, a különböző képzési formákban.

A rendkívüli hallgatói minőségre már a Jogakadémia 1878. évi rendtartási szabályzatának 28. § a) pontja lehetőséget adott, mivel beiratkozhatóvá tette azokat is,

383 ÉVKÖNYV 1894-95 41, 44. HALLGATÓI ADATBÁZIS 975: Curtutiu Mózes 1868-69-ben volt hallgató. 974: Curtutiu Hermina, 976: Curtutiu Valéria, 975: Curtutiu Kornél, ÉVKÖNYV 1897-98 101. A negyedik testvér 972: Curtutiu Aurél az 1900-01. tanévben járt a jogakadémiára. Kisasszony jogászok: Pécsi Közlöny 1894. október 21. 4. Joghallgató kisasszonyok Kecskeméten: Pesti Napló 1894. október 17. 3. Hölgyek a kecskeméti jogakadémián: Pesti Hírlap 1895. június 2. 8. Szigorú tanárok: Pesti Napló 1895. november 6. 2. A kecskeméti jogászkisasszonyok: Budapesti Hírlap 1895. november 7. 10.

384 A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek f. évi december hó 19-ikén 65.719. sz. alatt a budapesti és kolozsvári egyetem tanácsához intézett leirata a nőknek a bölcsészeti, orvosi és gyógyszerési pályára léphetése tárgyában: Budapesti Közlöny 1895. december 24. 3-4. ÉVKÖNYV 1913-14. 52.

385 Lásd NAGY NÉ SZEGVÁRI Katalin - LADÁNYI Andor: Nők az egyetemeken, FPK, Budapest, 1976, 5-25, 58-69.

386 A pécsi püspöki jogakadémia fejlődése: Pécsi Napló 1912. október 16. 2. Nők a jogi pályán: Ügyvédek Lapja 1913. október 18. 2.

akik „arra, hogy rendes hallgatókúl beiktattassanak vagy előjegyezethessenek, elégséges alappal nem bírnak, mégis bizonyos tanfolyamot oly célból kívánnak hallgatni, hogy ez nekik a beiktatás kellékeinek későbbi megszerzése esetén utólagosan, mint rendes hallgatóknak beszámíttassék”.³⁸⁷

Ennek megfelelően a Jogakadémia egy külön oktatási formájában, a féléves fakultatív tárgyként speciálkollégium keretében heti két órában előadott államszámviteltan képzést illetően jelentek meg a női hallgatók.

Az e tárgyból való állami vizsgáról szóló 1892. december 17-i 52.177. pénzügyminiszteri rendelet szerint ilyen képzésre azok iratkozhattak be, akik legalább középiskolát vagy ezzel egyen rendű tanintézetet végeztek, s az érettségit, illetve a megfelelő záróvizsgát letették, vagy akiktől a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. törvény cikk ezt megkövetelte, továbbá akik ennek letétele esetén „valamegy közszolgálati előnyt” nyerhettek. A rendelet a tárgy oktatását az egyetemi jogi karok mellett a jogakadémiáknak, joglíceumoknak is megengedte.³⁸⁸

Erre figyelemmel az 1913-1914-es tanév első felében 10 nő iratkozott be az államszámviteltani képzésre.³⁸⁹ Nagy részük kecskeméti lakos volt, akik általában az itteni női felsőkereskedelmi iskola elvégzése után mentek a jogakadémiára. Származásukat tekintve eltartóik tipikusan kis egzisztenciájú közalkalmazottakként – tanítók, rendőrbiztos, törvényszéki irodatiszt (akitől lánya nyilván hallott jogi kérdésekről) –, vagy önállóként – szabómester, ügynök – tevékenykedtek, de földbirtokos is volt az apáik között.³⁹⁰

Kifejezetten az e képzésben való részvétel lehetőségét a jogakadémia első ízben a világháború során – amikor mélyre szállt a beiratkozók száma – 1917-ben tudatta az érdeklődőkkel, miszerint „nő hallgatóknak az államszámviteltani órákra való beiratása a többi joghallgatókéval együtt, szept. 1-től 1-ig tart”.³⁹¹

Ez alapján ekkor ketten iratkoztak be, majd a következő esztendőkből is előfordultak nők e képzésben: 1918-1919-ben három, 1921-1922-ben kettő, 1922-1923-ban tizenkét fő. A további években is csekély számban – 1925-1926: 2, 1927-1927: 1, 1929-1930: 1, 1931-1932: 1, 1933-1934: 1, 1941-1942: 1, 1942-1943: 1, 1943-1944: 1 személy – hallgatták ezt a tárgyat.³⁹²

387 KÁDÁR: i. m. 176.

388 Budapesti Közlöny 1892. december 20. 2.

389 ÉVKÖNYV 1913-14. 16.

390 HALLGATÓI ADATBÁZIS 1156: Csorna Eszter, 1295: Demcsák Ilona, 1283: Dékány Ilona, 1318: Déry Margit Katalin, 1370: Dobos Olga, 1409: Domokos Mária Sára, 1494: Egri Borbála, 3053: Kauzler Ilona, 4014: Lukács Etelka, 4265: Mester Erzsébet, 6503: Szűcs Erzsébet

391 Nőhallgatók a kecskeméti jogakadémián: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1917. szeptember 9. 402.

392 HALLGATÓI ADATBÁZIS 2848: Juhász Mária (Bán Mihályné), 4287: Mészáros Margit, 6540: Tajthy Margit, 7120: Véber Anna. H. Kiss Mária: Évkönyv 1926-27. 35. Hegedűs Margit: Évkönyv 1929-30. 18. ÉVKÖNYV 1930-31. 14. Nagy Katalin: ÉVKÖNYV 1931-32. 28. Dormány Mária: ÉVKÖNYV 1933-34. 14. Halász Aurélné: ÉVKÖNYV 1941-42. 72.

A legszámosabban 1922-1923-ban beiratkozott női államszámviteltani hallgatók harmada helyi volt, míg a többiek születési helyként az ország különböző vármegyéiből – Békés, Sáros, Torontál, Máramaros –, valamint a fővárosból származtak, s többségükben római katolikusnak kereszteltek. Az eltartóként szereplő apáik jellemzően közalkalmazottak voltak: részint magasabb végzettségűek, mint törvényszéki bíró, pénzügyőri felügyelő, építész, másrészt községi tanító, kincstári fővadász, csendőr tiszthelyettes, postaaltiszt, útbiztos, hivataloszolga, a gazdaságból pedig földbélrlő volt közöttük. Az általában 20. életévük körül beiratkozott nők nem gimnáziumi, hanem – a választott tanulmányt megalapozó – női felsőkereskedelmi, illetve polgári iskolai végzettséggel rendelkeztek. Volt közöttük, aki korábban tanítónői oklevelet szerzett is.³⁹³

A rendes jogi képzésben egy 30-as éveiben járó, bölcsészdoktorátussal rendelkező fővárosi középiskolai tanárnő, Mellinger Kamilla 1914-1918-ban vendéghallgatóként vett részt, amelynek eredményeként az alapvizsgákat is letette.³⁹⁴ Ezt a rendtartási szabályzat 28. § b) pontja biztosította, amely szerint vendéghallgatók lehettek „*kikéllő előkészültségük alapján csak saját további kiképzetésükre vagy egyéb közművelődési érdekből egyes tantárgyakat kívánnak hallgatni. Ezek felvételének feltételül legalább 16 éves életkor és a tanári kar által megbírálandó oly szellemi képzettség kívántatik, mely az általuk szabadon választandó előadások sikeres hallgatását lehetővé teszi*”.³⁹⁵

A nők felsőoktatási tanulmányainak kiterjesztésére irányuló törekvések az I. világháború következményeként értek célra. Ekkoriban a férfi hallgatók jelentős részének katonai szolgálatra való bevonulása, illetve a behívások miatt csökkent a beiratkozottak száma. A Wekerle-kormány 1917. szeptember 28-i ülésén fogadta el gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszternek a nők jogi és műszaki karokon való tanulására tett javaslatát. A tárcavezető indokolása szerint az „*állami adminisztráció nem egy ágában is haszonnal lehetne magasabb jogi, közgazdasági vagy technikai képzettséggel bíró nőket alkalmazni*”. Ehhez kapcsolódva az Országos Jogakadémiai Tanári Egyesület 1917. október 24-i választmányi ülésének határozata is kérte a minisztert, hogy a nők ne csak az egyetemen, hanem a jogakadémiákon is beiratkozhatnak. A kormány határozata alapján az ennek megengedésére irányuló, az uralkodóhoz tett előterjesztés elbírálása azonban elmaradt.³⁹⁶

393 HALLGATÓI ADATBÁZIS 632: Bertsik Gizella, 2027: Gáspár Aranka, 2687: Imrich Olga, 2918: Kálmán Katalin, 3068: Kék Jolán, 3497: Kovács Ilona, 3963: Lisztes Mária, 4081: Major Margit, 4311: Mihajlovits Mária, 5459: Rössler Janka, 6995: Vajda Ilona.

394 HALLGATÓI ADATBÁZIS 4248: az 1882-ben született, a budapesti IX. kerületi községi női felső kereskedelmi iskolában tanár – a Budapesti Philológiai Társaságnak 1912-től való tagja (Egyetemes Filológiai Közöny 1912 822.) – Mellinger Kamilla az 1913-14-es tanév II. félévében iratkozott be.

395 KÁDÁR: idézett mű 177.

396 Lásd NAGYNÉ SZEGVÁRI Katalin - LADÁNYI Andor: Nők az egyetemeken, FPK, Budapest, 1976, 5-25, 58-69. MINISZTERTANÁCSI JEGYZŐKÖNYV 1917. szeptember 28. <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/minisztertancsi-jegyzokonyvek-1867-1944> (letöltés 2018. december 8.) Női joghallgatók a pécsi jogakadémián: Dunántúl 17. október 24. 4.

A változást az 1918. október végi politikai hatalomváltás eredményeként uralomra jutott Károlyi-kormány döntése hozta: Lovászy Márton vallás- és közoktatásügyi miniszter kezdeményezésére, az 1918. december 3-i Minisztertanács határozott a nők egyetemi és jogakadémiai felvétele korlátozásának eltörléséről. Ez alapján a december 7-én kelt 206.626/1918. VKM rendelet kimondta, hogy nők ugyanazon feltételek mellett iratkozhatnak be az egyetemek világi karaira, a műegyetemre és a jogakadémiákra mint a férfiak.³⁹⁷

A jogi felsőoktatás megnyílásának eredményeként a kecskeméti Jogakadémián az 1918-1919-es tanév január elején megkezdett második félévére két nő iratkozott be: Buday Dezsőnek, az intézmény helyettes igazgatójának a felesége, valamint a szegedi piarista gimnáziumban érettségizett Munkácsi Erzsébet.³⁹⁸

A további tanévekben is voltak joghallgatóként női beiratkozók: 1919-20-ban hárman, 1920-21-ben négyen, 1921-22-ben öten kezdték meg tanulmányaikat.³⁹⁹

A Jogakadémia 1921-es beiratkozási hirdetményében kifejezetten tudatta, hogy a jövő tanévre „*nőhallgatók is felvétetnek*”. Ennek kapcsán viszont a VKM azt képviselte, hogy „*egyes konkrét esetekben nem áll útjába a beiratkozásnak, másrészt pedig nem akar szerzett jogokat csorbítani és így azoknak, akik már beiratkoztak a jogakadémiára, megengedik az iskola további látogatását is. Arról azonban nincs és nem is lehet szó, hogy elvileg bármely főiskola kimondhassa a nők szabad felvételét*”.⁴⁰⁰

A beiratkozott nők jellemzően Kecskemétről és környékéről származtak, de származási helyük szerint voltak Csongrád, Komárom, Máramaros, Torontál, Bihar vármegyéből is. A trianoni államterületen túli helyeken születettek menekült családok tagjai lehettek. Vallásuk nagyrészt római katolikus volt, valamint református és evangélikus.

Az eltartóik jellemzően magas kvalifikációval bírtak. Hárman a családból hozták a jogászai érdeklődést, mivel apáik a beiratkozásukor ügyvédként, korábban pedig bíróként tevékenykedtek. De találunk közöttük tanfelügyelőt, magas rendfokozatú katonatisztet, biztosító társulati vezetőt, míg a gazdaságban tevékenykedők között vasgyári főmérnököt, gőzmalom tulajdonost, gazdálkodót, kereskedőt.

E hallgatók közül a kecskemétiiek a helyi református gimnáziumban az érettségiztek, mások pedig budapesti, ceglédi intézményekben végeztek.

397 MINISZTERTANÁCSI JEGYZŐKÖNYV 1918. december 3. <http://adatbazisokononline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944> (letöltés 2018. december 8.), Budapesti Közlöny 1918. december 12.

398 ÉVKÖNYV 1918-19 9. Hallgatói adatbázis 4456. BÁLINTNÉ: i. m. 27.

399 HALLGATÓI ADATBÁZIS 1919-20 – 5525: Sándor Mária, 6828: Tóth Katalin, 7415: Zsengellér Margit, 1920-21 – 3286: Kiss Margit, 4689: Nikolich Izabella, 4690: Nikolich Mária, 5936: Szabó Erzsébet, 1921-22 – 58: Albert Zsófia, 1485: Ebert Irma, 3391: Koncz Erzsébet, 5109: Pintér Margit, 5927: Szabó Berta.

400 A kecskeméti ref. jogakadémián szeptemberben az első és második évfolyamra 60-60 joghallgató vétetik föl: Az Ujság 1921. augusztus 23. 7. Nők a kecskeméti jogakadémián: Magyarország 1921. augusztus 23. 2.

A beiratkozott nők jellemzően nem fejezték be a jogakadémiát: voltak, akik el sem jutottak az alapvizsgák letételéhez, mások az első, másodikat letették le, s olykor a harmadikat is. Nyilvánvalóan közrejátszott ebben a férjhez menetel, a családalapítás.⁴⁰¹

Voltak, akik kiválóan teljesítettek: az 1920-1921. tanévben az I. alapvizsgán Szabó Erzsébet, 1921-1922-ben a II-on Kiss Margit vizsgázott kitüntetéssel, míg 1922-1923-ban a II., majd 1923-1924-ben a III. alapvizsgán ért el ilyen eredményt Ebert Irma. Az 1921-1922. tanévben Kiss Margit öt jogakadémiai alapítvány ösztöndíját is elnyerte.⁴⁰²

A női hallgatók közül a legsikeresebb az 1918 őszén szülővárosába visszamenekült hajdani jogakadémistának, későbbi szabadkai törvényszéki bírónak, majd Kecskeméten bejegyzett ügyvédnek, Koncz Mihálynak a már helyi református gimnáziumban érettségizett lánya, Erzsébet volt. Ő 1922-1925 között elvégezte a jogakadémiát, mindhárom alapvizsgát letéve, majd 1927-ben megszerezte a doktorátust. Ezt követően Kecskeméten az ügyvédi kamara titkárnője lett, 1933-ban pedig az egységes bírói és ügyvédi szakvizsgát is letette. Ezután 1935-ben vette fel tagjai közé a helyi kamara, ahol éveken át praktizált. A város igazgatásának 1944. novemberi újralakítása során régi ismerősének, a kecskeméti származású, majd decembertől miniszteri posztot betöltött Dr. Molnár Eriknek a felkérésére megszervezte és vezette a polgármesteri hivatalban a szociális ügyosztályt, valamint részese lett mint jogi szakismeretekkel rendelkező a városi igazoló bizottságnak.⁴⁰³

A nők jogi felsőoktatásban való részvételének lehetősége a továbbiakban megszűnt. Az 1918. október 31-et megelőző jogviszonyokat visszarendező, *Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről* szóló 1920. évi I. törvény cikk 9. §-a kimondta, hogy az „ügynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott mindennemű rendelkezései érvénytelenek”. Ennek végrehajtásaként a világháború kitörésekor kihirdetett rendkívüli jogrend során kibocsátott számtalan jogszabályt hatályon kívül helyező 5230/1922. ME rendelet megszüntette a nők jogi képzésének lehetőségét biztosító 1918-as norma alkalmazhatóságát is. Ezt a kecskeméti Jogakadémia tanári kara „*kevésbé örvendetes*” változásként értékelte. Az elkezdett tanulmányokat viszont be lehetett fejezni.⁴⁰⁴

401 HALLGATÓI ADATBÁZIS 6828: a két alapvizsgát letett Tóth Katalin, aki tanulmányait 18 évesen kezdte, férjhez ment az 1896-ban szintén Szolnokon született, 1916-1919-ben ugyancsak itt tanult Sárközy Györgyhöz (5563).

402 ÉVKÖNYV 1920-21. 27. ÉVKÖNYV 1922-23. 29. ÉVKÖNYV 1923-24. 28.

403 HALLGATÓI ADATBÁZIS 3396: Koncz Mihály 1893-1895-ben járt a jogakadémiára. Újabb Koncz az ügyvédeknek: Az Újság 1933. július 30. 3. Új ügyvédnőt jegyeztek be a kecskeméti kamarába: Az Est 1935. október 31. 4. Kecskemét első ügyvédnője: Petőfi Népe 1975. április 8. 5. Dr. Koncz Erzsébet a Központi Statisztikai Hivatal által évről-évre kiadott Magyarország tisztí cím- és névtára sorozat 1936-1944-i kötetiben folyamatosan szerepelt a Kecskeméti Ügyvédi Kamara tagjai között. Kecskemét 1944-ben: Petőfi Népe 1965. április 29. 5.

404 Budapesti Közlöny 1922. július 28. 21. ÉVKÖNYV 1921-22 21. BÁLINTNÉ: i. m. 27.

Az 1927. augusztus 28-i, *A nőknek a tudományegyetemekre, a műegyetemre és az egyetemi közgazdaságtudományi karra való felvételének szabályozása tárgyában* megjelent, 63.000-IV. VKM rendelet 3. §-a kifejezetten kimondta, hogy a jog- és államtudományi karokra egyáltalán nem vehetők fel.⁴⁰⁵

A jogszabályi szigor az újabb nagy rendszerváltozást követően kiadott, 1945. augusztus 16-i 6660. ME rendelettel enyhült, amelyik felemás módon, az egyetemi jogi karokra igen, a jogakadémiákra viszont nem engedte meg a nők beiratkozását.⁴⁰⁶

Ennek ellenére Kecskeméten ismét megjelentek a rendes női hallgatók: 1945-ben nyolcan iratkoztak be. Volt közöttük egy visszatérő is, az 1896-ban született, időközben férjhez ment, tanítónői végzettséget szerzett Dékány Ilona, aki az 1913-1914-es tanévben már látogatta a jogakadémiát.⁴⁰⁷

A kérdést végül, *A nőknek az egyetemekre és főiskolákra való felvétele tárgyában* hozott, 1946. évi XXII. törvény rendezte, amely minden felsőoktatási intézményben megengedte a tanulmányokat.

Így a következő esztendőkből mindig volt néhány női joghallgató Kecskeméten: az 1946-1947. tanévben négyen, 1947-1948-ban hatan, míg az utolsó, 1948-1949-esben tizenegyen iratkoztak be. Köztük volt a korábban már 1919-1920-ban és 1923-1924-ben fél éveket hallgatott, időközben házasságot kötött Sándor Mária, aki 1947-1949-ben folytatta majd' negyedszázada megszakított tanulmányait.⁴⁰⁸

E hallgatók jellemzően kecskemétiak voltak, s a helyi római katolikus leánygimnáziumban, a református gimnáziumban vagy a kereskedelmi leányiskolában érettségiztek. Őket a környékbeli Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei településeken – Cegléd, Monor –, valamint a Budapesten születettek követték. De beiratkoztak a bács-bodrogi Zentáról, valamint Csanád, Esztergom, Moson vármegyei helységekből származók is. A nem helybéliek budapesti, békési, debreceni, szentesi, zentai egyházi vagy állami gimnáziumokban végeztek.

A női hallgatók többsége római katolikus volt, akiket a református és az evangélikus hitűek követtek.

405 Budapesti Közlöny 1927. augusztus 28. 1.

406 Magyar Közlöny 1945. augusztus 18. 2.

407 HALLGATÓI ADATBÁZIS 203: Bakos Katalin Klára, 569: Benkő Klára Borbála, 1283: Dékány Ilona (Barcza Józsefné), 2592: Horváth Erzsébet Mária, 4204: Matolcsy Anna Mária, 4697: Nóta Judit Mária, 4880: Pál Klára Ilona, 5562: Sárközy Flóra Mária.

408 HALLGATÓI ADATBÁZIS 1946-47 – 702: Bite Margit Ilona, 721: Bóbán Erzsébet, 3370: Kolárlik Mária Erzsébet, 6382: Szilágyi Márta Piroska, 1947-48 – 2764: Jankovich Klára Anna, 4142: Márkus Zsuzsanna, 5453: Rózsavölgyi Éva Julianna, 5525: Sándor Mária (Hamza Győzőné), 5636: Schummer Klára Irén, 6382: Szilágyi Márta Piroska, 1948-49 – 1460: Dudás Erzsébet, 1669: Farkas Magdolna, 1958: Gaál Mária, 1974: Gágyor Terézia Mária, 3809: Lándori Rózsa Edit Etelka, 3848: Lázár Irén, 4845: Pál Eszter, 4913. Papp Edit Gyöngyi, 5782: Somogyi Adél Viktória, 6206: Szegő Julianna Katalin Éva, 7407: Zsámbor Zsuzsanna

Családi származásuk szerint eltartóik között több magas végzettségű – orvos, bíró, ügyész, ügyvéd, erdőmérnök – éppúgy volt, mint tanítók, tisztviselők. Az új idők szeleként, néhány földművesként megjelölt apa is felbukkant, akiknek birtok-nagsága a fennmaradt iratok alapján nem megítélhető. Mivel lányaik korábban az Angolkisasszonyok – Ward Mária Leánygimnáziumában tanultak, így nyilvánvaló kellő anyagi erővel bírtak az iskoláztatásukhoz. Több apa kereskedő, kisiparos (hentes és mészáros, autófuvarozó) volt.

Az 1945-1949. tanévekben tanult nők közül néhányan elvégezték a négy évfolyamot, s letették a megszabott vizsgákat. Mások csupán fél éveket végeztek el, illetve a kecskeméti Jogakadémia 1949-es megszüntetése szakította meg tanulmányaikat, s az iratokból nem állapítható meg, hogy azt folytatták-e valamelyik egyetemen. Itt is közrejátszott a családi állapot megváltozása, a tanulmányok végzését illetően.⁴⁰⁹

A több évtizedes államszámvitel-tani képzésre is néhány nő beiratkozott ekkoriban: az 1945-1946-os és 1947-1948-as tanévekben egy-egy, 1948-1949-ben pedig négy.⁴¹⁰

A korábbiaknak megfelelően, ők alapvetően helybéliek voltak, akik vagy közvetlenül, vagy rövidesen gimnáziumi, illetve kereskedelmi iskolai érettségi után iratkoztak be, s volt, aki tanítónői végzettséggel is rendelkezett. Előfordult, hogy egy 53 éves, a hajdani Ung vármegyéből származott özvegyasszony is beiratkozott e képzésre. Származásukat tekintve, apáik között volt bíró, tűzoltóparancsnok, cukrászmester, molnársegéd.

9. Összegzés

Réthey Ferenc dékán 1946. szeptember 8-i tanévnyitó beszédében úgy fogalmazott, hogy „*ezt a Jogakadémia 116 év viharával dacolt, mindig szűkös anyagi eszközökkel, a lét és nemlét, Scylla és Charybdis karjai között lebegve*”.⁴¹¹

Az intézmény háromnegyed százados történetét áttekintve megállapítható, hogy a mitológiai hasonlat helytálló volt. A kecskeméti Jogakadémia fennállása alatt mindenkor a szélsőségek között létezett. A hallgatóság létszáma olykor alig egy osztálynyit tett ki, máskor viszont több száz fő tanult itt: az 1883. évi 34 és az 1925. évi 534 fője között változott, alapvetően ugyanazon személyi és tárgyi körülmények között. A hallgatók száma nem az intézménytől, hanem elsősorban a hazai jogi képzettségi előírások változásaitól függött, továbbá abban szerepet játszottak a háborúk is.

A Jogakadémia több ezer fiatal számára adta meg a felsőfokú képzésben való részvétel lehetőségét. A beiratkozottak, jellemzően a székhelyét adó városból és a környezetét jelentő Duna-Tisza közti régióból kerültek ki, de az intézmény a történelmi Magyaror-

409 HALLGATÓI ADATBÁZIS 4142: Márkus Zsuzsanna (Waczek Frigyesné), 5453: Rózsavölgyi Éva Julianna (Jabloneczy Sándorné)

410 HALLGATÓI ADATBÁZIS 1945-46 4980: Pataki Klára Margit, 1947-48 – 470: Becsei Irma (Gerendai Jánosné), 1948-49 – 2278: Gyurik Gizella (Borbély Györgyné), 6029: G. Szabó Mária Julianna, 4344: Milinkó Terézia, 4913: Papp Edit Györgyi

411 ÉVKÖNYV 1944-47. 14.

szág fennállta alatt vonzerővel bírt a déli, dél-keleti országrészből származók részére is.

A hallgatóság családi, szociális összetételéről megállapítható, hogy az 1875 és 1944 között átfogta a magyar társadalom egészét. Legszámosabban már iskolázott, a társadalom igazgatását végző tisztviselői foglalkozású személyek leszármazottaiból kerültek ki, valamint jelentős részt képeztek a saját tulajdonnal rendelkezők sarjai is. A jogakadémiai hallgatóság származási palettája így a földművesektől az arisztokráciáig terjedt. Ebben a társadalmi szerkezetben, az 1945-től kezdődő nagy politikai változás indított meg egy átrendeződést.

Az intézmény sajátosságai közé tartozott, hogy Magyarországon úttörője volt a nők jogi oktatásban való részvételének. A Jogakadémia református léte mellett bármilyen hitfelekezethez tartozók egyenrangú hallgatók lehettek mindaddig, amíg az állami beavatkozás ezt lehetővé tette. Mindezen jellemzőinél fogva a kecskeméti Jogakadémia a hazai jogi oktatás karakteres szereplője volt évtizedeken át.

B. 3705.

*A kecskeméti ref. főiskolai könyvtár
nak.*

A

sz. perjs.

MAGYAR TÖRVÉNY

FOGALMA ÉS JOGI TERMÉSZETE

JOGTÖRTÉNETI ÉS ÖSSZEHASONLÍTÓ ALAPON.

IRTA:

DR. JOÓ GYULA

JOGAKADÉMIAI TANÁR.

ELSŐ RÉSZLET.

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT SZILÁDI LÁSZLÓ KÖNYVNYO.
1908.

13,6135

INGÓ JELZÁLOG

ÍRTA

DEZSŐ GYULA

FELOLVASTA AZ I. OSZTÁLY 1927 MÁRCIUS 8-ÁN TARTOTT ÜLÉSÉN

BUDAPEST, 1927

FŐBIZOMÁNYOS: STUDIUM KÖNYVKIADÓ

Budapest, Múzeum-körút 21.

B 5782
17

Supplément B: 152 IV - kő

A TÖRVÉNYHOZÓ HATALOM VISZONYA A VÉGREHAJTÓ HATALOMHOZ.

IRTA

DR. KOVÁCS PÁL

A KECSKEMÉTI JOGAKADÉMIAÁN A KÖZIGAZGATÁSI JOG, STATISZTIKA
ÉS MŰVELŐDÉS-TÖRTÉNET RENDES TANÁRA.

—><—

FELOLVASTATOTT MINT SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS A KECSKEMÉTI
JOGAKADÉMIA 1884. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 8-ÁN TARTOTT
TANÉV-MEGNYITÁSI ÜNNEPÉLYÉN.

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT SZILÁDI LÁSZLÓ KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1884.

A magyar trónöröklési jog

Jogtörténelmi és közjogi tanulmány
oklevélmellékletekkel

Írta
Csekey István

Budapest 1917

Az Athenæum irodalmi és nyomdai r.t. kia

A JOGAKADÉMIA TANÁRI KARÁNAK TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

1. A jogakadémiák és a tudományművelés

Kovács Pál, a kecskeméti Jogakadémia tanára találóan foglalta össze a jogi főiskolák tanári karának – tudományos tevékenységet érintő – sajátos helyzetét. „Én készséggel elismerem, hogy a tanár csak félig tesz eleget tudományos hivatásának, ha az előadások tartása mellett szakirodalmi működéssel nem foglalkozik. Mert szerintem szakirodalmi működésével képes csak dokumentálni a tanár a nagy nyilvánosság ítélőszéke előtt, hogy szakmájának a katedrán is eleget tud tenni; másrészt kitől várhatjuk a szaktudomány elméleti továbbfejlesztését több joggal, mint éppen attól, aki annak a katedráról a praktikus életbe átvezetését élethivatásként vállalta magára. De hogyan kívánhatunk szakirodalmi működést, tudományos művek írását attól a szegény vidéki professzortól, aki a fizetéséből megélni is alig tud, akinek az elsőrendű szükségletek kielégítése is gondot ad, nemhogy tudományos célú befektetésekre, szakművek kiadására volna pénze. Már pedig a mi viszonyaink között, amidőn jogi szaklapjaink csak kivételkép és soványan honorálnak s a midőn, főképp vidéki ember szakművére – pláne ha az nem is tankönyv – kötéllal sem lehet kiadót fogni: képtelenség anyagi áldozat, sőt ráfizetés nélkül – jól tudom magamról – tudományos szakirodalmi működést folytatni.”⁴¹²

Tragikus bizonyossága ennek a helyzetnek, hogy Beliczay Jónás, a kiváló kecskeméti római jogász temetésén tanártársa arról emlékezett, hogy a fiatal tudós vállalta a nehéz vidéki körülményeket, saját szakmájának élt, annak betöltéséhez „általános irodalmi műveltséggel, irigylésre méltó szép nyelvismerettel, s szorgalommal párosult valódi tudományossággal rendelkezett.”⁴¹³ Családját mégis csupán emberfeletti küzdelemmel tudta fenntartani, halála napján a tanártársak méltányos javadalmazását kérve esett ki kezéből a toll.

A korabeli jogakadémiák helyzetét radikálisan megváltoztató 1874. évi tanügyi reform, a tanárok tudományos működése terén is sajátos ellentmondást teremtett. Az évszázados hagyományokkal rendelkező, a hazai jog művelésére és a gyakorlati képzésre létesült oktatói közösségek az egyetemi tantárgyi rendszer átvételére kényszerültek, és tanáraiknak is teljesíteniük kellett azokat tudományos elvárásokat, amelyeket az egyetem professzoraival szemben a kormányzat már jóval korábban meghatározott. A jogakadémiák tanárainak is kötelessége lett, hogy műveljék a jogtudományt, önálló

412 KOVÁCS PÁL: A jogakadémiák kérdéséhez. ÉVKÖNYV 1888. 6. p.

413 SZELESS JÓZSEF nekrológja. ÉVKÖNYV 1890. 8. p.

tananyagot készítsenek és az oktatásban saját tudományos eredményeiket közvetítsék. Ahhoz, hogy a tanár saját tárgyát tudományos színvonalon oktathassa, ismernie kellett a legfontosabb külhoni irányzatokat és tudományos műveket, továbbá élő kapcsolatot kellett létesítenie a tudomány jeles külföldi képviselőivel, intézményeivel. A korábbi, a hazai jogra fókuszáló, a jog viszonylagos változatlanságához szokott, alapvetően nemzeti horizontú és gyakorlati szemléletű jogliceumi felfogáshoz képest ez a követelményrendszer jelentős változást hozott.

A jogi oktatás Trefort Ágoston által megvalósított reformja radikálisan megváltoztatta a korabeli jogi képzés tantárgyi struktúráját is. Elvárta az egységes tanszéki rendszert, az egyetemivel lényegében azonossá tette az oktatott tárgyakat is. Ez azt jelentette, hogy fokozottabb jelentőséget kaptak az elméleti, a bölcséleti, a szociológiai és a történeti tárgyak. Ez újabb kihívás elé állította a korábban ilyen ismereteket kisebb súllyal, a kollégiumi keretek között, többnyire a kapcsolt középiskolák tanárainak segítségével oktató jogakadémiákat.

A jogakadémiai képzés gyors és országosan egységesen érvényesített reformja ráadásul abban az időszakban történt, amikor az állami életünk, a jogalkotásunk és a judikatúránk nagy változások időszakát élte. Sorra születtek azok az alkotmányos reformok, amelyek szakítottak a korábbi organikus szemlélettel, és az önálló jogfejlés iránti érzék háttérbe szorításával jártak. Már a kortársak is kifogásolták, hogy a recepció, a külföld szolgálai utánzása a jogtudományt is új kihívások elé állította. Nem csupán követni kellett a nagy számban alkotott új jogi normákat, hanem azok tananyagká formálására, folyamatos megújítására, tartalmi innovációjára volt szükség. Kiss Albert igazgató 1903-ban arról írt, hogy a jogtudománnyal és a jogakadémiai oktatással szemben jelentősen megnöttek az igények, hiszen „ezelőtt 20–25 évvel a magánjogi civilistica terén elsődrendű képzettség számba ment a római jogon kívül az osztrák és szász polgári törvénykönyvek ismerete, ma már az irodalmi színvonal úgyszólván az összes kultúrállamok magánjogának beható ismeretét követeli meg.”⁴¹⁴ A kecskeméti Jogakadémia évkönyveit áttekintve kitűnik, hogy rendkívül ritkák voltak a tartós külföldi kiutazások, alig találunk olyan oktatót, aki tanulmányútjához állami támogatást kapott volna. A mai szemlélettel az is feltűnő, hogy a kivételesen elnyert ösztöndíjutas eredményeiről a visszatért oktatóknak a nagy nyilvánosság, gyakran a tanévet megnyitó ünnepi alkalmak keretében kellett beszámolniuk.

A jogakadémiák tanárainak tudományos munkásságát jelentősen hátráltatta a – mai szemmel nézve – rendkívüli mértékű órateher. A professzorok órabeosztását vizsgál-

414 Kiss Albert székfoglalója. 1903/1904. tanév. ÉVKÖNYV 1904. 20. p. Vö: TRÓCSÁNYI József: *Erkölcstelen ügyetek (Turpis causa)*. Magánjogi tanulmány. Grill Károly Kiadása. Budapest, 1910. [Ismerteti, és elméleti-történeti értékét hangsúlyozza: Sárospataki Református Lapok, 1910 (6. évf.) 12. szám 117-118. p.]. A jogakadémiák tanárainak helyzetét, és tudományos tevékenységüket is érintette az a vita, amely Magyar Jogászegylet 1902 májusi közgyűlésén zajlott. A jogi szakvizsgákról szóló vita. In: Magyar Jogászegyleti Értekezések XXV. köt. 5. füzet. Itt Márkus Dezső (203. p.), Nagy Dezső (237. p.), Jászi Viktor (288-293. p.) és Móricz Károly (319. p.) érintette e kérdést.

va megállapítható, hogy az oktatói munka a hét csaknem minden napját lekötötte. Ilyen körülmények között csupán finanszírozott helyettesítéssel lehetett volna tartós és egybefüggő időt biztosítani a tudományos kutatáshoz és publikáláshoz szükséges tevékenységhez. Erre Kecskeméten nem volt lehetőség. A Jogakadémia mindvégig rendkívüli mértékű anyagi szorításban működött, voltak időszakok, amikor az elemi szükségletek biztosításáért kellett harcolnia.

A tudományos tevékenység a jogakadémiai tanárokkal szembeni munkajogi elvárás is volt, mert a jogakadémiai reform a rendes tanárság feltételeként az egyetemi magántanári képesítést írta elő. Ez a követelmény a jogakadémiai tanárok körében sajátos ellenreakciót váltott ki. Az egyetemek érdekében született törvényhozási és kormányzati rendelkezésekkel szemben azt hangsúlyozták, hogy a főiskolai tanárnak nem a tudományos felkészültség, hanem az ismeretek alkalmas módon való közlése a legfontosabb feladata. A kecskeméti jogakadémiai igazgató is úgy tartotta, hogy a „hallgatóink azért jönnek hozzánk, hogy őket a gyakorlati életre előkészítsük. Alább kell szállni a teoriák tömkelegének szürke felhőiből a való élet talajára, s a tételes jogot, minő a magyar magánjog, eminenter practicus irányban kell tanítanunk.” A jogakadémiai tanárok hivatali és tudományos előmenetelének áttekintése során egyértelműen kitűnik, hogy az itteni tanárság jelentős részben az egyetemi katedrára való felkészülést és az ottani professzúra elérését szolgálta. A két világháború között az egyetemek jogi karainak professzorait 80 százalékban a jogakadémiák szolgáltatták, így nem lehet lebecsülni azt a tudományos és kulturális értéket sem, melyet a jogakadémiák képviseltek.⁴¹⁵ Ebben a folyamatban komoly szerepe volt a kecskeméti Jogakadémiának is, hiszen 1916 óta 16 olyan református jogtanár kapott egyetemi katedrát, „akik mind a református életszemlélet buzgó harcosai voltak. Ez arányszám szerint igen szép eredmény. Ezzel egyházunk egyetemi tanárképző funkciót teljesített az állam javára.”⁴¹⁶ A tehetséges fiatal jogakadémiai tanárok egyetemekre távozása miatt nem válhatott meghatározóvá az intézmények legfontosabb stabilizáló tényezője, a saját hallgatók utánpótló szerepe sem. Kecskeméten is elvétve találunk az intézményben végzett, és a város mellett hosszabb időre elkötelezett akadémiai oktatót.

A tudományos kutatás és a szakirodalmi tevékenység feltételei terén a jogakadémiák között is nagy különbségek voltak. A kecskeméti Jogakadémiának – Miskolccal ellentétben – nem volt önálló tudományos folyóirata és nem indultak a tanárok műveit közreadó sorozatok sem. A Jogakadémia évkönyvei viszont évről-évre helyt adtak a nagyobb terjedelmű közleményeknek. A tanári kar közül többen szerkesztői voltak a városi folyóiratoknak, ahol nagy számban jelentek meg a jogérettel, a jogalkalmazással és a jogakadémiai oktatással összefüggő kisebb terjedelmű közlemények. Kecskeméten az is előfordult, hogy az egymással versengő politikai irányultságú lapokat akadémiai

415 1930/1931. tanév ÉVKÖNYV 1931. 38. p.

416 1944-1947. tanévek ÉVKÖNYV 28. p.

tanárok szerkesztették.⁴¹⁷ Arra is volt példa, hogy a Jogakadémia a tanárok tanulmányainak megjelentetéséhez anyagi támogatást adott.

2. A tudományos tevékenység áttekintésének szempontjai

A Jogakadémia tanárainak tudományos munkásságát – a szóba jöhető számos rendező elv közül – az oktatott tantárgyak, vagy tantárgy-csoportok szerint követjük. A tanszékhez tartozás szempontját nehéz lett volna alapul venni, hiszen a jogakadémiai tanszéki tárgykörhöz – tudományos szempontból – gyakran heterogén tudományági területek tartoztak. A jogakadémiai oktatás sajátossága volt, hogy a tanárok gyakran helyettesítették egymást, és más tantárgy oktatásában is közreműködtek. A tanárok tudományági besorolásánál a legjellemzőbb tevékenységet és a fellehető publikációk domináns témakörét vettül alapul. Így például Kiss Barnabás hosszú ideig tanított római jogot, mégis a tételes jogi arcképcsarnokba került.

Az áttekintésben a Jogakadémia kinevezett tanárainak munkásságát vizsgáljuk, a helyettes (pontosabban helyettesítő) oktatókét nem. Ennek az az oka, hogy a rendes tanárok tudományos munkássága kötődik az adott tudományági szakterülethez, a helyettesítés viszont gyakran a szakmai kompetenciát figyelmen kívül hagyó, kényszer-szülte megoldás volt. Ez nem jelenti azt, hogy a helyettesítők kimaradtak az ismertetésből, hiszen saját szakjuknál érintjük a tudományos munkásságukat. Az óraadók közül azokat említjük, akik hosszabb ideig szolgálták Kecskemét főiskoláját, és itteni tevékenységük területéről jelentős tudományos eredményeket értek el.

A kecskeméti Jogakadémia tanárainak tudományos tevékenységét az Alma Materben eltöltött időszak teljesítményét mérlegelve tekintjük át. Említettük, hogy a jogakadémiák egyfajta tanárságra előkészítő, karrier-kezdő állomások voltak, így gyakran előfordult, hogy az itt tanító tanárokból később egyetemeken oktató neves tudósok lettek. Ez a közelítés indokolta a – kecskeméti munkásságot előterbe helyező – kortársi értékelések, igazgatói és dékáni méltatások nagyobb arányú felhasználását. Ezen a helyen is hangsúlyoznunk kell az irodalomjegyzékünkben Repertóriumként rövidített forrásmunka alaposságát és rendkívüli hasznát.

A korabeli tanári munkásság tudományos jellegét gyakran nem könnyű megítélni. A tudományos művek megjelenési fórumait nem tekinthetjük abszolút mércének, hiszen Kecskeméten a felekezeti jogakadémiának nem volt önálló tudományos folyóirata. Az összeállítás során számításba vettük az Évkönyvek tanári közleményeit, és utalunk az elvi tartalmat hordozó, nyomtatásban megjelent székfoglaló beszédekre is.

A tanárok tudományos tevékenységére vonatkozó áttekintések mindenkori módszertani dilemmája, hogy az akadémiai tevékenység mellett milyen mélységben kövessük nyomon az életrajzi eseményeket. Jelen esetben csupán a tudományos tevékenységre, a szakmai felkészülésre, a doktori és habilitációs aktivitásra térünk ki. Az életrajzi adato-

417 PETŐ 9. p.

kat a közismereti lexikonokból, a *Kecskeméti Életrajzi Lexikon* adataiból és a Jogakadémia évkönyveiből gyűjtöttük ki. Az életutak áttekintéséhez haszonnal forgattuk az egykori jogakadémiai tanárok későbbi egyetemi tevékenységéről szóló tudományos feldolgozásokat. Ezek jelentős része utal a neves professzorok kecskeméti jogakadémiai időszakára is.

A tanári kar tudományos munkásságának áttekintését a közleményeik válogatott jegyzékével zárjuk. Ennek összeállításához felhasználtuk a rendelkezésre álló egykori könyvészeti adatokat,⁴¹⁸ továbbá az évkönyvek, és az időközben született életrajzi feldolgozások bibliográfiai tételeit. A listában szerepeltetjük a kinevezett jogakadémiai tanárok, a legjelentősebb magántanárok és a publikáló óraadók közleményeit. Törekedtünk arra, hogy a listában az egykori oktatók Kecskeméten megjelent, vagy az itteni tanári időszakukhoz köthető tudományos produktumai kapjanak helyet. A felsorolásban szerepelnek a terjedelmesebb művek és a kisebb tanulmányok is. Az összeállítás első sorban a tanárok jog- és államtudományi műveire koncentrálnak, de listáztuk azokat az értekezéseket, sőt jelentősebb cikkeket is, amelyek a felekezeti oktatás korabeli helyzetére, a város és a jogakadémia viszonyára vonatkoznak.

3. A római jog kecskeméti professzorai: Beliczay Jónás, Réthey Ferenc, Gergely György

Beliczay Jónás Pesten, 1847. január 31-én született. Középiskoláit a soproni evangélikus líceumban végezte, a jogi tanulmányait a budapesti egyetemen fejezte be. Itt szerezte meg a jogtudományi doktorátust és itt tette le az ügyvédi vizsgát is. Amikor a Jogakadémia tanárává választották, a kecskeméti – és a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán ma is tiszteletben tartott – szokás szerint, 1876. május 21-én székfoglaló beszédet tartott. A beszéd általában a római jog oktatásának hasznosságáról szólt, és érvelt azon „elterjedt balvélemény ellen, hogy a római jog, vagy a római jog tanítói, az abszolutizmusnak kedveznek”. A római jogot az abszolutizmust elősegítő tudománynak leginkább azért tartották, mert a rómaiak köztársasága a legautokratikusabb monarchiává fajult. Másodikként gyakori az a vád, hogy a legkiválóbb római jogászok személyesen is a principatust támogatták, végül bírálták – és bírálják – a római jogot azért is, mert az abszolutizmusra hajló fejedelmek később is a „*Corpus iuris civilis*”-ben foglalt elvekre támaszkodva alapították meg, vagy védték hatalmukat. E három állítást sorra véve (és hazai viszonyainkra hivatkozva) Beliczay vitatta, hogy a „római jog tanulása nálunk, mint alkotmányos országban, veszélyes szellemet fogna

418 Az egyetemes református jogakadémia tanárainak összes művei (1924-1937). ÉVKÖNYV 1936. 136-159. p.; Az egyetemes református jogakadémia (sárospataki, kecskeméti, máramarosszigeti) tanárainak összes művei (1793-1938). ÉVKÖNYV 1937. 106-123. p.; ÉVKÖNYV 1938, 74-98. p.; Bibliográfiai jegyzék az Egyetemes Református Jogakadémia (sárospataki, kecskeméti, máramarosszigeti) tanárainak műveiről 1798-1940. ÉVKÖNYV 1939. 111-136. p. ÉVKÖNYV 1940. 34-110. p.; ÉVKÖNYV 1941. 87-114. p.; ÉVKÖNYV 1942. 114-141. p.; REPERTORIUM 76. p.

terjeszteni”. Szerinte ugyanis nem a jog, „hanem a jognak lábbal taposása, s az arról való megfélemlítés kedvezett az egyeduradalomnak”.⁴¹⁹

Beliczay Jónás kecskeméti tanársága kezdetétől a tudománynak és az oktatásnak élt. Műveinek száma ugyan nem jelentős, de közleményei eredetiek és átfogják az antikvitás számos területét és a korban fejlődésnek indult segédtudományok egy részét is. Ennek megfelelően a római kultúrtörténet, a filológia, a felirattan, a heraldika területein is otthonos volt, és eredetit alkotott.

Ahogy a róla szóló kortársi méltatásban is olvashatjuk, irodalmi munkásságának legsikerültebb terméke az a történeti mű, melyet a 17. században élt bolognai olasz tudós gróf Luigi Ferdinando Marsigli életéről és munkáiról írt. A művet a Magyar Tudományos Akadémia ülésében is felolvasta, és a tudós társaság igényes szerkesztőbizottsága kiadványában nyomtatásban is megjelentette.⁴²⁰

Marsigli bolognai születésű tudós és katona volt, aki hosszú ideig harcolt a törökök ellen Magyarországon. Buda ostromában is részt vett, majd 1690-ben Moldvába és Havasalföldre vezényelték. Székelyföldön egy székely írásjegellel telerótt botot talált. A polihisztor gróf lemásolta a fáról a jeleket, és a másolatot egyéb, akkoriban készített följegyzésével együtt a bolognai kéziratárába küldte, megmentve ezzel a székely rovásírás addig ismert leghosszabb emlékét. A Bolognai Rovásemléket magyarul először 1881-ben Fantuzzi Marsigli-életrajzának fordításában Beliczay Jónás így említette: „A szittyá néptörzstől lakott Székelyföldön [Marsigli] tanulmányozta és megfigyelte e nép nyelvét s kutatásai közben olyan fát vagy fatáblát talált, amely e föld első keresztýéneinek a változó napokra eső ünnepeinek naptárát tartalmazza.”⁴²¹

A kecskeméti Jogakadémia a rendszeresen kiadott évkönyveiben sorra jelentette meg Beliczay fontosabb műveit. 1879-ben jelent meg ifj. Pliniusról szóló alapos tanulmánya.⁴²² Ebben hosszan írt a római kultúra és nyelv jelentőségéről: nem tartotta lehetségesnek, hogy valaki „alapos jogásszá lehessen, ha legalább is latinul nem tud”. Részletesen ismertette Plinius életrajzát, Vécsey munkáit és – még Mommsent is bírálva – a személyéhez kapcsolódó jogintézményeket, az örökbefogadást. Hivatali előmenetelét elemezve a korabeli római államszervezet is vázolta. Bemutatta Plinius leveleit

419 ÉVKÖNYV 1875/76. 3-18. p.; BELICZAY Jónás dr.: A római jog és az absolutismus. Kecskemét 1876. 18. p.

420 ÉVKÖNYV 1889/1890. 8. p.; BELICZAY Jónás: Marsigli élete és munkái. (Értekezések a történeti tudományok köréből IX. 9.). Budapest, 1881. 96 p. Vö. SÁNDOR Klára: A Bolognai Rovásemlék. JATE Magyar Őstörténeti Kutatócsoportja. Szeged 1991. 6. p. Az akadémiai felolvasásról: A Hon 1881. 2. p.

421 BELICZAY Jónás: Marsigli élete és munkái. 43. p. Vö. VÉKONY László: Egy olasz polihisztor a Kárpát-medencében. Marsigli élete, munkássága és iratai. Hungarológiai Közlemények. 1982. 4. sz. 488. p.; VERESS Endre: A Marsili-centenárium kiadványok magyar vonatkozásai. Magyar Könyvszemle 1930. 264. p.; NAGY Levente: Luigi Ferdinando Marsili és a budai könyvtár(ak). Magyar Könyvszemle 2009. 32. p.

422 BELICZAY Jónás: Ifj. Plinius életrajza és művei. ÉVKÖNYV 1879. 3-50. p.

és listázta a legfontosabb kiadásokat, ideértve a magyarországi megjelenéseket is.⁴²³

1882-ben ugyancsak a Jogakadémia évkönyvében jelent meg Suetonius Tranquillus-ról írt tanulmánya.⁴²⁴ E művét is az ünnepélyes évnnyitón olvasta fel, a tanulmánnyá formált változatban a neves római életrajzát alapvetően ifj. Plinius leveleiből állította össze. Felsorolta legfontosabb műveit, a kéziratok lelőhelyeit és áttekintette ezek későbbi kiadásainak könyvészeti történetét. Megállapította, hogy a neves római történetíró művei Magyarországon csekély érdeklődést váltottak ki.⁴²⁵

Harmadik, szintén a kecskeméti évkönyvben megjelent munkája hadijogi jellegű, egy római katonai egység (mai értelemben vett hadtest) történetét vázolta fel.⁴²⁶ A XIII. ikerlegió Trajanus császár idején a dákok ellen harcoló csapattest volt, ezért a szerző vélemezte, hogy hosszabb ideig Pannóniában is állomásozott. A mű epigráfiai forrásokra épített, újszerű megállapításai egy részét az általa elemzett négy gyulafehérvári feliratra alapozta.

Tanárságának tizedik évében a Jogtudományi Közlönyben jelentette meg a római zálogügyletről szóló tanulmányát. Egy feliratos érc tábla őrizte meg a jogügyletet, melyet az addigi német szakirodalom szerződés-mintának tekintett. Beliczay a felirat stílusából arra következtetett, hogy a tábla a feltételezettnél később keletkezett, és a római fiducia-szerződést nem sablonként használták, hanem egy konkrét jogügylet szokás-szerű leírása volt.⁴²⁷

A kecskeméti Jogakadémia első időszakában szokás volt, hogy az ünnepélyes évnnyitót a hallgatók számára tanulsággal szolgáló tanári előadások vezették be, vagy zárták. Az esetek többségében ezeket az előadásokat Beliczay Jónás tartotta. 1887-ben a tanév nagy nyilvánosság mellett „dr. Beliczay Jónás jogtanár úrnak a római jogból merített s Gajus római classicus jogász életét s működését ecsetelő érdekes felolvasásával” zárult. A tanulmány még abban az évben nyomtatásban is megjelent.⁴²⁸

423 A Bursians Jahresberichte Plinius-referense annak idején (1890, 252. p.) sajnálkozva említette, hogy nem ítélné meg B. Jonas dolgozatát az ifj. Pliniusra vonatkozó feliratokról”) EPhK. 1885. 344. p. skk. BORZSÁK István: Mommsen a „másodrendű” nyelvek használatáról. Antik Tanulmányok 44. (2000) 234. p.

424 BELICZAY Jónás: C. Suetonius Tranquillus. ÉVKÖNYV 1882. 3-18. p.

425 „Hazánkfiái eddigelé keveset foglalkoztak Suetoniusszal, de neve nem ismeretlen irodalmunkban. Budai Ezsaiás „Régi tudós világ históriája” című művében (Debreczen, 1802) pag. 525 sq. és a „Régi római vagy deák írók élete” című-ben (Debreczen, 1814) pag. 261 sq., továbbá a „Közhasznú ismeretek tára” XI. kötetében pag. 231 (Pest, 1844) röviden ír róla és műveiről.”

426 BELICZAY Jónás: A XIII-ik ikerlegió története (Augustustól Aurelianusig). ÉVKÖNYV 1884. 3-36. p.

427 BELICZAY Jónás: Egy római zálogügylet (fiducia). Jogtudományi Közlöny 1885. 357-359. p. Vö. HAMZA Gábor: Jogösszehasonlítás és az antik jogrendszerek. (Comparative Law and Legal Systems of the Antiquity) Budapest, 1998.

428 ÉVKÖNYV 1887. 36. p.; BELICZAY Jónás dr.: Gaius. A Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező VIII. évf. 11-12. sz. Kecskemét, 1886. 13. p. Vö. HAMZA Gábor: Monográfia

A fenti tanulmányok egy részéből is kitűnik, hogy Beliczay az ókori feliratok megfejtésével foglalkozó tudományág egyik első hazai képviselője volt. Több epigráfiai tárgyú tanulmánya és rövidebb cikke jelent meg az Egyetemes Filológiai Közönyben, amelynek egy időben külső szerkesztő-munkatársa is volt. A magyar Nemzeti Múzeum Római Feliratos Emlékei-ben közölt okmány szerint „Domiczián császár a szokásos megszorítással illetve kedvezménnyel czivitást és konnubiumot ad”. Beliczay korrigálta a kiadvány betűhibáit, és kiegészítette a múzeumi közleménynek a felirat hazai tudományos feldolgozására vonatkozó utalásait. Közleménye példázza a felirattan módszertani nehézségeit, a datálás és a névírás megfejtésének bizonytalanságait.⁴²⁹

Egy nagyszebeni felirat elemzése során megállapította, hogy a XIII-ik ikerlégióban szolgált Veturius Marcianus Aesculapius „akár álmában, akár egyébként ösztönöztetve, a saját és övéinek üdvéért Jupiter Optimus Maximus Dolichenusnak emléket állított.” A felirat stílusából és annak tartalmából az író jellemére is következtetett, ezért „azt is mondhatjuk, hogy Veturius Marcianus, az egyszerű légionárius, a saját ideje fogalmához képest vallásos jóra való ember lehetett.”⁴³⁰ Önálló tanulmányban elemezte Marsigli földrajzi leírásának a római kori utakra vonatkozó részét. A bolognai tudós a Balkán-feliszigeten – a Duna mentén – sziklákba vájt római utakat fedezett fel, melyeknek irányát és menetét a Dunáról írt művéhez csatolt mappákon „megjelölve s rajzolva szemléltethetjük”.⁴³¹ A terjedelmesebb Plinius-tanulmányát később őt, a rá vonatkozó felirat ismertetésével egészítette ki. A tanulmányban az egyik felirat összetorlódott szövegeinek értelmezés során kiigazította Mommsen megállapítását.⁴³²

Az elméleti címterán való jártasságát igazolja egy korabeli heraldikai mű alapos elemzése a Századok 1887. évi 3. számában. A kiadvány fontosságát, hiánypótló jellegét természetesen ő is kiemelte, mindemellett javításokat és észrevételeket is fűzött Nyáry írásához. Utolsó bekezdésében azonban hangsúlyozta a mű talán legfontosabb állítását, miszerint a középkori magyar heraldika igenis rendelkezett sajátos vonásokkal és tárgyalása nem fűzhető fel olyan vezérfonalra, amelyet más országokban fontak. Beliczay szerint ennek ellenére a külföldi tudománytól elzárkóznunk itt sem szabad, és a „szakítást a németekkel teljesen egyenrangú franciákkal és olaszokkal, akik a tudomány ez ágának

Gaius, a jogtudós védelmében. O. Stanojevic: Gaius noster. Plaidoyer pour Gaius. Amsterdam 1989. 184 p. Acta Fac. Pol.-iur. Univ. Scient. Budap. de Rol. Eötvös nom. 34 (1993-94) 125-127. p. (published in 1998).

429 BELICZAY Jónás: Fölrataink olvasásához. Egyetemes Filológiai Közöny. 1882. 128-131. p.

430 BELICZAY Jónás: Jupiter Dolichenus és Aesculapius nagyszebeni fölratáról. Egyetemes Filológiai Közöny. 1882. 516- 526. p. A hazai vallástörténet újabban nagy figyelmet szentel Dolichenusnak. Vö. VÁGÁSI Tünde: Iupiter Dulcenus. Vallástudományi Szemle 13. évf. 4. sz. 96. p.

431 BELICZAY Jónás: Római fa utak. Egyetemes Filológiai Közöny. 1882. 223- 231. p.

432 BELICZAY Jónás: Az ifjabb Pliniusra vonatkozó feliratok. Egyetemes Filológiai Közöny. 1885. 344-352. p.

művelésére Bolognában még külön akadémiát is létesítettek, üdvösnek nem tarthatjuk”⁴³³

Nyelvtörténeti tárgyú tanulmányt írt a magyar jogi műnyelv sajátosságairól,⁴³⁴ majd Műveltség és nyelvismeret címmel a Jogakadémián felolvasást tartott. A Századok ismertetése szerint „szellemes, történeti és bölcsészeti fejtegetés, s elmélkedés volt, megmutatván, hogy egy nemzetnek nem idegen műveltséget kell elsajátítania, főképp anyanyelve kárára, hanem a különböző nemzetek műveltségéből azt használni fel, mi neki és hazájának üdvére és hasznára van”. Szeless József búcsúztató beszédében is utalt erre az előadásra. „Utolsó felolvasása a műveltség és nyelvismeretről, legszebb jellemvonása az ő meleg hazafíúi és nemzetiségi érzületének s lelkesültségének. Ő ki hétféle nyelven gyűjtögette szellemi kincseit, s gazdag ismereteinek fő forrását épen a nyelvtudományban lelé: a magyar nyelv és nemzeti műveltség mellett egész hévvel síkra szállt, s mintegy erőt véve saját filológiáján, kimondotta, hogy nyelvismeret nélkül is lehet igazi műveltség, de annak mindenekelőtt hazafias és nemzeti műveltségnek kell lenni.”⁴³⁵

Beliczay tudományos munkamódszeréről tisztelgő tanártársa így emlékezett: „Tudományos és irodalmi dolgozataiban sajátlagos módszert követett. Olvasása és tanulmányozása közben folyvást jegyeztetett, s e jegyzeteket abc rendben összegyűjtve, egy óriási lexikonhoz hasonló roppant adathalmaz birtokába jutott, melyet aztán évről évre gyarapított és öregbített. Ezekből, mint megannyi alkatelemekből szedte össze azután magának a műveihez megkívántató anyagot, s öntötte formába az együvé tartozókat.”⁴³⁶

Jogakadémiai tanársága mellett szerkesztői, lektori feladatokat is ellátott. Munkatársa volt a Századoknak, a Jogtudományi Közlönynek, az Egyetemes Filológiai Közlönynek. 1878-tól két évig szerkesztette a Kecskeméti Lapokat. Népszerűsítő tanulmányokat, cikkeket is írt,⁴³⁷ és szépirodalmi próbálkozásai is voltak. Mérsékelt sikert hozott érzelmi töltetű elbeszélése és „élénk nyelvezete” ellenére szerény visszhangot váltott ki „A kutató társaság tagjai” című, három felvonásos vígjátéka.⁴³⁸

Réthy Ferenc (1880-1952) kecskeméti születésű helyi jogakadémiai tanár volt, aki egyben jelentős politikai pályát is befutott. A kolozsvári egyetemen szerzett jogi végzettséget. Tanulmányai után 1904. február 1-én, Kecskeméten a római jog rendkívüli tanárává választották. A tanári kar tagjai közül ő sem kapott anyagi segítséget, így saját költségén utazott külföldi tanulmányútra. 1906. január elejétől fél évig a berlini

433 Az elemzett mű: NYÁRY Albert: *A Heraldika vezérfonala*. Budapest, 1886. 291 p. Beliczay ismertetése: *Századok* 1887. 3. sz. 255-260. p.

434 A magyar stílusról. BELICZAY Jónás. *Kecskemét*, 1887. 54. p.

435. BELICZAY Jónás dr.: *Műveltség és nyelvismeret*, *Kecskemét* 1889. 38 p. A felolvasást ismerteti: *Századok* 1889. Szeless József nekrológia: *ÉVKÖNYV* 1890. 24. p.

436 Szeless i.m. *ÉVKÖNYV* 1890. 22. p.

437 Az árpádházi királykisasszonyokról. *Kecskemét*, 1885.; *Szerelem és gyűlölet*. Homérosz *Illiász* ógörög költeményének értelmezése. *Egyetemes Filológiai Közlöny* 815-817. p.

438 Az egyetlen leány: elbeszélés. BELICZAY Jónás. *Kecskemét* 1881. 160. p. A vígjátékról megjelent kritika szerint „Az egész darab egy jó vígjáték vázlatának tekinthető és legnagyobb hibája, hogy szerzője nem ismeri a színpadi hatás titkait.” *Fővárosi Lapok* 1883. 431. p.

egyetemen a római jogot tanulmányozta és itt készítette elő habilitációs dolgozatát. Az igazgató-tanács határozata alapján a tanév második félévében Kiss Albert rendes tanár helyettesítette.⁴³⁹ Hazatérve ő is nagy nyilvánosság előtt számolt be tanulmányútjáról; ennek keretében érdekes előadást tartott az 1902-ben megtalált és franciára lefordított Hammurapi-féle törvénykönyv jelentőségéről és a római joghoz való viszonyáról.⁴⁴⁰

1912-ben sikerrel habilitált, így rendes tanári állást kaphatott. 1917-től 1920 májusáig Kassán jogakadémiai tanár, májustól szeptemberig pedig a Kolozsvárról Szegedre menekült Ferenc József Tudományegyetem jogi karán szervezett pótszemeszteren római jogot adott elő. 1920 és 1923 között Moson vármegye főispánjává nevezték ki. Mozgalmas két és fél évet töltött a törvényhatóság élén, hiszen erre az időre esett a nyugat-magyarországi felkelés és IV. Károly király visszatérési kísérlete is. 1923-tól a budapesti közgazdasági egyetemen nemzetközi magánjogot oktatott. Ezt követően 1928-ban visszatért Kecskemétre, ahol kezdetben „állandó helyettes” volt, és tiszteletbeli nyilvános rendes tanári címmel részben római jogot, részben nemzetközi magánjogot, mint speciális kollégiumot adott elő. 1929-től ismét kecskeméti jogakadémiai tanár (római jogot és nemzetközi magánjogot jegyzett). 1940-ben nyugalomba vonult.⁴⁴¹ Emellett maradt ideje még egyháztársadalmi működésre is; Sashalmon egyházközségi főgondnok, egyházmegyei főjegyző és tanácsbíró volt. A fővárosban működő Külügyi Társaság keretében közel tíz évig oktatta a nemzetközi magánjogot. A kecskeméti dékán búcsúztatója szerint „felbecsülhetetlen értékű szolgálatot teljesített akadémiánknak; negyedszázadon át működött az Egyetemes Református Jogakadémián és ez a működése aranybetűkkel lesz beírva akadémiánk történetébe”.⁴⁴²

A kecskeméti Jogakadémia évkönyveiben két nagyobb tanulmánya jelent meg. Az egyik a szerző „Kezességi alakok a római jogban” című művének tartalmi kivonata volt. Ebben Gaius nyomán a magánjogi kezességvállalókról értekezett. A másik terjedelmesebb mű a római kori jogági felosztás elméleti-történeti kérdéseiről szólt. Ebben megállapította, hogy a római magánjog töretlen fejlődésével párhuzamosan a birodalom közjoga fokozatosan háttérbe szorult.⁴⁴³ 1946. szeptember 1-én a Jogakadémiai Kormányzó Bizottság visszahívta az akadémiára dékánnak. Tisztségét 1947-ig látta el.

Gergeley György (1875-1928) jogi tanulmányait Budapesten, Debrecenben és a kolozsvári egyetemen végezte. 1899-ben polgári ügyszakos bíró lett. 1900-tól tanári állást

439 1905/1906. tanév. ÉVKÖNYV 1906. 47. p.

440 RÉTHEY Ferenc: Külföldi tanulmányutamról. ÉVKÖNYV 1906. 11-17. p. Ez volt az első hazai híradás a legendás törvénygyűjteményről. Vö: Hamurabi törvényei. Szerk. és ford. KMOSSKÓ Mihály. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1911. 88 p.

441 Magyar Életrajzi Lexikon 2. kötet, L-Z (1982) 506-507. p.

442 DEZSŐ Gyula: Beszámoló a lefolyt tanévről. I. Az intézet állapota. Búcsú Réthey Ferentől, életrajzzal, tevékenységének méltatásával. ÉVKÖNYV 1939. 5-14. p.

443 RÉTHEY Ferenc: Sponsio és fidepromissio. ÉVKÖNYV 1908. 1-67. p.; RÉTHEY Ferenc: Az akarati öntevékenység szerepe a római köz- és magánjog rendszerében. ÉVKÖNYV 1937. 103-142. p.

kapott a máramarosszigeti jogakadémián, tíz évig az intézmény vezetője volt. Mint írta, „polyhisztorságra valló öröklött hajlamának” nagy hasznát vette a szigeti jogakadémián, ahol pályakezdőként egyházjogot, jogtörténetet, római jogot tanított, és később jog- és állambölcseletet, művelődéstörténetet, nemzetközi jogot, jogi encyklopédiát, politikát, statisztikát és magyar közjogot adott elő. Ezek mellett élénken érdeklődött a tudomány más ágai, továbbá társadalmi problémák iránt is. Trianon után, 1921-ben követte a Hódmezővásárhelyre menekült Jogakadémiát. Az intézmény 1924-ben megszűnt, de Gergely György meghívást kapott a kecskeméti jogakadémia római jogi tanszékére. Új állomáshelyén három és fél évig működött, és „bár Kecskemét ezt a beteg embert nem ismerte, mégis megszerette, a szívébe fogadta és munkája iránt nemcsak felettes hatósága, de Kecskemét egész társadalmá is elismeréssel, személye iránt tisztelettel adózott”.⁴⁴⁴

4. A Kecskeméten is oktató római jogászok: Magyary Géza, Helle Károly, Pázmány Zoltán, Marton Géza

Magyary Géza (1864-1928) a későbbi híres perjogász jogtudósi karrierjét szintén a kecskeméti Jogakadémián kezdte. Azon kevés jogászok egyike volt, aki a Magyar Tudományos Akadémia tagja (levelező 1905, rendes 1917) lett. Középiskolai tanulmányait a nagyszombati érseki főgimnáziumban, a jogot a pozsonyi jogakadémián és a budapesti egyetemen végezte. Ezt követően Budapesten ügyvédi és bírósági joggyakorlatot szerzett, majd ügyvédi vizsgát tett.⁴⁴⁵ 1890-től a kecskeméti Jogakadémián a római jog tanárának választották. Itt formálódott a kiadói ügyletekről szóló első műve, amelyben „a kiadói és szerzői jogot, mint a modern jogrendszerek sajátos új intézményeit jelölte meg, álláspontjának igazolására széleskörű történeti kutatással felelt”.⁴⁴⁶

Mivel a tudományos karrier és az anyagi biztonság szempontjából kedvezőbbnek ítélte az állami jogakadémiák lehetőségeit, ezért 1893-tól a nagyváradi jogakadémiára pályázott. Itt már későbbi tudományos tevékenységének megfelelő tanszéken kapott oktatási lehetőséget.

Már országosan elismert tudósként a jogakadémiai tanári időszakának kellemes emlékei méltányos állásfoglalásra készítették. Amikor a felekezeti jogakadémiák megszüntetése került napirendre, utalt rá, hogy az egyházi fenntartású jogakadémiák általános normák és társadalmi igények szerint működtek, az egyházi érdekek – legalábbis a protestáns egyházak esetében – a napi működésben csupán viszonylagos jelentőségűek voltak. Az 1927. szeptember 29-i sajtónyilatkozatában rámutatott arra is, hogy egyik-másik jogakadémián az illető felekezethez tartozó hallgatók száma alacsony, amely nyilvánvalóan ellentétes e jogakadémiáknak a református, illetve az

444 JOÓ Gyula: Dr. zilahi Gergely György 1875-1928. ÉVKÖNYV 1927. 5-8. p. Vö. MOLNÁR Ferenc: Zilahi Gergely György dr. emléke. Debrecen, 1928. 112 p.

445 SZINNYEI 8. köt. 305. p.; Magyary Életrajzi Lexikon 2. kötet, L-Z (1982) 122. p.

446 VINKLER János: Magyary Géza emlékezete. Az MTA Elhunyt Tagjai Fölött Tartott Emlékbeszéd. 1933. 20. sz.

evangélikus jogászártelmiség képzésére irányuló céljával. (Az 1927/1928. tanévben pl. a kecskeméti Jogakadémián a református vallású hallgatók aránya 33,6, a miskolcín pedig az evangélikusoké mindössze 19,5% volt.)⁴⁴⁷

Helle Károly (1870-1920) a jogi képesítés megszerzése után vármegyei közigazgatási gyakornoki állást vállalt. A sikeres jogtudományi doktori vizsgája után ügyvédjelöltként pályázott, és 1892-től állást kapott a kecskeméti Jogakadémián. A római jog tanára lett, majd 1896-ban – második kísérletre – a debreceni jogakadémia perjogi tanszékére került. Kovács Pál kecskeméti igazgató az állásváltást említve szomorúan konstatálja, hogy „a fiatal tanárok rendszerint csak pár évig maradnak meg a jogakadémia kötelékében, azután több jövedelmet biztosító akadémiákra mennek. Így a múlt évben is egy fiatal tanár, dr. Helle Károly, lemondott, megválasztatván a debreceni jogakadémiára”.⁴⁴⁸ 1905-től már a kassai jogakadémián tanított. Kolozsvárt 1912-ben sikerrel pályázta meg az egyetemi tanári állást, majd egy év múlva a budapesti egyetem római jogi tanszékének professzora lett.⁴⁴⁹

Kecskeméti időszakában az 1894. október 21-i tanári székfoglalójában (Vis major a római és a modern forgalmi jogban címmel) a római jogi kategóriák magyar és német továbbélését elemezte a kereskedelmi jog terén. Definíciója ma is helytálló: „Erőhatalom minden oly véletlen esemény, amely: 1. valamely forgalmi vállalat üzemkörén kívül támadva, az ezen üzemkörbe való behatása által emberben vagy javakban kárt okozott; továbbá amely: 2. fellépésének ereje és módja által az élet rendes folyásában előfordulni szokott véletlen eseményeket nyilvánvalólag felülmúlja.”⁴⁵⁰ Kecskeméten írta a *Törvény a házassági jogról* (1894: XXXI. t.-cz. jegyzetekkel és utasításokkal ellátva. Kecskemét, 1894.) című munkáját, és kezdte el sajtó alá rendezni *A római jog forrásainak története* (I-II.) című, később, 1909-ben és 1911-ben, Budapesten megjelent, napjainkban is számon tartott művét is.

Pázmány Zoltán (1869-1948) szintén a kecskeméti Jogakadémián kezdte tudományos pályáját. Középiskoláit Komáromban, Győrött, Esztergomban, bölcsészeti tanulmányait Rómában, a pápai Gergely-egyetemen végezte. A jogot Budapesten hallgatta. Szabadkán volt joggyakornok, majd Bácsstopolyán és Fiumében aljegyző. Amikor tanári pályázatát Kecskemétre beadta, már bölcsészettudományi (1890) és jogtudományi (1894) doktorátussal rendelkezett. 1896-ban a budapesti egyetem magántanárrá avatta. 1896-tól 1903-ig a kecskeméti, 1904-től a pozsonyi jogakadémián tanított. A pozsonyi jogi főiskola áttelepülése után Budapesten, majd a pécsi egyetemen folytatta tanári pályáját. A kecskeméti jogakadémián ugyan lehetőséget kapott külföldi kiutazásokra, állásban is

447 LADÁNYI Andor: Az egyházak és a felsőoktatás a Horthy-korszakban. Történelmi szemle, 2002 (44. évf.) 3-4. sz. 305. p.

448 Protestáns egyházi és iskolai lapok 39. évf. 1896. 43. sz. 683. p.; SZENTPÉTERI KUN Béla: Debreceni jogtanítók. Debreceni Szemle, 1931 (5. évf.) 3. sz. 103. p.

449 SIKLÓSI Iván: Helle Károly. In: Magyar jogtudósok IV. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. 33-42. p.; Magyar Életrajzi Lexikon 1. kötet, A-K (1967) 702. p.; KÉL.

450 ÉVKÖNYV 1892. 29. p.

maradhatott, de fizetést nem kapott. Tanulmányútjai során járt Rómában, Fiumében, Londonban, Párizsban, Brüsszelben, Tunisban, Lipcsében, Zürichben és Bécsben. Fő kutatási területe kezdetben a római jog és az ehhez kapcsolódó jogi papirologia. Családtörténettel és heraldikával is foglalkozott.⁴⁵¹

Amikor 1939-ben négyévi bírósági szolgálat és 43 év professzori időszak után nyugdíjba vonult, a Pécsi Napló a jog- és a bölcsészet doktoraként, jogi íróként, genealogusként és polyglott külpolitikusként köszöntötte. Kiemelte legendás nyelvtudását, utalva ifjúkori török, arab, svéd és héber tanulmányaira is. Pázmány a lap szerint tudott latinul, németül, franciául, olaszul, angolul, spanyolul; olvasott és írt portugálul, hollandul, jiddisül, eszperantóul. Ezen kívül „törte az orosz is”.⁴⁵²

Pázmány is azok közé tartozott, akik a Jogakadémián szabadságot kaptak a maguk finanszírozta külföldi tanulmányútaikhoz. A kecskeméti Jogakadémia évkönyve megőrizte tartalmas úti beszámolóját, amelyben a lipcsei, zürichi, bécsi, párizsi, londoni, páduai és római egyetemeken a római jogi oktatással kapcsolatban szerzett.⁴⁵³ Meglepte a lipcsei jogi oktatás nyitottsága. „Szem előtt tartva azon igazságot, hogy az egyes tudományszakok elkülönözött egészet nem képeznek, s alapos elsajátításuk, nemkülönben eredménydús művelésük az egyes rokon-tudományok ismeretétől is függ, egyéb egyetemekkel megegyezőleg a lipcsei egyetem jogi kara bölcsészeti, történelmi – különösen római s német, szorosabb értelemben vett nemzeti történelmi, orvosi s gazdasági tanulmányokra is utalja hallgatóit.” Említette, hogy Zürichben a nők is szép számmal hallgathatják a jogi tanfolyamokat. Rácsodákozott, hogy a bécsi császári könyvtár, amely 300.000 könyvet tartalmaz, csupán augusztus 15-től van zárva egy hónapig. Utalt rá, hogy a használatban nem lévő tudományos könyveit a könyvtár – kérésre és díj ellenében – a kecskeméti Jogakadémiának is kikölcsönzi. Újszerűnek tartotta, hogy a párizsi egyetemen muzulmán jogot is oktattak. A körút tapasztalait összegezve megállapította, hogy nálunk nagyobb az oktatási fegyelem, és hogy a magyar vidéki jogakadémiai szakoktatás európai színvonalon áll.

Székfoglaló előadására az alkalmazása után négy évvel, az 1900. szeptember 16-i tanévnyitón került sor. Értekezése a haszonélvezetről szólt, amelyből előző évben könyvrészletet jelentetett meg. A dogmatikus alapelvek ismertetése után a klasszikus kori jogászok, majd a pandektisták nézeteit taglalta. „Idegen jogrendszer tételei és vitái ezek; de általános jellegüknel fogva elméleti, és gyakorlati honi jogunk előtt is értékkel bírnak. Az egyes elavult intézmények ismertetését a jogtörténelmi szempont teszi joga-

451 HORNYIK József: Kecskeméti írók. Kecskemét, 1901. 57. p.; Magyar Életrajzi Lexikon 2. kötet, L-Z (1982) 379. p. Újabb irodalom: PÓKECZ KOVÁCS Attila: Pázmány Zoltán. Magyar Jogtudósok II. (Szerk.: HAMZA Gábor) Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 2001. 196. p.

452 Pécsi Napló, 1939. június (48. évf.) 143. sz. Pécs, június 24. 4. p.; JUSZTINGER János: Pázmány Zoltán (1869-1948) In: Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008) Antológia. (Szerk: KAJTÁR István) Pécs, 2008. 295. p.

453 PÁZMÁNY Zoltán: Jogi tanulmányok néhány külföldi egyetemen. ÉVKÖNYV 1898. 1-17. p.

sulttá.²⁴⁵⁴ A mű kitért a követelések felett konstituált zálogjog (pignus nominis) egyik legvitatottabb kérdésére is.

A korábbiakban utaltunk rá, hogy a jogakadémiai tanárok rendkívül nehéz anyagi körülmények között dolgoztak. A tanári fizetés Kecskeméten sokáig a legalacsonyabb volt; némi kiegészítést a szakkönyvek és a megvásárolt oktatási anyagok bevétele jelentett. A könyvek kiadása és forgalmazása eseti jellegű, a Jogakadémiától független volt. Pázmány Zoltán könyvének kiadói ajánlása és ennek hirlapi promóciója jól jellemzi a tudományos művek kereskedelmével összefüggő korabeli viszonyokat.

„A haszonélvezet a római jogban cím alatt civilizisztikus monográfia jelenik meg a napokban dr. Pázmány Zoltán kecskeméti jogakadémiai tanártól. A mű a haszonélvezet intézményét különböző vonásaiban állítja szeméink elé a remekjogi szövegforrások, a középkori glossatorok, a pandektisták művei nyomán, a Corpus Juris egyes homályos, ellentétes helyeinek egy védejű felderítése, összegyűjtése, értelmezése mellett. Függelékben a szerző a haszonélvezet intézményét ismerteti s méltatja a szász, zürichi, porosz, német törvénykönyvekben s a franczia, olasz, spanyol, holland, angol jogokban, mint ahol többé-kevésbé a római jog hatása alatt alakult. A munka kitartó alapos munkálkodásról, nagy nyelvismeretről és római jogi tájékozottságról tesz bizonyosságot, s mint ilyen, a joghallgatók és a gyakorlat emberei által is érdekel és haszonnal forgatható. Ajánlhatjuk a kir. törvényszékek s a jogi főiskolák könyvtárai részére. A munka 262 oldalnyi terjedelemben jelent meg Komor Gyula könyvkiadó bizományában Kecskeméten. Ára 5 korona. Kapható minden könyvkereskedésben.”²⁴⁵⁵

Pázmány a tudományos eredményeit az oktatásban is hasznosította. Heti nyolc óras római jogi előadásain túl kecskeméti időszakában Az „Usus fructus” a római jogban címmel heti egy óra szabadon választott kurzust, a második félévben Bölcseszettörténet címmel szintén szabadon választható tárgyat hirdetett.

Marton Géza (1880-1957) a tekintélyes római jogász is vidéki jogakadémián kezdte tudományos és oktatói pályáját. 1913-ban a budapesti egyetemen magántanári képesítést szerzett. 1907-től a máramarosszigeti, 1919-től 1921-ig a kecskeméti jogakadémia tanára volt. Kecskeméten a kar meghívó javaslatának megfelelően, pályázat mellőzésével lett rendes tanár. A végső döntést a tanszéket fenntartó kecskeméti törvényhatósági közgyűlés 1917. január 31-én hozta. A háborús viszonyok miatt állását csak 1918 január 1-én foglalhatta el.

Az 1920-21 tanévtől a kecskeméti Jogakadémia helyettes-igazgatói tisztét is viselte. A kar igazgatójának beszámolója szerint szorgosan készítette tananyagait, a később legendássá vált római jogi tankönyvének első verziója már ekkor kiadás előtt állt.

454 PÁZMÁNY Zoltán: Székfoglaló értekezés. ÉVKÖNYV 1900. 4-42. p.

455 PÁZMÁNY Zoltán: A haszonélvezet a római jogban. [De usufructu secundum ius Romanum.] Kecskemét, 1902. 262 p.

1921-ben meghívást, majd kormányzói kinevezést kapott a debreceni egyetemre, ezért kecskeméti állásáról ez év 1921. november 15-én lemondott. A kar kormányzó testülete szokatlan gesztussal, egyedi kari tanácsi határozattal búcsúzott a már ekkor országos tekintélyű fiatal tanárától. „Az igazgatótanács sajnálattal veszi tudomásul Dr. Marton Géának, jogakadémiai tanári állásáról lemondását. Megállapítja, hogy nevezett tanár úr Jogakadémiánkon 1918 január 1-től kezdve lemondása napjáig, mint a római jognak nyilvános rendes s az államszámvitel-tannak előadó-tanára az eljáróságának legteljesebb elismerésétől kísérve működött, s így mindenképen megfelelt azon bizalomnak, melyet neki az igazgatótanács, s Kecskemét város törvényhatósági bizottsága előlegezett akkor, amidőn őt e tanszékre annak idején meghívta, illetőleg arra pályázat kiírásának mellőzésével egyhangúlag megválasztotta. Ezen buzgóságáért és eredményes munkásságáért neki az igazgatótanács ezennel meleg köszönetet mond s további pályáján, a magyar jogtudománynak is díszeré, neki szerencsét kíván.”⁴⁵⁶ Marton Géza 1937-57 között a budapesti egyetemen római jogot tanított.⁴⁵⁷

5. Egyházjog, jogtörténet: Romocsa Rezső, Horváth Ádám, Szászy Béla, Móricz Károly

Az 1875-ös szervezeti átalakulás után az egyházjog és jogtörténet tanára az akkor 23 éves *Romocsa Rezső* (1852-1884) lett.⁴⁵⁸ 1876-os székfoglaló beszédében az állam és az egyház kapcsolatáról szólt, elemezve a kontinentális és az észak-amerikai megoldásokat. A hazánk által követendő megoldásként Cavour „szabad egyház szabad államban” tételét javasolta, és a részletszabályozás terén alapvetően az amerikai minta követését ajánlotta. Deák Ferenc nyomán azonban szükségesnek tartotta, hogy ne tagadjuk meg a múltunkat, történelmi előzményeinket, hiszen „bizonyos értelemben, conservatív jellemű nép vagyunk”. Azt viszont elkerülhetetlennek vélte, hogy a szabadság rendszerét az egyház és állam közötti viszonyokra nálunk is alkalmazni kell. E reformokat azonban nem hirtelen, sőt csakis érett megfontolás után szabad megvalósítani.⁴⁵⁹

A második hivatalba emelt jogtörténész *Horváth Ádám* (1861-1915) kecskeméti tanár volt. Horváth a gimnáziumot Kecskeméten és Nagykőrösön végezte, a jogi diplomáját és doktori fokozatát a budapesti egyetemen szerezte. 1882-ben hívták meg a kecskeméti Jogakadémiára, ahol jogtörténetet és egyházjogot adott elő. Élénk politikai tevékeny-

456 KOVÁTS Andor: Adatok jogakadémiánk történetéhez. I. Az intézet állapota. ÉVKÖNYV 1921. 12-13. p.

457 KOVÁCS I. 51. p.; ZLINSZKY János: Marton Géza (1880-1957). Magyar Jogtudósok I. (Szerk. HAMZA Gábor) Budapest, 1991. 97-104. p.

458 Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelő, 1884 (6. évf., 11-12. sz.) 556. p. Dezső utóneve is volt: HU BFL - IV.1411.b – 1891-00854. sz.

459 ROMOCSA Rezső: Székfoglaló beszéd. ÉVKÖNYV 1876. 22-23. p. További munkái: Az állam és egyház közötti viszony. (Székfoglaló értekezés.) Kecskemét, 1876. 22 p.; Az állam és az egyház. (A kecskeméti ref. jogakad. 1879/80-i Évkönyvéből.) Kecskemét, 1880. 23 p.

séget is végzett, ő szervezte újjá a helyi Függetlenségi és 48-as Pártot. Közben 1886. május 31-én egy párbajban életveszélyesen megsebesült.⁴⁶⁰

Horváth székfoglaló beszédét, mint az egyetemes és magyar jogtörténet, egyházjog és legújabbkori egyetemes történet tanszékére 1884. október 31-én megválasztott jogtanár, 1885. szeptember 9-én, az 1885-86. évi tanév ünnepélyes megnyitóján tartotta. E korban szokatlan tárgyköréről, a magyar nők jogi helyzetéről szólt. Kiindulópontja szerint „Azon természeti alaptörvénynek, mely férfit és nőt különböző szervezettel, egymástól eltérő testi és lelki tulajdonságokkal ruház fel s ez által őket életcéljaiknak más-más módon való megoldására utalja: szükségkép alaptörvényül kell szolgálnia a jogban is.” A beszéd tanulmányra formált változatában alapos áttekintést olvashatunk a régi magyar jogi normák nőket érintő diszkriminatív és privilegizáló rendelkezéseiről.⁴⁶¹ Horváth a következő évben a város egyik országgyűlési képviselője lett, és lemondott tanári állásáról.⁴⁶² Tanszékét átmeneti jelleggel *Kiss János* ügyvéd alügyész töltötte be 1887 és 1889 között.

A kecskeméti Jogakadémián kezdte tanári és tudományos pályafutását *Szászy Béla* (1865-1931) a későbbi neves igazságügyi államtitkár és az MTA levelező tagja is. Jogi diplomájának megszerzése után először ügyvédjelölt, majd a székesfőváros fogalmazó díjnoka lett. Sikertelenül pályázott a fővárosi közigazgatási gyakornokságra, így a budapesti VII. kerületi járásbírósnál segélydíjas joggyakornok lett. 1889 szeptemberében Kecskemét város törvényhatósági bizottsága az alig 24 éves fiatal embert a jogtörténet és az egyházjog tanárának választotta meg.

Székfoglaló előadását 1891. október 18-án „Az egyházi büntető hatalom köre” címmel tartotta. „Célom az egyházi büntető hatalom körének az állami büntető hatalommal szemben való megvonása. Ehhez legbiztosabban az egyházi büntető hatalom tárgyilagossága terjedelmének megállapítása vezethet. Előzetesen azonban rövid történelmi áttekintést kell nyújtanom e kör alakulási fázisai felől.” Összegzése szerint: „Az életet, testi épiséget és sérthetlenséget, személyes szabadságot, vagyont, becsületet az állam biztosítja, a politikai jogokat, közhivatalt az állam adja polgárainak, s csakis ő lehet jogosítva azokat tőlük elvenni. Ellenben a lelki jókat, a vallás vigasztát, az üdvözülés reményét, az ima, kegyszerek, istentisztelet jótéteményét, az egyházi temetkezés jogát, az egyháztagsági jogokat, az egyházhivatalt az egyház adja vagy biztosítja – legalábbis a katolikus egyház felfogása szerint – a híveknek, miért is csak őt tarthatjuk jogosítottnak azok elvonására.”⁴⁶³

460 1886 május 31-én pisztolypárbaja volt Füzesy városi kapitánnyal, amelyben életveszélyesen megsebesült. A párbajra az adott okot, hogy Horváth Ádám azt írta a Kecskemét című lapban Füzesyről, hogy verseit plagizálta. *Budapesti Hírlap*, 1904. február (24. évf.) 43. sz. 9. p.

461 HORVÁTH ÁDÁM: A magyar nők jogi helyzete. (Székfoglaló értekezés.) ÉVKÖNYV 1886. 3-28. p.

462 ÉVKÖNYV 1884. 45. p.; Kecskemét ünnepe. *Ország-Világ*, 1898 (19. évf.) 1. sz. 4. p.

463 SZÁSZY BÉLA: Az egyházi büntető hatalom köre. Székfoglaló értekezés. ÉVKÖNYV 1891. 12., 33. p.

Három évig oktatott Kecskeméten, ahol barátságot kötött Magyary Gézával. Magyary Nagyváradra távozása is megerősítette szándékát, hogy tanári hivatását a bírói talárral cserélte fel. Az egyik neves méltatója szerint nem a tudományhoz, nem a tanítói hivatáshoz lett hűtlen, amikor a kecskeméti fakultás helyett biztosabb talajt, határozottabb lehetőségeket keresett. Az itteni főiskola ugyanis „az előtt a fenyegető veszély előtt állott, hogy fenntartó testületei feladják, és az intézetet megszüntetik”.⁴⁶⁴ Később igazságügyi minisztérium törvényelőkészítő osztályára került, majd 1918 novemberétől államtitkár lett. 1919. augusztus 7-től 15-ig az igazságügyminisztérium ideiglenes vezetésére kapott megbízást. Ezt követően visszatért az államtitkári székbe. Az alkotmányosság helyreállításáról szóló 1920. évi I. tc. tervezetét és a polgári törvénykönyv javaslatának végleges szövegét is ő készítette.⁴⁶⁵

Szászy Béla távozása után az egyházbizományi és jogtörténeti tanszékre kiírt pályázatot egyhangú szavazással *Móricz Károly* (1864-1940) nyerte meg. Móricz a budapesti egyetemen szerzett jogi oklevelet és doktorátust, majd Nagyenyeden és Nagyszébenben pénzügyi fogalmazóként kezdte pályáját. Kecskeméten a sikeresen kiállt egy évi próbaidő után, az 1892/93-as tanévtől kapott végleges tanári állást.⁴⁶⁶ Szerteágazó tudományos munkássága volt, és ezen belül bátran és elmélyülten foglalkozott az egyházbizományi kérdésekkel és a hazai jogi felsőoktatás reformjával.

Tanári székfoglaló értekezése XIII. Leó pápa 1886. augusztus 21-én, a magyar püspöki karhoz intézett „*Quod multum*” kezdetű apostoli levelének kritikai értelmezéséről szólt. A pápa a szabadság olyan mértékű visszaszerzését tűzte ki a magyarországi római katolikus egyház elé, amelyet korábban élvezett Magyarországon. Móricz szerint ez azt jelentené, hogy az egyházi élet terén minden kizárólag a római katolikus egyház akarata szerint történne. Álláspontja szerint a katolikus klérus is erre törekszik, és ez olvasható ki a püspöki kar 1893. március 3-i, a magyar kormányhoz intézett emlékiratából is. Ez a szabadságfelfogás „ellenkező irányba gravitál a magyar kormány és a szabadelvű párt egyházbizományi politikai programjával”.⁴⁶⁷

Móricz érzékeny volt a közpolitikai kérdések iránt is. Az országgyűlési választójog napirenden lévő vitájában azt javasolta, hogy a reformot a törvényhatósági bizottságok képzésének átalakításával egy időben kell végrehajtani, és ennek során a munkások, a fizetésből élők képviselőit, és ebben a kategóriában a választásokon a nők részvételét is biztosítani kellene.⁴⁶⁸

464 Szászi Szászy Béla emlékezete írta KOLOSVÁRY Bálint. Az MTA Elhunyt Tagjai Fölött Tartott Emlékbeszédék 1934. 2. sz. 4. p.

465 Magyar Életrajzi Lexikon 2. kötet, L-Z (1982) 712-713. p.

466 Protestáns egyházi és iskolai lapok (36. évf.) 1893. 44. sz. 699. p.

467 MÓRICZ Károly: Tanári székfoglaló értekezés. XIII. Leó pápa enciklikája alapján a katolikus egyháznak a vegyes házasságokkal kapcsolatos jogi követelése és a polgári házasság kérdése. ÉVKÖNYV 1893. 48. p.

468 MÓRICZ Károly Különvélemény az országgyűlési választójog reformjára nézve. ÉVKÖNYV 1911. 11-23. p.

Nyíltan foglalt állást az egyetem és a jogakadémiák viszonyának ügyében is. Nem vitatta, hogy az egyetemeken a tanári kar átlagosan nagyobb tudományos képzettséggel rendelkezik. Ennek egyrészt az az oka, hogy akadémiai tanári karok „ambitiosusabb, nagyobb tudományos munkásságot kifejtő része egyetemre törekszik”, másfelől viszont az, hogy a kormány az „általa jobbaknak ítélt erőket” az egyetemekre koncentrálja. Azt viszont vitatta, hogy a nagyobb tudományos tájékozottság feltétlenül sikeresebb és eredményesebb képzést eredményez. Ebben a tekintetben kérdésesnek tekintette „az egyetemek, specialiter pedig hazánk első főiskolájának, a budapesti egyetemnek az akadémiáknál magasabb nivóját.”⁴⁶⁹

6. A jogbölcészet, a bölcsészeti erkölcsstan és a büntetőjog tanárai

Nagy Ferenc (1842-1899) a Jogakadémia megalakulása előtt a jogbölcészet tanára volt, majd 1875-től 1898-ig rendkívüli tanárként jogbölcseletet oktatott. Nagyenyedi gimnáziumi és kolozsvári jogi tanulmányai után a pesti teológiai akadémián tanult, majd két esztendő az edinburghi egyetemen töltött. 1871-ben a pesti felső leányiskolában, 1872-73-ban a pesti református főgimnáziumban tanított. 1873-tól a kecskeméti református kollégiumban a bölcseletet, hittant, a latin és magyar nyelvet oktatta. *A bölcsészet története kezdetétől mostanig* (Kecskemét, 1877.) című tankönyvéből a Jogakadémia hallgatói is vizsgáztak.

Kováts Andor (1884-1942) kecskeméti születésű, a Jogakadémia mellett hosszú ideig kitaró jogakadémiai tanár volt. A középiskolát szülővárosában, jogi tanulmányait Kecskeméten, Budapesten, Münchenben és a kolozsvári egyetemen végezte. 1906-ban állam-, 1907-ben jogtudori diplomát szerzett. 1906-ban a szolnoki törvényszéknél joggyakornok lett és e minőségében később Kecskemétre került. A bírói vizsga letétele után 1909-ben Déván törvényszéki jegyző lett, és a következő évben kapott a Jogakadémia büntetőjog-jogbölcseleti tanszékére rendkívüli tanári megbízást. 1917-ben Pozsonyban szerzett magántanári képesítése után 1918-tól rendes tanár, 1920-tól a Jogakadémia igazgatója. Közben az I. világháborúban, mint alezredes a belgrádi közigazgatás vezetője (1918) volt.

A Kecskemét (1906), a Kecskeméti Híradó (1911-1918) és a Jogakadémiai Tanárok Országos Egyesülete Hivatalos Közlönye szerkesztője (1921) volt. Munkásgimnáziumot (lényegében az első népfőiskolát) alapított és vezetett Kecskeméten. 1923-tól a debreceni Tisza István Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán a büntetőjog és a büntető eljárásjog nyilvános rendes tanára és a Hittudományi Karon a büntetőjog előadó tanára (1923-1942) volt. A Kar dékánjává is megválasztották (1937-1938).

Kováts anyagi büntetőjoggal, közjoggal foglalkozott, a klasszikus anyagi büntetőjogi iskola egyik legjelentősebb magyarországi személyisége volt. Első dolgozata 1906-ban jelent meg *Az angol és magyar gyűlekezési jog párhuzama* címmel. E művét nagy számban

469 MÓRICZ Károly: Pro domo. Dr. Ráth Zoltán cikkéhez a jogakadémiákról. Jogtudományi Közlöny, 1897. 10. sz. 74. p.

kövezték különböző tárgyú cikkek, értekezések a szak- és napilapok hasábjain. Számos büntetőjogi szakkönyv szerzője volt. Ez utóbbiak között jelentősek a *Bevezető tanulmányok a büntetőjogi elévülés tanába* (1915), amelynek alapján habilitációja történt, és *A büntetőjogi elévülés dogmatikája* (1922.) című, ma is számon tartott büntető-elméleti munkái.⁴⁷⁰

Vámos Béla (1847-1911) középiskoláit Pápán, majd Kecskeméten végezte. A régi főiskolán 1869 őszétől két évig segédtanár, majd rendes tanár volt. Ő is büntetőjogot oktatott, számos cikke jelent meg a Büntetőjog Tárában. 1884-ben országgyűlési képviselő lett, majd 1890-ben Kecskemét rendőrfőkapitányává nevezték ki. Szerkesztője volt a „Kecskemét” című lapnak, amely számos jogakadémiai tárgyú cikk állandó fóruma volt.⁴⁷¹

Magyar István (1864-1954) középiskoláit Kiszszebenben és Eperjesen végezte, majd az ottani jogakadémián tanult. 1890-ben jogtudori, 1894-ben ügyvédi diplomát szerzett. 1892-ben a kecskeméti Jogakadémia oktatója lett, két év múlva magántanári minősítést kapott. Jobbölcséletet és büntetőjogot, büntető eljárásjogot és büntetőjogi lélektant tanított. Ő is a gyakorlati jogi pályát választotta, Kozma Sándor, az akkori budapesti főügyész hívására 1898-ban ügyészségi szolgálatába lépett. 1902-től ügyész, 1907-től főügyész helyettes, 1914-ben kúriai bíró, 1924-ben kúriai tanácselnök, 1930 és 1934 között koronaügyész volt. Büntetőjogi kérdésekről írt rövidebb tanulmányokat. Kalazanci Szent Józsefről „*A piarista rend és szent alapítója*” címmel könyve jelent meg Kecskeméten.⁴⁷²

Teghze (Tegze) Gyula (1867-1939) a pénzügyminisztérium segédfogalmazója volt 1893 és 1895 között. 1895-től a kecskeméti Jogakadémián a büntetőjog, jobbölcsélet és az erkölcsstan tanára. 1907 és 1910 között a jogakadémia igazgatója. Székfoglaló előadását készülő jobbölcséleti kötetének egy fejezetéből tartotta; Platón, Arisztotelész, Cicero és a középkori keresztény egyház államfelfogását ismertette.⁴⁷³ 1910-től Debrecenben a jogakadémián, a jobbölcsélet és a nemzetközi jog rendes tanára, 1914 és 1937 között a debreceni Tisza István Tudományegyetemen a jobbölcsélet és a nemzetközi jog nyilvános rendes tanára lett. Fontos egyetemi tisztségekre is megválasztották: két ciklusban (1918-1919 és 1930-1931) a jog- és államtudományi kar dékánja, és egy időszakban az egyetem rektora is volt (1922-1923).⁴⁷⁴

Rács Béla (1875-1945) a büntetőjog professzora volt Kecskeméten 1924 és 1943 között. A máramarosi jogakadémián kezdte oktatói pályafutását, ahol 1907. szeptember 1-től kezdve működött. 1914-ben a kolozsvári tudományegyetem jog- és államtudományi karán magyar büntető perjogból egyetemi magántanári címet kapott. Hódmezővásárhelyre követte a felszámolt máramarosi akadémiát, majd 1924-ben került Kecskemétre, ahol

470 REPERTÓRIUM 74. p. MECZNER Sándor: Búcsú d[okto]r Kováts Andortól. ÉVKÖNYV 1922. 44-46. p.

471 SZINNYEI 14. köt. 825-826. p; KÉL; REPERTÓRIUM 9-11, 14-17. p.

472 Magyar Életrajzi Lexikon 2. kötet, L-Z (1982) 120. p.

473 TEGZE Gyula: Szerves társadalomtani elméletek. Székfoglaló értekezés. ÉVKÖNYV 1897. 1-87. p.

474 SZABADFALVI József: Teghze Gyula jogászprofesszor, a Debreceni M. kir. Tudományegyetem 1922/23. tanévi Rector Magnificusa. MMXV. Vol. VI. nr. 3-4.

21 évig oktatott. A szegedi egyetem jogi karán 1936-ban magántanár, majd 1938-ban egyetemi nyilvános rendes tanár lett.⁴⁷⁵

Szűkebb tudományos szakterülete a büntetőjog volt. Első tudományos műve a híres petrovai rablógyilkosság bűnperének perrendszerű feldolgozása volt, melynek során elemezte a nyomozás, a vizsgálat és a főtárgyalás főbb mozzanatait, a perbeszédeket, a jogorvoslatokat, és a kegyelmi kérvényeket. 1925-ös székfoglaló értekezésében⁴⁷⁶ a Csemegi-kódex korrekciójának szükségességét hangsúlyozta és a tárgykörben született novella-tervezetek tartalmát bírálta. Két évvel később megjelent tanulmányában az erőszak és a fenyegetés dogmatikai elhatárolásáról, a rablás és a zsarolás közötti különbségtétel elvi és gyakorlati kérdéseiről értekezett.⁴⁷⁷ E kérdéskörrel foglalkozott 1940-ben megjelent, gyakran hivatkozott tanulmánya is.⁴⁷⁸

Ottlik László miniszterelnökségi osztálytanácsos, egyetemi magántanár, 1922. szeptember 4-től a jog- és állambölcsélet előadója, 1927 óta magántanára volt.⁴⁷⁹ Weninger László államtudományi doktor 1927 és 1931 között tartott a Jogakadémián nemzetközi jogi speciális kollégiumot. A főiskola magántanári címmel tüntette ki. Weninger a magyar királyi vezérkari akadémián a nemzetközi jog rendkívüli tanára volt és előadott a Külügyi Szemináriumban is. Posthumus tanulmánya az egyetemes jogakadémia ünnepi almanachjában jelent meg.⁴⁸⁰ Dr. devecseri *Schultheisz Emil*, a honvédelmi minisztériumba beosztott főelőadó 1931 szeptemberétől a Jogakadémia katonai büntetőjog és eljárás magántanára volt.⁴⁸¹

7. Magánjogi tudományművelés: Csilléry Benő, Kiss Albert, Meczner Sándor, Dezső Gyula

Csilléry Benő (1821-1909) a Jogakadémia meghatározó személyisége volt. Középkispolai tanulmányait Sárbogárdon végezte, majd a pápai főiskolára iratkozott be. 1838-ban

475 REPERTÓRIUM 77. p. RÉTHEY Ferenc: D[okto]r RácZ Béla (1875-1945). ÉVKÖNYV. 1944-1946. 4. p. Megemlékezés az elhunyt tanárról.

476 RÁCZ Béla: Az új büntető javaslatok kritikai ismertetéséről, különös tekintettel a becsületvédelemre és a zsarolás tényálladékára. Székfoglaló értekezés. ÉVKÖNYV 1925. 3-16. p.

477 RÁCZ Béla; Az erőszak és fenyegetés elhatárolása, a rablás és zsarolás tényálladékánál. ÉVKÖNYV 1927. 51-68. p.

478 RÁCZ Béla: Revízió a büntetőjogi deliktumok tükrében. ÉVKÖNYV 1940. 113-133. p.

479 SZABADFALVI József: Ottlik László. In: HAMZA Gábor (szerk.): Magyar Jogtudósok. III. köt. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest. 191-208.; SZABADFALVI József: Egy elfeledett társadalomtudós: Portrévázlat Ottlik Lászlóról. Magyar Szemle, Új folyam XV. évf. 3-4. sz. 58-78. o.

480 RÁCZ Béla: Weninger László haláláról. ÉVKÖNYV 1931. 39-40. p.; WENINGER László: A nemzetközi jog tudományának fejlődése Magyarországon a világháború után. Kecskemét, 1931. 17 p.

481 KARDOS Sándor: Devecseri Schultheisz Emil (1899-1984). In: Magyar jogtudósok V. köt. (Szerk.: HAMZA Gábor) ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2015. 161-176. p.

a kecskeméti református iskolába iratkozott be, és 1838-tól 1842-ig terjedő négy év alatt elvégezte a főgimnáziumi osztályokkal kapcsolatos jogi tanfolyamokat. 1842-ben Pest megyében a pesti járás főszolgabírói hivatalánál joggyakornok lett. 1843-ban Pozsonyban királyi táblai jegyzőnek esküdött fel. 1844-ben köz-, 1845-ben váltóügyvédi vizsgát tett. 1847-ben ügyvéd, később Pest megye pilisi járásában megyei esküdt volt. 1848-ban Pest megyében tiszti alügyész lett, és a pestvárosi nemzetőrséggel táborba vonulva részt vett a szabadságharcban. 1849-ben Pest megye tisztikarával Szegedre, majd Aradra vonult, és a fegyverletételig Aradon tartózkodott.

1850-ben osztrák jogból ügyvédi vizsgát tett, és ügyvédi irodát nyitott Pesten. 1851-ben Lacháza város főjegyzőjévé választották, ahol egy évtizedig irányította a helyi közigazgatást. Később az oktatásban is hasznosította a városi adóügyekben szerzett komoly gyakorlati tapasztalatait. Az osztrákok által kínált adóhivatali állást nem fogadta el. 1861-ben a Jászkun kerület alügyészi állására választották meg, de mivel Pest megyétől ismételt bizalmat kapott, az utóbbi mellett döntött. Pest megye tiszteletbeli főügyészeként a Kecskeméten működő megyei törvényszéknél a fenyítő ügyek vezetését vette át, immár törvénykezési tapasztalatokat is gyűjtve későbbi hivatásához.

1862 augusztusában a Jogakadémia rendes tanárává választották, és rövidesen az iskola vezetését is rábízták. 1862-ben a kecskeméti református Jogakadémia újjászervezése alkalmával a magyar magánjog tanszékére hívták meg, és ettől kezdve 35 esztendőn át az intézet rendes tanára volt. Sokáig római jogot, 1875 óta pedig a magyar magánjogon kívül az osztrák magánjogot és a bányajogot, sőt tanári időszaka utolsó éveiben az államszámvitelt is előadta. 1865-ben a jogakadémia igazgatójává választották, s 1875-ig négy ciklusban állt a főiskola élén. 1875-től 1891-ig megszakítás nélkül a jogakadémia igazgatója volt. Ebben az időszakban jött létre a Csilléry-Dékány ösztöndíj-alapítvány, melyet 1887-ben Csilléry Benő és Dékány István jogtanárok 25 évi tanári jubileuma alkalmával tanártársaik az ő emlékükre alapítottak. Az alapítvány az érdemes szegénysorsú joghallgatók támogatására szolgált. 1897-ben, 77 éves korában adta fel rendes tanári állását, de mint a jogakadémia magántanára, tovább tanított, s e magántanárságot egészen haláláig megtartotta. Működése alatt teljes jog- és államtudományi akadémiaivá fejlődött az intézmény, amelynek 20 évig igazgatója, 35 évig tanára volt.

Csilléry tudományos tevékenységét vizsgálva említenünk kell, hogy tanszékét a „kis kiegyezés” időszakában, a magyar alkotmányos élet ébredésekor foglalta el. Tagja volt annak a tanár-generációnak, melynek történelmi szerepe a rendi magyar jog modernizálása és oktatása volt. Az Országbírói Értekezlet nyomán született Ideiglenes Törvénykezési Szabályok átmeneti állapotot eredményeztek, hiszen a magánjog terén alapvetően konzerválták a korábbi szokásokat és megerősítették az előző időszak tételes normáinak java részét is. A tudományra hárult az a feladat, hogy ösztönözze a jogi rendszer átalakítását. A kortársi emlékezés szerint e munkához Csilléry Benő személyét „igen szerencsésen választották meg az illetékes tényezők, midőn őt 1862-ben az említett tanszékre meghívták. Oly erőt nyert benne az intézet, aki már előzőleg a gyakorlati jogászai működés terén is szerzett szélesebb látókört az elméleti tudáshoz, s 41

éves életkorának higgadt megfontoltságával, megállapodott nézeteivel a jogi átalakulás korszakában különösen értékes szolgálatokat tehetett a katedrán.” Munkásságának súlypontja az oktatásirányítás volt. Fontos kapcsolatot épített ki a fenntartókkal; a kecskeméti egyházmegye tanácsbírája, a kecskeméti egyház tanácsosa, és a város törvényhatósági bizottságának tagja volt.⁴⁸²

Balásfalvi Kiss Albert (1874-1937) kecskeméti születésű tanár volt. A budapesti, a grazi és a heidelbergi tudományegyetemen tanult (1893-1896), Budapesten jogtudományi doktori oklevelet (1896), majd a magyar magánjog tárgykörben magántanári képesítést szerzett (1902). Közben a berlini, a lipcsei és a müncheni egyetemen kiegészítő tanulmányokat folytatott (1900-1902). 1897 és 1907 között Kecskeméten, az első munkahelyén a magánjogot oktatta. Egy ciklusban (1905 és 1907 között) a Jogakadémia igazgatója is volt. Később, 1914-től nyilvános rendes egyetemi tanár lett a pozsonyi tudományegyetem jog- és államtudományi karán, ahol a magyar és osztrák magánjogi tanszéket vezette. 1921-től a szegedi tudományegyetem jog- és államtudományi karán nemzetközi magánjogot, majd római jogot oktatott.⁴⁸³ Az ottani Jog- és Államtudományi Kar dékánja (1930-1931), dékánhelyettese (1931-1932), az Egyetem rektora (1934-1935), rektorhelyettese (1935-1936) volt.

Kecskeméti tanári székfoglalóját 1903-ban, *A birtokvédelem keletkezése a római jogban* címmel tartotta meg. Ebben a nyomtatásban is megjelent tanulmányában – részben vitatva Savigny álláspontját –, azt fejtette ki, hogy az ager publicusra engedett használati jog a dologi jogosultság speciális válfaja volt. Nem tekinthető tulajdonjognak, mert ezt az állam magának tartotta fenn. De nem volt egyszerű bérlet sem, mert a használat annál nagyobb jogot adott: az ilyen telkek eladhatók, elajándékozhatók, örökölhettek voltak, éppen úgy, mintha magántulajdonban álltak volna. Álláspontja szerint nem lehet e jogviszonyt a magánjogi possessio-val azonosnak tekinteni. Az államnak bármikor gyakorolható visszavételi joga, az elbirtoklás lehetetlensége igazolta e jogviszony közjogi természetét.⁴⁸⁴

Meczner Sándor (1869-1929) 1907 és 1929 között a Jogakadémia magánjog tanára, 1910 és 1911 között a kar igazgatója is volt. Meczner Eperjesen született, elemi és középiskolai tanulmányait is itt végezte. A jogot a budapesti egyetemen hallgatta. A diploma megszerzése után nagybátyja, Hodossy Imre, a Budapesti Ügyvédi Kamara akkori elnöke és országgyűlési képviselő ügyvédi irodájában ügyvédjelölt lett. Később a tanári állást választotta, és 1895-ben a sárospataki jogakadémia magánjogi tanszékére pályázott és

482 REPERTÓRIUM 73. MECZNER Sándor: Csilléry Benő. 1821. nov. 28 - 1909. aug. 23. ÉVKÖNYV 1909:69-73.; KÉL. CSILLÉRY Benő: 1883/84, tanévmegnyitó igazgatói záróbeszéd. Kecskemét, 1884. 4 p.; Uő: A magyar magánjog átalakulása az úrbériség megszűnése által. Kecskemét, 1895.

483 KOVÁCS I. 45. p.; RUSZOLY József: „Magyar volt és professzor volt.” Balásfalvi Kiss Albert. Szeged [folyóirat], 2001.; CSEKEY István: Balásfalvi Kiss Albert. Jogállam, 1937. 283-286. p.

484 KISS Albert: A birtokvédelem keletkezése a római jogban. (Székfoglaló értekezés.) ÉVKÖNYV 1903. 1-16. p.

rendes tanári állást kapott. Abban az időben az egyetemi magántanári képesítés még nem volt általánosan kötelező feltétele a rendes tanári státusnak. A sárospataki tanszéket 1895. október 1-én foglalta el; a magyar és osztrák magánjogon kívül a kereskedelmi- és váltójogot is oktatott. Amikor Sárospatakon is megalakult a kötelezően előírt nyolc tanszék, már csak a magyar és osztrák magánjogot és a speciális kollégiumként hozzá csatolt bányajogot tanította. 1899-ben Budapesten ügyvédi vizsgát tett, majd 1902-ben a kolozsvári egyetemen magyar magánjogból habilitált. Sárospatakon 12 évig oktatott, ezalatt egy-egy évben a jogi kari dékánságot és az akadémiai és közigazgatói (lényegében rektori) tisztséget is ellátta. Állami ösztöndíjjal Németországban folytatott tanulmányokat, itt a berlini, jénei, lipcsei és a müncheni egyetemeken kutatott.

1907. szeptember 1-én, Kiss Albert helyére egyhangúlag választották meg kecskeméti tanárnak. Tanársága második évében a távozó Teghze Gyula igazgató utóda lett. Tudományos munkássága döntően a civilizisztika területére esik. Munkáit gyakran idézték, tanulmányai helyet kaptak a rangos jogtudományi folyóiratokban. Tevékenyen részt vett az elhúzódó magánjogi kodifikációs munkálatokban. A polgári törvénykönyv javaslatához az igazságügyi miniszterium felszólítására észrevételeket dolgozott ki „az átadás, mint tulajdonszerzési mód” kérdéskörében. Szorosan vett jogtanári tevékenységén kívül közismert volt a festőművészetben, különösen pedig a „zeneköltésben való jeles talentuma”.⁴⁸⁵

Dezső Gyula (1887-1972) a középiskolát Nagykovácsoson, egyetemi tanulmányait a párizsi, a milánói, a berlini, a budapesti és a kolozsvári egyetemeken végezte, ahol államtudományi (1906) és jogtudományi (1907) doktorrá avatták. A debreceni tudományegyetemen 1921-ben magyar magánjogból magántanári képesítést szerzett. 1914-től a máramaroszigeti, 1921-től a sárospataki, 1923-tól a kecskeméti református jogakadémián tanított, címzetes nyilvános rendkívüli tanárként (1926). 1922-25 között az akadémia helyettes igazgatója volt. 1946-tól a debreceni, 1949-től a szegedi tudományegyetemen nyilvános rendes tanár, nyugalomba vonulásáig tanszékvezető (1949-51) volt.⁴⁸⁶

Kecskeméti időszakában is főleg a magánjog személyi és kötelmi jogi részterületeivel foglalkozott. 1917-ben Sztrókay-díjjal tüntették ki. Publikációs tevékenysége rendkívül eredményes; ő volt a legtöbb közleményt megjelentető kecskeméti jogtanár. A debreceni tanári pályázata kapcsán Sztéhlo Zoltán így méltatta Dezső Gyula munkásságát: „Harminc esztendőtt meghaladó jogirodalmi munkássága ideje alatt önálló könyv alakban megjelent 93 munkája és mintegy 80 cikke. Igen terjedelmes szakirodalmi munkássága úgy a magánjog, mint a jogtudomány egyéb területein; 1618 lapot, tehát több mint 100 ívet tesz ki.”⁴⁸⁷

485 REPERTÓRIUM 74. p. KOVÁCS Andor: D[okto]r Meczner Sándor 25 éves tanári jubileuma. 1922. 4-7. p. Repertórium 74. p. [Meczner Sándor gyászjelentése.] ÉVKÖNYV 1928. 37. p.

486 DEZSŐ Gyula dr. jogakadémiai tanár üdvözlése. A Magyarországi Reformált Egyház Egyetemes Konventjének Jegyzőkönyve 1942. 60. sz. 1942. május 6-7.

487 P. SZABÓ Béla: Pusztarádóczy Dezső Gyula In: „Ernyedetlen szorgalommal” Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914-1949) (Historia Facultatis Iuridicae IV), Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Debrecen, 2014. 615. p.

A mellékletben közöljük Dezső Gyulának a Kecskemét című lapban megjelent kisebb írásait is, mert ezek reflektálnak a korabeli társadalmi-közéleti kérdésekre és jól tükrözik az oktatásban, a közéletben és a magánéletben hirdetett és következetesen érvényesített protestáns szellemiséget.

8. Közjog, közigazgatási jog: Jászi Viktor, Joó Gyula, Szeless József, Szigethy Lehel, Kovács Pál, Csekey István

Jászi (1881-ig *Jakubovits*) *Viktor* (1868-1915) jogi író, a későbbi neves egyetemi tanár is a kecskeméti Jogakadémián kezdte tudományos-oktatói pályáját. 1893-1902 között a jogakadémia közjogpolitika tanára volt. 1898-ban Budapesten magántanári képesítést szerzett. 1912-1914 között a kolozsvári, 1914-15-ben a debreceni egyetem tanára lett. Kecskeméti székfoglaló értekezését a horvát-magyar közjogi viszony köréből, az 1868. évi XXX. tc. értelmezéséről tartotta 1895 szeptemberében.⁴⁸⁸

Joó Gyula (1876-1945) 1903-tól volt a kecskeméti Jogakadémia tanára, 1911-től igazgatója.⁴⁸⁹ 1911-ben a kolozsvári egyetemen magántanári képesítést szerzett. A Szegedi Tudományegyetem jogi kara nyilvános rendes egyetemi tanári címmel tüntette ki. Mint református jogakadémiai tanár tisztában volt azzal, hogy iskoláját hazája javára csak egyházán keresztül szolgálhatja. Viszont tisztán látta azt is, hogy az egyház is igényt tarthat felekezeti tanárainak egyházi téren való munkájára.⁴⁹⁰ E kölcsönösség és viszonyosság gondolatától áthatva igyekezett a magyar református egyházi közéletébe is bekapcsolódni; a Dunamelléki Egyházkerület világi főjegyzője, és az Országos Presbiteri Szövetség világi főtíkára volt.

Szeless József (1846-1907) a hivatalos évkönyvek és akadémiai iratok szerint a közjogpolitika és a jogtörténet jogakadémiai tanára volt. Középiskolai tanulmányait Kecskeméten, a jogot a fővárosban végezte. 1870-1880 között tanított a kollégiumban, majd a Jogakadémián. 1880-tól a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesület igazgatósági elnöke lett, ezért rendes tanári állásáról lemondott, de mint magántanár változatlanul részt vett az oktatásban. Tagja volt a jogakadémiai vizsgabizottságnak, elnöke lett a kar igazgatótanácsának. Politikai pályája kezdetén a Deák-párthoz tartozott. A Szabadelvű Párt helyi elnöke, majd Kecskemét egyik országgyűlési képviselője lett. Később számos egyesület, egyesület tagjaként hozzájárult a jogakadémia és a város kapcsolatának erősítéséhez. Elnöke volt a jogakadémiai tanárok többségét egyesítő Katona József Körnek (1902-1907), a műkedvelő zenekarnak (úri banda), a dalárdának, a testgyakorló

488 JÁSZI Viktor: Tanulmányok a magyar-horvát közjogi viszony köréből. Székfoglaló értekezés (Részlet a hasonló című, könyvalakban megjelent monographiából.) ÉVKÖNYV 1896. 3-98. p. KÉL.; KOVÁCS I. 42. p.

489 Életrajz és munkásság: KÖTELES Mária: Joó Gyula élete és munkássága (1876-1945). In: Joó Gyula 26-28. p.

490 REPERTORIUM 77. RÉTHEY Ferenc: D[okto]r Joó Gyula (1876-1945). Évkönyv 1944-1946. 5-6. p.

egyesületnek, alelnöke a kaszinónak, a vadásztársaságnak, a gazdasági egyesületnek. A Jogakadémia nyílt támogatója volt, a törvényhatósági bizottsági tagságát és helyi befolyását felhasználta a tanintézet érdekében. Szerkesztette a Kecskeméti Lapokat is, amely a jogakadémiai tanárok egyik fontos publikációs fórumává vált.⁴⁹¹ Temetésén Kiss Albert igazgató a Jogakadémia „legigazibb barátjaként” búcsúztatta. Nagyobb terjedelmű munkája, amely tananyagként is szolgált, a statisztika történeti fejlődéséről és aktuális feladatairól szólt. Másik tanulmányában a bűnvádi statisztika módszertani alapjairól és gyakorlati alkalmazásáról értekezett.⁴⁹²

Szigethy Lehel (1855-1921) Középkiskolai ismereteit részint a kecskeméti református főgimnáziumban, részben a verbászi (akkor német nyelvű) algimnáziumban szerezte. Jogi tanulmányait a grázi egyetemen kezdte, majd a kecskeméti Jogakadémián tanult. A jog- és államtudományokat a budapesti tudományegyetemen hallgatta 1886 és 1887 között, ahol mindkét államvizsgát letette. 1880-ban jogi doktori oklevelet kapott, a következő évben sikeres ügyvédi vizsgát tett. 24 évesen segédtanári meghívást kapott a Jogakadémia magyar közigazgatási jogi és statisztikai tanszékére. 1882 és 1887 között ügyvédi gyakorlatot folytatott. 1882-ben a kecskeméti egyháztanács ügyészének választotta; majd városi tiszteletbeli ügyész lett. 1887-től a Jogakadémia tanára, statisztikát, nemzetgazdaságtant, az európai jogot és a pénzügyi jogot tanított.⁴⁹³ 1902-ben a kolozsvári egyetemen a pénzügyi jog egyetemi magántanárává avatták, itt a következő három évben oktatást is vállalt. A közoktatási minisztérium 1912-ben kétezer korona ösztöndíjjal külföldi tanulmányútra küldte.

Számottevő közgazdasági és pénzügyi jogi munkássággal rendelkezett. Székfoglaló értekezését a magyar állami vállalatok gazdasági és jogi helyzetéről és gazdaságossá tételének lehetőségeiről tartotta. Előadásának összefoglaló gondolata: a hazai pénzügyigazgatásnak arra kell törekednie, hogy a gazdaságtalan állami vállalatok elidegenítésénél a „forgalom és a javak forgása ez által legkisebb zavart sem szenvedjen, mert a gyors átmenet az állam életében veszedelmes állapotot idézhet elő”.⁴⁹⁴ Másik művében alapos történeti áttekintés és összehasonlító vizsgálat után az államadósságok fajtáit mutatta be. A hazai közgazdasági irodalomban az elsők között hangsúlyozta a szövetkezetek gazdasági előnyeit.⁴⁹⁵ Országosan használt tankönyvet is írt az egyre népszerűbb, de a

491 KÉL.; KISS Albert emlékezése Szeless Józsefre. ÉVKÖNYV 1906. 7-10. p.; MIKLÓS Péter: Kecskemét 19. századi sajtótörténetéhez. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve: Studia Historica 11. Szeged, 2008. 96. p.

492 SZELESS József: A statisztika történeti fejlődése és jelen állása. Kecskemét, 1878. 123. p.; A bűnvádi statisztika Magyarországon. uo., é.n.

493 KÉL.; REPERTORIUM 74.; MECZNER Sándor: D[okto]r Szigethy Lehel 1855. máj. 15 - 1921. aug. 25. ÉVKÖNYV 1920. 3-7. p.; Ország-Világ 1899. 20. évf. 45. sz. 721. p.

494 SZIGETHY Lehel: Az állami magánvállalatokról. Székfoglaló értekezés. ÉVKÖNYV 1889. 3-19. p.

495 SZIGETHY Lehel: A törlesztéses államadósságokról. ÉVKÖNYV 1904. 1-61. p.; uó: A fogyasztási szövetkezetek és a kereskedelem. ÉVKÖNYV 1910. 3-89. p.

tananyagában hiányos pénzügyi jog területéről. *A magyar pénzügyi jog vezérfonala* 1893-ban jelent meg Kecskeméten, a szerző gondoskodott tankönyve aktualizálásáról is.⁴⁹⁶

Kovács Pál (1855-1915) a statisztika és a közigazgatási jog tanára volt, aki 1891 és 1905 között a Jogakadémiát is igazgatta. A kecskeméti református főgimnáziumban, majd – a német nyelv elsajátítása végett – az újverbázi gimnáziumban és a soproni líceumban végezte tanulmányait. Sopronban érettségizett 1873-ban. Ez év őszén Bécsbe ment, ahol a műegyetemre iratkozott be. Jogi tanulmányait Kecskeméten és a budapesti egyetemen végezte. 1874. szeptemberben mégis a jogi pálya mellett döntött és beiratkozott a kecskeméti Jogakadémiára. 1878-ban a budapesti egyetemen folytatta tanulmányait, ahol a független szabadelvű párt hivatalos közlönye, a Lukács Béla és Borostyáni Nándor által szerkesztett Közvélemény belső munkatársa lett. 1880. január 1-én átlépett a Verhovay Gyula által alapított Függetlenség című pártlap szerkesztőségébe. 1881 elején a kecskeméti függetlenségi és 48-as párt meghívására átvette a párt helyi lapja, a Kecskemét szerkesztését.

A Függetlenségben 1880. decemberében a közös hadsereg ellen megjelent cikke miatt sajtóperbe fogták, és a budapesti esküdtszék négyhavi fegyházra és 1000 forint pénzbüntetésre ítélte. Büntetését 1881. október 16-tól 1882. február 16-ig a kecskeméti királyi ügyészségi fogházban töltötte ki. Elzárása párthívei között növelte népszerűségét, és őt is fokozottabb közéleti aktivitásra sarkallta.

1883. június 10-én, miután április 8-án megszerezte az államtudományi doktori oklevelet, a kecskeméti református egyháztanács megválasztotta a Jogakadémia köz-igazgatás-jogi és statisztikai tanszéke rendes tanárává. 1890. január 4-én a jogtudományi doktorátus letétele után, 1890. április 25-én a köz- és váltóügynyelvi vizsgát is abszolválta. 1891. augusztus 16-tól rendes szaktárgyain kívül, a szokásos háromévi választás alapján a Jogakadémia igazgatói teendőit is ellátja.

1881 óta tevékenyen részt vett Kecskemét város nyilvános társadalmi és politikai életében. Tagja volt a város törvényhatósági és közigazgatási bizottságának, a népnevelési, statisztikai és jogügyi szakbizottságainak, központi választmányának, iskolaszékének és a városi polgári, s felsőbb leányiskola felügyelő-bizottságának. Egyházi funkciói is jelentősek voltak: tagja volt a kecskeméti református egyháztanácsnak, a református főgimnázium és a jogakadémiai igazgató-tanácsának; világi jegyzője volt a kecskeméti református egyházmegyének és a dunamelléki református egyházkerületnek. A Katona József Kör egyik szervezője, 1891-től titkára, 1898-tól alelnöke, 1901-1902-ben elnöke, 1913-tól haláláig újra alelnöke volt. Vezetésével szervezték meg a kör munkásgimnáziumát. Fiatalkorában elbeszéléseket, verseket, és színikritikákat is írt.⁴⁹⁷

496 SZIGETHY Lehel: *A magyar pénzügyi jog vezérfonala*. Kézikönyv. Kecskemét, 1893.; Pótfüzet a magyar pénzügyi jog vezérfonalához.; *A magyar pénzügyi jog vezérfonala*. II. kiadás, teljesen átdolgozva az újabb törvényekkel. Kecskemét, 1899.; *A magyar pénzügyi jog ismétlődő könyve*. 1899.; Pótlék a magyar pénzügyi jog vezérfonala című 1899-iki munkához.

497 KÉL.; *Ország-Világ* 1899. 20. évf. 45. sz. 721-722. p.; *REPÉRTÓRIUM* 73. p. JOÓ Gyula: D[oktor] Kovács Pál 1855. jan. 27 - 1915. nov. 22. *ÉVKÖNYV* 1915. 27-30. p.

1884-i székfoglaló értekezése a végrehajtó és a törvényhozó hatalom viszonyát taglalta. A kiinduló tézise szerint a két hatalmi kör természetének helyes fölfogása szerint a végrehajtó hatalom a törvényhozó hatalomnak nincs alárendelve, a végrehajtó hatalom a törvényhozó hatalommal szemben nem alárendelt (szubordinált), hanem mellérendelt (koordinált) hatalom. Kovács koncepciója és az annak igazolására szolgáló gondolatmenet Lorenz Stein felfogását követte. Eszerint az állam valódi szabadságának alapját a törvényhozásnak és végrehajtásnak egymáshoz való helyes és szigorúan jogi alapra fektetett viszonya képezi.⁴⁹⁸ Ennek nyomán tévesnek tartja azt a felfogást, amely szerint a felelős miniszteri kormányzati rendszerben a király végrehajtó hatalma csak névleges, és lényegében csupán törvényi fikció. Ellenkezőleg, a miniszteri felelősség „csak a jó kormányzás biztosítására s a polgárok szabadságának védelmére, nem pedig a királyi exekutiva semmivé tételére” szolgál.

Székfoglaló értekezése végén Kovács Pál utalt a jogakadémiai tudományművelés nehézségeire is. „Alig múlt egy éve uraim, hogy a tudományokkal komolyan és szakszerűleg foglalkozom. És ez az egy év is egy teljesen új pálya óriási nehézségeinek úttörő küzdelmeiben telve el, alig engedett időt a mélyebb búvárkodásra. Hisz csupán tanári teendőimnek becsülettel megfelelni: már ez abszorbeálja vala minden erőmet az első küzdelmes évben. Honnan hát elegendő idő és erő a behatóbb kutatásra, amely az értekezésem tárgyául választott, de általában bármely szakszerű themának is teljes kimeríthetése és minden oldalú megvilágíthatása szempontjából, a tudományok birodalmában nálam sokkal járatosabbaknál is igénybe vehet egy teljes esztendő.”⁴⁹⁹

Csekey István (1889-1963) az egyik legtekintélyesebb hazai közigazgatási jogász is a kecskeméti Jogakadémián kezdte oktatói pályafutását. A középiskolát Szolnokon, a jogi tanulmányait a kolozsvári, a strassburgi és a heidelbergi egyetemen végezte. Az 1911/12-es tanévet kultuszminisztériumi ösztöndíjjal Berlinben és Oxfordban töltötte. 1911-ben az államtudományok, 1913-ban a jogtudományok doktora lett. Heidelbergben 1910-ben már előadást tartott a magyar Pragmatica Sanctoról. 1914-ben az Országos Levéltárban rábukkant a Pragmatica Sanctio elveszettnek hitt eredeti szövegére.⁵⁰⁰

1912. augusztus 25-én a kecskeméti Jogakadémia közigazgatási jog, statisztika és művelődéstörténet tanszékére helyettes tanárnak választották. 1913-tól nyilvános rendkívüli, 1919-től nyilvános rendes tanár. 1919-ben Budapesten magyar közjogból egyetemi magántanári képesítést szerzett.

498 STEIN Lőrincz: Az államigazgatás és igazgatási jog alapvonalai. Ford. Kautz Gusztáv. Pest, 1871. 18. p.

499 Kovács Pál: A végrehajtó hatalom viszonya a törvényhozó hatalomhoz. Székfoglaló értekezés. ÉVKÖNYV 1884. 3-44. p.

500 CSEKEY István dr.: A magyar pragmatica sanctio írott eredetijéről. Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből. I. k. 7. sz. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1916. 88 p.

Fő tárgyát, a közigazgatási jogot, a dorpatit (tartui, Észtország) egyetemen is tanította, ahol 1923-ban rendes tanár lett.⁵⁰¹ 1923. szeptember 26-án tartotta meg székfoglaló előadását a dorpatit egyetem aulájában „Die Verwaltungsrechtswissenschaft” címmel.⁵⁰² A kultuszminisztérium támogatásával Magyar Tudományos Intézetet szervezett Dorpatban, melynek igazgatója lett. Csekey István nem vált meg a Jogakadémiától, őt az igazgatótanács 1923. szeptember 2-án tartott ülésében fizetés nélkül egy évre szabadságolta. „Távozását tehát csak ideiglenesnek tekinthető és minden reményünk megvan arra, hogy új felettes hatóságaink is biztosítani fogják részére a további egy évre kért szabadságot”.⁵⁰³

1930-tól a szegedi, 1940-től a kolozsvári, 1945-től újra a szegedi, 1946-tól a pécsi egyetem tanára; 1951-ben nyugdíjazták. Az igazságügyi miniszter megbízásából részt vett a képviselőválasztások feletti bíráskodásról szóló törvényjavaslat előkészítésében és megírta a törvényjavaslat miniszteri indokolását.⁵⁰⁴

Csekey a Magyar Társaság választmányi, a La Fontaine Társaság alapító, a Magyar Jogászegylet közjogi és közigazgatási szakosztályának rendes tagja volt. Ezen kívül a Magyar Történelmi Társulat „Magyarország újabkori történetének forrásai” című szakbizottságának tagja, és az Opetatud Eesti Selts (Gelehrte Estnische Gesellschaft), továbbá az Internationale Vereinigung für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre zu Berlin aktív résztvevője volt. Az 1923-as jogakadémiai évkönyv megemlíti, hogy Csekey a Magyar Keleti Kulturközpont (Turáni Társaság) választott rendes, és a Magyar Külügyi Társaság népszövetségi nemzetközi jogi, tudományos és műszaki szakosztályainak választott tagja is volt.

9. Eljárásjog: Keresztes János, Bagi Béla, Buday Dezső, Kacsóh Bálint, Kiss Barnabás

Keresztes János (1847-1888) jogakadémia tanár, majd városi főjegyző. 1875 és 1883 között a kecskeméti Jogakadémián a peres és perenkívüli eljárás, váltó- és kereskedelmi jog tanára volt. 1878-tól aktív tagja volt a város közigazgatási bizottságának. 1883. március 30-án a város főjegyzőjévé választották, a Jogakadémián ettől kezdve haláláig

501 A dorpatit észt egyetemen az 1923-24. tanévben oktatott tárgyai: az első félévben: Allgemeines und estnisches Verwaltungsrecht 4 órában, Verwaltungsgerichtsbarkeit 1 órában és Ungarische Verfassungsgeschichte 1 órában. A tanév második felében: Allgemeines und estnisches Verwaltungsrecht 4 órában, Grundzüge der Verwaltungslehre 1 órában és Institutionen des ungarischen Staatsrechts 1 órában.

502 Bevezetését németül közölte a Dorpater Nachrichten 1923. szept. 26-i, észtül a Páevaleht és Postimees 1923. szept. 27-i, és magyarul a Kecskeméti Lapok 1923. október 8-i száma.

503 ÉVKÖNYV 1923. 21. p.

504 KÉL., JUSZTINGER János: Csekey István 1889-1963). In: Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008) Antológia. (Szerk.: Kajtár István) Pécs, 2008. 23-27. p.; KOVÁCS I. 31. p.

magántanárként tanított.⁵⁰⁵ Az 1876. május 21-i ünnepélyes beiktatása alkalmából az Európában akkor érvényben levő perjogi rendszereket tekintette át. Erről a kérdésről a hazai jogtudományban és a törvényhozás terén is intenzív tudományos viták folytak, Keresztes a szóbeliség érvényesítés mellett szállt síkra. „Az előadottak nyomán nem habozom tehát abbéli meggyőződésemet kimondani, miszerint a perjogokban a szóbeliség rendszere az írásbeliséget, mint alaposág és biztosság, úgy gyorsaság és olcsóság tekintében is messze felül múlja.”⁵⁰⁶

Bagi Béla (1853-1923) a Jogakadémián szintén eljárásjogot oktatott és művelt. Kecskemét város törvényhatósági bizottsági közgyűlése 1883. június 16-án választotta meg a jogakadémia rendes tanárává. Joó Gyula igazgató szerint a jogakadémia éppen akkor olyan „válságos időket élt át, mint most a legközelebb múlt két évben. Az iskola sorsának intézői két pártra szakadtak s voltak tekintélyes számmal, akik annak megszüntetését kívánták, mert nagyon elnéptelenedett. Ekkor választatott meg dr. Bagi Béla és dr. Kovács Pál, akik nagy összeköttetésekkel, sok reményekre jogosító tehetségükkel és megnyerő egyéniségükkel egyszerre leszerelték az akadémiaellenes mozgalmat. Érezte és tudta ezt dr. Bagi Béla is, és amint meggyőződött róla, hogy az Akadémiát nem fenyegeti többé veszély kívülről, hozzálátott annak belső megerősítéséhez.”⁵⁰⁷

Székfoglaló értekezését 1884. szeptember 8-án az 1884-85. tanév ünnepélyes megnyitása alkalmával tartotta. Ő is aktuális kérdést, az eljárásjogi rendszerek elemzését, és azok gyakorlati alkalmazhatóságát választotta bemutatkozó előadása tárgyként. Szerinte a vita nem is akörül foroghat többé, hogy a tisztán szóbeli eljárás hazai viszonyaink között kívánatos-e, hanem az igazi kérdés az, hogy milyen módon lehetséges nálunk ezt a legcélszerűbben szabályozni, és a legkönnyebben a gyakorlatban is érvényesíteni. Ugyanakkor utalt arra, hogy a szóbeliség, a közvetlenség és a nyilvánosság elveire épített polgári törvénykezési rendtartás más törvénykezési tényezők hozzájárulása nélkül igazságügyi bajainkat nem orvosolhatja, s az igazságszolgáltatást egymagában tökéletessé nem teheti.”

A hazai törvénykezés átfogó refomját sürgette, kívánatosnak tartotta az alaki joggal összhangban álló polgári törvénykönyv mielőbbi életbeléptetését. Álláspontja szerint a kodifikáció hazánkban is elkerülhetetlen, mert a „jogbiztonság első kelléke a törvény léte”. Ennek hiányában „a fölösleges perlekedés el nem kerülhető, és e bizonytalanság nemcsak a sok alaptalan pernek forrása, hanem a bírói és ügyvédi kar iránti bizalmatlanságnak és tiszteletlenségnek lesz előidézője”. Bagi érintette az 1880-as évek jogtudományi vitáiban előtérbe kerülő igazságszolgáltatás szervezeti reform ügyét is. Kisebbségi álláspontot képviselve úgy vélte, hogy a bírósági szervezet az alaki (eljárási) törvényekkel szoros kapcsolatban áll, „utóbbi az előbbinek folyamánát képezi”. Ezért a törvénykezési reform kihat a bírósági struktúrára, „mely az előbbi rendszerből min-

505 KÉL.

506 KERESZTES János: Székfoglaló beszéd. ÉVKÖNYV 1875. 28. p.

507 REPERTORIUM 74. p. JOÓ Gyula: D[okto]r Bagi Béla 1853. ápr. 27 - 1923. okt. 17. ÉVKÖNYV 1923. 43-44. p.

den változás nélkül át nem vehető, hanem peres eljárásunkkal egyszerre és együttesen átalakítandó, nehogy a meglevő gépezet régi alkatrészeivel fennakadjon”. A bírósági szervezeti rendszer óvatos átalakítását javasolta, és – az eljárási joggal foglalkozó hazai szakemberek többségével ellentétben – hazai viszonyok között alkalmatlannak tartotta az esküdszéki rendszert.⁵⁰⁸ Bagi Béla 1913-ig a váltó- és kereskedelmi jog, a perrendtartás, a peres és perenkívüli eljárás tanára volt. A *Perjogunk reformja* címmel tett közzé alapos tanulmányt a Jogakadémia 1884/85-i Évkönyvében.

Buday Dezső (1879-1919) szintén a peres és perenkívüli eljárás, váltó- és kereskedelmi jog oktatója volt 1913 és 1919 között. A tragikus sorsú tanár a ciszterci rend pécsi gimnáziumában érettségizett 1897-ben. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen szerezte állam- és jogtudományi doktori oklevelét (1901). Ettől az évtől gyakornok a pécsi ügyészségen, majd ugyanott árvaszéki jegyző és tiszteletbeli árvaszéki ülnök volt. Jogbölcseletből 1906-ban magántanári képesítést szerzett a kolozsvári egyetemen. Pályája kezdetén Olaszországban, Németországban, Ausztriában, Svájcban és Franciaországban töltött hosszabb időt tanulmányúton. Közigazgatási és szociális kérdésekkel foglalkozott. 1911-ben a budapesti törvényszék jegyzője, majd ügyészi megbízott volt.

1912-ben került Kecskemétre, a Jogakadémia kereskedelmi és váltójogi tanszékére helyettes, 1913-tól rendes tanárként.⁵⁰⁹ A kommün idején a kecskeméti munkástanács végrehajtó bizottságának vezetője, a háromtagú direktórium egyik tagja volt. 1919. május 1-től Budapesten a közoktatási népbiztosság egyik vezető tisztviselője. 1919. szeptember közepén letartóztatták, majd az orgoványi erdőben meggyilkolták.⁵¹⁰ Mint jogbölcseleti író Spinoza módszerével törekedett tételes jogi problémákat feldolgozni.⁵¹¹ Szerteágazó munkássága volt: jogszociológiával, szociáletikával, a házassági jog etikai és szociális vonatkozásaival foglalkozott. Elsők között vizsgálta a kényszerházasságokat, valamint azok következményeit a magyar joggyakorlatban.

Kacsóh Bálint (1899-1977) a kolozsvári magyar kir. Ferenc József Tudományegyetem állam- és jogtudományi karán kezdte tanulmányait, majd Szegeden kapott jogi diplomát. 1924-ben államtudományi, 1929-ben jogtudományi doktor lett. Ettől az évtől lett a kereskedelmi, váltó és polgári törvénykezési jog rendkívüli jogakadémiai tanára. Ezt követően a kereskedelmi és közlekedési minisztériumba került és rövidesen államtitkár lett. 1938-ban helyettes árkormánybiztos, majd 1943-ig az Árellenőrző országos kormánybiztos volt. *Kereskedelmi törvényünk általános határozataiból* címmel 1931-ben tanulmányt jelentetett meg.

508 BAGI Béla: *Perjogunk reformjáról*. Székfoglaló értekezés. ÉVKÖNYV 1885. 3-16. p.

509 JOÓ Gyula: *Adatok jogakadémiánk történetéhez*. ÉVKÖNYV 1913. 40-44. p. Buday Dezső és Csekey István beiktatása. Buday Dezső megválasztása a hágai nemzetközi béketanács tagjává.

510 Egyházkerületi ítélet Buday Dezső ügyében. KOVÁTS Andor: *Adatok jogakadémiánk történetéhez*. ÉVKÖNYV 1920. 17-26. p.

511 Magyar Életrajzi Lexikon 1. kötet, A-K (1967) 274. p.; KÉL.; REPERTORIUM 73. Buday Dezső dr. irodalmi működése az 1916-17-iki tanévben. JOÓ Gyula: *Tanári kar*. ÉVKÖNYV 1916. 37-41. p.

Kiss Barnabás a peres és perenkívüli eljárás, a váltó- és kereskedelmi jog tanára volt 1937-1940 között. Ezt követően három évig római jogot tanított. Tanári bemutatkozó értekezésében a római és magyar perjogot hasonlította össze, majd a szóbeliség, a közvetlenség és a nyilvánosság elvét elemezte.⁵¹²

10. Közgazdaságtan: Tassy Pál, ifj. Boér Elek, Milhoffer Sándor

Tassy Pál középiskolai tanulmányait a kecskeméti piarista gimnáziumban végezte. A jogot Pozsonyban, Pesten és Bécsben hallgatta. Jogi doktor, köz- és váltóügyvéd, képesített egyetemi magántanár volt. 1875-1886 között a kecskeméti Jogakadémián a nemzetgazdaságtan és a pénzügyi jog tanárává választották. Székfoglaló értekezésében Magyarország közigazgatási helyzetéről, az Ausztriától való függés iparfejlesztésre gyakorolt káros hatásáról beszélt.⁵¹³ A jogi Önképzőkör megnyitó előadását a jog és a gazdálkodás összefüggéséről, a tulajdonviszonyok jogi szabályozásának szükségességéről tartotta.⁵¹⁴

Ifj. Boér Elek (1899-1954) későbbi egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, 11 évig volt a kecskeméti Jogakadémia közigazdaságtan tanára. Egyetemi tanulmányait 1922-ben fejezte be Szegeden. 1929-ben magántanári képesítést szerzett, és ettől az évtől kezdve a Ferenc József Tudományegyetemen a közigazdaságtan elméletét oktatta. A Jogakadémián 1930-ban alkalmazták, kezdetben a hitel- és perjogot oktatta. Tanári székfoglalójában *A francia pénzügyi politikával és a Francia Bank történetével* foglalkozott.⁵¹⁵ 1940-ben „ősi székhelyére” Kolozsvárra került, majd 1945-től Szegeden volt egyetemi tanár. 1949-ben – több közigazdász professzorral együtt – rangját veszített akadémikusként az egyetemről is elbocsájtották. Kitelepítésének helyén, Újfehértón, hunyt el 1954. június 28-án.

Milhoffer Sándor (1869-1945) gazdasági és gazdaságtörténeti szakíró hosszú ideig szabadon választható tárgyat tanított a Jogakadémián. Középiskolai tanulmányait Kecskeméten végezte, majd a debreceni és a keszthelyi gazdasági tanintézetekben tanult. 1904-ben a Jogakadémia magántanára lett. Több forrásértékű gazdaságtörténeti munkát írt. Foglalkozott gr. Széchenyi István és br. Eötvös József munkásságával, írt a művészet és a gazdaság egymásra gyakorolt hatásáról.

11. A Jogakadémia tanárainak közleményei, 1875-1949

Beliczky Jónás: A római jog és az absolutizmus. Kecskemét, 1876. 18 p.; ifj. Plinius életrajza és művei. Kecskemét, 1878. 50 p.; Egy római jogi okmány. (Fiducia.) A Jogtudományi Közlöny 1880. évf.-ból. Budapest, 1880.; Az egyetlen leány. Kecskemét, 1881. 160 p.;

512 ÉVKÖNYV 1937. 75-105. p.

513 TASSY Pál: A gazdaság és a jog. ÉVKÖNYV 1882. 3-16. p.

514 KÉL.; TASSY Pál: A gazdasági helyzet befolyása a történelemre. Székfoglaló beszéd. ÉVKÖNYV 1877. 3-31. p.

515 BOÉR Elek: A Francia Bank reformja. ÉVKÖNYV 1936, 143-155. p.

Marsigli élete és munkái. Budapest, 1881. 96 p.; C. Suetonius Tranquillus. Kecskemét, 1881. 18 p.; Fölrataink olvasásához. Egyetemes Filológiai Közlöny. 1882. 128-131.; A XIII. ikerlégió története. Kecskemét, 1883. 36 p.; Gaius. (A Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező VIII. évf. 11-12. f.-ből.) Kecskemét, 1886. 13 p.; A magyar stílről Kecskemét, 1887. 54 p.; Az árpádházi királykisasszonyokról. Kecskemét, 1885.; Műveltség és nyelvismeret, Kecskemét, 1889. 38 p.

Boér Elek *íjj.*: Rooseveltt kísérlete. Szeged, 1934. 47 p.; Rooseveltt reformpolitikája és a liberalizmus. Budapest, 1935. (Társadalomtudomány 1935. évf. 2-3. számaiban, 163-179. oldalakon.); A naturál és reálgazdaság pénzgazdasági jelentőségéről. Budapest, 1935. (A Navratil-Emlékkönyvben.) 29 p.; A külföldi kölcsönök hatása az adós országok gazdasági helyzetére. Budapest, 1936. (A Közgazdasági Szemle 1935. évf. 6-8. számaiban.) 15 p.; Magyarország helyzete a világgazdaságban. Kecskemét, 1936. 55 p.; Die Natural und Realwirtschaft im Lichte der Geldtheorie. Jena, 1936. 28 p.; A Francia Bank reformja. Kecskemét, 1937. 13 p.; Natural- und realwirtschaftlich Züge in der staatlichen Finanzwirtschaft. Tübingen, 1937. 36 p.; Hitelelméletek. (A Közgazdasági Enciklopédia II. kötetében.) Budapest, 1930. 9 p.; Kamat. Budapest, 1930. (A Közgazdasági Enciklopédia III. kötetében.) 11 p.; Die Internationalen Goldbewegung Welt wirtschaftliches Archiv. Bd. 31., Heft 2. 1930. S. 445-470. p.; Pénznélküli gazdaság. Budapest, 1931. (A Közgazdasági Enciklopédia IV. kötetében.) 3 p.; A közgazdaságtan módszervitája a statika és dinamika szempontjából. Kecskemét, 1931. 47 p.; Keynes konjunktúra elmélete. Budapest, 1932. 45 p.; Das Konjunktur und Trendproblem bei J. M. Keynes. München, 1933. 8 p.; Kálvinizmus és kapitalizmus. (Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. 1937-38-i Évkönyvéből.) Kecskemét, 1938. 7 p.; Kapitaltheorie und Kapitalbildung. (Különlenyomat a Jahrbücher für National Oekonomie und Statistik 147. k.-ből.) Berlin, 1938. 27 p.; A gépember, a bolsevizmus életeszménye. (Különnyomat a Kálvin könyvtár 27-30. sz.-ből.) Budapest, 1938. 21 p.; A fogyasztás gazdaságtana és irányítása. Budapest, 1939. (A Közgazdasági Szemle 1939. jan.-ápr. számban.) 47 p.; Az amerikai kapitalizmus és monopólistikus verseny. Budapest, 1939. 5 p. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.; Keynes jövedelmi kényszerkölcsön-terve. Szeged, 1940. 14 p.

Buday Dezső: Erkölcsi elmezavar a büntetőjogban. Budapest, 1900.; Gyermekek vallása a különböző szertartású katolikusok között kötött házasság esetére. Jogtudományi Közlöny, 1901; A házasság jogbölcsélete. Budapest, 1901; A kényszer, mint megtámasztási ok a magyar házasságjogban. Jogtudományi Közlöny, 1902; A házasság társadalmi védelme. Vezérlőeszmék a házasság büntetőjogi, szociálpolitikai és etikai védelmében. Budapest, 1902.; A házasság teljeskorúsító hatása. Budapest, 1903; Megjegyzések a szabadalmi törvény tervezetéhez. Magyar Jogélet, 1917.; A hadbavonult jogászok tanulmányideje, Magyar Jogélet, 1917. április.; Szociális családjog Budapest, 1918.

Csekey István tudományos közleményei: A választási bíráskodás szervezéséhez. (Különlenyomat a Magyar Társadalomtudományi Szemle IV. évf.-ből.) Budapest, 1911.; Über das System der Prüfung parlamentarischer Vahlen. Breslau, 1913. 21 p.; Szociális kötelességeink. Kecskemét, 1914. 16 p.; Közigazgatási reform és alkotmánybiztosíték. Budapest, 1914. 23 p.; Az osztrák államminisztérium és a magyar közjog. (Különlenyomat a Századokból.) Budapest, 1915. 19 p.; A pragmatica sanctio Erdélyben. (Különlenyomat az Erdélyi Múzeum 1915. évf.-ből.) Kolozsvár, 1915. 17 p.; A magyar pragmatica sanctio írott eredetijéről. Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből. I. k. 7. sz. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1916. 88 p.; Über das handschriftliche Original der ungarischen Pragmatischen Sanction. Tübingen, 1916. 99 p.; A magyar trónöröklési jog. Budapest, 1917. 564 p.; Die Ausdehnung der ungarischen Thronfolgeordnung. Bd. XI. d. Zeitschrift für Politik. Berlin (Heymann) 1918); Die finnisch-ungarischen Völker und die turanische Bewegung Tartu. 1924. 14 p.; Észtország állammá alakulásának története és államrendje. Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakadémia centenárius almanachjából. Kecskemét, 1931.

Csekey István publicisztikai munkái: Észak honából. (Reformátusok Lapja, Kecskemét, 1923. nov. 4-i sz.); Hólepte orosz mezőkön. (Híradó, Pozsony 1923. dec. 25-i sz.; A dorpati egyetem. Hírlap, Szabadka 1923. dec. 23-i sz.; Észtországban. (Újság, Kolozsvár 1923, dec. 30-i sz. Ugyanez Kassai Napló 1924. jan. 1-i és Híradó, Pozsony 1924. jan. 6-i sz.; Ötóra teán az észt köztársasági elnöknel. (Magyarság 1924. jan. 13-i sz. Ugyanez a Prágai Magyar Hírlap 1924. jan. 27-i és az Ellenzék, Kolozsvár 1924. február 2-i és észtül a Postimees 1924. márc. 29-i sz.; Mis on Ungari teadusliku instituudi eesmärk Tartus? (Mi a magyar tudományos intézetnek célja Dorpatban?) Páveleht, 1924. márc. 16 sz.; Szabadságünnep Észtországban. (Magyarság 1924 márc. 8-i sz. Ugyanez a Kecskeméti Lapok 1924. márc. 9-i és az Ellenzék, Kolozsvár 1924. márc. 12. sz.); Magyar esték északon. (Kecskeméti Lapok 1924. ápr. 8-i és 9-i sz. Ugyanez az Ellenzék, Kolozsvár 1924. ápr. 10-i, a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok 1924. ápr. 10 i és a Bácsmegyei Napló, Szabadka 1924. ápr. 13-i sz.); A dorpati egyetem magyar intézete. (Külföldi Magyarság 1924. ápr. 14-i sz.); A magyar kultúra térhódítása a nagyvilágban. (Ellenzék, Kolozsvár 1924. ápr. 25-i sz.); Riiklis-filosoofilised elemeudid Madáchi „Inimese tragöödias”. (Állambölcséleti elemek Madách „Az ember tragédiájában.) (Looming II. a., 1924.); Külföldi tudományos intézeteink és a „A Dorpati Egyetem Magyar. Intézete.” (Amerikai Magyar Népszava 1924. május 26-i sz. Ugyanez a Magyarság 1924. jún. 8 i sz.); A dorpati magyar tudományos intézet (Napkelet II évf, 1924.); A II finnugor kulturkongresszus. (Magyarság 1924. június 13-i és július 8-i sz., Prágai Magyar Hírlap 1924. júl. 19-i és a Kecskeméti Lapok 1924. júl. 10-i számaiban.

Dezső Gyula szakirodalmi közleményei: A közigazgatástan. Budapest, 1910. 34 p.; A községek feladatai. Budapest, 1912. Ismertette a Jogtudományi Közlöny XLVIII. évf. 37. sz.-ban. 112 p. A magyarországi katolikus egyházi javak. Budapest, 1913. 143 p.; Az

objectiv kártérítés tana. Függelék: Az erkölcsi kár. Budapest, 1917. Franklin Társulat nyomdája. Grill K. kiadása. Kitüntetve a Sztrokay-jutalommal és babérkoszorús éremmel a M. Tudományos Akadémia által, „mint az 1916. és 1917. években megjelent jogi, állam-, és társadalomtudományi és közgazdasági munkák közül a legérdemesebb.” 360 p.; A magyarországi protestáns egyházak alkotmányrendszerei. Budapest, 1917. Franklin Társulat nyomdája. Szerző kiadása. 35 p.; Szabadliceális előadások és beszédek. Budapest, 1917. Franklin Társulat nyomdája. Szerző kiadása. 42 p.; Cselekvőképtelen birtokjoga. Budapest, 1918. Franklin Társulat nyomdája. Szerző kiadása 29 p.; A vétkesség kérdése a házassági bontóperben. Budapest, 1922. Franklin Társulat nyomdája. Szerző kiadása. Bírálatos ismertetése a Magyar Jogi Szemle III. évf. 9. sz.-ban. 35 p.; Ingó jelzalog. (A Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványa II. k. 10. sz. Bírálatos ismertetése a „Magyar Jogi Szemle VIII. évf. 10. sz.-ban.) Budapest, 1927. Franklin Társulat 35 p.; Fejezetek a zálogjogtan köréből. (Az utolsó fejezetből szerző részleteket mutatott be a Magyar Tudományos Akadémia II. osztályának 1927. évi októberi felolvasó ülésén. Ismertetve az „A Tőke“ 1928. évi 18. és a „Magyarság” 1928. júl. 8-i számában.) Budapest, 1928 Franklin Társulat nyomdája. 147 p.; „Miképpen kellene szabályozni és elmebeteg és fogyatékos elmetehetségűek cselekvőképességét.” Kiadva a XIII. Orsz. Jogászgyűlés irományai I. füzetében. Vélemény az 1928. évi Országos Jogászgyűlés napirendjére kitűzött I. magánjogi kérdés tárgyában. Bírálatos ismertetése a Jogtudományi Közlöny LXIII. évf. 8. sz.-ban. Budapest, 1928. 27 p.; Valorizáció a nemzetközi magánjogban. (Különlenyomat a Jogállam XXVIII. évf. 2-3. füzetéből. Bírálatos ismertetése a Magyar Külpolitika IX. évf. 6. sz.-ban és a Zeitschrift für Ostrecht 3. évf. 12. f.-ben. Budapest, 1928. 23 p.; A kártérítés alaptanai a legújabb jogalkotás szerint. (Különlenyomat az Egyetemes Református Jogakadémia 1927/28. évi Évkönyvéből.) Budapest, 1928. 27 p.; Arany János „Fülemilé“-je vonatkozással a magyar szomszédjogra. (Székfoglaló az Arany János Társaságban.) Különlenyomat az A. J. Társaság 1929/30. évkönyvéből. Bírálatos ismertetése a Magyar Szemle XI. k. 3. sz.-ban. Nagykovács, 1930. 23 p.; A járulékoság kérdése a zálogjogtanban. (Különlenyomat a Magyar Jogi Szemle XI. évf. 8. sz.-ból.) Budapest, 1930. 10 p.; A szolgáltatás és ellenszolgáltatás a kötelmi jog körében. (Különlenyomat az Egyetemes Ref. Jogakadémia centenáriumi almanachjából. Bírálatos ismertetése a Miskolci Jogászélet VIII. évf. 5-6. sz.-ban és dr. Vajda Árpád: A Kecskeméti Ref. Jogakadémia Emlékkönyve. Kecskemét, 1932. című mű) 14-15. p. Budapest, 1931. 60 p.; Kártérítés. (Grosschmid: Fejezetek 59-64.§-aihoz. Különlenyomat „Glossa Grosschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből” című művéhez c. munka I. kötetéből. Bírálatos ismertetése a Polgári jog VIII. évf. 10. sz.-ban és a Magyar Jogi Szemle XIII. évf. 9. sz.-ban. Budapest, 1932. Grill K. kiad. 80 p.; Kártérítési felelőségek találkozása? Budapest, 1936. (Különlenyomat a Meszlény-Emlékkönyvből. 24 p.; A drámaíró és jogász Katona, a „Luca széke” magánjogi vonatkozásai. Kecskemét, 1936. 26 p.; Változó tárgyú kötelmek. Székfoglaló a Tisza István Tudományos Társaságban. Debrecen, 1936. 24 p.; A magánjogi társaság. (Különlenyomat a „Magyar Jogászegyleti Értekezések és egyéb Tanulmányok” c. folyóirat V. évf.-ből.) Budapest, 1937. 48 p.; Baltazár Dezső. Kecskemét, 1937. (Különlenyomat

az Egyet. Ref. Jogakad. 1936-37. tanévi Évkönyvből. 18 p.; Az egyetemi vizsgálatok, kollokviumok kérdése és a jogász-etika, mint kötelező kollégium. Budapest, 1937. 4 p. M. Kir. Egyetemi Nyomda. VKM kiadása. (Különlenyomat a Magyar Felsőoktatás I-II. kötetéből.); A közös ingatlanulajdon egyes problémái. (Különlenyomat a Szladits-Emlékkönyvből.) Budapest, 1938. 18 p.; Az örökös és hagyományos egymásközti felelőssége a hagyatéki hitelezőkkel szemben. (A „Polgári Jog Könyvtára” sorozatban.) Budapest, 1938. 28 p.; Az elszakított magyarság jogi és kulturális helyzete. Kecskemét, 1938. 23 p.; Korunk történelemformáló erői. Kecskemét, 1938. 16 p.; Évforduló. (Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakadémia 1937-38. Évkönyvből.) Kecskemét, 1938. 8 p.; Törvénytervezet a kereskedelmi utazók és alkalmazott ügynökök jogviszonyairól. (Általános és részletes indokolással.) Budapest, 1938. 78 p.; Jogok érvényesítése a harmadik személy javára kötött szerződésből. Budapest, 1939, Különlenyomat a Kolosváry-Emlékkönyvből. 24 p.; A magánjog alakulása a csonkaországban 1918-tól 1938-ig. (A Miskolci Jogászélet Könyvtára Új sorozat 40. sz.-ban.) Miskolc, 1939.; A magyar nő helyzete a magánjogban. Kecskemét. 1940. 24 p. Az Egyetemes Ref. Jogakadémia kiadása.; Jövőbeli jogok biztosítása. Budapest, 1940. 16 p. A Kir. M. Pázmány Péter Tudományegyetem Hiteljogi Szemináriuma kiadása.; A teljesítés módja, helye és ideje. Budapest, 1940. 64 p. Különlenyomat a Szladits-féle Magyar Magánjogból.; Új irányok a német családjogban. 1941. 26 p.; Mi módon tehetne egyes ingó dolgok jelzálogjogi terhelését lehetővé tenni? Budapest, 1943. 16 p.; Felár és gazdasági lehetetlenülés. Budapest, 1943. 20 p.; A kártérítés az olasz és magyar jogrendszerben. (La questione del risarcimento nel sistema di diritto italiano ed ungherese.) Róma, 1943. 48 p. (Különlenyomat az Istituto Italiano di Studi Legislativi kiadmányaiból.); Vélemény az egyházi V. tc. reformja tárgyában. Kecskemét, 1943. 12 p.; A svájci utazói törvény. Budapest, 1944. 20 p. A Pázmány Péter Tudományegyetem Hiteljogi Szemináriumának kiadása.; Felár és gazdasági lehetetlenülés. Attila Nyomda R. T. Budapest, 1944. 14 p.; Az özvegyi jog és a köteles rész kapcsolatai. Debrecen Városi Nyomda. Debrecen, 1946. 4 p.

Dezső Gyula hírlapi cikkei. Az élet vallása. Kecskemét, 1935. 10 p.; „Nem jó az embernek egyedül lenni.” Kecskemét, 1935. 8 p.; Két reformnemzedék. Kecskemét, 1935. 11 p.; Ne csüggedjete! Kecskemét, 1935. 11 p.; Hív a harang. Kecskemét, 1936. 6 p.; Negyedszázad. Kecskemét, 1936. 4 p.; Az imádkozó erdő. Kecskemét, 1936. 8 p.; „Ó, derülj hát, ifjú lélek!” Kecskemét, 1936. 6 p.; Mindnyájan egyért, egy mindnyájunkért. Kecskemét, 1936. 8 p.; Szeretevendégség. Kecskemét, 1936. 4 p.; És megmozdulnak a hegyek... Kecskemét, 1936. 6 p.; Tavasz hadsereg. Kecskemét, 1936. 6 p.; Földi őrangyalok. Kecskemét, 1936. 6 p.; Lelkek közössége. Kecskemét, 1936. 10 p.; „Crescit sub pondere palma.” Kecskemét, 1936. 10 p.; „Mens sana in corpore sano.” Kecskemét, 1936. 6 p.; A jó tanár. Kecskemét, 1936. 6 p.; Tradíciók. Kecskemét, 1936. 4 p.; Örök renaissance. Kecskemét, 1937. 10 p.; A revízió tavasza. Kecskemét, 1937. 6 p.; „Remember!” Kecskemét, 1937. 4 p.; Acélos ifjúság. Kecskemét, 1937. 8 p.; Magyar kard, magyar kar. Kecskemét, 1937. 8 p.; „A sagittis Hungarorum libera nos Domine” Kecskemét, 1937. 8 p.; Bajtársak, fel

a küzdelemre! Kecskemét, 1937. 8. p.; Isten útjai. Kecskemét, 1937. 12 p.; A természet templomában. Kecskemét, 1937. 8 p.; Hősök napján. Kecskemét, 1937. 6 p.; Istenért, Istennel. Kecskemét, 1937. 8 p.; „Ballag már a vén diák tovább...” Kecskemét, 1937. 8 p.; Lelkek szövetsége. Kecskemét, 1937. 6 p.; Református öntudat. Kecskemét, 1937. 12 p.; Második Nemzedék. Kecskemét, 1938. 4 p.; Örök eszmények, új Nehómiások. Kecskemét, 1938. 10 p.; A harcoló és diadalmas egyház. Kecskemét, 1938. 10 p.; „És bocsásd meg a mi vétkeinket...” Kecskemét. 1938. 10 p.; Farsang. Kecskemét, 1938. 4 p.; Concordia. Kecskemét, 1938. 10 p.; Az igazi „karrier”. Kecskemét, 1939. 8 p.; Testvérlelkek találkozása. Kecskemét, 1939. 8 p.; A szeretet jegyében. Kecskemét, 1939. 4 p.; Testvéri közösség. Kecskemét, 1939. 8 p.; „Tartsuk meg a reménység vallását...” Kecskemét 1939. 8 p.; A szeretet erősebb a halálnál. Kecskemét, 1939. 10 p.; Hol találkoztam életemben Istennel? Kecskemét, 1939. 8 p.; Centenárium visszaemlékezések. Kecskemét, 1939. 4 p.; Fel a fedélzetre! Kecskemét, 1939. 6 p.; Vértanúhalál: örökélet. Kecskemét, 1939. 4 p.; Nemzetnevelés. Kecskemét, 1939. 4 p.; A művelődés gyakorlati haszna. Kecskemét, 1939. 5 p.; Testvéri üdvözlés. Kecskemét, 1939. 4 p.; Egy nagy magyar ígahirdető a XVII. században. Kecskemét, 1939. 9 p.; A nemzeti és vallási kultúra hősi ereje. Kecskemét, 1940. 5 p.; Jubileumi hódolat. Kecskemét. 1940. 5. p.; Az Alma Mater búcsúja. Kecskemét, 1940. 6 p.; A kultúra őrei. Kecskemét, 1940. 5 p.; Kettős ünnepen. Kecskemét, 1940. 6. p.; Bokrétaünnep. Kecskemét, 1940. 3 p.; Történelmi esztendő. Kecskemét, 1940. 6 p.; Virágvasárnap, Nagypéntek, Húsvét. Kecskemét, 1940. 7 p.; Légy hív mindhalálig! Kecskemét, 1940. 9 p.; Kultúrházat avatunk. Kecskemét, 1940. 7 p.; Sorsdöntő kérdéseink. Kecskemét, 1941. 10 p.; A református Jókai. Kecskemét, 1941. 10 p.; A magyar református ifjú és a magyar jövő. Kecskemét, 1941. 10 p.; Órségváltás. Kecskemét, 1941. 6 p.; „Nihil melius, quam colere iustitiam” Kecskemét, 1941. 6.; Jó munka után. Kecskemét, 1941. 6 p.; Nagy idők. Kecskemét, 1941. 6 p.; Háború és kultúra. Kecskemét, 1941. 8 p.; Mérföldkövek. Kecskemét, 1941. 10 p.; Kötelesség és hivatás. Kecskemét, 1942. 7 p.; A magyar Ikarus. Kecskemét, 1942. 8 p.; Belső frontunk ifjú katonáihoz! Kecskemét, 1943. 12 p.; Vándorúton. Kecskemét, 1943. 12 p.; A magyar katona tudja, miért harcol. Kecskemét, 1943. 12 p.; Háborús karácsony. Kecskemét, 1943. 8 p.; A haza hálája. Kecskemét, 1943. 12 p.; Mikor erős és mikor gyönge az egyház? Kecskemét, 1943. 10 p.; Mai Nikodémusok. Kecskemét, 1943. 8 p.

Gergeley György: A római jog tanításának egy új iránya. (A máramaroszi ref. líceum 1903/04-i Értesítőjéből.) Máramaroszi, 1904.; A felekezeti verseny a hazai oktatásügy terén, Debrecen, 1908; Kóródy Sándor emlékezete. (Különlenyomat a „Bereg” 1908. évi karácsonyi számából.) Beregszász, 1908. 12 p.; Ismerjük-e gróf Széchenyi Istvánt? (A Nevelés c. folyóiratból.) Máramaroszi, 1908.; Ne idegenkedjünk a pedagógiai reformoktól! Máramaroszi, 1912. 16 p.; Ne feledkezzünk meg Zwingliről! (A máramaroszi ref. líceum 1911/12-i Értesítőjéből.) Máramaroszi, 1912.; Életképes-e a máramaroszi ref. jogakadémia? (A Máramarosi Közművelődési Naptárból.) Máramaroszi, 1913. 17 p.; Előterjesztés a máramaroszi ref. jogakadémia fejlesztése érdekében. Máramaroszi,

1915. 32 p.; A máramarosszigeti református jogakadémia múltja. (A máramarosszigeti ref. líceum 1914/15-i Értesítőjéből.) Máramarossziget, 1915. 12 p.; Jubileumi bizonyoságtétel. Máramarossziget, 1917. 16 p.; I. Ferenc Józsefről. Máramarossziget, 1917. 23 p.; Megemlékezés dr. Lányi János jogakadémiai tanárról. (Különlenyomat a Hódmezővásárhelyen működő máramarosszigeti ref. jogakadémia 1922/23-i Évkönyvéből.) Hódmezővásárhely, 1923. 23 p.; Emlékezés Ferenc Józsefre és az ő egyházi politikájára. Kecskemét, 1927. 12 p.; A máramarosszigeti református jogakadémia sorsa. (A Kárpátaljai Református egyházkerület „Szeretet c. kiadv.-ban.) Máramarossziget, 1927.; Az 1848. XX. tc. előzményei és végrehajtása és a protestáns iskolapolitika, Kecskemét, 1927.

Hajdú József: A forgalmi adózás jelen állása Magyarországon. Budapest, 1928. 152 p.; A forgalom általános megadóztatása. Budapest, 1928. 15 p.; A fényűzés megadóztatása és a fényűzési forgalmi adó különleges helyzete az adórendszerben. Kecskemét, 1928.

Helle Károly: Az 1894:XXXI. tc. a házassági jogról. Kecskemét, 1894. 98 p.; Vis major a római és a modern forgalmi jogban. (Székfoglaló értekezés a kecskeméti ref. jogakadémia 1894/95-i Évkönyvéből.) Kecskemét, 1895. 30 p.; Törvény a házassági jogról. (1894: XXXI. t.-c.) Jegyzetekkel és utalásokkal. Kecskemét, 1894. 97 p.; Az erőhatalom (vis major) fogalma a római és mai jogban. Kecskemét, 1896. 143 p.; Helle Károly dr.: Megtartási jog. Debrecen, 1896. 70 p.

Horváth Ádám: Mit olvas a kecskeméti köznép? Kecskemét, 1883. 15 p.; Egy modern kísértet. Kecskemét, 1886. 22 p.; A kecskeméti jogakadémia felirata a dunamelléki ref. egyházker. közgyűléshez a jogakadémiák tárgyában. Kecskemét, 1887. 9 p.; A magyar nők joga. Kecskemét, 1887. 28 p.

Jászai Viktor: Tanulmányok a magyar-horvát közjogi viszony köréből. Budapest, 1897. 268 p.; Fiume. (A Huszadik Század 3- 4. sz.-ből.) Kecskemét, 1900. 27 p.; Két magyar közjog. (Különlenyomat a Huszadik Századból.) Budapest, 1901. 26 p.; A *pragmatica sanctio* és a házi törvények. Budapest, 1902. 61 p.

Joó Gyula: A magyar törvény fogalma és jogi természete. I-II. k. Kecskemét, 1908. 330 p.; 1848. március 15-ikének jelentősége napjainkban. Kecskemét, 1937. (Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. 1936-37. Évkönyvéből. 8. 10 p.; A választói jog reformja. (A Magyar Jogászegyleti Értekezések IV. k. 31. sz.-ből.) Budapest, 1912. 10 p.; Fiume közjogi helyzete. Kecskemét, 1916. 12 p.; A kecskeméti ref. jogakad. története. Kecskemét, 1925. 8 p.; A másfélszázados polémia Fiume birtokáért. Kecskemét, 1931. 32 p.; A jogakadémia egyetemessé alakulásának története. Kecskemét, 1932. 8 p.; Emlékbeszéd a kecskeméti Katona József Kör 1932. március 15-i ünnepén. Kecskemét, 1932. 8 p.; Magyarország korábbi területváltozásainak szerepe Trianon előidézésében. Kecskemét, 1933. 12 p.; Törvénytisztelet. (Különlenyomat az Egyet. Ref. Jog- akad. 1937-38.

Évkönyvéből.) Kecskemét, 1938. 7 p.; Baltazár Dezső és a Kecskeméti Jogakadémia. Kecskemét, 1941. 12 p.; Főiskolát Kecskemétnek. (Emlékirat.) Kecskemét, 1941. 10 p.; Október 6. 1940-ben. Kecskemét, 1941. 6 p.; A keleti kérdés. (Különlenyomat a Ravasz László emlékkönyvből.) Budapest, 1941. 18 p.; A másfél százados polémia Fiume birtokáért. Budapest, 1942. 50 p.; A magyar törvény promulgációja. Kecskemét, 1943. 16 p.; A magyar alkotmány. (Különlenyomat a „Magyarország ismertetése” c. munkából. A m. kir. Miniszterelnökség kiadása. Budapest, 1943. 14 p.; A magyarság sorsa a Kárpát-medencében hajdan és most. Kecskemét, 1943. 10 p.

Kiss Albert: Szociológia és magánjog. (Különlenyomat a Huszadik Századból.) Kecskemét, 1900. 9 p.; Jelentés külföldi tanulmányútjáról. Évkönyv 1901. 7-13. p.; Az elévülés a polgári törvénykönyv tervezetében, Kecskemét, 1902. 51 p.; Az elévülés a magyar anyagi magánjogban. Budapest, 1902. 244 p.; Tanévmegnyitó beszéd. (A kecskeméti ref. jogakadémia 1906/07-i Évkönyvéből.) Kecskemét, 1907. 7 p.

Kiss Barnabás: A Recuperatorok. (A régi Róma nemzetközi bírái.) Kecskemét, 1936. 72 p.; Október 31. Kecskemét, 1937. (Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. 1936-37. Évkönyvéből. 5 p.; A római perjog és a modern perjogi elvek. (Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. 1937-38. Évkönyvéből.) Kecskemét, 1938.; Kecskemét múltja és jelene rövid vázlatban. Kecskemét, 1939. Különlenyomat „Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét th. város adattár”-ából. 68 p.; Veszélyviselés a rabszolgavételnél. Kecskemét, 1939. Különlenyomat az Egyetemes Ref. Jogakadémia 1938/39. évkönyvéből 20 p.; Fuga servi. Kecskemét, 1940. 14 p.; A „veszély” kérdése adás-vételnél a római jogban I. Custodia felelősség. Kecskemét, 1940. 190. p.; A veszély kérdése adás-vételnél. II. Pericullum emptoris. Kecskemét, 1943. 160 p.

Kovács Pál: A törvényhozói hatalom viszonya a végrehajtó hatalomhoz. Kecskemét, 1884. 44 p.; Statisztika és szabad akarat. Kecskemét, 1885. 27 p.; Magyar közigazgatási jog. Kecskemét, 1885. 184 p.; Törvényhatósági és községi önkormányzat. Kecskemét, 1886. 272; Közigazgatási jogi értekezések. Kecskemét, 1887. 43. p.; Büntetőjogi értekezések. Kecskemét, 1887. 42. p.; A jogakadémiák kérdéséhez. (A kecskeméti ref. jogakadémia 1887/88-i Évkönyvéből.) Kecskemét, 1888. 16 p.; Szakvélemény a jog- és államtudományi államvizsgálatok szigorítása tárgyában. Kecskemét, 1888. 20 p.; Kritikai dolgozatok és értekezések. Kecskemét, 1891. 63 p.; Igazgatói székfoglaló beszéd. (A kecskeméti ref. jogakadémia 1891/92-i Évkönyvéből.) Kecskemét, 1892. 8 p.; A kötelező polgári házasságról. Kecskemét, 1893. 39 p.; A kecskeméti ev. ref. jogakadémia oktatásügyi szabályainak tervezete. Kecskemét, 1895. 73 p. A népdalok statisztikája. Kecskemét, 1901. 28 p.; Az igazi hazafiság. (Különlenyomat a Pestmegyei Hírlapból.) Kecskemét, 1901. 71 p.; Hazafias ünnepély. Kecskemét, 1901. 16 p.; Nyílt levél Tóth Bélához. (Különlenyomat a Kecskeméti Ellenőr 1905. évi 26-i sz.-ból.) Kecskemét. 1905. 20 p.; Múlt és jövő. (A kecskeméti ref. jogakadémia 1904/05-i Évkönyvéből.) Kecskemét, 1905. 13 p.

Kováts Andor: Az angol és a magyar gyülekezési jog párhuzama. Kecskemét, 1906; Az 1912:VII tc. (Egyes igazságügyi szervezeti és eljárási szabályok módosításáról.) magyarázata. Budapest, 1912. 67 p.; Magyar imperialismus a Nyugat-Balkánon. Kecskemét, 1913. 33 p.; Szociológiai jegyzetek. Kecskemét, 1914. 33 p.; Bevezető tanulmányok a büntetőjogi elévülés tanába. Budapest, 1915. 256 p.; Házfelosztási jogot a Kormányzónak. Kecskemét, 1920. 5 p.; A büntetőjogi elévülés dogmatikája. Szeged, 1922. 176 p.; A kecskeméti népfőiskola. Kecskemét, 1923.; Vázlatok a kecskeméti ref. jogakadémia történetéhez. Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. centenáris almanachjából. Kecskemét, 1931. 79 p.

Magyary Géza: A kiadói ügylet. (Különlenyomat a Jogi Szemléből.) Budapest, 1892. 134 p.; A házasságkötés módja a rómaiaknál. Kecskemét 1892. 14-16. sz.; A cheque. Budapest, 1895. 29 p.

Magyar István: A bűnügyi nyomozás tárgyában kiadott utasítás magyarázata. (Közig, könyvtár, 1900. I-II.) Budapest, 1900.; A büntetés kimérése. Budapest, 1910. 6 p.; Bűnösség, minősítés, büntetés. Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. centenáris almanachjából. Kecskemét, 1931. 47 p.

Marton Géza dr.: A bűncselekmény kriminológiai fogalma. Budapest 1907. 61 p.; A furtum, mint delictum privatum. Debrecen, 1911. 336 p.; Lopott és rabolt dolgok forgalmának korlátozása a Ptk. javaslatában. (Az Ügyvédek Lapjából.) Budapest, 1916. 10 p.; A nemzetközi jog jogiságának kérdéséhez. (Az Ügyvédek Lapjában.) Budapest, 1916. 20 p.; A vagyon elleni delictumok rendszere a büntetőtörvénykönyvben. (A Jogtudományi Közöny 1915. és 1916. évf.-ből.) Budapest, 1916. 21 p.; Bonus paterfamilias. Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. centenáris alma nádijából. Kecskemét, 1931. 23 p.

Meczner Sándor: A tévedésből alkotott jogügyletek. Sárospatak, 1901. 243 p.; A váltójog nemzetközi egységesítése és a magyar váltójog reformja. Sátoraljaújhely, 1911. 24 p.; A jó- és rosszhiszeműségről. (Különlenyomat a Grosschmid-Emlékkönyvből.) Budapest, 1912. 24 p.; Emlékezés Jókairól. Kecskemét, 1925. (Az egyet ref. jogakad. 1924/25. évi Évkönyvében) 9 p.

Milhoffer Sándor: A világgazdasági válság mezőgazdasági árpolitikája. Budapest, 1937. 226 p.; Aratási biztosítás. Budapest, 1910. 101 p.; Adalékok a királyi család ráckevei uradalmának történetéhez. Budapest, 1940. 17 p.; Aratási biztosítás. Egy biztosító mód eszméje a rossz termések elleni védekezésre. III. kiad. 21 p. Budapest, 1941.; A világ búzatermése és áralakulása a világ- gazdasági válságtól a második világháborúig. (A M. Tud. Akadémia által a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank gr. Széchenyi István alapítványából jutalmazva.) Budapest, 1941. 140 p.

Móricz Károly: A legcélszerűbb alkotmány. Nagyszeben, 1892.; Tanári székfoglaló értekezés. XIII. Leó pápa enciklikája alapján a katolikus egyháznak a vegyes házasságokkal kapcsolatos jogi követelései és a polgári házasság kérdése. Évkönyv 1893. 3-47. p.; A csók jogi és erkölcsi szempontból. Kecskemét, 1895.; Az újabb egyházpolitikai küzdelmek keletkezési okai és eredményei. Kecskemét, 1895. 51 p.; A jogi szakoktatás szervezése Magyarországon. (Különlenyomat a II. Orsz. és Egyet. Tanügyi Kongresszus Naplójából.) Budapest, 1898. 39 p.; Emlékbeszéd gróf Széchenyi Istvánról. Évkönyv 1909. 41-65. p.; Különvélemény az országgyűlési választójog reformjára nézve. Évkönyv 1911. 11-23. p.; A választói jog reformja. (A Magyar Jogászegyleti Értekezések IV. k. 31. sz.-ból.) Budapest, 1912. 33 p.; Választójogi reform magyar nemzeti alapon. Kecskemét, 1912.; Parlamenti reform. Budapesti Szemle. 1913. 153. köt. 435. sz. 354-381. p.

Ottlik László: A marxizmus társadalomelmélete. Budapest, 1922. 135 p.; Jog és társadalom. Budapest, 1924. 38 p.; A társadalomtudomány filozófiája. Budapest, 1926. 228 p.

Pázmány Zoltán: A haszonélvezet a római jogban. Kecskemét, 1902. 262 p.; Követelések feletti zálogjog. Kecskemét, 1902. 16 p.; Romanistáinknak feladatai. Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. centenáris almanachjából. Kecskemét, 1931 7 p.

Réthy Ferenc: Kezességi alakok a római jogban. Kecskemét, 1909. 255 p.; A sortartás kifogása. (Különlenyomat a Grosschmid- Emlékkönyvből.) Budapest, 1912. 41 p.; A római rabszolgaság kérdése. Kecskemét, 1913.; A vadimonium. Budapest, 1916. 88 p.; A jogi személyek a nemzetközi magánjogban. Karcag, 1928. 134 p.; A jogi személyek diplomáciai védelme. Karcag, 1928. 20 p.; A párisi egyezmények nemzetközi magánjogi rendelkezései. 1931. 40 p.; Nouvelles Persones Morales He droit Prive dans le Droit International. Budapest, 1935. 11. p.; Szabados Kecskemét tekintetes Úriszékének rendszabásai. Kecskemét, 1936. (Különlenyomat a Katona József Társaság 1935-36. évkönyvéből.) 15 p.; Az akarati öntevékenység szerepe a római köz- és magánjog rendszerében. Kecskemét, 1937. 40 p.

Rácz Béla: A petrovai rablógyilkosság bűnperének perrendszerű előadása. Máramaros-sziget, 1907. 171 p.; Észrevételek az esküdtekhez intézendő külön kérdésekről. (A máramarosszigeti ref. líceum 1906/07-i Értesítőjéből.) Máramarossziget, 1907.; Tanulmányok egy gyilkossági per esküdtbírói tárgyalásából. (A Büntetőjog Tára LXI. k. 4. sz.-ból.) Budapest, 1910. 5 p.; Reformkérdések az esküdtszéki eljárásban. Máramaros-sziget, 1912. 218 p.; A koppenhágai nemzetközi büntetőjogi kongresszus. (A Jogakadémiai Szemle I. évf. 4. sz.-ból.) Kassa, 1913. 4 p.; A Három Város Törvényszéke. Nagykőrös, 1925. 6 p.; Az új büntető javaslatok kritikai ismeretéről, különös tekintettel a becsületvédelemre és a zsarolás tényálladéka. Kecskemét, 1926. 14 p.; Az erőszak és fenyegetés elhatárolása, a rablás és zsarolás tényálladékanál. Kecskemét, 1928. 18 p.; A bíró helyzete a büntetőjogi szabályok alkalmazásánál. Kecskemét, 1931. 28 p.; Kecskemét város

törvénykezése Katona József életében. Kecskemét, 1936. (Különlenyomat a Katona József Társaság 1035-36. évkönyvéből. 14 p.; A bírói és ügyvédi hivatás kívánalmai a tételes jog tanítása tekintetében. (Különlenyomat a Degré-Emlékkönyvből.) Szeged, 1938. 18 p.; A biztonsági rendszabályok jogkövetkezmenyei és az elévülés. Budapest, 1938. 5 p.; Revízió a büntetőjogi deliktumok tükrében. Kecskemét, 1941. 23. p.

Schultheisz Emil: A katonai büntetőtörvény magyarázata. Budapest, 1931. 91 p.; A bűncselekmény elkövetésére irányuló katonai parancs. Budapest, 1933. (Különlenyomat az Angyal-Emlékkönyvből. 8 p.; A jogtárgy. Szeged, 1938. 21 p.; Das ungarische Militarstrafgesetzbuch. Bonn, 1940.; Az alkalmatlan kísérlet. Miskolc, 1942. 28 p.; A magyar katonai büntetőtörvény. Budapest, 1943.

Szászy Béla: A házasság fölbonthatatlanságának elve az egyházi törvényhozásban. (A kecskeméti ref. jogakad. 1890/91-i Évkönyvéből) Kecskemét, 1891. 30 p.; Az egyházi büntető hatalom köre. (A kecskeméti ref. jogakadémia 1891/92-i Évkönyvéből.) Kecskemét, 1892. 33 p.; Egyházzogi kérdések a gyermekek vallásos nevelése köréből. (Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. centenáris almanachjából.) Kecskemét, 1931. 33 p.

Szigethy Lehel: A magyar pénzügyi jog vezérfonala. Kecskemét, 1893. 226 p.; Pótfüzet a magyar pénzügyi jog vezérfonala c. műhöz. Kecskemét, 1897. 23 p.; A pénzügyi jog compendiuma. Kecskemét, 1898. 96 p.; A magyar pénzügyi jog vezérfonala. II. kir. Kecskemét, 1899. 267. p.; A fogyasztási szövetkezetek és a kereskedelem. Kecskemét, 1911. 89 p.; Az állami magánvállalatokról. Kecskemét, 1890. 19 p.; A törlesztéses államadóságek. Kecskemét, 1905, 61 p.; Beöthy Ödön menekülése 1849-ben; nh. Szigethy István úr autobiographiájából. Kecskemét, 1901. 59 p.

Tassy Pál: A nemzetek elmúlásának gazdasági okai. (Székfoglaló értekezés.) Kecskemét, 1877. 31 p.; A gazdaság és a jog. (A kecskeméti ref. jogakadémia 1882/83-i Évkönyvéből.) Kecskemét, 1883. 14 p.; A magyar pénzügyi jog vezérfonala. Kecskemét, 1888. 217 p.; Az európai nemzetközi jog vezérfonala. Kecskemét, 1887. 208 p.

Teghze Gyula: Szerves társadalomtani elméletek. Budapest, 1900. 390 p.; Jog- és állambölcseleti előadások vázlatja. Kecskemét, 1901. 16 p.; Ethika. Kecskemét, 1903. 8 p.; A társadalom. Budapest, 1908. 445. p.; A társadalom fejlődés irányai. (A Huszadik Századból.) Budapest, 1904. 8 p.; Nemzetközi bírászkodás. Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. centenáris almanachjából. Kecskemét, 1931. 23 p.

Weninger László: Az új nemzetközi jog. Budapest, 1927. 367 p.; Gázháború és nemzetközi jog. Budapest, 1928. 20 p.; A nemzetközi jog tudományának fejlődése Magyarországon a világháború után. Kecskemét, 1931. 17 p.; A magyar hajózási vízjog és folyamrendészeti jogszabályok gyűjteménye. Budapest, 1931. 878 p.

FORRÁSJEGYZÉK

- RÉVÉSZ LÁSZLÓ = Révész László: Bonyolult évtizedek. Életrajz 1957 január végéig. Gépirat. [dátum és hely nélkül] Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára XV. 43. d. No. 69. D. n.
- KOVÁCS ELEONÓRA 2018 = Kovács Eleonóra (Sorozatszerk.) Forrásaink a reformációról. Dokumentumok a MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltárából. Magyar Nemzeti Levéltár. Budapest, 2018.
- HALLGATÓI ADATBÁZIS = Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára VIII.1. A Kecskeméti Egyetemes Református Jogakadémia iratai.
- KREKL = Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára és Levéltára VI/4. Kecskeméti Református Jogakadémia.

Irodalomjegyzék

- ANTALÓCZY-VÍGH 2006. = Antalóczy Péter-Vígh Annamária: A Kecskeméti Református Jogakadémia 1931. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2006.
- DEZSŐ 1939. = Dezső Gyula: Az Alma Mater búcsúja. Kecskemét, 1939.
- HALMAI 1995. = Halmi István: A Kecskeméti Református Jogakadémia a polgári kori főiskolák rendszerében. 1875-1944. Acta Academiae Pedagogiae Agriensis. (Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei). Eger, 1995.
- HORVÁTH 1903. = Horváth Ödön: Jogakadémiák és jogi vizsgálatok. Magyar Jogi Lexikon (Szerk.: Márkus Dezső) IV. köt. Budapest, 1903.
- REPERTÓRIUM 1983. = Bálintné Mikes Katalin: A kecskeméti Református Jogakadémia évkönyvei Repertórium. Bács-Kiskun megye múltjából VIII. (Kiadja a Bács-Kiskun megyei Levéltár, Kecskemét, 1983. 155 p.
- KÉL 1992. = Kecskeméti életrajzi lexikon. Péterné Fehér Mária-Szabó Tamás-Székelyné Kőrösi Ilona. (Kecskeméti Füzetek 4.) Kecskemét, 1992.
- JOÓ GYULA. = Joó Gyula élete és munkássága. Szerkesztette és összeállította ifj. Joó Sándor. Kecskemét [é.n.]
- KOVÁTS 1932. = Kováts Andor: Vázlatok a kecskeméti jogakadémia történetéhez. Emlékkönyv a Kecskeméten működő Egyetemes Református Jogakadémia fennállásának századik évfordulójára 1831-1931. Kecskemét, 1932.
- KOVÁCS I. GÁBOR 2016. = Sárospatak erőterében. A tiszáninneni származású református egyetemi tanárok életrajzi adattára és életútleírása. Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848-1944. III. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2016.
- KISS 1939. = Kiss Barnabás: Kecskemét múltja és jelene rövid vázlatban. Kecskemét, 1939.

- LADÁNYI 2002. = Ladányi Sándor: A magyar református egyház oktatás és művelődéspolitikájának alakulása a XX. században. In: Hagyomány, közösség, művelődés. Tanulmányok a hatvanéves Kósa László tiszteletére. Budapest, 2002.
- LAKY 1930. = Laky Dezső: A magyar egyetemi hallgatók statisztikája 1930. Magyar Statisztikai Közlemények új sorozat 86. kötet.
- MEZEY 1984. = Mezey Barna: Jogakadémiák 1874. évi reformja. Jogtörténeti Értekezések. Az ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti tanszékének Kiadványai (Szerk.: Kovács Kálmán). XIV. sz. Budapest, 1984.
- PETŐ 2003. = Pető Ernő: A jogakadémiák a 20. században. PhD értekezés, Debrecen, 2003. (Kézirat)
- SZAPPANOS 1931. = Szappanos Károly: A kecskeméti református egyház és iskolái története 1564-1931. Kecskemét é. n.
- SZÉKELY 2016. = Székely Gábor - Székelyné Kőrösi Ilona: A református főiskola és jogakadémia. In: Lovas Dániel (szerk.): A kecskeméti felsőfokú oktatás története a kezdetektől napjainkig. Magyar Múzsza Könyvek. Kecskemét, [2016.] 35-86. p.
- SZINNYEI: Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Budapest, 1891-1914.
- TRÓCSÁNYI 1982. = [id.] Trócsányi László: A jogakadémia helye és szerepe a magyar jogéletben. Állam- és Jogtudomány 1982. 2. sz.

B 3476

a szerf.

SZERVES TÁRSADALOMTANI
ELMÉLETEK
ÉS
AZ ÁLLAM SZEMÉLYISÉGÉNEK
THEORIÁJA.

IRTA

DR. TEGZE GYULA

jogakadémiai tanár.

BUDAPEST,
EGGENBERGER-FÉLE KÖNYVKERESKEDÉS.
(HOFFMANN ALFRÉD.)
1900.

72, 5214

6752B
5214

1
191 1/2

XXVII. D
1006.

A

SORTARTÁS KIFOGÁSA

(BENEFICIUM EXCUSSIONIS SEU ORDINIS.)

IRTA

Dr. RÉTHEY FERENCZ

REF. JOGAKADÉMIAI TANÁR, KECSKEMÉT

KÜLÖNLENYOMAT

BUDAPEST

A NYUGAT NYOMDÁJA

1912

23 59

Boér Elek

Rácз Béla

Marton Géza

Jászi Viktor

Dékáni lánc, 1924

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- Angyal Vidor 59, 78, 81
Antalóczy Péter 244
Antos István 42
Apponyi Albert 111, 193
Bagi László 25, 31, 42, 60
Balázs Béla 81
Balogh Arnold 111
Baltazár Dezső 122, 163, 236, 240
Batta János 80
Bán Magdolna 11
Beliczay Jónás 31, 77, 79, 81, 91, 203, 208-211, 223-224
Beregfy Károly 124
Berinkei Dénes 106
Beöthy Ödön 72
Boér Elek (íj.) 78, 124, 232, 233, 248
Bognár József 66
Borzsák István 209
Böszörményi Géza 78
Bruckner Győző 133, 141, 174
Buday Dezső 30, 58, 59, 60, 115, 118, 194, 230, 231, 234
Bulcsú Károly 74, 80
Czirák Antal 74
Csabai Imre 26, 30
Csáky Ferenc 78, 79, 80, 128, 131, 132
Csekey István 78, 79, 80, 114, 120, 224, 225, 229-230, 232, 235
Csengery Antal 35
Csikay Pál 81
Csilléry Benő 19, 26, 30, 41, 73, 75, 76, 80, 90, 106, 222-223
Csomor Gusztáv 80, 81, 132
Dezső Gyula 30, 31, 61, 63, 64, 65, 77, 78, 80, 127, 131, 132, 212, 222, 225-226, 235-238, 244
Dékány István 30, 74, 76, 80, 89, 92, 223
Dömötör Sándor 31, 74, 76, 79, 81
Eckhart Ferenc 140
Eötvös Károly János 96
Fehér Péter 30
Fehér Sándor 30
Gergely György 121, 207, 212-213, 238-239
Gesztelyi Nagy László 81
Gönczi Gergő 11
Gyenesei József 11, 165
Hajdú József 79, 81, 239
Hanthy Kinga 121
Halmai István 18, 61, 62, 184, 244
Halmágyi Tibor 80
Hamza Gábor 209, 210, 215, 222
Hatvani Lajos 81
Hegedűs Károly 80
Helle Károly 42, 43, 78, 110, 213, 214, 239
Hetessy Kálmán 59, 78
Hllbocsányi Norbert 11
Hodossy Imre 224
Hollósi Gábor 141
Homicskó Árpád Olivér 11, 17
Horák Jenő 65, 77, 80, 127, 131,
Horváth Ádám 34, 38, 42, 43, 94, 112, 217-218, 239
Horváth Döme 43, 76
Horváth József 141
Horváth Ödön 18, 30, 82, 108
Hunfalvy János 75
Igó Elek 81
Iványosi-Szabó László 81
Iványosi-Szabó Tibor 127, 140, 169
Jankovich Béla 114

Jászi Viktor 41, 58, 78, 79, 110, 111, 204, 225, 226, 239, 248
 Joó Gyula 17, 21, 30, 53, 60, 61, 64, 79, 111, 119, 155, 226, 239-240
 Jókai Mór 72, 73
 Juhász Gyula 126
 Jusztinger János 141, 215, 230
 Kacsóh Bálint 81, 230, 232
 Kádár Annamária 149, 175
 Karády Viktor 145
 Karvasy Ágoston 74, 75, 76
 Kassay Adolf 75
 Keresztes János 31, 78, 80, 91, 230-231
 Kiss Albert 30, 51, 78, 80, 106, 109, 204, 211, 222, 223-224, 226, 240
 Kiss Barnabás (balásfalvi) 31, 64, 77, 78, 81, 206, 230, 232, 240, 244
 Kiss János 49, 79, 218
 Kiss Kálmán 116
 Kiss Miklós 25, 31
 Kiss Sándor 80, 81
 Klebelsberg Kunó 123, 160
 Kokoly Zsolt 141
 Kolosváry Bálint 219
 Konek Sándor 75
 Kováts Andor 30, 58, 59, 77, 117, 119, 120, 146, 217, 221, 232, 240, 244
 Kovács Ferenc 74
 Kovács I. Gábor 217, 224, 226, 230
 Kovács Mihály 80
 Kovács Pál 30, 33, 40, 50, 78, 80, 94, 99, 109, 153, 203, 213, 225, 227-228, 231, 240
 Kozma Tamás 71
 Köteles Mária 226
 Laczi Pál 79
 Ladányi Andor 122, 129, 191, 193
 Ladányi Gedeon 74
 Ladányi Sándor 245
 Lipótné Gyulai Anikó 11
 Lónyay Menyhért 31
 Lovász Márton 194
 Maday Pál 77, 80, 127, 128, 131, 132,
 Madarassy László 73, 74, 75, 78, 79, 80
 Magyar István 78, 81, 221, 241
 Mádi Ferenc 73, 74, 75, 77, 78, 79,
 Magyary Géza 17, 78, 110, 213-214, 219, 241
 Márkus Dezső 204
 Marton Géza 30, 77, 78, 80, 117, 125, 213, 216-217, 241, 243
 Meczner Sándor 30, 60, 72, 77, 79, 110, 221, 222, 224-225, 227, 241
 Mezey Barna 245
 Miklós Péter 227
 Milhoffer Sándor 81, 233, 241
 Molnár Erik 195
 Molnár Ferenc: 213
 Molnár Kálmán 62
 Móricz Károly 54, 79, 101, 110, 204, 217, 219-220, 241
 Mudri Andor 11
 Nagy Dezső 204
 Nagy Ferenc 20, 31, 73, 77, 79, 80, 89, 91, 127, 131, 132, 219
 Nagy László 81, 131
 Nagy Levente 208
 Nagyné Szegvári Katalin 191, 193
 Nagy Mihály 27
 Nagy Sándor 141
 Nagy Zsolt 82
 Nánási László 11, 139
 Novák K. Ernő 80
 Orosz László 73
 Ortutay Gyula 133
 Ortway Tivadar 140
 Ottlik László 81, 222, 242
 Pauler Tivadar 73, 76
 Pázmány Zoltán 77, 78, 110, 213, 214-216, 242,
 Pecze Ferenc 72
 Pető Ernő 18, 32, 53, 88, 89, 118, 127, 206, 245

Petőcz Pál 127
 Pomogyi László 142
 Pókecz Kovács Attila 215
 Presztóczki Zoltán 141
 Raffay Ferenc 106
 Rajczi Péter Pál 141
 Ráth Zoltán 106
 Rácz Béla 30, 63, 77, 78, 79, 222, 242-243, 249
 Pólya Antal 80
 Récsi Emil 74
 Réthey Ferenc 30, 65, 66, 77, 79, 80, 81, 111, 116, 132, 197, 207, 211-212, 222, 226, 242
 Révész Bence 31, 63, 117
 Révész László 31, 63, 65, 127, 128, 129, 173, 174, 181,
 Révész László (íjf.) 10, 63, 64, 65, 66, 79, 128, 131, 243
 Roboz László 81, 132
 Romocsa Rezső 79, 91, 217
 Ruszoly József 224
 Sándor Klára 208
 Sáray Sándor 80
 Schulteisz Emil 81, 222, 242
 Siklósi Iván 214
 Sipos Imre (vállaji) 72
 Soós Ferenc 80
 Stípta István 11, 63, 74, 141, 203
 Suhayda János 74, 75
 Szabadfalvi József 75, 221, 222
 Szabó Bence 165
 Szabó Béla 225
 Szabó György 140
 Szabó József 31, 64, 65, 79, 109, 127, 128, 131, 132
 Szabó Vince 74, 75, 78, 79, 80
 Szász Béla 110, 218, 219
 Székely Ferenc 187
 Szeless József 31, 42, 43, 75, 79, 80, 83, 89, 91, 113, 203, 210, 211, 225, 226-227
 Szeniczey Gusztáv 75
 Szentpéteri Kun Béla 214
 Székely Gábor 155
 Szigethy István 30, 75, 243
 Szigethy Lehel 30, 42, 58, 60, 79, 80, 110, 151, 225, 227-228, 243
 Szlemenics Pál 75
 Szokolay Hartó János 72
 Szombathy István 81
 Tamássy Jenő 77, 80, 128, 130, 132,
 Tassy Pál 31, 78, 79, 89, 90, 91, 232, 233, 243
 Tatay András 20, 72, 73
 Tegze (Thegze) Gyula 30, 51, 77, 110, 221, 243
 Teleki Géza 128
 Tildy Zoltán 128
 Török Pál 31,
 Trefort Ágoston 18, 71, 96, 149, 204
 Trócsányi József 204
 Trócsányi László (id.) 121, 186, 245
 Trócsányi László (íjf.) 9
 Tóth Ákos 11
 Tóth János 80, 81
 Törő Csaba Attila 11, 71
 Udvardy László 140
 Vágási Tünde 210
 Varga Nándor 11
 Varga Sándor 140
 Vass István 133
 Vámos Béla 31, 73, 74, 75, 77, 79, 80, 89, 91, 220
 Váry István 63, 64, 78, 79, 127, 131, 132
 Veress Endre 208
 Vígh Annamária 244
 Vigh József 174
 Vinkler János 213
 Virozsil Antal 73
 Weninger László 81, 222, 243
 Wenzel Gusztáv 74
 Wlassics Gyula 106, 107, 108, 191

Zilahy Ferenc 149
Zlinszky János 217
Zsitvay Tibor 119

A KÖTET SZERZŐI

Dr. habil. Homicskó Árpád Olivér, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának 2010. július 1. óta nemzetközi és tudományos dékánhelyettese, tanszékvezető-helyettes egyetemi docens (Munkajogi és Szociális Jogi Tanszék), a Szemere Bertalan Kutatóközpont vezetője.

2003-ban végzett a KRE Állam- és Jogtudományi Karán, majd 2006-ban Marie Curie doktori ösztöndíjjal a Bordeaux-i Montesquieu IV egyetemen tanult. 2007-ben master diplomát szerzett, Összehasonlító Európai Szociális Jogi képzés keretében angol nyelven, a Leuveni Katolikus Egyetemen. 2009-ben szakvizsgázott, azóta egyéni ügyvédként is tevékenykedik. A Szegedi Tudományegyetemen avatták PhD doktorrá (Summa cum laude minősítéssel), 2009-ben. 2003 óta oktatója a KRE Állam- és Jogtudományi Karának, ahol 2016-ban habilitált. Több hazai szakmai testület tagja, számos publikációja jelent meg magyar és idegen nyelven. 2018-ban a Károli Gáspár Református Egyetem Károli Emlékérmét adományozott részére.

Dr. Nánási László PhD, főügyész (Bács-Kiskun Megyei Főügyészség), címzetes egyetemi docens (Szegedi Tudományegyetem).

1984-ben végzett a József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, majd az ügyészségen elhelyezkedve, 1986-ban jogi szakvizsgát tett.

Az eddigiekben, foglalkozott az igazságszolgáltatási szervezet, az ügyészség, a büntetőjog történetével, annak anyagi és eljárási rendelkezéseivel, magyar jogtudósok életművével. E témakörökben jelentek meg írásai szakfolyóiratokban, gyűjteményes kötetekben, szerkesztett, írt ezen témakörökben könyveket, könyvfejezeteket. Több szakmai folyóirat szerkesztő bizottságának tagja.

Prof. Dr. Stipta István, állam- és jogtudományi diplomáját a József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán szerezte, 1976-ban. Ezt követően, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, történelem szakos tanári képesítést kapott. 1991-től az állam- és jogtudomány kandidátusa, 1997-ben habilitált. Ettől az évtől egyetemi tanár és tanszékvezető a Miskolci Egyetem jogtörténeti tanszékén, majd húsz évig az ottani Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet igazgatója. 2014-től oktat a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Közel két évet töltött külföldi egyetemeken és kutatóintézetekben.

Főbb művei: *Törekvések a vármegyék polgári átalakítására*. Tervezetek, javaslatok, törvények. Osiris Kiadó, Budapest, 1995. 196 p.; *A magyar bírósági rendszer története*. Mul-

tiplex Media-Debrecen University Press. Debrecen, 1997. 204 p., 1998². 215 p.; *Dejiny súdnej moci v Uhorsku do roku 1918*. Spoločná edícia Katedry štátu a práva Univerzity Pavla Jozefa Šafarika a Katedry právnych dejín Univerzity v Miskolci 1. (Prel: Erik Štenpien) Ladislav Szeles-Nica. Košice, 2004. 270 p.; *Die vertikale Gewaltentrennung*. Verfassungs- und rechtsgeschichtliche Studien. *Ungarische Rechtshistoriker* (Red.: Barna Mezey) 2. Gondolat Verlag Budapest, 2005. 332 p. A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve. A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 57. (Sorozatszerkesztő: Balogh Elemér). Pólay Elemér Alapítvány Szeged, 2015. 264 p.

Dr. Törő Csaba Attila PhD, egyetemi docens. 2011 óta oktató a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, a Társadalomtudományok és Nemzetközi Tanulmányok Intézetének vezetője. 2014-től a Kar dékánja, 2019. január 31-ig.

1994-ben a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen (nemzetközi kapcsolatok), 1999-ben pedig az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (jog- és államtudomány) szerzett diplomát.

1995-1996-ig Brightonban (Egyesült Királyság) tanult, az University of Sussex egyetemen. 2003-ban summa cum laude minősítéssel szerezte meg PhD fokozatát Budapesten, a Corvinus Egyetemen. Számos hazai és külföldi felsőoktatási intézményben oktatott, illetve tartott előadást. Éveken át dolgozott külügyi területen, többek között a Magyar Külügyi Intézetben, az Országgyűlés Külügyi Hivatalában, a Külügyminisztériumban és a Miniszterelnöki Hivatal Európai Integrációs Főosztályán.